

บทที่ 2

การศึกษาวิเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา ที่มา และลักษณะของวรรณกรรมชาดกภาคใต้ จากหนังสือบุคคล

การศึกษาวิเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา ที่มา และลักษณะของวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคล ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาวิเคราะห์เป็น 2 ประการ คือ

1. การศึกษาวิเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา และที่มาของวรรณกรรมชาดกภาคใต้
2. การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรมชาดกภาคใต้

การศึกษาวิเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา และที่มาของวรรณกรรมชาดกภาคใต้

วรรณกรรมทุกเรื่องย่อม เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้แต่งแรงบันดาลใจดังกล่าวนี้ ได้แก่ ธรรมชาติ ความรัก ความเศร้าโศก ความเสียใจ ความผิดหวัง ความภาคภูมิใจในบุคคลและสิ่งต่างๆ และความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา เป็นต้น บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึงการกำเนิดวรรณกรรมและวรรณคดีว่า

ที่มาของวรรณคดีคือธรรมชาติของจิตใจมนุษย์ที่มีความต้องการพื้นฐาน คือ อาหาร ที่นอน ที่อาศัย และการสืบพันธุ์ รองลงไปก็ต้องการยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ของทุกอย่างที่มนุษย์ใช้ มนุษย์มิได้มีความต้องการแต่เพียงให้ได้ประโยชน์ มนุษย์ผิแดด จากสัตว์อื่น ก็โดยที่มนุษย์ต้องการให้ของที่ตนใช้มีความสุขงาม มนุษย์ต้องการสุนทรียภาพ นอกจากนั้น มนุษย์ยังไม่พอใจเพียงแต่จะใช้สิ่งของ ยังอยากใช้ความคิด อยากคิดเห็นสิ่งที่ดวงตาไม่เห็นอยู่ ต่อหน้า ¹

และสุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดวรรณคดีว่า

¹บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล., วิเคราะห์วรรณคดีไทย (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช 2522), หน้า 3.

วรรณคดียังมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันสังคม เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความคิดมนุษย์ ดังนั้นภาวะทางสังคม เช่น ระบบการปกครอง การเมือง ภาวะทางเศรษฐกิจ ขนบจารีต และศาสนา เหตุการณ์อื่น ๆ อันเกิดขึ้นเฉพาะกาละ เฉพาะเทศะ รวมทั้งอิทธิพลของ สภาพธรรมชาติมักผสมผสานชุกช่อนอยู่ในวรรณคดี²

วรรณกรรมชาดกภาคใต้กำเนิดขึ้นจากความคิด และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ของผู้แต่ง เป็นประการสำคัญซึ่งนับได้ว่าเป็นธรรมชาติของจิตใจมนุษย์อย่างหนึ่งที่ใฝ่ใจในเรื่อง คุณความดี และนำเอาหลักแห่งความดีในพระพุทธศาสนา มาสร้างสรรค์วรรณกรรม โดยนำใช้สิ่งแวดล้อมของผู้แต่ง เป็นส่วนหนึ่งใน เนื้อ เรื่องของวรรณกรรม

วรรณกรรมชาดกภาคใต้มีจำนวนมากขึ้นตามระยะเวลา และตามแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวไทยภาคใต้ วรรณกรรมชาดกที่แต่งขึ้น หรือคัดลอกเอาไว้ในจุดมุ่งหมายสำคัญคือ เป็นพุทธบูชา และให้ เป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลานต่อไป ชาดกที่แต่งขึ้นส่วนมากนำเอา เรื่องเดิมที่มีอยู่แล้วมาปรับแต่ง มีการนำเอาสภาพสังคม และวัฒนธรรมของผู้แต่ง สอดแทรก เข้าไปใน เนื้อ เรื่องโดยตลอด จากการศึกษาค้นคว้า และตรวจสอบกล่าวได้ว่าที่มาด้าน เนื้อ เรื่องของวรรณกรรมชาดกภาคใต้นั้นน่าจะมาจากนิบาตชาดกในพระไตรปิฎก และอรรถกถาชาดก บางเรื่อง เนื้อ เรื่องตรงกับปัญชาสชาดก และมีบางเรื่องอาจจะได้รับอิทธิพลในการแต่งจาก วรรณกรรมอื่น ๆ

การศึกษาวិเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา และที่มาของวรรณกรรมชาดกภาคใต้ ผู้วิจัย ได้แบ่งการศึกษาวิเคราะห์ที่มาเป็น 2 ประการ คือ

1. การศึกษาวิเคราะห์สภาพและแหล่งที่มาของฉบับที่นำมาวิเคราะห์
2. การศึกษาวิเคราะห์ที่มาของ เนื้อ เรื่อง

1. การศึกษาวิเคราะห์สภาพและแหล่งที่มาของฉบับที่นำมาวิเคราะห์

วรรณกรรมชาดกภาคใต้ส่วนมากจะเขียนลงในหนังสือบุค (สมุดข่อย) หนังสือบุค

² สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์ (สงขลา : มงคลการพิมพ์, 2524), หน้า 2.

ดังกล่าวมีขึ้นก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ บางฉบับอาจจะเก่าก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ชาดกที่เขียนลงหนังสือบุคในภาคใต้จะมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งที่เขียนด้วยตัวหนังสือที่มีความประณีตงดงามใช้ภาษาไทยเราะชวนอ่าน และเขียนแบบธรรมดา หนังสือบุคที่ใช้เขียนวรรณกรรมชาดกมี 2 ประเภท คือ บุคขาว (พื้นสีขาวตัวหนังสือสีดำ) และบุคดำ (ตัวหนังสือสีขาว หรือ สีนํ้า) วรรณกรรมชาดกที่เขียนลงบนบุคดำเท่าที่พบแล้วมีเพียง 2 ฉบับ คือ เรื่องควาวิ และ มหาพนคำฉันทน์ นอกจากนั้นเป็นบุคขาวทั้งหมด แหล่งที่มาและสภาพของหนังสือบุควรรณกรรมชาดกภาคใต้มีดังนี้

1.1 เวสสันดรชาดก ต้นฉบับหนังสือบุคชาดกเรื่องนี้มีหลายฉบับและพบหลายแห่งคือ

1.1.1 ฉบับนายสภาพ สุวรรณบัณฑิต อาเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีตั้งแต่กัณฑ์ศพรถึงกัณฑ์ชูชก เก็บไว้ที่ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขหนังสือ อ.150.125 มีข้อความท้ายเล่มสมุคว่า " ๖ ะ พระมหาเวสสันดรชาฎกแล้ม 1 ชูชกครั้งหนึ่ง จบสมุทเท่านี้" และบอกปีที่เขียนเอาไว้ว่า "พระพุทธศักราชล่วงแล้ว 2463 ปรชษา ะ ๖ อย่างอนสวดไมตรี ดับไว้ไหญ่ ท่านผู้อ่านเอ๋ย ละเลยไว้จะเป็นบาป ๖ะ ๗๐๖ ไว้และเจ้าคิระ ๖" ใช้คำว่า เจ้าคิระ ผู้คัดลอกจากต้นฉบับน่าจะเป็นผู้หญิง

1.1.2 ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา ฉบับนี้ไม่บอกชื่อเจ้าของเดิม บุคขาว หมายเลขหนังสือ อ.150.124 มีตั้งแต่กัณฑ์ศพรถึงกัณฑ์ชูชก บทประพันธ์เริ่มต้นตั้งแต่ "ยงบหม... (อ่านไม่ออก) บัคิพาคำบุชงง วาโพพาคำไพยคริกตรี ฟงงคำคัมภีร์ ถานถึงทุกมโสกมโทยโทย สัปปะงูเล็กงูใหญ่ ภาลมถุกไทรย สัดสิงหะราภาลพญ เหลือกรารรืนยงกักัดแคนโคยตอมพัก ทุกโสกโรกรอนโทยณีน" จบด้วยคำประพันธ์สุดท้ายของฉบับว่า "ไมวอดอ-กายชราอสาคัมมา มาถึงอาสมสภาร ชูชกฟงง . . . สีสาร นอมนมัสการ. . ."

1.1.3 ฉบับนายจาบ ฉบับนี้เดิมเป็นของนายจาบ บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 6 ตำบลนาหลวงเสน อาเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุคขาว เก็บไว้ที่ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ อ.150.126 เนื้อเรื่องมีถึงกัณฑ์กุมาร บทประพันธ์กัณฑ์ตอนหนึ่งมีว่า "เชินท์ช็อยุเคร้าดา ภรูกนึหนาจรัไปย เผือกมันอันชอบไจย นางอรไทยแกลั้งปร่งสง ตกแดงโงงานสับ เครื่องประดับอันย้งยง ทุกสิ่งสัมหรับอง ปร่งงโหแกลลุกยา... จัเคร้าดาผุยง โงหมเห็นจิงด้วยภูมิ อันเป็รกสัดศรี ทีโหนม้โงหมหวงแทน ๖/"

1.1.4 ฉบับนายช่วย เจริญกาญจน์ เวสสันดรฉบับนี้เป็นของนายช่วย เจริญกาญจน์ บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 5 (บ้านท่าเรือ) ตำบลจองถนน อาเภอเขาชัยสน จังหวัด

พัทลุง เก็บไว้ที่ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขหนังสือ อ.150.125 บอกรายชื่อหนังสือบุคไว้หน้าแรกว่า "มัทรี" แต่เนื้อเรื่องเป็นเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทศพรถึงกัณฑ์มัทรี มีข้อความในหน้าแรกของหนังสือเกี่ยวกับเวลาที่เขียนต้นฉบับว่า " วัน ๓๓^๑ ปีมสิง เอกศก มัทรีแหลม ๑ พระพุทธศักราชใด ๒๔๑๒ พระวสาคุณรักสาง วัดทาลาด ๗/" ปีพ.ศ.2412 เป็นปีแรกของรัชสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ตรวจสอบแล้วเป็นสำนวนเดียวกับฉบับวัดมัทรีมาวาส สงขลา

1.1.5 ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษาไม่ปรากฏที่มา ฉบับนี้มี 6 กัณฑ์ ตั้งแต่กัณฑ์กุมารถึงนครกัณฑ์ หมายเลขหนังสือ อ.151.014 สำนวนเดียวกับวัดมัทรีมาวาส คงเป็นฉบับคัดลอก เพราะเพิ่งมีขึ้นปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ดังข้อความเกี่ยวกับการสร้างหนังสือฉบับนี้ว่า

"ยากที่จะรำดับ ยกออกจากลับ รำดับบคกัลลัน หลังแขงหลังชช อดหลับอดนอน จนเอ็นเส้นคล่อน รังรังทังกาย อุดสาจำล่อง ค่อยครีกค่อยครอง ใจต้องนิยาย แล้วลงอักษรตามเรียงนิยาย ยากนักไครปาน ดังใจเจตนา. . . ขอแดงนึบาค พระพุทธสักราช ล้วงแล้วนารมา สองพันสี่ร้อยสี่สิบเจ็ดพันสา เสดสังชะยา ล้วงใจเจ็ดเดือน กลัวจะฝันเพือน คลางเคลื่อนคืนวัน ปีโรงฉงสก วันสูกเดือนหก แรมสองค่านัธม วิสาคะมาครุวัชสัน กำหนดคืนวันเมื่อจะลงอักษร"

1.1.6 พระมหาชาดกฉบับวัดมัทรีมาวาส ฉบับนี้เป็นของวัดมัทรีมาวาส อาเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีครบทุกกัณฑ์ ท้ายเล่มบอกเวลาแต่งไว้ว่า "พระมหาเวสสรรครชาฎกสหศาถาณัติดา สุกมัสคุดพระพุทธสักราช พระสาสน้ำล้วงแล้วใจ ๒๓๔๕ พระว่าสาปิยชวด จัตวาศก เดือนญี แรมห้าค่ำ วันพระห้ศกอบสำเรจ์ ขอบุทิศแก่กุลล่ลนุญไปให้ถึงครุอุปร์ชาอาจารย์ บิคามารดาชาติกาเทวามานุศทั้งปวง แล้ศรัพล้ศวท้าวอะจ้วาฬ" ต้นฉบับหนังสือบุคหาย คงเหลือเฉพาะฉบับพิมพ์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา พิมพ์ พ.ศ. 2513 ฉบับพิมพ์นี้ สุธิวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ได้ทำคำอธิบายเอาไว้ด้วย

ท้ายเล่มนอกจากจะบอกเวลาแต่งแล้วยังมีข้อความเกี่ยวกับผู้แต่งและผู้สร้างเอาไว้ด้วยว่า

"ท่าน ทาเพียรเลิศ

เหลือหลาย

ณั้ม ยอพระมหาสรรครบรยาย ออกแจ้ง
 เช่า เชื่องสุททรวงกาย เกินเข้จ ฌ่ทอ
 เขียร ขีนพินกลันแกล้ง กลับกล้ายหายงาม"

"ปรศกเต้าสิกาปราง จี. . .ผู้หลาบพร้อมใจกัน ส่างเรื่องคาถาพัน อันท่านแดงเป็น
 คำไท ถ้วนทั้งสิบสามกัน เป็นลำดับในเรื่องราวใน ฟังใจมีแคล้งใจ ในเรื่องราว
 มหาชาติฯ เคชะข้าส่างไว ข่อใหญ่บ่ส่มพระบาท เมตไตรยาแคล้วคลาด ตามนิทาน
 ข้าปราดะหนา ถาว่าใครผู้โดย อดั้มไปฟังแล้วท่านอา ยานอรสวัตพระธรรมมา คายเป็น
 งูคูมิค้ำวญ ยานอรฟังพระธรรม ข้าก็สอนให้ถักวญ ส้วคอรแล้วยาค้ำวญ ดังที่ควรพินอันครายฯ
 ถาจ่มน้ำไฟยามมีคหมกัก เป็นวิบัคเสียสลาย ทานตีราคาไวย ใดถึงห้าคำสิงทอง"

1.1.7 ฉบับนายเยื้อง สุวรรณวงศ์ บุคขาวเก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยา
 ลัยครุฑเกิด มีตั้งแต่ทานกัณฑ์ถึงกัณฑ์มัทรี บทประพันธ์ที่มี เริ่มตั้งแต่พระ เวสสันดรพระราชทาน
 ม้าทรงแก่ผู้ขอตั้งบทประพันธ์ว่า

"ว่าจะขยทาน แก่ม้าแก้วอาชาไนย
 พระองค์ทรงศรัทธา คิคจินดาใน
 ครั้นให้อาชาไนย เร็ว...จับใดหนา"

1.1.8 ฉบับพระครูพิพัฒนสมาจาร เดิมเป็นบุคขาวของพระครูพิพัฒน
 สมาจาร วัดมงคลนิมิตร อาเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต เนื้อเรื่องมีตั้งแต่ตั้งกรุงเชตุคร กล่าวถึง
 พระบิดาของพระเจ้ากรุงสุยชัย พระเจ้ากรุงสุยชัยและพระนางมุสดี และเนื้อเรื่องหมดลงที่
 เทวคาแปลงเป็นสัตว์ร้ายขวางทางเคินพระนางมัทรี ปัจจุบันเก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุ
 ฑเกิด

1.1.9 ฉบับพระครูปลัดเยี่ยม โยโสธโร เดิมเป็นของพระครูปลัดเยี่ยม
 โยโสธโร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรี ศาลนางพญา อาเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร บุคขาวฉบับนี้
 เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี มีเนื้อเรื่องตั้งแต่กัณฑ์กุมารถึงนครกัณฑ์
 ต้นฉบับมีบทประพันธ์เริ่มตั้งแต่ "โอพูเขาหลวง เทวาทั้งปวง ขวยบอกมารดา โฉมแม่มัทรี
 ทั้งพระเสื่อเมือง อันเรื่องริคทา เบาะขาวมารดา โฉมแม่มัทรี ยกมือขึ้นไว้ขอ เกล้าชูลี
 อีสุนญคุนทอน สาคอนนัคที เจ้าคงพงพรี มุณีเมกขะหลา"

1.1.10 ฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช บุคขาวไม่บอก
ว่าเดิม เป็นสมบัติของผู้ใด ค้นฉบับ เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช สภาพ
ไม่สมบูรณ์

ในบรรดาเรื่องเวสสันดรชาดกที่มีอยู่มากฉบับนี้ ฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดมีครบทุกกัณฑ์ และ
บทประพันธ์ครบถ้วนคือฉบับภัทรศัพทพิพิธกัณฑ์ วัดมัญญิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ดังนั้น
ในการศึกษาวิเคราะห์นี้จึงยึดเอาเวสสันดรชาดก (พระมหาชาดก) ฉบับนี้เป็นหลัก

1.2 เวสสันดรกัณฑ์มหาพน ค้นฉบับบุคคำ ตัวเขียนเส้นรงค์ อักษรวิธีก่อ
อักษรไทยบรรจงแต่งด้วยคำประพันธ์ประ เภทฉันทและกาพย์ น่าจะเป็นบุคของผู้มีบรรดาศักดิ์
เพราะตัวบุคสวยงามและตัวหนังสือสวยงามมาก เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานี
สภาพชำรุด

1.3 เวสสันดรกัณฑ์มหาพรหม บุคขาวค้นฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุบุรีเกิด
บุคหมายเลข 59 และ 177 ไม่ปรากฏการได้มา สภาพสมบูรณ์ ผู้วิจัยยึดฉบับนี้เป็นหลักในการ
ศึกษาวิเคราะห์

สิ่งที่น่าสังเกตคือ วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคจำนวน 20 เรื่อง มีเรื่อง
ที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประ เภทฉันทอยู่ 2 เรื่อง เวสสันดรชาดกที่แต่งด้วยฉันท 2 ฉบับนี้ น่าจะ
เป็นสิ่งที่บอกว่ายังมีเวสสันดรชาดกกัณฑ์อื่นที่แต่งด้วยคำฉันทอยู่อีก

1.4 จันทกุมาร บุคขาว ฉบับนายมัน สร้อยเพชร บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3
ตำบลบ้านเนิน อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บไว้ที่ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น
สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา สภาพชำรุด หมายเลขหนังสือ
อ.150.014 ยึดฉบับนี้เป็นหลักในการวิเคราะห์

1.5 เจ้าวิฑูร พน 2 ฉบับ คือ

1.5.1 เจ้าวิฑูรฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา บุคขาวไม่ปรากฏชื่อเจ้าของ
เดิม เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ อ.150.025 ชำรุดคอนตัน และ
คอนปลาย

1.5.2 เจ้าวิฑูรฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุบุรี ไม่ปรากฏชื่อเจ้า
ของเดิมบุคขาวหมายเลข 156 สภาพชำรุด

ในการศึกษาวิเคราะห์เจ้าวิฑูรหรือวิฑูรชาดก ผู้วิจัยจะยึดเอาฉบับสถาบันทักษิณ เป็น
หลัก

1.6 พระมหาชนก บุคขาว เล่มที่ 2 ดันฉบับตัวเขียนเก็บไว้ที่ห้อง
วรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษาหมายเลขหนังสือ อ.150.121 สภาพสมบูรณ์ สถาบัน
ทักษิณคดีศึกษาได้รับไว้เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2526 ตอนจบเล่มบอกเวลาเขียนจบไว้ว่า
"เขียนจบฉฉวัน 6 เดือน 2 แรม 4 คา..." ไม่สามารถหา พ.ศ. ที่เขียนจบได้เพราะไม่
บอกชื่อปี เนื่องจากยังไม่พบพระมหาชนกฉบับอื่น ในการศึกษาวิเคราะห์จึงยึดฉบับนี้เป็นหลัก

1.7 สังข์ทอง สังข์ทองที่พบในภาคใต้ เป็นบุคขาวทั้งหมดมีฉบับต่าง ๆ ดังนี้

1.7.1 สังข์ทองฉบับนางแย้ม เจ้าของเดิม นางแย้ม บ้านควนลั่น
อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บไว้ที่ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา
หมายเลขหนังสือ อ.150.060 แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอน

1.7.2 สังข์ทองฉบับนางน้อม จันทร์อุดม เจ้าของเดิมนางน้อม จันทร์อุดม
อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ
อ.150.159 แต่งด้วยกาพย์

1.7.3 สังข์ทองคำกาพย์ ไม่ปรากฏที่มาของฉบับ เก็บไว้ที่สถาบัน
ทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ อ.150.057 เป็นฉบับที่มีสภาพสมบูรณ์ที่สุดที่พบในขณะนี้ ผู้วิจัย
จึงยึดเอาฉบับนี้เป็นหลักในการวิเคราะห์ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์

1.7.4 สังข์ทองคำกาพย์วัดท่าแค เจ้าของเดิมวัดท่าแค อำเภอเมือง
พัทลุง จังหวัดพัทลุง เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์

1.8 มโหรีรา เรื่องมโหรีราที่พบเป็นบุคขาวทั้งหมดมีฉบับต่าง ๆ ดังนี้

1.8.1 มโหรีรานิบาดฉบับวัดดิน เมรุศรีสุदारาม เจ้าของเดิมวัดดิน เมรุ
ศรีสุदारาม อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ
อ.150.079 ฉบับนี้มีสภาพชำรุดเล็กน้อย

1.8.2 มโหรีราฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา ดันฉบับเก็บไว้ที่ ห้องวรรณกรรม
ท้องถิ่น ไม่ปรากฏแหล่งที่มา สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ อ.150.078

1.8.3 มโหรีราฉบับวัดมัชฌิมมาวาส ดันฉบับบุคขาวมีสภาพสมบูรณ์ ของ
ศีลสังวรพิพิธภัณฑ์ วัดมัชฌิมมาวาส อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สภาพสมบูรณ์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา จัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว

1.8.4 มโหรีราฉบับศูนย์วัฒนธรรมภูเก็ต ดันฉบับบุคขาวเก็บไว้ที่ ศูนย์
วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต สภาพชำรุด

1.8.5 มโนห์ราฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
ต้นฉบับบุคขาว เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ไม่ปรากฏที่มาของ
ต้นฉบับ สภาพชำรุด

1.8.6 มโนห์ราฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ต้นฉบับบุคขาว
ไม่ปรากฏที่มา เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี สภาพชำรุด

ในบรรดาเรื่องมโนห์รา หรือโนราทั้งหมดที่มีอยู่ (ที่ค้นพบ) ฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดคือ
มโนห์รานิบาตฉบับวัดมัจฉิมาวาส ในการศึกษาวิเคราะห์จึงยึดฉบับนี้เป็นหลัก ฉบับนี้พิมพ์เผยแพร่
แล้ว สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ทำคำอธิบายศัพท์ และภาคผนวก

1.9 เจ้าสุมิน วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นที่นิยมของชาวไทยภาคใต้สมัยก่อน เพราะ
มีการกระจายอยู่ทั่วไปในภาคใต้ ต้นฉบับหนังสือชุดที่พบ เป็นบุคขาวทั้งหมดดังนี้

1.9.1 เจ้าสุมินฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช บางท่านเรียกสุมินสำนวนเก่า

1.9.2 ฉบับนางสาวคารา เพ็งแก้ว นางสาวคารา เพ็งแก้ว
มอบให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อ พ.ศ.2518 หมายเลขเรียกหนังสือ อ.150.108

1.9.3 ฉบับนายเดิม ช่วยบำรุง เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา
เจ้าของเดิม คือ นายเดิม ช่วยบำรุง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นางสาวปวีณา
ช่าง่าง นำมอบให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2526 หมายเลขหนังสือ อ.150.107

1.9.4 ฉบับวัดพระมหาธาตุควรมหาวิหารนครศรีธรรมราช เดิมเป็นของ
วัดพระบรมธาตุควรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช นางสาวอาภรณ์ เสนีวาสน์
เป็นผู้นำมามอบให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อ พ.ศ.2526 หมายเลขหนังสือ อ.150.109

1.9.5 สุมินกุมารฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต ไม่ปรากฏชื่อเจ้า
ของเดิม เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

1.9.6 สุมินคำกาพย์ฉบับนายวอน หนูบุญ ต้นฉบับบุคขาวเป็นของ
นายวอน หนูบุญ หมู่ที่ 6 ตำบลมะขามเค็ย อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี เก็บไว้ที่ศูนย์
วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี

1.9.7 สุมินกุมารศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ไม่ปรากฏชื่อ
เจ้าของเดิม เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี

1.9.8 สุมินฉบับนายขึ้น เมืองน้อย ต้นฉบับบุคขาวของนายขึ้น เมืองน้อย
หมู่ที่ 4 ตำบลเคียนทอง อำเภอกาญจนาดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นางเพ็ญศรี ศรีวารินทร์

นามอบศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2525

วรรณกรรมชาดกเรื่องสุนันที่ค้นพบทั้งหมด 8 ฉบับนั้น เป็นสำนวนเดียวกันทั้งหมด ที่ว่าเป็นสำนวนเก่าสำนวนใหม่ต่างกันอยู่เพียง เล็กน้อยตอน เริ่มต้นและตอนจบ เท่านั้น ในการศึกษาวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยยึดเอาสุนันฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช เป็นหลัก เพราะเป็นฉบับที่มีสภาพสมบูรณ์ที่สุด

1.10 พระยาจัททัน (พญาจัททันต์) วรรณกรรม เรื่องนี้ที่ค้นพบต้นฉบับในภาคใต้มีดังนี้

1.10.1 พญาจัททรฉบับวัดบ้านนาเดิม เจ้าของ เดิมคือวัดบ้านนาเดิม

อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เก็บอยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ฉบับนี้ เป็นฉบับที่สมบูรณ์จึงใช้ เป็นหลักในการวิจัย

1.10.2 พญาจัททันฉบับนายจ่านง สังขรักษ์ เดิม เป็นของนายจ่านง สังขรักษ์ บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต มอบให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2523 หมายเลขหนังสือ 150.104

พญาจัททันทั้งสองฉบับนี้ เป็นสำนวน เดียวกันมีความต่างกัน เล็กน้อยในตอนที่ไหว้ครู อนุภาคการจองเวรของนางข้างจุลสุพัตรา และตอนจบ

เพื่อให้เห็นถึงความต่างกันของพญาจัททันภาคใต้สองฉบับนี้ ผู้วิจัยขอนำบทประพันธ์จากสองฉบับมาเปรียบเทียบกันดังนี้

บทไหว้ครู

ฉบับบ้านนาเดิม

ตัวข้าผิงสอน เขียร	ตัวโหมยแนบ เนียร
ทารณินทา	ตัวข้าหนีนาบันยายังออน
ข้าไหวยคุณครู	สงงสอริหยรู
โดยเขียนนิทาน

ฉบับนายจ่านง สังขรักษ์

นมข้าจะไหว้	คือโภยโภยขอย่ามี
แกข้าทุกราตรี	ผู้จะแต่งพระธรรมา
ยอคุณไว้เหนือเกล้า	ทุกคำเข้าเท่ามระณา
คุณแห่งพระสาสดา	ข้าใส่ไว้ใน เกษี

ความต่างกันออกไปบ้าง เช่นนี้ คงเป็นเพราะมีการแต่งใหม่ แต่ยังคงบทประพันธ์ส่วนใหญ่ฉบับเดิมเอาไว้ อีกประการหนึ่งอาจจะเนื่องจากต้นฉบับเดิมที่ผู้แต่งใหม่พบนั้นชำรุด บทประพันธ์ขาดหายไป หรือลบเลือนจนอ่านไม่ได้ ผู้แต่งใหม่จึงจำเป็นต้องแต่งซ่อมเสริมเข้าไปให้เกิดความสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ความต่างกับของต้นฉบับแต่ละฉบับจึงเกิดขึ้น

1.11 สุทธิกัมชาดก วรรณกรรมชาดกเรื่องนี้แพร่หลายในภาคใต้ มีอยู่ทุกศูนย์วัฒนธรรม สุทธิกรรมชาดกที่ผู้วิจัยค้นพบมีดังนี้

1.11.1 ฉบับนายช่วย ชุสุวรรณ ต้นฉบับเป็นของนายช่วย ชุสุวรรณ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ อ.150.119

1.11.2 ฉบับนายชูศักดิ์ จำวิสตร ต้นฉบับของนายชูศักดิ์ จำวิสตร ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมายเลขหนังสือ อ.150.114

1.11.3 ฉบับวัดประจิมทิศาราม(เจ็บคก) เดิมเป็นสมบัติของวัดประจิมทิศาราม (เจ็บคก) จังหวัดพัทลุง เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

1.11.4 ฉบับนายแคล้ว ไกรนรา เดิมเป็นสมบัติของนายแคล้ว ไกรนรา บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 2 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ต้นฉบับเก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

1.11.5 ฉบับนายภู ศรีเจริญ เดิมเป็นของนายภู ศรีเจริญ บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

1.11.6 ฉบับนายผิน จิตต์จางง เดิมเป็นของนายผิน จิตต์จางง บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 2 บ้านเขนง ตำบลเทพกษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต

1.11.7 ฉบับนายรบ ชัยสกุล เดิมเป็นสมบัติของนายรบ ชัยสกุล บ้านกลาง ตำบลพรพรี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในการศึกษาวิเคราะห์นั้นใช้ฉบับนายชูศักดิ์ จำวิสตร เป็นหลัก เพราะมีความสมบูรณ์ที่สุด

1.12 พระรถเมรี (นางสิบสอง) วรรณกรรมภาคใต้เรื่องนี้ชาวใต้ส่วนมากเรียกว่านางสิบสอง ต้นฉบับหนังสือชุดที่พบ เป็นบุคชาวทั้งหมดมีดังนี้

1.12.1 พระรถเมรีฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา ต้นฉบับไม่ปรากฏที่มา แต่งด้วยกลอนสุภาพ สภาพชำรุดค่อนข้างขาดหายไป ที่เหลือมีตั้งแต่พระรถหนีนางเมรี เข้าไปนมัส

การพระฤชี่ หมายเลขหนังสือ อ. 150.040

1.12.2 พระรต เจริญบันนายกล่อม ธาณีรัตน์ เดิมต้นฉบับ เป็นของ นายกล่อม ธาณีรัตน์ บ้านทัง หมู่ที่ 5 ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช สภาพสมบูรณ์แต่งด้วยกาพย์ 3 ชนิด เนื้อเรื่องไม่จบ สันนิษฐานว่าเป็นผลงานของนายเรือง นานิน กวีชาวนครศรีธรรมราชในอดีต รัชฉบับนี้ เป็นหลักในการวิเคราะห์

1.12.3 พระรต เจริญบันสถาบันทักษิณคดีศึกษา เจ้าของต้นฉบับบ้าน เลขที่ 179 ถนนนครใน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา แต่งด้วย กลอนสุภาพ เนื้อเรื่องมีตั้งแต่นาง เจริญบันปรทมมองหาพระรตแต่ไม่เจอ สภาพชำรุด หมายเลข หนังสืออ.150.039

1.13 พระมโหสถ (พระศรีมโหสถ) วรรณกรรมเรื่องนี้ที่พบในภาคใต้ เป็น บุคขาวทั้งหมดมีดังนี้

1.13.1 มโหสถฉบับพระครูพิศาลศิลาพงศ์ ต้นฉบับ เป็นของพระครูพิศาล ศิลาพงศ์ วัดหัวค่าย อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอยู่ 2 เล่ม คือ เล่มที่ 1 กับ เล่มที่ 3 เล่มที่ 2 ไม่มี ทั้งสองเล่มนี้เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ วิทยาเขตสงขลา เล่มที่ 1 หมายเลขหนังสือ อ. 150.134 นายวิมล วัฒนา นำมอบให้ เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2526 บอกวันเดือน ปี ในการเขียนตอนท้ายเล่มมีว่า "หนังสือพระ มโหสถหัวคันทาน ชีตค้นสง่างวสรมรับพระสาดสนา ถาษาพ่เจาเกิดไปยฆางหนา ข่อิหาษาพ่เจา มีบ้นยาเหมือร พระมโหสถเท็ด / เขียนจบ ๔^๙ ๑ คา ปีกุน สัปดาห์ ๒ หาราช ๒๔๑๘ / " พ.ศ.2418 ตรงกับปีที่ 8 ของรัชกาลที่ 5 เล่มที่ 3 นายวิมล วัฒนา มอบให้สถาบันทักษิณคดี ศึกษาเช่นกัน หมายเลขหนังสือ อ.150.135 มีข้อความเขียนบอกเวลาสร้างหนังสือเล่มนี้ว่า "เขียนจบวันหัด เดือนสิบ แรมห้าค่ำ ปีกุล ๒ พหลก ๒ หาราล้วงแลวสองพันสิร้อยยี่สิบพระวันฉสาศ เสดเดือนนาคห้า เดือนเสดวันนาคสี่วัน ฯ/" เล่มนี้เขียนห่างจากเล่มที่ 1 เป็นเวลาถึง 2 ปี ตอน สุกท้ายของเล่ม เป็นคำอธิบายฐานว่าเกิดในชาติค่อ ฯ ไปขอให้มีปัญญาเหมือนพระศรีมโหสถ

1.13.2 มโหสถฉบับนางพิม อนันตเสนา ต้นฉบับของนางพิม อนันตเสนา ตำบลลิหลวง อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา นางสายศรียา รัตนประดิษฐ์ นำมอบให้สถาบัน ทักษิณคดีศึกษา เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2526 หมายเลขหนังสือ อ.150.136 สภาพ หนังสือชำรุด

1.13.3 มโหสถฉบับวัดประจิมทิศาราม ต้นฉบับของวัดประจิมทิศาราม คาบล้านาน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นมโหสถเล่มที่ 2 เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา เนื้อเรื่องมีตั้งแต่อนุแกว้ครบชนะศึก จนกระทั่งถึงบพสโมธาน (ประชุมชาคก) ดังบทร้อยกรองว่า "อมราเทวีย คฤาภระภิกษุณีย ญคโสทารา อรรถรสสุพลัก เลิขเปรรลกลัฎษา ฎุราชฆานคารา หุนฎุมหารี ใคเปรรฆานรญา ปรียฎาตทานา คุสางสมฆาน บสมบปิง ชมเร็นทรรมทาศรี ควยสาศคาจายเรีย แดกานกัรมา มโหสคบรรทิด ฎุทรงสุฎหุด วียสคตียปรรญา สิบสางใญยทรร ฎุลฎระพุทคา รสนรรสงงขอญา อนนฎคธาไครอย คฤาอาคมาเออง คัดถาคคทรวง เมคฆาพฎาไครอย ฎุเกียรฎิงลข สากนภทไครอย ทรรฎจ่าหนองไนโยบาย เขคฆายขวงมาฎุรี โปรดเทวามนุด ใหถึงทิสุด แหงหงอฉฎฎาฬ ฎระเทคสหนาเสดั่ง พุทบัณยาฎยาน แกหมู้อรอาณ จบแลวบัรฎูระ" คอนจบ ใม่บอฎปีที่เขียข และผู้เขียข (ข ทุกค่าใ้ ข ขวด) ฉบับนี้สำนวนเดียวกันกับฉบับพระคฤทศคาล ศีลาพงศ์ ค่างเล็กน้อยคอนจบ

ในการศึกษาวิเคราะห์จะใช้ฉบับพระคฤทศคาลศีลาพงศ์ เป็นหลัก เพราะสภาพสมบูรณ์ที่สุด

1.14 ยศกัฎ วรรณกรรมชาคกเรื่องยศกัฎหรือสิริวิบูลกิด ที่พบต้นฉบับในภาคใต มีดั่งนี้

1.14.1 ยศกัฎฉบับนางพัว แสงบรรง ต้นฉบับบุคขาว เดิมเป็นของ นางพัว แสงบรรง บ้านเลขที่ 078 หมู่ที่ 10 คาบลสวนหลวง อำเภอเขียรใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช มอฎให้สถาบันทักษิณคดีศึกษาเมื่อวันทึ่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2526 หมายเลข หนังสือ อ.150.001 เนื้อเรื่องคอนคันขาดหายไป เล็กน้อยคอนปลายหายไปส่วนหนึ่งในกลองเก็บ วรรณกรรมที่เดียวกันกับฉบับนี้มีบุคขาว เรื่องยศกัฎของฉบับอื่น ๆ อีกสองส่วนที่มีสภาพชำรุดเก็บ รวมอยู่ด้วย บทประพันธ์ที่เหลือน้อยมีดั่งคัฎบทเป็นคันไป เป็นการตั้งความปรารฎนาให้ผู้แต่งบพ แต่คัฎความคิในชิวิต คือ "...หงอแกว้ ฝั่วนัรพาน ยานสัทฬัฎญู ปัฎาทิกะ ฆะฆะมาฎ การ ปรารฎนา ขางประสทธิ คิคประสาด มาทจงสำเมรีจ เสร็จแกโภถฎยาร ในชาตือวะสวาร ดั่งจิดคิคมีฯ/ะ"

1.14.2 ยศกัฎฉบับนางสาวฎพา ปานคิ ต้นฉบับบุคขาว นางสาวฎพา ปานคิ มอฎให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อวันทึ่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2526 หมายเลขหนังสือ อ.150.002 เนื้อเรื่องทึ่เหลือนมีดั่งคัฎการบ่าเพ็ญรึกษาศีลขงโอรสขงพระม เหลือท้าวยศกัฎ ดั่งบพประพันธ์ที่มีอยู่ว่า

พระจักรา. . . เหมือรปรารฎนา ปุนะทิว. . . เกลา พระสุรียาแสงทองส่องอุไร
สมาทึยะยอคยั้งมั้งสมาน สมทาศิลแปค็กฝองไสย อัดโนศึทังเจาตั้งไจย ภาษาบสิลองศ์-

พระธรรมาจารย์ สัจจะกิริยงอะภาสิด นางตามริตังจิตร์อธิษฐาน ว่าอะหังอันว่าข้าผู้ชาน
เชิงชานาญในผลกุศลตรง

ต่อจากนี้เป็นบทประพันธ์มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระอินทร์ร้อนอาสน์ เมื่อนุญกุลที่พระ-
มเหสีทำวาศกิกงแผ่ไปถึง ผู้แต่งแต่งกลบทสะบัดสะบั้งมีแผนผังฉันทลักษณ์ประกอบดังตัวอย่าง

๑/๘ 00000000 ๑/๘ ชื่อสมบัญญัติ ๑/๘ ๔ ๑/๘

ในครั้งนั้นเวาไชยรณย์กัหวัณท์หวาดกฏ สะท้านอาสนทเวะฤทธิสถิตศนิน ป่าริกชาติฉาดจัด-
ระดบัตระระบิน พิกพอินทร์กอดังกะทังกะเทือร เสียงโคกรมโครมครั้นครันสนัรสนัญ ดั่ง
ทพิยรัตอำมะรินท์จะหมิรจะ เหมือน จะพลัดแยกแตกพลทกั้จักกั้เจียรญ์ ดั่งดาวเดือรลอย
ลัดคักจัก...ายญ์

เนื้อเรื่องมีถึงพระสิริวิบูลกิตติทรงทราบจากพระมารดาว่าพระบิดาถูกจับไปที่นคร-
จาบากและได้เสด็จไปช่วยเหลือแต่ไม่มีจากการช่วยเหลือ บทประพันธ์มีเพียงเท่านี้

1.14.3 ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ไม่
ปรากฏชื่อเจ้าของเดิม เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราชสภาพชำรุด

1.14.4 ฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานี ไม่ปรากฏชื่อ
เจ้าของเดิม เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานีสภาพชำรุด

ยศกิกหรือสิริวิบูลกิตทั้งสองฉบับของภาคใต้ที่ค้นพบ เป็นวรรณกรรมสำนวนเดียวกัน ฉบับที่
มีสภาพสมบูรณ์ที่สุดคือฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช สมบูรณ์รองลงมาคือ
ฉบับนางสาวยุพา ปานดี ซึ่งเก็บไว้ที่ห้องวรรณกรรมท้องถิ่นสถาบันทักษิณคดีศึกษา ดังนั้นในการ
ศึกษาวิเคราะห์ผู้ศึกษาจึงใช้ฉบับวรรณกรรมทั้งสองนี้เป็นหลักประกอบกัน

1.15 นิทานนกจาบ วรรณกรรมชาดกเรื่องนี้เนื้อเรื่องตรงกับเรื่องสรรพสิทธิ์
คำฉันท์วรรณกรรมแบบฉบับ และสรรพสิทธิ์ชาดก ในปัญญาสาชดก ชาดกต้นฉบับหนังสือบุค
เรื่องนี้ที่พบในภาคใต้มีดังนี้

1.15.1 นิทานนกจาบฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา ต้นฉบับบุคชาว
วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏที่มาและเจ้าของเดิม เก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษาหมายเลข
หนังสือ อ.151.023 มีสภาพสมบูรณ์ทั้งตัวหนังสือและบทประพันธ์ มีข้อความเกี่ยวกับการแต่งและ
การคัดลอกว่าแต่งใน พ.ศ.2350 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และคัดลอกในปี

จ.ศ.1265 ซึ่งตรงกับ พ.ศ.2446 สมัยรัชกาลที่ 5 ดังบทประพันธ์ในต้นฉบับหนังสือบุคว่า

ขอแดงนิบาท พระพุทธสักกราช ล้วงแล้วนารมา สองพรรณสามร้อย ห้าสิบพระวรวงศา
 เสรูสังขยา ไม่ทันถึงเดือน มิแต่เสรีจวัน อันล้วงไปนั้น บอได้ฝันเพื่อน ล้วงใจเจ็ดวัน
 ไม่ทันถึงเดือน กลัวว่าจะเพื่อน คลาศเคลื่อนคืนวัน บีเกาะนพศก วันสุกร์เดือนหก
 แรมแปดค่านั้น วิสาขมาต รุคิมหระ กำหนดคืนวัน เมื่อจะลงอักษร ข้าใช้ชนักปราช
 ย์ชัยทิศชาติ ฉลาดกล้าวกลอน ได้ฟังงนิทาน ช้านานแตกอน แม้นว่าบคกลอน จากพระบาท
 ด้วหานี้ไสย ด้วยว่าน้ำใจ เลื่อมไสยยินดีย แดงเรื่องสัคนา คามพระบาท ้ฉบับไม่มี
 แดงตามปัญหา

จากบทประพันธ์ที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งแต่ง เรื่องนกจาก จากความทรงจำ
 เนื่องจากได้รับฟัง เรื่องนี้หลาย ๆ ครั้งนั่นเอง ดังนั้น เรื่องนกจากจึงอาจ เป็นนิทานมุขปาฐะมา
 ก่อนที่จะมีการแต่ง เป็นลายลักษณ์อย่างที่มีหลักฐานอยู่ก็ได้ ในต้นฉบับมีบทประพันธ์ที่บอกชื่อผู้แต่ง
 วรกรรมชาดก เรื่องนี้ไว้ด้วยดังนี้

ตัวข้าพเจ้านั้น พรหมสุวรรณ ได้สร้างธรรมา นิยายนกจาก ไว้ในศาสนา ขอตัวของข้า
 อยู่แก่ศีลทาน อย่าได้พลั้งเพลง ฐ์ในใจเอง ทุกสิ่งช้านาญ ขอให้ข้าเกิด ทั่นพระศรีอารีย์
 พระเม็จไครณาณ สมเค็จจอมธรรม

บทประพันธ์ที่เกี่ยวกับการคัดลอกจากฉบับเก่ามีว่า

"เขียนจบวัน ๖ เดือน ๕ + ^๓คำ พุทธสักกราชลง ๒๔๔๖ จุลศักราชล้วงแล้ว ๑๒๖๔
 ข้าพเจ้าพระจันผู้ศรัทธา สร้างในพระศาสนา ขอให้เป็นบัดจัย แก่พระนฤพาน ในอนาคต
 กานเบื้อง หนาโน้นเทอญ ๖/๖ เมื่อปีเถาะ เบ็ญจะศก เดือน"

1.15.2 นิทานนกจากฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต ต้นฉบับบุค
 ขาวเก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต ไม่ปรากฏชื่อเจ้าของเดิมและที่มา สภาพชำรุด

1.15.3 นิทานนกจากฉบับนายเชื่อน สีทอง ต้นฉบับบุคขาวเดิม เป็น
 ของนายเชื่อน สีทอง อาเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยคร
 สุราษฎร์ธานี

จากหลักฐานปีที่แต่งในต้นฉบับนิทานนกกจากฉบับภาคใต้ทำให้รู้ว่าวรรณกรรม เรื่องนี้ แต่งก่อน เรื่องสรรพสิทธิ์คำฉันท์พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เพราะนิทานนกกจากแต่งใน พ.ศ. 2350 ดังปรากฏในบทประพันธ์แต่สรรพสิทธิ์คำฉันท์แต่งใน พ.ศ. 2372 หรือก่อนหน้านี้อีกไม่นานนักดังปรากฏในหน้าคำนำหนังสือสรรพสิทธิ์คำฉันท์ว่า

หนังสือสรรพสิทธิ์คำฉันท์ เรื่อง เดิม เป็นนิทานอยู่ในปัญจสาชคก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูนวลบริรักษ์ ผู้เป็นศิษย์ได้ทูลอาราธนาให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงนิพนธ์เสร็จ ได้นำขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ เมื่อปีระกา พ.ศ. 2372

. . .³

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่านิทานนกกจากฉบับภาคใต้มีได้ เกิดขึ้น เพราะสรรพสิทธิ์คำฉันท์ วรรณกรรมแบบฉบับแต่อย่างใด

1.16 วรวง พบ 3 ฉบับดังนี้

1.16.1 ฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต ไม่ปรากฏที่มา เก็บไว้ที่ ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครู ภูเก็ต เอกสารหมายเลข 11 บุคขาวสภาพชำรุด เล็กน้อย คำประพันธ์ที่ เริ่มอ่านสื่อความหมายได้มีตั้งแต่ เศรษฐีโล่ห์พันให้ เคลื่อน เรือพาพระวรวงสาไปยัง เมืองมุขชา เพื่อ ให้พระเจ้าแผ่นดิน เมืองดังกล่าวลงโทษทัณฑ์ในข้อกล่าวหาว่า เป็นขโมยลักหัวแหวนของ เศรษฐี เนื้อเรื่องหมดเพียงพระวรวงสาขออนุญาตพระ เชษฐาติดตามหาพระนางคารวิผู้เป็นม เหลือ

1.16.2 วรวงฉบับอำเภอไชยา เขียนโดยนายนาค บ้านท่าโพธิ์ เขียนจบ เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2447 พระธรรมรัตนโยคม (ก. ธมบวร) ได้คัดลอกพิมพ์ เผยแพร่แล้ว เมื่อ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2498

1.16.3 วรวงฉบับอำเภอท่าฉาง ไม่บอกนามผู้เขียน เขียนจบ เมื่อ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2464 ฉบับ 1.16.2 และ 1.16.3 ประพันธ์ เรื่องฉรงค์ ได้ศึกษาวิเคราะห์ วิจารณ์วิทยานิพนธ์แล้ว ในการวิเคราะห์จะยึดฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต เป็นหลัก

³ ปรมานุชิตชิโนรส, กรมพระ, สรรพสิทธิ์คำฉันท์. หน่วยส่ง เสริมทัศนศึกษา วัดพระเชตุพนฯ, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2511. หน้าคำนำ.

1.17 จับทะมาด ต้นฉบับที่ค้นพบ เป็นบุคคลชาวทุกฉบับมีดังนี้

1.17.1 จับทะมาดฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต ไม่ปรากฏที่มา และชื่อเจ้าของเดิม หมายเลขหนังสือ 171 สภาฯไม่สมบูรณ์

1.17.2 จับทะมาดฉบับวัดเกาะยาง ต้นฉบับ เป็นของวัดเกาะยาง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องไม่จบมีถึงจับทาคาคได้ธิดาของเศรษฐี 3 คน มาเป็นภรรยาไม่มีบทประพันธ์ที่บอกเวลาแต่ง เริ่มต้นด้วยบทไหว้ครูแล้วดำเนินเรื่องดังบทประพันธ์มีว่า

- @ ข้าวิวยทั้งสาม ปัญ้าอันงาม ชูนิวมืองาม ถวายคางทูบเทียนทอง จักขุศิรแก้ว
ว้าวแววเรื่องรอง ตางประทีบทอง ดังแสงสุรียา
- @ เลิศเกล้าเกลี ตางบุศมาลี คล้ายคลีเบิกบาน ข้าขอบุชา พระสาศดาจาง
ข้าถวยามัศการ สมเด็จจศพล
- @ จักเกล้านี้ทาน ล้วงมาชานาน พนทิจพัธรรมา
ยังมีกระลัด จักกระพัดร่า ครองภระภารา จำบากพระฉคอน

1.17.3 จับทะมาดฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
(เขียนชื่อหน้าแรกของหนังสือบอกว่าเป็นจับทะมาดสุนทะมาด) เดิมเป็นของวัดหัวอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทางวัดได้นำไปมอบให้ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชมี 4 เล่ม มีบทประพันธ์ที่บอกเวลาแต่งเอาไว้ด้วยอยู่ถัดจากบทไหว้ครูดังนี้

- @ ข้าไว้ทั้งสาม ชูนิวมืองาม ถวายคางเทียนทอง จักขุศฤแก้ว ว้าวแววทั้งสอง ตางประทีบทอง ดังแสงสุริกาน
- @ เกศเกล้าเกลี ดังบุศมาลี คล้ายคลีเบิกบาน ขอบุชา พระสาศดาจาง ข้าพะมัศการ สมเด็จจมนม
- @ ข้าพระพุทธิเจ้า จะแต่งเรื่องราว ตามพระบาที่ ตามเรื่อง นิบาท จับทะมาดผู้มี หน่อพระฉิมะศรี ยังสร้างสมภาร
- @ ยังไกลกว่าไกล จะนับ หนีได้ ที่จะ ประมาณ นำมาเทศนา ว่า เปนนิทาร์ จึ่งพระอาจารย์ ยกเปนบาที่
- @ นำมาเทศนา ที่ในศาลา โรงธรรมอันมี จึ่งแปลเนื้อความตามพระบาที่ ตัวข้าพระเจ้า
นี้ ไปได้ฟังมา...
- @ ข้าแต่ง จับทะมาด พระพุทธสิทกระราช ล้วงแล้วนานมา สองพันสามร้อยสี่สิบเก้าพระวสา เสดเดือน นั้นนา ล้วงได้เจดเดือน... @ แรกเขียนนิยายวันพระหัดเดือนไฉ่ นั้นขึ้นแปดคำ จึ่งลงอักษร บทกลอนถ้อยคำ ค่างเข้าแปดคำ สามโมงนาลีกา"

เนื้อเรื่องฉบับนี้จบตอนที่พระจันทะมาคมอบราชสมบัติ เมืองอะนุราชบุรีให้พระทศตะ
ษัติยะวงปกครอง แล้วเสด็จไป เมืองพระสุนทระมาคพระ เชษฐาพร้อมด้วยพระนาง เทวะทีสังคา
พระชายาสองพระองค์คงอยู่ที่อะนุราชธานี การจากไปของพระจันทะมาคนำความโศกเศร้าไปสู่
ผู้ที่อยู่ข้างหลัง เป็นอย่างยิ่ง เล่มที่ 4 เป็นเล่มสุดท้ายมีบทประพันธ์ตอบจบว่า

@ นางเทวะสังคา สวมกอดฉายา ร้องไห้รำไร ทั้งสองกัลยา กล่าวน้ำตาไหล พระสม-
กรมไน ร้องไห้ไปมา @กอดเอาพระบาท พระยาจรรทะคาด แล้วให้โศกา ชาวแม่ทั้ง
หลาย พุ่มพ่ายน้ำตา ร่ำไรไปมา เพียงจะสิ้นอาสรา@

@ จบหน้าปลายเล่ม ๔ เท่านั้นแล ๖/๕ "

วรรณกรรมชาดกภาคี้ได้จากหนังสือชุด เรื่องจันทะมาค ทั้งสามฉบับที่กล่าวมา ฉบับที่
สมบูรณ์ที่สุดคือฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาควิชาวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ทั้งสามฉบับเป็นสำนวน
เดียวกันมีบทประพันธ์ต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อยในคอบบทไหว้ครูเท่านั้น นอกจากนี้ด้านอักขรวิธี
ก็ต่างกันอยู่บ้างคงเป็นเพราะการคัดลอกต่อ ๆ กันหลายทอดทำให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิมได้ ดังนั้น
ผู้วิจัยจึงใช้ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาควิชาวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราชเป็นหลัก

1.18 สุวรรณสาม ค้นฉบับบุคขาวของนายอุทัย สุนนิตย์ บ้านเลขที่ 179
ถนนนครในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สภาพสมบูรณ์ เจ้าของเดิมมอบให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา
เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2526 หมายเลขหนังสือ อ.111.003 เนื้อเรื่องสมบูรณ์มีตั้งแต่บท
ไหว้ครูเป็นต้นไปเริ่มบทประพันธ์ว่า

ยานี ๖/ กักร้าคฤเทียรทอง บังคมสนองเหนือเกสา ด้วยใจไสยสัตธา ขาดังไว้ฉมัสการ
ไหว้พระผุธรงทร สรรเพชผุธร่งยาน ปินเกลานอยสงสาร โปรถาหนักันทางทุขา

จบด้วยกาพย์สุรางคนางค์ 28 ว่า

@ จิงทาวอินทรา กุมมีราชา แล้วร่น่าสง เคชะบุนยา หน่อกระทูทองค ชิงทาวประสง
แกกระช่ลณี @ ไหเปนคินมา เสมือนแก้วแล่นา ยาไหเสยที จักสงาส่มการ ภิรมพระ
บารมี ยาไหเสยที ช่วยขาดังใจ ๖/ นิภานังประม้งสุยัง ๖/"

1.19 จับทกนรชาดก ต้นฉบับบุคชาวศุนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต สภาพสมบูรณ์ไม่ปรากฏชื่อเจ้าของเดิม แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองหลายชนิดคือ ร่ายสุภาพโคลง 2, 3, 4 สุภาพ, และโคลงฉันท์ อักษรวิธีไทยโบราณ ในการแต่งจะนำด้วยคาถาเขียนด้วยอักษรขอมแล้วตามด้วยคำประพันธ์อักษรไทย เช่น "ศรีโรคมประนามนพย จักโครพยสุเบญจางประคิศจวารงเหนือศรีโรช ด้วยมาโนตประจงเจตร จัประเวศอภิวาท ตั้งประกัตรวันทนา "บอกปีที่แต่งไว้ว่า แต่งปี พ.ศ. 2227.

1.20 เสื่อโคหรือคาวี ต้นฉบับหนังสือบุคพบ 2 ฉบับคือ

1.20.1 ฉบับนางชมชื่น ศรีรัตน์ ต้นฉบับบุคชานางชมชื่น ศรีรัตน์ บ้านเลขที่ 20 คาบปลากพูน อำเภอปลากพูน จังหวัดพัทลุง มอบให้นายชูศักดิ์ เอกเพชรนามอบให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อ พ.ศ.2518 เขียนด้วยอักษรวิธีไทยเก่า อักษรบรรจงสภาพสมบูรณ์หมายเลขหนังสือ อ.150.012

1.20.2 ฉบับนางประนอม จีราจินต์ ต้นฉบับบุคคานางประนอม จีราจินต์ บ้านเลขที่ 61/1 ถนนรามัญ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา นางสาวนงลักษณ์ เทพนรินทร์นามอบให้สถาบันทักษิณคดีศึกษาเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2519 เขียนด้วยอักษรวิธีไทยเก่าตัวอักษรบรรจงสีรงค์ สภาพชำรุด หมายเลขหนังสือ อ.150.013

วรรณกรรมทั้งสองฉบับนี้พบปะพันธ์ตรงกัน เนื้อเรื่องตรงกัน เนื่องจากฉบับแรกสมบูรณ์กว่าผู้วิจัยจึงใช้ฉบับแรกเป็นหลักในการวิจัย ด้วยวรรณกรรมเรื่องนี้มีชื่อสอดคล้องกับเสื่อโคคำฉันท์ที่เชื่อกันว่าวิกครั้งกรุงศรีอยุธยาแต่งไว้ เพื่อความกระจ่างในเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาเปรียบเทียบ และพบว่าคำประพันธ์ตรงกันแทบทั้งหมดต่างกันเฉพาะตอนจบเรื่อง ฉบับภาคีฉบับด้วยโคลงสองสุภาพ ฉบับที่เชื่อว่ากวีอยุธยาแต่งนั้นจบด้วยโคลงสี่สุภาพดั่งที่ยกมาแสดงเปรียบเทียบดังนี้

เสื่อโคอยุธยา

@	จบ	จนจอมนาถไต้	คาวี
	บ	พิตรเสวยบุรี	ร่วมน้อง
	ริ	พลหม่มนครี	ชมชื่น จิตรนา
	บุรุษ	บ่าเรอรักช้อง	แซ่ไห้วถวยพร

เสื่อโคหรือคาวีภาคี

@ ขาดเหลือทำเสร็จแล้ว รั้งถึงอย่าแล้ว ไล่ไม้แลตัวพ่อ ฯ

หากพิจารณาคำที่ใช้ในบทจะเห็นได้ว่าฉบับภาคใต้ใช้ถ้อยคำที่ต่ำกว่า เช่น แล้ว เป็นคำไทยโบราณหมายถึงอย่างหนึ่งเฉย ใส่ไม้ หมายถึงการแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์เป็นต้น จึงชวนให้สงสัยว่าฉบับใด เป็นฉบับดั้งเดิมและฉบับใด เป็นฉบับแต่งเพิ่มภายหลัง

จากการอ่านละเอียดผู้วิจัยพบว่าการใช้คำใน เสื่อโคหรือควา นั้นมีคำที่ไม่พบว่าเป็นภาษาไทยกลางจำนวนไม่น้อยแต่ในภาษาไทยถิ่นใต้ยังใช้พูดกันอยู่จนทุกวันนี้ คำดังกล่าว เช่น

เนียร (ปัจจุบันเขียนเนียน) หมายถึง ละเอียด ปน เป็นผุผอง ใช้ในความหมายในทางทำลาย เช่น ทุบเนียนแจ็ก ๆ หมายถึง ทำให้ปนละเอียดจนไม่เห็นร่องรอยเดิม ใน เสื่อโค มีว่า "แม่กุ๊กเนียร ชิวคร่ม้วยบักใจ" "ม่ายักษาให้เนียร ชีพถึงขาดเคียร ในกลางสระสินธุ์ หลามไหล" ในภาคกลางไม่พบว่ามีการใช้คำเนียนในความหมายทางทำลาย แต่จะใช้ในทางชื่นชม เช่น ผิวเนียนวลเนียน แนบเนียน เป็นต้น

ศุขุม หมายถึง ละเอียด รอบคอบ เย็น เช่น เขาเป็นคนศุขุม ใจศุขุม เป็นต้น ใน เสื่อโค มีบทประพันธ์ที่ใช้คำนี้ เช่น "ถีนี่ศุขุมหนักหนา คือบอกชีวา ชิวคร่ำให้เจ้าฟัง"

ริงรัง หมายถึงไม่เป็นระเบียบ มากเกินไป ภาษาไทยกลางใช้ รุงรัง ในภาคใต้มีใช้ เช่น แต่งตัวริงรัง เป็นนี้เขาริงรัง เป็นต้น ใน เสื่อโค มีว่า "แจ่มจันธิดาสดับคำที่ยา บอก กิจกำบัง แยม ๆ ประนม ประนตหวายหวัง เสนริงรัง นมิมราศี"

แง่ง หมายถึงอยู่เฉย ๆ ภาษาไทยกลางใช้นิ่ง คำนี้ใช้ในภาคใต้ปัจจุบัน เช่น อยู่ แง่ง ๆ นิ่งให้แง่ง เป็นต้น ใน เสื่อโค ใช้คำนี้ เช่น "ผาดควาแง่งนอนอนนากม้วยเมือมธม์ ชิวคร่ำ สิ้นสุคปราช"

ขำระ หมายถึงการทำให้หมดไป ลื่นไป ทำให้สะอาด ภาษาไทยกลางใช้ว่าชำระ เช่น "ผาดเห็นจมเท่า ในกองเพลิงเท่า อับอายหายพธรม์ พระจึงชื่นชม หยิบเอาด้วยพลัน สรงด้วยชลจันท์ ขำระมลทิน เป็นต้น

เพโทบาย หมายถึง เล่ห์เหลี่ยม ชื่นเชิง ภาษาไทยกลางใช้ เพทุบาย คำในภาษาไทย ใต้มักออกเสียง สระ อุ อุ เป็นโอ เช่น พรุก เป็น โพรก (ต่อโพรก หมายถึงพรุ่งนี้) ใน เสื่อโค มีใช้คำเพโทบาย เช่น "เพราะเหตุจุฬพน พหลเพโทบาย" เป็นต้น

ผู้ธ หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน (เขียนตามเสียงที่ออก) ภาษาไทยกลางใช้ ภูธร ใน เสื่อโค เช่น "หวังใคร่วมมรสผู้ธ ร่วมรักสโมสร ด้วยสมเด็จจันฤบติ"

คำที่ชาวไทยภาคใต้อาจยังมีใช้อยู่ในปัจจุบันจาก เสื่อโค นี้ชวนให้คิดต่อไปว่าที่มาและที่เกิดของวรรณกรรมคำฉันทน์ เรื่องนี้คืออยุธยาจริงหรือไม่ หรือว่าเกิดขึ้นในภาคใต้แล้วแพร่กระจายขึ้นไปสู่ภาคกลางแล้วสรุปกันว่า เป็นผลงานของกวีแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาอย่างที่กล่าวกันกระนั้นหรือ

ผู้วิจัยเห็นว่าแหล่งที่มาที่เกิดของวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ควรจะด่วนสรุปเร็วเกินไปว่าแต่ง ณ ที่ใด เพราะยังไม่มีหลักฐานอะไรที่ชี้ชัด

เสียดหรือคำวิจยบัพภาคีได้บอกเกี่ยวกับผู้แต่งไว้และขนบนิยมของกวีสมัยก่อนมักจะเป็นเช่นนี้ แต่เสียดฉบับที่พิมพ์เผยแพร่บอกเกี่ยวกับผู้แต่งไว้ว่า

เสียดโศปฏิกไท์	ทั้งสอง
ฤทธิฤทธิสมพอง	เศกสร้าง
แลองค์กรุงปอง	เป็นปิ่น เมืองนา
พระบรมครูแกล้ง	กล่าวไว้ เป็น เฉลิม

โคลงสี่สุภาพิน เสียดโศคาคันท์ที่บอกเกี่ยวกับผู้แต่งนี้สำนวนภาษาใหม่มากน่าจะเป็นโคลงที่เพิ่งแต่งเติมเข้าไปภายหลังเพื่อให้เกิดหลักฐานเกี่ยวกับผู้แต่งก็ได้ เมื่อพิจารณาโคลงบทสุดท้ายของเสียดโศคฉบับภาคีได้จะเห็นได้ว่ามีสำนวนภาษาที่เก่ามาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงรวมเอาเรื่องเสียดโศไว้ในวรรณกรรมชาดกภาคีได้อีกเรื่องหนึ่งด้วย

2. การศึกษาวิเคราะห์ที่มาของเนื้อเรื่อง

วรรณกรรมสร้างสรรค์ขึ้นได้ด้วย 2 วิธีการคือ การสร้างสรรค์ขึ้นตามแนวเนื้อเรื่องเดิมที่มีอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์หรือมุขปาฐะ กับการคิดสร้างเนื้อเรื่องขึ้นมาใหม่ตามแรงบันดาลใจผนวกกับประสบการณ์ของผู้แต่ง อลัน ดันเดส⁴ ได้กล่าวถึงการเกิดของคติชนวิทยาซึ่งรวมถึงนิทานต่าง ๆ ด้วยว่าแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ การเกิดหลายแห่ง (Multiple existence) เพราะมนุษย์ย่อมมีความรู้สึกนึกคิดและความต้องการต่างๆ ที่เหมือนกัน และการเกิดในที่ใดที่หนึ่งแล้วมีการแพร่กระจายออกไปโดยไม่รู้ที่ที่เกิด (Irrationality) ทั้งนี้เพราะมนุษย์ย่อมมีการติดต่อกันอยู่เสมอ ดังนั้นเรื่องหนึ่งย่อมไปสู่อีกที่หนึ่งได้ ศิราพร ฐิตะฐานได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการเกิดวรรณกรรมนิทาน ซึ่งเป็นประเภทเดียวกับวรรณกรรม

⁴Alan Dundes, The Study of Folklore. (United States of America; Prentice-Hall, Inc, 1965) P. 53, 54.

ชาดก (นิทานชาดก) เอาไว้ว่า

เมื่อเราศึกษานิทานที่ปรากฏตามถิ่นต่าง ๆ ของโลก จะพบว่านิทานที่กำเนิดในถิ่นหนึ่ง แต่ไปปรากฏในอีกถิ่นหนึ่งที่อยู่ห่างไกลกันได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีการติดต่อระหว่างกัน เช่น มีการไปมาหาสู่เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน นานวันเข้าก็สนิทสนมกันมากขึ้น การติดต่อกัน มิได้เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เท่านั้น แต่จะคุยกันถึงชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันด้วย ด้วยเหตุนี้นิทานซึ่งเป็นเรื่องประจำใจของแต่ละฝ่ายก็ได้ รับการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดสู่กันไป จากหมู่บ้านหนึ่งไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง จากประเทศหนึ่ง ไปสู่ประเทศหนึ่ง นิทานที่มีกำเนิดจากที่หนึ่งจึงสามารถไปปรากฏอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ^๑

วรรณกรรมชาดกภาคใดก็เป็นนิทานเช่นเดียวกันแต่นั้น เรื่องพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นอดีตชาติของสมณโคตมพุทธเจ้า และก่อนที่เรื่องชาดกจะมีการแต่งเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ส่วนหนึ่งเคยเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะมาก่อน การเริ่มต้นเกิดของนิทานชาดกจะเกิดที่ใดก่อนนั้นยากที่จะกล่าวได้ แต่แหล่งใหญ่ซึ่งเป็นที่มาของการแต่งวรรณกรรมชาดกภาคใด คือนิบาตชาดกในพระไตรปิฎก ซึ่งมีอยู่ 547 เรื่อง และอรรถกถาชาดก เพราะพบว่ามึวรรณกรรมชาดกภาคใดจากหนังสือบุคคลหลายเรื่องที่มีเนื้อเรื่องตรงกับคัมภีร์พุทธศาสนาดังกล่าว วรรณกรรมชาดกบางเรื่องอาจได้รับอิทธิพลในการแต่งจากเรื่องอื่น ๆ และบางเรื่องเกิดจากการคิดสร้างเรื่องของผู้แต่ง การนำเอาเนื้อเรื่องเดิมที่มีอยู่แล้วมาแต่งใหม่นั้น ผู้แต่งย่อมมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเสริมแต่งในบางส่วน เพื่อให้เรื่องที่แต่งเหมาะกับการใช้ประโยชน์ในสังคมของตน และทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ชีวิตคน ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงเรื่องที่แต่งให้ผิดแปลกไปจากวรรณกรรมเดิมนั้น ศีราพร ฐิตะฐานได้กล่าวไว้ว่า

นอกจากเรื่องราวในนิทานจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะผู้เล่าแล้ว ยังเปลี่ยนแปลงไป เพราะสภาพสังคมของถิ่นนั้น ๆ มีส่วนกำหนด มนุษย์มีความคิดเรื่อง คน-ของ-คน อยู่

^๑ ศีราพร ฐิตะฐาน, ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า ความน่า(ข).

เสมอ ดังนั้นหากตัวละครในเรื่องมีพฤติกรรมขัดกับประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นคน ชาวบ้านก็จะรับเรื่องนั้นไม่ได้พฤติกรรมตัวละครในเรื่องจึงอาจถูกตัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ เรื่องจึงจะคงอยู่ในสังคมนั้นได้ และบางครั้งความยึดมั่นในวัฒนธรรมของคน อาจมีผลต่อการสอดแทรกความเชื่อหรือ เอกลักษณ์ในท้องถิ่นคนผสมเข้าไปกับเรื่องที่ได้รับมา⁶

วรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลด้านเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมอื่น ๆ ย่อมมีการปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เดียวกันกับนิทานที่แพร่หลายจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งวรรณกรรมชาดกที่นำมาศึกษาวิเคราะห์นั้นส่วนหนึ่งมีเนื้อเรื่องตรงกับชาดกในนิบาตชาดกและอรรถกถาชาดก ส่วนหนึ่งมีเนื้อเรื่องตรงและใกล้เคียงกับชาดกนอกนิบาต ในปัญหาสาชดก นอกจากนี้มีบางเรื่องที่มีเนื้อเรื่องสอดคล้องกับวรรณกรรมภาคกลางหรือวรรณกรรมแบบฉบับด้วย ที่มาด้านเนื้อเรื่องวรรณกรรมชาดกภาคใต้แยกกล่าวได้ดังนี้

2.1 วรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่มีเนื้อเรื่องตรงกับชาดกในนิบาตชาดกและอรรถกถาชาดก

จากการศึกษาวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือพบว่ามีชาดกที่มีเนื้อเรื่องตรงกับชาดกในนิบาตชาดก และอรรถกถาชาดกดังนี้

2.1.1 เวสสันดรชาดก หนังสืออนุภาคใต้บางฉบับ เรียก "มหาชาดก"

วรรณกรรมชาดกภาคใต้เรื่องนี้เนื้อเรื่องตรงกับ "เวสสันดรชาดก" ในนิบาตชาดก ต่างกันที่เวสสันดรชาดกภาคใต้ (มหาชาดก) มีความยาวกว่าเพราะมีส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไปเพื่อให้อสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของผู้แต่ง ในส่วนที่ได้รับอิทธิพลในการแต่งจากมหาชาติคำหลวงและรายยาวเวสสันดรชาดกนั้นน่าจะเป็นเพียงส่วนน้อย เพราะตามข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ดินแดนภาคใต้อันมึนครศรีธรรมราช เป็นศูนย์กลางนั้นมีความรุ่งเรืองด้านพระพุทธศาสนา และอักษรศาสตร์มาก่อนแม้แต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งอาณาจักรสุโขทัย ก็ยังทรงขอให้อาณาจักรนครศรีธรรมราชส่งสังฆราชและนักปราชญ์ต่าง ๆ ไปช่วยพัฒนากรุงสุโขทัย ดังข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช และฉัตรชัย สุกระภาณจน์ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า"สิ่งสำคัญไปกว่านั้นคือ การที่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรได้มีส่วนช่วยในการประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงใน พ.ศ. 1826 อย่างมาก เป็นเหตุให้ไทยมีอักษร

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าคานา (ค).

ไทยเข้ามาจนทุกวันนี้" ⁷ เรื่องเวสสันดรชาดกภาคใต้ (มหาชาดก) จึงน่าจะเข้ามาเป็นเวลานานแล้ว เหตุผลสำคัญคือเมื่อมีพระไตรปิฎกในที่ใด ที่นั้นย่อมมีการสั่งสอนอบรมเพื่อให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า และคงมีการสรรสร้างวรรณกรรมเพิ่มขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการสั่งสอนอบรมอีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นแก่สังคม อีกประการหนึ่งจะเห็นได้ว่า เวสสันดรชาดกภาคใต้หรือมหาชาดกนั้นใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์เป็นหลักในการแต่ง(บางสำนวนแต่งเป็นกวีที่ใช้ฉันทในการแต่ง) กาพย์เป็นร้อยกรองไทยที่มีมานานแล้ว เฉพาะในภาคกลางปรากฏหลักฐานการใช้กาพย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หลักฐานทางวรรณคดีที่แต่งด้วยกาพย์ เช่น มหาชาติคำหลวงและกาพย์ขับไม้ เป็นต้น ดินแดนไทยในส่วนภูมิภาคบางแห่งเคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนและมีความเฟื่องฟูทางด้านอักษรศาสตร์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าดินแดนไทยภาคกลาง หากมีการศึกษากันอย่างจริงจังแล้วอาจจะพบว่า กาพย์เป็นร้อยกรองไทยที่มีมาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็เป็นได้ สิ่งที่น่าพิจารณาคือกาพย์เป็นคำประพันธ์ที่เข้าากันว่าได้รับอิทธิพลในการแต่งจากอินเดีย และดินแดนที่เป็นด่านแรกในการรับวัฒนธรรมอินเดีย ตามประวัติศาสตร์ชาติไทยนั้นคือดินแดนภาคใต้ซึ่งมีนครศรีธรรมราช หรือ อาณาจักรพม่ารลิงค์เป็นศูนย์กลาง อาณาจักรนี้มีความผูกพันกับอินเดียมาเป็นเวลาช้านานยังปรากฏหลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุอยู่โดยทั่วไปจนกระทั่งปัจจุบัน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าเรื่องมหาชาดก หรือ เวสสันดรชาดกภาคใต้คงมีการแต่งขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วโดยเดินตามแนวเนื้อเรื่องเวสสันดรชาดก ในนิบาตชาดก หรือไม่ก็ชาดกในอรรถกถา และคงมีการปรับแต่งตามลำดับเรื่องเวสสันดรชาดกในภาคใต้มีมากกว่าหนึ่งสำนวน เพื่อให้เห็นว่าเวสสันดรชาดกมีเนื้อเรื่องหลักตรงกับเวสสันดรชาดกในนิบาตชาดกผู้วิจัยขอยกคาถาในนิบาตชาดกมาแสดงเพื่อเปรียบเทียบดังนี้

เวสสันดรชาดกเป็นเรื่องที่ 547 ในนิบาตชาดก ขุททกนิกาย พระไตรปิฎก เนื้อเรื่องเริ่มต้นด้วยคาถาที่มีเนื้อความเกี่ยวกับพระอินทร์ประทานพร 10 ประการ ดังคาถาในฉบับบาลีและฉบับแปลดังนี้คือ

[1045] ผู้สฺสตี วรวิญญาเภ วรสุส ทสธาวเร ปฐุพฺยา จารุบุพฺพุสฺสึ ยํ ตุพฺหิ มนโส ปิยํ

[1046] เทวราช นโม ตฺยตฺถุ ก็ ปาปํ ปกคํ มยา รุมฺมา จาเวสิ มํ ฐานา

วาโศว ธรรมิรฺหํ

⁷ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2522), หน้า 27.

[1047] น เจว เต กัด ปาป น จ เม ความลิ อปเปีย บุญบุญจ เต ปริกขันธ์
 เยน เตว าวามิห่า สนุติเก มรณ คุยหิ วินาภาโว ภวิสฺสติ ปฏิคฺคฺหาหิเม เอเต
 วเร ทส ปเวจฺจโตฯ

[1048] วรฺุญเจ เม อโท สกฺก สหฺพฺภูตฺตามิสฺสร สิวีราชสฺส ภทฺทนฺเต ตตฺถอสุสฺสี
 นิเวสเนฯ นิลเนตฺตา นิลภฺมุ นิลกฺขิว ยถา มิตฺติ มุสฺสตี นาม นามเน ตตฺถ อสุสฺสี
 ปฺรินฺททา ๘

ทศพร

[2670] คุณก่อนมุสตีผู้มีรัศมีแห่งผิวพรรณอันประเสริฐ ผู้มีอวัยวะส่วนเบื้องหน้างาม
 เธอจงเลือกเอาพร 10 ประการ ในปฐพีซึ่งเป็นที่รักแห่งหฤทัยของเธอ

[2671] ข้าแต่ท้าวเทวราช ข้าพระบาทนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าพระบาทได้ทำบาป
 กรรมอะไรไว้หรือ ฝ่าพระบาทจึงให้ข้าพระบาทจุติจากทิพยสถานที่น่ารื่นรมย์ จุลมพิศ
 ดันไม้ใหญ่ให้หักไปฉะนั้น

[2672] บาปกรรมเธอมิได้ทำไว้เลยและเธอไม่เป็นที่รักของเราก็หาไม่ แต่บุญของเธอ
 เธอสิ้นแล้ว เหตุนี้เราจึงกล่าวกะเธออย่างนี้

[2673] ความตายใกล้เธอ เธอจักพลัดพรากจากไป เธอจงเลือกรับเอาพร
 10 ประการ นี้จากเราผู้จะให้

[2674] ข้าแต่ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์ทั้งปวง ถ้าฝ่าพระบาทจะประทานพรแก่
 ข้าพระบาทไซ้ร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอให้ข้าพระบาทพึงเกิดในพระราชนิเวศน์ของ
 พระเจ้าสิวิราช ๙

เวสสันดรชาดกหรือพระมหาชาดกภาคใต้เริ่มด้วยบทไหว้ครู ตามด้วยปัจจุบันวัตถุ แล้ว
 จึงกล่าวถึงเนื้อเรื่องในกัณฑ์ทศพร ตอนที่เกี่ยวกับการขอพร 10 ประการ คือ

๘ มหามกุฏราชวิทยาลัย เยน ปกาลิต, สุตตนคปิฎก ขุททกนิกายสส ชาดกปยยาส-
มทานิบาดชาดก, เล่ม 28 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์สรรพคุณ บางกอกน้อย, 2470),
 หน้า 365.

๙ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระไตรปิฎกภาษาไทย พระบาลีสถิตคปิฎก
ขุททกนิกาย ชาดก(ทศกัณฑ์) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2530), หน้า 443-444.

อามอริฐเลื่องพัก พระกายวรมัก อัคเรตมัวมอง อีกรทิบพสุธา ค่อมิมพัวกร่อง
 สงสาบกลืนคอง เสโทกลัดใจย @ แกงค์เทวี สุขำบดีแจงกระมัวโรนย นิมิขทั้งห้า
 สุรางคนางไนย จุดจากสร้งขหวัน . . . นังขางไสยาค อามรปรภาส คุหราชมุขฎี
 เจาเป็รที่รักแหงชาความี จงภักคินี รับเอาวะรัง @ ทษะวะโร ิวเป็รสุโย คาม่อ
 โนหวัง พิจักอวยไท สัพพะมังคะลัง พระนุขงคัง ตามจิตแจงตะนา @ โฉมนาจมุขติ
 ใคพึงโกสี มีเทวบัรชา เจาจิงทูนพลัน แกเทามักว่า เกลากระหมอมนิหนา ประมืทา
 สิงโดย @ ใทเคื่องเบื่องบาด แกเทาทวาราด ชอกษาพระไทย จิงจักนัราค จากบาดห้ศไน
 ษัดขอมองใจย โปรทแจงภคจา @ ทารเทาสักโกย คอบพระวัจะโน คุกอนกัรลยา
 เจาไม้ประหมาจ พลังกลาทอาคมา เทากังเกสา ใม่มาหมองกาย @ เจาผู้ทรงโฉม
 เป็รที่ปรดิโลม รัมจ้วนใจชาย เจาจักจุดิจจาก ฟากฟ้าเก็จตาย มนุฏสุดสาย
 สืบสาบสมภาร @ วรรราชมุสดี พังโกศรีแจงอาการ อพิวัรแล้วทูนสาร รับวะรังคังจิตไผ่
 @ ปัดะโมว์โรซ่า จะปลงชีพตัญไสย ษัโหนานิไป เป็รเอกลักคฉายา @ แหงเจากรงศรีที
 มีฤทิมหิมาล่ากระสัร์คัษัตยา ยญยงินชุมพู

จากคาถาในเวสสันดรชาดก พระสุตตันตปิฎก และร้อยกรองในมหาชาดกภาคใต้นั้น
 แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเนื้อเรื่องตรงกัน เวสสันดรชาดกมีทั้งสิ้น 1,000 คาถา แบ่งออก
 เป็นกัณฑ์ ๗ คือ ทศพร 19 คาถา กัณฑ์หิมพานต์ 134 คาถา ทานกัณฑ์ 209 คาถา วสพเวสนบรรพ
 57 คาถา ชุขกบรรพ 79 คาถา จุฬวันวรรณนา 35 คาถา มหาวนวรรณนา 80 คาถา ทารกบรรพ
 101 คาถา มัทรีบรรพ 90 คาถา สักกบรรพ 43 คาถา มหาราชบรรพ 69 คาถา ฉัษัตติยบรรพ
 36 คาถา นครกัณฑ์ 48 คาถา รวมทั้งหมด 13 กัณฑ์ ตรงกับมหาชาดกภาคใต้ เนื้อเรื่องในทุก ๆ
 กัณฑ์ไม่ต่างกัน เว้นแต่รายละเอียดของมหาชาดกมีมากกว่า อย่างเช่น ฉัษัตติยบรรพ เวสสันดร-
 ชาดก พระสุตตันตปิฎกไม่มีเหตุการณ์กัษัตริย์ทั้ง 6 องค์ สลบ และแผนที่ตกไม้บ่อกว่าชื่อโอบกขรพรห
 ด้วย ดังคาถาที่ยก มาแสดงดังนี้

[1254] . . . อวนทุสิ เวสฺสนุตโร จ มทุที จ ปจุจฺจุนฺตวา อวนทุสิฯ มทุที จ ลีรสา
 ปาเท สสุสุสุสสาภิวาทยิ มทุที อหณฺนิ เต อยุเย ปาเท วณามิ, เต หุสาฯ

[1255] มทุทีญจ ปตุตฺตกา ทิสฺวา ทูโรโต โสคติมาคตา วารุณิ ปเวเณนฺติ ฌนธารากิสิญฺจฯ

[1256] สมากตาน ญาตีนิ มหาโมโส อชายถ, ปพฺพตา สมนาทิสฺสุ, มหิ อากมปิตา อหุ
 วุฏฺฐิธาริ ปวตุเคนฺโต เทโว ปาวสุสิ คาวเทฯ อด เวสฺสนุตโร ราชฯ ญาตีหิ

สมคจฺฉน นตฺตวโร สุมฺมิสา ปุตฺโต ราชา เทวี จ เอกโต ฯ ยथा สมากตา อาสุ
 ตทาสี โลมหฺสนํ ปญฺชลิกา คฺคฺส ยาจฺนติ โรทฺหฺตา เภรเว วเนฯ เวสุสฺนฺตฺรญฺจ มหฺทธิญฺจ
 สทฺเพ รฏฺฐา สมากตา คฺวี โนสิ อีสฺสโร ราชา, รัชฺชํ กาเรถ โน อุโภ ฯ
 ฉกขตฺติยปพพ นามฯ

[3415] ก็พระเวสสันดร และพระมัทรี ทอดพระเนตรเห็นพระมารดาผู้มีความรักในบุตร
 กำลังเสด็จมา ทรงต้อนรับถวายอภิวาท¹⁰

[3416] ฝ่ายพระนางเจ้ามัทรี ทรงชบพระเศียรเกล้าอภิวาทแทบพระบาทพระสัสสุกราบ
 ทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า เกล้ากระหม่อมมัทรีผู้สะกั ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของ
 พระแม่เจ้า

[3417] ก็พระโอรสทั้งสองผู้เสด็จมาโดยสวัสดิ์แต่ที่ไกล ทอดพระเนตรเห็นพระนางเจ้า
 มัทรี ก็คร่ำครวญวิ่งเข้าไปหา ดังหนึ่งลูกโคน้อยวิ่งเข้าหาแม่จะนั้น

[3418] ส่วนพระนางเจ้ามัทรี พอทอดพระเนตรเห็นพระโอรสทั้งสองผู้เสด็จมาโดยสวัสดิ์
 แต่ที่ไกล ทรงสิ้นระริวไปทั่วพระกายเหมือนแม่คตที่ผิปลิงจะนั้น น้่านมก็ไหลออกจากพระถันทั้งคู่

[3419] เมื่อพระญาติทั้งหลายมาพร้อมกันแล้ว ขณะนั้นได้เกิดเสียงสนั่นกึกก้อง ภูเข
 ทั้งหลายสั่นสะท้าน แผ่นดินไหวสะเทือน

[3420] ผ่นตกลงเป็นทอธาร ครั้งนั้นพระเวสสันดรได้สมาคมร่วมด้วยพระญาติ

[3421] คือพระราชา พระเทวี พระโอรส พระสุมิสา และพระราชนัดดาทั้งสองพระองค์
 พระญาติทั้งหลายมาประชุมพร้อมกันแล้ว ณ กาลนั้น ได้เกิดความอัศจรรย์น่าขนพองสยอง
 เกกล้า

[3422] ประชาราษฎรทั้งปวงพร้อมใจกัน ประนมอัญชลิตถวายเป็นมหาสีศว์ คร่ำ
 ครวญวิงวอนพระเวสสันดร และพระนางเจ้ามัทรี ในป่าอันน่าหวาดกลัวว่า พระองค์เป็น
 พระราชาผู้เป็นใหญ่แห่งข้าพระบาททั้งหลาย ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดรับ เสวยราชสมบัติ
 เป็นพระราชาแห่งข้าพระบาททั้งหลาย เทอญ" ¹¹

¹⁰ มหามกุฏราชวิทยาลัย เยน ปกาลิถ, สุตตนคปิฎก ขททกนิกายสส ชาคคปิฎกาส-
 มหานิบาตชาคค, เล่ม 28 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์ธรรมสารพจนม, 2470), หน้า 447-448.

¹¹ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระไตรปิฎกภาษาไทย พระบาลีสถิตคตคปิฎก
ขททกนิกายชาคค (ทศิยภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2530), หน้า 443-4.

จากคาถาที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าใน จักรกฤษณ์บรรพ เวสสันดรชาดก นิบาตชาดกไม่มีเหตุการณ์สลบเมื่อหกษัตริย์พบกัน และไม่มีชื่อคนที่ตกว่า "ผนโอบกษัตริย์" แต่มีคาถาที่เกี่ยวกับผนคในคาถาที่ [1256] พระไตรปิฎกบาลี และ คาถาที่ [3420] พระไตรปิฎกแปลว่า "ผนคลงเป็นทอธาร ครั้งนั้นพระเสสันดรได้สมาคมร่วมกับพระญาติ" ดังที่ยกมากล่าวแล้วข้างต้น ที่เป็นลักษณะนี้เป็นเพราะการลำดับเนื้อหา และศิลปะในการเล่า พระมหาเวสสันดรชาดก (เวสสันดรชาดก) ภาคาได้มีเหตุการณ์หกษัตริย์สลบ และคนที่ตกเป็นผลให้หกษัตริย์พื้นพระองค์มีชื่อว่า "โอบกษัตริย์" เนื้อความตอนนี้อยู่ใน "จักรกฤษณ์" ดังที่ทร้อยกรองที่ว่า

" เสด็จมาถึงที่นั้น พร้อมเพรียงกันหน้าชาหล้า มัทรีทอดทศนา
เห็นลูกกร่วมฤทัย @ มีอัจฉิฉกกลิ่น ความโศกสั่นรันทัดใจ เนตของคล่องชลไน
ไหลซึมซาบอาบกายา ดังโคอันนิราศ ปรายจากลูกแต่เที่ยวหา
ครั้นกับบุคอาตมา แสนโศกาไทร่าไร @ เมื่อดั่งพระนุชขนาด เห็นเข้า-
ราชสองสายใจ เสวโศกสุดอาไหล ฤทธินางนางแตกตาย @ เล่นมาด้วยเร็วพลัน
พระองค์สรท้วทังกาย ฟินองสองสุดสาย เขาล้อมกอดเอาชลนี้
@ รัทวยรทองค์ ขันตำรงกายินซี ล้มลงเหนือป๊ะที สามกระษัตริย์คลุ้มใจ
@ สลบลิ้มสมฤดี ขีรทารชานซีมไหล เขาปากพระหนอไท ทังสองลิ้ม้วยปราน
@ ถาวาน้ำมนาง ไม้เขาปากสองกุมาร ชุ่มชินชูสันดาน ค้างหศไทแห่งเหียดหาย
@ จักม้วยชีวาวัน เป้นแม่นั้นไม้เคลื่อนคล้าย นีหากยังไม้้วย แต่สลบลิ้มวินยา
@ ฝ่ายองค์พระคาบศ เห็นโอรสสองเสนหา สลบลิมกายา แทบอุราพระชลนี้
@ มีอัจฉิฉกกลิ่น ความโศกสรยั้งพันทวิ ลังลงเหนือป๊ะที ลิ่นลัดสังร่วมกาย
@ ผุศศีศรีศันไชย เห็นสายใจมาวอควาย รัทศฤทธิทหาย ใหญ่ลุ่มกลัดขัศอุรา
@ เสวโศกสุดอาไหล สลบบไปยเหนือสุทา จักรุ่งพลเสน่า ราชปราชเขาศรีที
.....
@ สหศไนไทเทเวศ อ่องอำเรศทาวตริศทรง ทิพเนตรสอดส่องสง ลังแลทั่วทุกทุกตำบล
@ เห็นทักกรัสตรา ม้วยมรณาไนไพศัน เสบั้งรีพล แต่ศกคนไม้คินคัง
@ อามร์นิจิงบรรดการ วัดสากการเฑคกลง ไบเขาศีรีวัง ก็ชุ่มชินพินสมดี"

ในตอนต้นเรื่อง (ปัจจุบันวัดฤ) ของพระมหาชาดก มีผนชื่อโอบกษัตริย์ คือ
ครานรอรหัส พรอมพริงนังฉมัย ทูรธรรพศิไม้ วาโอบกษัตริย์ พิศการกอไรกล

สีแสงน้ำใส ดั่งน้ำทองแดง"

(พระมหาชาคก)

พระมหาชาคก (เวสสันดรชาคก) ภาคนี้ได้มีความแตกต่างจาก เวสสันดรชาคก ในนิบาตชาคก ที่เห็นได้ชัดเจนอีก 1 ประการคือ มีปัจจุบันวัตถุ แต่ เวสสันดรชาคก ในนิบาตชาคกนั้นไม่มีในส่วนของประชุมชาคก พระมหาชาคกมีการกลับชาติบุคคลในเรื่องจำนวนมาก แต่ใน เวสสันดรชาคก ไม่มีการกลับชาติกล่าวถึงการสวรรคตของพระโพธิสัตว์ เวสสันดรเท่านั้น ดังคาถาสุดท้ายของมหานิบาตนี้ว่า

. . . เจลุกุเขโป ปวดตืดอก อาคเต ธนทายเก นนุทีบุปเวสิ นครเ พนธนา โมกุโฆ
อโฆสกา [1269] ชาครูปมย์ วสุสิ เทโว ปาวสุสิ ตาวเท เวสสันดรเ ปวิฐฐุมหิ
สิวินิ ฐฐวทุฒเนฯ คโค เวสสันดรเ ราชา ทานิ ทควาน ขตติโย ภายสุส เกทา
สบุปญโญ สคคิ โส อุบุปชชถาติ

นครกณที นามฯ

มหาเวสสันดรชาคกั ทสมเ

มหานิบาตั นิฐฐิตั ฯ¹²

"[3463] ลำดับนั้น พระเวสสันดรบรมกษัตริย์ผู้มีพระปัญญา ทรงบำเพ็ญทานแล้ว ครั้น
สวรรคต พระองค์ก็ได้เสด็จเข้าถึงสวรรค์ ฉะนี้แล" ¹³

วรรณกรรมแบบฉบับของไทยประเภทชาคกที่มีเนื้อเรื่องตรงกับ เวสสันดรชาคก ในนิบาตชาคก คือ มหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ และร้อยยาวมหาเวสสันดรชาคก วรรณกรรมเกี่ยวกับเวสสันดรชาคกทั้งสามสำนวนนี้กำเนิดขึ้นในสมัยอยุธยา 2 สำนวน และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1

¹² มหามกุฏราชวิทยาลัย เยนปกาสิตั, สคคณคปิฎเก ขททณิกาย สส ชาคก
ปัญญาสมหานิบาตค, เล่ม 28 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์สรรพคุณ, 2470), หน้า 453.

¹³ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระไตรปิฎกภาษาไทย พระบาลีสคคณคปิฎก
ขททณิกายชาคก (ทตติยภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2530), หน้า 450.

สำนวน จากการที่ผู้วิจัยตรวจสอบพบว่าพระมหาชาคมี เนื้อเรื่องสอดคล้องกับวรรณกรรมชาดกแบบฉบับทั้งสามสำนวนนี้ อีกทั้งการเริ่มต้นด้วยปัจจุบันวัตถุ และจบด้วยการประชุมชาดกก็ตรงกัน และที่เหมือนกันอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่มีในเวสสันดรชาดก นิบาตชาดกคือ ชื่อแผนที่ตกคอนหกษัตริย์สิ้นพระสติ-สมประดี ชื่อฝนโภกขรพรรช ดังร้อยกรองในวรรณกรรมแบบฉบับมหาชาติคำหลวงดังนี้

เทโว เมาะ เมโหม อันว่ามหิมาเมมมิตมิด ช่อม่ออัปทศทศอนนท์วาทวิปแล นทนคา ฟ้า-
แมลมบล่านร่อง ท้องฟ้ายาวขำ ยงงฝนพรำพรอยพรำ อ้ออ้ออ้อมพระระงม ด้วยกำลัง
ลมพายุพัดนั้นน อถ เวสสันดร ราชา ญาติี สมคจถ ๗ อถ เวสสันดร ราชานันว่า
พระยารธรรมทานาธิเบศวร์ บพิตรพระเพชยันตร สมคจถ พระบาทได้สโมสรสมาคม
อุคมด้วยพระญาติทั้งหลายในขณะใด ตทา เมโหม วสลิ ก็ยังโภกขรพรรชธรรมา ใหล่อ
หล่งลงมา ในขณะนั้นน นตคาโร สุมิสสา บุตโต ราชา เทวี จ เอโก ยทา สมากคา
อาสู ตทาลี โลมหีสน์ ๗ ฉยตุติยา อันว่าชัตติยาธิตศวรรคิลก หกพระองค์นั้นนถา ¹⁴

ร้อยยวมหาเวสสันดรชาดก มีร้อยกรองที่กล่าวถึงการสลบของหกษัตริย์ และฝนโภก-
ขรพรรชตกทำให้กษัตริย์ทั้งหกพระองค์ฟื้นว่า

ส่วนพระมัทรีได้ทอดพระเนตรเห็นพระเจ้าลูกทั้งสองพระองค์ มีอากที่จะดำรงพระ
สรีรกายให้ระส่ำระสายเสียวสิ้นห้วน ๗ พระทรงทรงพระกรรแสง เสด็จแล่นจนสุดแรง
ไม่รอรั้ง วจจา พาลาว มาครี่ เสมือนหนึ่งแม่โคมอันนิราศบุตร ครั้นเห็นลูกแล้วก็แสนสุด
กาสรคเทวช สมเด็จพระอัคเรศราชมารดา มีพระสกลกายานี้ก็กัมปนาท คุจแม่มดอัน
ปีศาจเข้าสู่สิง ส่วนสองกุมารก็วางว้างเข้ากอดพระชนนี สามกษัตริย์ก็ทรงพระเศกิราพัน
พิลาป จนถึงซึ่งวิสัยนิภาพสลบลงคู้ก็นำพิศวงสังเวช ขีรธรรมา อันว่ากระแสรสวาเรศ-
ขีโรทก ก็ไหลคกออกจากพระเต้าเข้าในคลองพระโอบธุรสองกุมาร ฅิว่าพระชาติ กัฒหา
มิได้เสวยขีรวาริรส พระหฤทัยก็จะระหวายระทดเหือดแห้งหาย นลลิส ก็ระวอดวาววาง
พระชนมชีวิต . . . ทั้งสมเด็จพระอัยกาอัยยาก็กักันแสงสุดแสนพิลาป จนถึงวิสัยนิภาพทั้งหก

¹⁴ กรมศิลปากร, มหาชาติคำหลวง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2496), หน้า 483.

พระองค์ . . . ทั้งพระมหาสาครสมุทรกิติพงษ์นงรลอก กระทบกระทั้งฝั่งกระฉอก
กระฉาดฉาน สิบเนรุพพรราชา ทั้งขุนเขาพระหิมพานต์สัตถภักดิ์สิเนรุราช ก็น้อมยอดอย่าง
จะอภิวัตพระบารมี สกุโก เทวราชา ส่วนสมเด็จพระวชิรปาณิมกุ เทเวศ ทรงพระอาวชันา
การก็ทราบเหตุแห่งหัชจรรย์ จึงบันดาลท่าฝนโบกขรวัสส์สันต์วัสสิกาธาฯ ให้ตกลงในที่ชุมนุม
ขัตติยวงศาทั้งหกษัตริย์ก็ค่อยบรรเทาที่ทุกข์โศกมลชุ่มชื้น ต่าง ๆ ก็ได้สติพื้นคืนสมปฤติพ้นจาก
วิสัยนี้ นั้นแล ¹⁵

เรื่องเวสสันดรชาดก ใน ชาดกัฎฐกถา อรรถกถายุททนิกาย มีข้อความที่กล่าวถึง
ฝนโบกขรพรรษเอาไว้ด้วยว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งแล้ว พระประยูรญาติที่ประชุมกันได้แวดล้อมแล้วทั้งหมด มี
จิตใจแน่วแน่ตั้งอยู่ ลำดับนั้นมหาเมฆตั้งขึ้นยังฝนโบกขรพรรษาให้ตกแล้ว น้ำฝนนั้นสีแดงเสียง
ซู่ซ่าไหลปลงที่ลุ่ม ผู้ต้องการให้เปียกก็เปียก ฝนนั้นไม่ตกตอกลงกายของผู้ที่ไม่ต้องการให้เปียก
แม้สักหยดเดียว จนทั้งปวงเหล่านั้นเห็นอัศจรรย์นั้นก็เกิดพิศวง ภิกษุทั้งหลายพูดกันว่า โอ น้า
อัศจรรย์ โอ ไม่เคยมี โอ อานาปานแห่งพระพุทธเจ้า มหาเมฆจึงยังฝนโบกขรพรรษเห็น
ปานนี้ ให้ตกในสมาคมแห่งพระประยูรญาติทั้งหลาย บัดนี้ เธอทั้งหลายนั่งสนทนากันถึงเรื่อง
อะไร เมื่อภิกษุเหล่านั้น กราบทูลให้ทรงทราบแล้วมีพระพุทธดำรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย มี
ใจแต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่มหาเมฆยังฝนให้โบกขรพรรษาให้ตก แม้ในกาลก่อนเวลาที่เรายังเป็น
โพธิสัตว์อยู่ มหาเมฆเห็นปานนี้ก็ยังฝนโบกขรพรรษาให้ตกในชาติสมาคมเหมือนกัน ครัสฉะนี้
แล้วทรงดูขณิภาพ ภิกษุเหล่านั้นทูลอาราธนา จึงนำอดีตนิทานมาครัสเล่า ดังต่อไปนี้ ¹⁶

และในกัณฑ์ ขัตติยบรรพ เวสสันดรชาดก ในชาดกัฎฐกถา อรรถกถา มีข้อความกล่าว
ถึงฝนโบกขรพรรษ และการสลบของหกษัตริย์ไว้ว่า

¹⁵ กระทรวงศึกษาธิการ, ร้อยยวามหาเวสสันดรชาดก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2517), หน้า 367-8.

¹⁶ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรถกถาแปล
ยททนิกายชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 1 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาตพิมพ์, 2525), หน้า 799-800.

ได้ยินว่า พระนางมัทรีทรงคร่ำครวญด้วยพระสุรเสียงอันดัง พระกายสิ้นถึงวิสัยวิญญาภาพล้มลง เหยียดยาวเหมือนรูปผี ฝ่ายพระชาลีและพระกัณหาภิเสด็จมาโดยเร็ว ถึงพระชนนี ก็ถึงวิสัยวิญญาภาพล้มลงทับพระมารดา ในขณะนั้นน้ำนมก็ไหลออกจากพระยุคลถันของพระนางมัทรี เข้าพระโอษฐ์แห่งกุมารกุมารีทั้งสองนั้น ได้ยินว่าถ้าจักไม่มีลมหายใจประมาณนี้ พระกุมารกุมารีทั้งสองจึงมีหทัยแห่งพินาศไป

ฝ่ายพระ เวสสันดรทอดพระเนตรเห็นพระปิยบุตรบุตรีก็ไม่อาจทรงกลืนโศกภาครู้ไว้ ถึงวิสัยวิญญาภาพล้มลงที่นั่นเอง แม้พระชนกและพระชนนีแห่งพระ เวสสันดรก็ถึงวิสัยวิญญาภาพล้มลง ในที่นั่นเหมือนกัน . . .

ครั้งนั้นท้าวสักกเทวราชทรงดำริว่า กษัตริย์ทั้ง 6 พระองค์ พร้อมด้วยราชบริพารถึงวิสัยวิญญาภาพ ไม่มีใครแม้คนหนึ่งที่สามารถจะลุกขึ้นรุดนาลงบนสรีระของใครได้ เอาเถอะเราจัก ยัง ฝนโบกขรพรรษาให้ตกลง ๗ สมาคมแห่งกษัตริย์ทั้ง 6 พระองค์ ใครเหล่าใดใครให้เปียกชนเหล่านั้นก็เปียก เหล่าชนที่ไม่ต้องการให้เปียก แม้สักหยดเดียวก็ไม่ตั้งอยู่ ใน เบื้องบนแห่งบนใบบัวด้วยประการฉะนี้ ¹⁷

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า มหาชาติคำหลวง ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกนั้นมีความเหมือนกันทั้งในด้านเนื้อเรื่องและประเด็นย่อยคือ การสลบและฝนมีชื่อว่า โบกขรพรรษ มหาชาติกมีเหตุการณ์สลบของกษัตริย์ทั้ง 6 มีฝนตกในคอนทรงสลบ แต่ไม่บอกชื่อ บอกชื่อว่าฝนที่ตกชื่อโบกขรพรรษในคอนฉันเรื่อง (ปัจจุบันวัตถุ) ทั้งวรรณกรรมแบบฉบับและพระมหาชาติต่างมีชื่อ "ฝนโบกขรพรรษ" ตรงกันกับ เวสสันดรชาดก ในอรรถกถาชาดกจัตติยบรรพทุกทกนิกาย

เมื่อพิจารณาจากประเด็นที่ยกมาผู้วิจัยเชื่อว่าพระมหาชาติภาคใดน่าจะได้รับอิทธิพลในการแต่งด้านเนื้อเรื่องจาก "เวสสันดรชาดก" ในนิบาตชาดกและอรรถกถาชาดกซึ่งเป็นวรรณกรรมอธิบายชาดกที่พระพุทโธษาจารย์ (ชาวอินเดีย) แต่งไว้นานแล้ว ส่วนจะได้รับอิทธิพลในการแต่งจาก มหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ และร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกหรือไม่นั้น เป็นเรื่องยากที่จะกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะการรับรู้เกี่ยวกับชาดกเรื่องนี้เป็นที่แพร่หลายมาเป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ดังที่ นิตยา กาญจนวราภ กล่าวไว้ว่า

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 800.

ประเพณีนิยมมีเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดกก็อาจจะเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เพราะมีหนังสือภาพมคอ เรื่องหนึ่งชื่อว่า เวสสันดรทีปนิซึ่ง เป็นหนังสือชั้นฎีกาแต่งอธิบายความ ในอรรถกถาเวสสันดรชาดก ซึ่งพระสิริมังคลาจารย์แต่งที่เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2060 แสดงว่า ชาวไทยเหนือคงนิยมเรื่องเวสสันดรชาดกมาก่อน¹⁸

นอกจากนี้พระมหาชาดกภาคใต้ เป็นวรรณกรรมที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ซึ่งเป็น คำประพันธ์ที่เป็นที่นิยมกันในสมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ และที่สำคัญคืออาณาจักรทางใต้ได้รับเอา พระพุทธศาสนาเข้ามา เป็นหลักในการดำเนินชีวิตมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ความหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ของภาคใต้ที่ผู้สนใจทางประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าเอาไว้ ดังนั้นที่มาของพระมหา- ชาดกภาคใต้น่าจะเป็น "เวสสันดรชาดก" ในมหานิบาดชาดก และอรรถกถาชาดกซึ่งพระพุท- โธษาจารย์ชาวอินเดียนำเอาไว้

ที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือเรื่องเวสสันดรชาดกในมหานิบาดชาดกและพระมหาชาดก ดังกล่าวแล้วมีเนื้อเรื่องตรงกับเรื่อง "วิจิตาวันชาดก" ในหนังสือมหาวัสตุวรรณกรรมพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานด้วย การที่เรื่องเวสสันดรไปปรากฏอยู่ในคัมภีร์ฝ่ายมหายานนี้น่าจะเป็นการดัดแปลง เรื่องที่มีอยู่เดิมในมหานิบาดชาดก

2.1.2 มหาชนก มหาชนกที่พบในภาคใต้เป็นหนังสือบุคขาว เล่มที่ 2 อยู่ในห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา เนื้อเรื่องมีตั้งแต่ พระนางสิมพลี ทดลอง ปัญหาพระมหาชนกโดยให้แก้ปริศนาเกี่ยวกับแท่นบรรทมว่าทางใดเป็นห้วนนอนทางใดเป็นปลายเท้า เมื่อพระชนกแก้ปริศนาได้ถูกต้องด้วยการใช้ความสังเกตในการวางมงกุฏ และการวางรอง- พระบาทของพระนาง พระนางยอมเป็นพระชายาของพระมหาชนกตามที่พระบิดาคร่ำส่ำสั่งไว้ก่อน สวรรคต เนื้อเรื่องดำเนินไปจนกระทั่งจบแล้วมีการประชุมชาดก เพื่อให้เห็นถึงที่มาด้านเนื้อเรื่อง ของมหาชนกภาคใต้วัดวิจัยจึงแสดงการเปรียบเทียบดังนี้

พระมหาชนกภาคใต้ เล่มที่ 2 เริ่มด้วยกาพย์สุรางคนางค์ 28 ว่า

@ แล้วจึงนางนารุ สรเสินพระบาท ฝักรักเสนาหา วาทารประเสีฐ มีพระปัญหา

¹⁸ นิตยา กาญจนะวรรณ, วรรณกรรมอยุธยา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, (2529) หน้า 81.

กุมเกล้าวันทา นบนิ้วประนม @ แล่วนางเทวี ชวนเจ้าจักรี เสดจสุบันทม พลัง-
จะลองคูแล้ จะแลคลุม จะคูเสียมคม ปันยาพาที @ สมเศจพระบาท พังค่านางนารุ
เชษฐเจ้าจักรี ทานท้าวรเลห นางน้องสิมพลี จิงเจาจักรี ถอดเกือกควยพลัน
(มหาชนกภาคใต้)

มหาชนก ใบนินาตชาคค เรื่องที่ 539 เริ่มด้วยคาถาที่ 1 และ 2 ว่า

[1130] ใครนี้เมื่อมองไม่เห็นผั่ง ก็ยั้งกระทำความเพียรว่ายอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร
ท่ารับรู้ประโยชน์อ่านาจะไรจึงพยายามว่ายอยู่อย่างชะม๊กชะเม้น เช่นนี้

[1131] คูก่อนเทวดา เราพิจารณาเห็นวัตรของโลกและอาณิสงส์แห่งความพยายาม
เพราะฉะนั้นถึงจะไม่เห็นผั่ง เราก็ต้องพยายามว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร ¹⁹

คาถาที่มี เนื้อความใกล้เคียงกับบทร้อยกรองเริ่มต้นของมหาชนกภาคใต้ เล่มที่ 2 คือ

[1144] บุรุษผู้เป็นบัณฑิตพึงพยายามรำไป ไม่พึงเบื่อหน่าย เราเห็นคนอันน้ำพิศไปลุ่มก

[1145] บุรุษผู้เป็นบัณฑิตพึงพยายามรำไป ไม่พึงเบื่อหน่าย เราเห็นคนได้เป็นพระราชชา
ตามที่เราปรารถนา

[1146] นรชนผู้มีปัญญา แม้อันทุกข์ถูกต้องแล้วไม่พึงตัดความหวัง เพื่อการมาแห่งความสุข
เสียจริงอยู่บุคคลเป็นอันมากถูกทุกข์กระทบ แล้วก็ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถูกสุขกระทบแล้ว
ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ บุคคลเหล่านั้นไม่ครึกถึงความข้อนั้นจึงเข้าถึงความตาย ²⁰

ในมหาชนกภาคใต้มีรายละเอียดเกี่ยวกับการได้เป็นพระราชชาของพระมหาชนก ก่อนได้
เป็นพระราชชาพระองค์ต้องผ่านการทดลองสติปัญญาจากพระนางสิมพลีผู้เป็นพระมเหสีของพระมหา
ชนกในภายหลัง ในมหาชาคค นินาตชาคคไม่มีรายละเอียดในส่วนนี้

¹⁹ กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทยแปล พระบาลีสถิตินคปิฎก ขุททกนิกาย ชาคค
(ทคดียภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2530) หน้า 157.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการพระราชสมัญญานามและการเสด็จหนีจากพระมเหสีและนางสนม กำนัลมีตรงกันทั้งมหาดชนก นิบาตชาดก และมหาดชนกภาคใต้ ดังคาถาและร้อยกรองดังต่อไปนี้

[1240] เมื่อไรนางสนมกำนัลประมาณ 700 คน ผู้ประดับประดาด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง ซึ่งเคยติดตามเรา จึงจักไม่ติดตามเรา ความดำรินั้นจักสำเร็จได้เมื่อไรหนอ

[1241] เมื่อไรนางสนมประมาณ 700 คน ผู้ละมุนละไมสะอิดสะเอ้งที่เคยติดตามเรา จึงจักไม่ติดตามเรา ความดำรินั้นจักสำเร็จได้เมื่อไรหนอ

.....
[1254] พระราชาทรงละนางสนมกำนัลประมาณ 700 คน เหล่านั้น ผู้ละมุนละไมสะอิดสะเอ้ง เสด็จมุ่งผนวชแต่พระองค์เดียว ²¹

มหาดชนกภาคใต้มีร้อยกรองเนื้อความเกี่ยวกับการหนีนางสนมกำนัล แต่ไม่บอกจำนวนสนมนางในมีเท่าใด

"ตัวกูเกิดมา ครองพลไพร่ฟ้า บารเมืองลูกเมีย บเปรประโยชน์ แคล้วสุรเสีย คายไปลูกเมีย ยังจะไปด้วยฤา @ ถากยังไสยเสหนาพลไพร่ จะนับจะถือ คายไปวันใด ใครจักเลาฤา จะยังแต่ชื่อวาพระราชา"

(พระมหาดชนก)

เนื้อเรื่องที่ตรงกันอีกอย่างหนึ่งคือ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับต้นไม้ตายเพราะลูก มีตรงกันทั้งนิบาตชาดก และมหาดชนก ภาคใต้ คือ

"[1283] คนยอมฆ่าเสียเหลืองเพราะหนึ่ง ย่อมฆ่าช้างเพราะงา ย่อมฆ่าคนมั่งคั่งเพราะทรัพย์ ใครเล่าจักฆ่าคนที่ไม่มีเรือน ไม่มีสินณะคือคัมหา ต้นมะม่วง 2 ต้น ต้นหนึ่งมีผลและต้นหนึ่งไม่มีผล เป็นผู้สั่งสอนข้าพเจ้า" ²²

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 170,171.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 175.

@ เมื่อนรรมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทอดพระเนตรบ่อน้ำทิพย์ เห็นเข้าหักรานหมากมั่งม่วงทอง
 @ พระทัยพระราห์พิงครึกครอง แลเหรหมากมะม่วงทอง ยังแต่ต้นล่อนบมีถึง @ ท้าวเห็น
 ท้าวคิดว่าความจริง โอบนบ้นหอความมาถึง เพราะว่าเป็นลูกจึงปราใจให้ @ ในม่วงต้น
 หนึ่งมีแต่ใบย บมีใจจะสุกใส ใจร ๆ มีใจจะราทำ @ ซอนเขียวขึ้นยชอา บมีใจจะราทำ
 กิ่งามระสาอยู่สะบาย . . . @ ในต้นหนึ่งแล้ว มีแต่ใบเปล่า กิ่งก้านสาขา ผู้งผู้งโดย
 บมีใจจะบิทา บมีใจจะภา เพราะไม่มีผล

(มหานกภาคใต้)

มหานกภาคใต้ยังมีเนื้อเรื่องตรงกับ มหานกชาดก ในชาดกภูฏาน อรรถกถา
 ขุททกนิกาย ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แต่งอธิบายชาดกอีกด้วย ดังตัวอย่างตอนพระมหานกทรงใช้ปัญญา
 จนกระทั่งได้พระนางสิวลี (ฉบับภาคใต้ สิมพลี) เป็นพระชายา ตอนเสด็จหนีพระมเหสีและพระสนม
 และตอนต้นไม้ตายเพราะลูก ดังนี้ " 2. ำหมอบราชสมบัติแก่ผู้สามารถทราบหัวนอนแห่งบัลลังก์สี่
 เหลี่ยม. . ." ²³

. . . ก่อนนิกขุทั้งหลาย พระเจ้าชนนราชนั้นทรงทั้งพระสนมมารีเจ็คร้อย เหล่านั้นซึ่งราพัน
 เพื่ออยู่ว่า พระองค์ละพวกข้าพระองค์เสด็จไปแต่ผู้เดียวทำไม ข้าพระองค์มีความผิดอะไร
 หรือพระองค์มุ่งเสด็จไปจุฉกท้วงว่า พระองค์ปราศจากสมบัติเสด็จออกผนวช บทว่า ค
 ความว่า ก่อนนิกขุทั้งหลาย พระราชาพระองค์นั้น ทรงอุ้มบาตรเดินขึ้นให้เป็นอัน อภิเชก
 ครั้งที่ 2 เสด็จออกอยู่

พระนางสิวลีเทวีแม่ทรงคร่ำครวญอยู่ก็ไม่อาจยังพระราชำให้เสด็จกลับได้. . . ²⁴

"พระราชำทรงสดับดังนั้นได้ความสังเวชว่า ต้นนี้มีวรรณะสดเขียวตั้งอยู่แล้ว เพราะไม่มีผล
 แต่ต้นนี้ถูกหักโค่นลง เพราะมีผล แม้ราชสมบัตินี้ก็เหมือนต้นไม้มีผล" ²⁵

²³ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสุตรและอรรถกถาแปล
ขุททกนิกายชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 2 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาญการพิมพ์, 2525), หน้า 109.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

วรรณกรรมชาดก เรื่องพระมหาชาดกภาคใดน่าจะได้รับอิทธิพลทางด้านเนื้อเรื่องจาก มหาชนกชาดก ใบนินบาตชาดก หรือไม้ก็ชาดกกฎธดา อรรถกถาขุททกนิกายมากกว่าที่จะได้รับจาก วรรณกรรมแหล่งอื่น ๆ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นภายหลัง

2.1.3 จันทกุมาร วรรณกรรมชาดกภาคใดเรื่อง "จันทกุมาร" มี เนื้อเรื่องตรงกับจันทกุมารชาดก ใบนินบาตชาดก ซึ่งเป็นชาดกเรื่องที่ 544 และจันทกุมารชาดก ใน ชาดกกฎธดา อรรถกถาชาดก ต่างกันบ้างเล็กน้อยในด้านเนื้อเรื่องย่อเท่านั้น

เนื้อเรื่องเรื่องจันทกุมารเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบุชายัญของพราหมณ์ กล่าวถึงพราหมณ์ ผู้เป็นราชบุโรหิตได้ทูลแนะนำให้พระเจ้าเอกราชบุชายัญ โอรส พระธิดา และเสนา เพื่อจะได้ขึ้น สวรรค์ทั้งเป็น แม้พระบิดาและพระราชมารดาของพระองค์จะได้ทูลทัดทานอย่างไรก็หาทรงเชื่อฟัง ไม่ จนร้อนถึงท้าวสักกเทวราชต้องเสด็จลงมาช่วยยับยั้ง การบุชายัญจึงได้เลิกกลับไป

จันทกุมารภาคใด เนื้อเรื่องตอนต้นกล่าวถึงพระราชประสงค์ของพระเจ้าเอกราชที่จะขึ้น สวรรค์ พราหมณ์ได้ทูลถึงวิธีการจะได้ขึ้นสวรรค์ว่า

"ดาวาญโดยปรารถนาไป สวรรค์ดิงชา ทังเป้งก่จิตตั้งใจย าทเอาเมื่อรักเผ้าไฟ ทังสินรรไลย
ลูกชายสิยครยาคล้า ลูกยั้งสิยครยาคล้า อิกทังเสหนา จักตุคม หมุหม่อหามนตรี
ถ้วนแล้ว. . . จึงบุชายัญ"

เนื้อเรื่องตอนนี้มีในจันทกุมารชาดก นินบาตชาดกว่า

[1995] คู่ก่อนพราหมณ์ ท่านเป็นผู้ฉลาดในพระธรรมวินัยของงบอกทางสวรรค์แก่เรา
เหมือนอย่างทีนรชนทำบุญแล้วไปจากภพนี้สู่สุคติภพจะนั้น เทอญ

[1996] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ นรชนให้แล้วซึ่งทานอันล่วงล้ำทาน ม่าแล้วซึ่ง
บุคคลอันไม่พึงฆ่า ชื่อว่าทำบุญแล้ว ย่อมไปสุคติด้วยประการฉะนี้

[1998] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ยัญพึงบูชาด้วยพระโอรส พระราชธิดา พระมเหสี
ชวานิคม โคอุสุภราช ม้าอาชาไนย อย่างละ 4 ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ยัญพึงบูชา
ด้วยหมวด 4 แห่งสัตว์ทั้งปวง ²⁶

²⁶ กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย พระบาลีสถิตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก (ทศตยภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2530), หน้า 264.

เมื่อท้าวสวัสดิราชพระบิดาของพระเจ้าเอกราชทรงทราบเรื่องการจะบวชชีพของพระเจ้าเอกราช พระองค์ก็เสด็จไปทรงห้ามการประกอบพิธีนี้ ในจันทกุมารชาดกมีบทประพันธ์ว่า

"บัดนี้บรรพชาเทสหวัดคิดราด ผู้เป้รับบิดา . . . คั้วรภูจะไปย ห้ามภระลูกยา
ทำคัจครบ้ำ ดั่งนี้เกือโดย"

เนื้อเรื่องตอนี้ในจันทกุมารชาดก นิบาตชาดกมีคาถาว่า

[2015] แม้พระเจ้าสวัสดิพระราชบิดา ได้คร้สตามพระราชโอรสของพระองค์นั้นว่า ลูกรัก
ทราบว้า พ้อจักบวชชีพด้วยโอรสทั้ง 4 หรือ

[2016] เมื่อต้องการว้าจันทกุมาร บุครแม้ทุกคนหม่อมจันก็สละ หม่อมจันบวชชีพด้วยบุคร
ทั้งหลายแล้ว จักไปสู่อุคตีสวรรค์

[2017] ลูกเอี้ยพ้ออย่าเชื่อค่านั้น ข้าวที่ว้าสุคติจะมี เพราะเอาบุครบวชชีพ ทางนั้น เป็นทางไป
นรก ไม่ใช่ทางไปสวรรค์ ²⁷

ตอนที่มเหสีจันทาทรงโสกเสรำคร่ำครวญอย่างน่าเวทนา จันทกุมารภาคได้มีบทร้อยกรอง
ว้า "นางจรรเทวี ผู้เป้รมเหลียว โสกเสอาโสกา กำมสั้วรกำสรค รทคณักหนา พุมพายนาคา
อ็อคเกรำอ็อคงาย"

ในจันทกุมารชาดก นิบาตชาดกมีคาถาว่า

[2127] ข้าแต่เจ้าชีวิต ขอได้โปรดว้าข้าพระบาทเสียก่อน ข้าพระบาทจักเป็นผู้มีความ
เสรำโสกกว้าจันทกุมาร ขอพระองค์จงทรงท้าวให้ไพบูลย์ ข้าแต่พระบาททั้งสองจะเที่ยว
ไปในปรโลก

[2128] คู่ก่อนจันทาผู้มีตางาม เจ้าอย่าชอบใจความตายเลย เมื่อโคตมิบุตรผู้อันเราบวชชีพ

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 264.

แล้ว พี่ผู้ น้องผู้ ของเจ้าเป็นอันมากจักยังเจ้าให้รื่นรมย์ยินดี ²⁸

ความคิดแย้งเกี่ยวกับการบูชาของพราหมณ์นั้นพบในจันทกumarชาคกภาคใต้ตอนที่ท้าว
สวัศศิราชศรัทสกับท้าวเอกราชผู้เป็นราชโอรส และพบในตอนที่เสนาว่าพราหมณ์อย่างรุนแรง ดัง
ตัวอย่างบทประพันธ์ว่า

@ จักไปภิมาร ทังเป็รสามร้าง โดยเล็ดค้ำหมรร ไทษากรลัดนัรตาย ด้วยเล็กรยรร ไคร
หอนไปสั้วร เอ้าคร้เผาไฟ . . . @ ถาวาทำบุญ เมื่อวายตายไป สู้สั้วรคาไล พงงไท-
เห็นสม . . . @ ชั้วฟาติрма ไครเลาลูกยา ไปสั้วรทังเป็ร นิดยิรเลาสีบบ่าบ่ให้
กรลัดผู้เป็ร เผ้าวงเล็บมา @ ไครหอรเลาใส เอ้าคร้เผาไฟ ไทสิริชีวา เอาบูชาัยรร
วาจิดเมืองฟา ให้รวาจักน้ำ คลังโคลหลงไหล
. . . @ โอเถาแสนกร บ้าเลี่ยมร หมัรแกล้งริศยา ชั้วพแมหมัน ทำเนียมไครมา
เราทังนี้หนา หมิทำกลั้วหมัน

ในนิบาตชาคกมี เนื้อความโต้แย้งเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อขึ้นสวรรค์ทั้ง เป็นด้วยการบูชาว่า

- [2043] ข้าแต่พระราชา ถ้าชนทั้งหลายบูชาด้วยบุตรทั้งหลาย จุตจากโลกนี้แล้วย่อมไปสู่
เทวโลก ดังได้ยินมาไซ้ร พราหมณ์จึงบูชาด้วยก่อน พระองค์จักทรงบูชาในภายหลัง
- [2044] ถ้าชนทั้งหลายบูชาด้วยบุตรทั้งหลาย จุตจากโลกนี้แล้วย่อมไปสู่เทวโลกดังได้ยิน
มาไซ้ร ชั้วพทาลพราหมณ์ผู้นี้แล จึงบูชาด้วยบุตรทั้งหลายของตน ²⁹

ในอรรถกถาชาคกมี เนื้อความ เกี่ยวกับการไม่ เห็นด้วยใน เรื่องทำบุญด้วยการบูชาแล้ว
จะได้ขึ้นสวรรค์ทั้ง เป็นว่า

"เอว ชานั ความว่าเมื่อรู้อย่างนี้ว่า คนทั้งหลายมาบุตรและธิดาแล้วไปสู่เทวโลก

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 268.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 268.

เพราะเหตุไร กัณฑ์ทศพรหมณ์ จึงไม่มาบุตรทั้งหลายและพวกญาติของตนเองเล่า ถ้าบุคคลใดรู้คุณแห่งการบูชาอย่างนี้ว่า ถ้ามาผู้อื่นแล้วยอมไปสู่อเวทโลก ถ้ามาตนเองแล้วได้ไปถึงพรหมโลกไซ้ร้ ก็ไม่ฟังมาคนอื่น ฟังมาตนเองนั่นแล. . ." ๓๐

จันทกุมาร(จันทกุมาร) ชาตภาคาได้มี เนื้อ เรื่องตรงกับ จันทกุมารชาตภาคินมหานิบาด ชาตภาคและอรรตภกตชาตภาค ต่างกันออกไปบ้างในด้าน ชื่อตัวละคร ดังตารางเปรียบเทียบดังนี้

จันทกุมาร(ภาคาได้)	จันทกุมาร(นิบาดชาตภาค)	จันทกุมาร(อรรตภกต)
ท้าวสวัสดีราช	ท้าวสวัสดี	ท้าวสวัสดี
พระนางจรร(มเหสี)	พระนางจันทา	พระนางจันทา
พระเจ้าเอกราช)		
กรรทพราหมณ์	ขัณฑทพราหมณ์	กัณฑทพราหมณ์

เมื่อพิจารณาจากคำประพันธ์ที่ยกมาเปรียบเทียบ เชื่อว่าวรรณกรรมชาตภาค เรื่องจันทกุมารของภาคาได้นั้นมีที่มาในด้าน เนื้อ เรื่องจากอรรตภกตชาตภาค เพราะมีรายละเอียดที่ใกล้เคียงกันมาก

2.1.4 เจ้าวิฑูร วรรณกรรมเรื่องนี้มีโครงเรื่องและ เนื้อ เรื่องตรงกับ วิฑูรชาตภาค ในมหานิบาดชาตภาค พระสุคตคณิภูก ชาตภาคที่ 546 เนื้อ เรื่องของเจ้าวิฑูรที่ต้นฉบับมีอยู่ เริ่มตั้งแต่มานพทั้งสี่บำเพ็ญศีลภาวนา สร้างสมคุณความดีจนทั้งสี่มานพได้ผลานิสงส์ในชาติต่อมาคือได้เกิดเป็นพระอินทร์ พญาครุฑ นาคราช และเจ้าชายแห่งพระเจ้าเอกราช และจบตอนปฐมนิกายกษัตริย์ชาตภาคสู่อเวทโลก

วิฑูรชาตภาค ในมหานิบาดชาตภาค ขุททกนิกาย พระสุคตคณิภูก แบ่งเนื้อ เรื่องออกเป็น กัณฑ์ ๗ คือ โทหฬกัณฑ์ มณีกัณฑ์ อักขกัณฑ์ มรวาสปัญหา ลักขณกัณฑ์ ราชสวัสดีธรรม อันตรเปยยาล สาธุนธรรมกัณฑ์ กาฬาศิริกัณฑ์ รวม 9 กัณฑ์ มีทั้งหมด 313 คาถา ตั้งแต่คาถา 2357 ถึง 2669 คาถาเริ่มต้นเรื่องว่า

๓๐ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรตภกตแปล ขุททกนิกายชาตภาค เล่มที่ 4 ภาคที่ 3 กรุงเทพฯ : เฉลิมชาตภากการพิมพ์, 2525), หน้า 173.

- [2357] เธอมีผิวพรรณเหลือง ชุ่มผอมถอยกำลัง เมื่อก่อนรูปพรรณของเธอ มิได้เป็นเช่นนี้เลย คุณก่อนพระนางวิมลลา ที่ถามแล้วเธอจึงบอก เวทนาในร่างกายเธอเป็นเช่นไร
- [2358] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมหมูนาค ชื่อว่าความอยากได้นั้นอยากได้นี้เขาเรียกกันว่า เป็นธรรมชาติของหญิงทั้งหลายในหมู่มนุษย์ ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนาค หม่อมฉันปรารถนาดวงหทัยของวิฐรบัตติ ที่บุคคลนำมาได้โดยชอบ เพคะ
- [2359] คุณก่อนพระน้องวิมลลา เธอปรารถนาหทัยของวิฐรบัตติคงจะปรารถนาพระจันทร์ พระอาทิตย์ หรือลม เพราะว่าวิฐรบัตติยากที่บุคคลจะเห็นได้ ใครจักนำวิฐรบัตติมาใน นาคพิภพนี้ได้
- [2360] ข้าแต่สมเด็จพระบิดา เหตุไรหนอสมเด็จพระบิดาจึงทรงชบเซา พระพักตร์ของ สมเด็จพระบิดา เป็นเหมือนดอกปทุมที่ถูกขยำด้วยมือ ข้าแต่สมเด็จพระบิดาผู้เป็นใหญ่ เป็นที่เกรงขามของศัตรู เหตุไรหนอสมเด็จพระบิดาจึงทรงเป็นทุกข์พระหฤทัย ออย่าทรงโศกเศร้าไปเลย เพคะ ³¹

คอนนางวิมลลาประชวรในฉบับภาคใต้มีบทประพันธ์แต่งเป็นกาพย์สุรางคนางค์ 28 ว่า

๐ ไข้นักกักใหญ่ ทุกครอมผอมผิ กระจสรขวันหาย อารมผ่งมใจ เพียงรางทางววย
 ล่าบากยากกาย วระประปราร ๐ โศกสรวรรจวญ กรันแสงเคร้งคร้วญ ออกแหงแลงลาร
 โรคามาชา นิราชอาหาร นงเข้าเฝ้าการ คั้งแค้นแสนทวิ . . .

(วิฐรบัตติ)

วิฐรบัตติ มหานิบาดชาดกจบที่ปุณณกัณฑ์พาวิฐรบัตติกลับอินทรปัตนคร และวิฐรบัตติ ได้สั่งสอนชาวเมืองให้ตั้งอยู่ในคุณความดี ชาวเมืองรักและชื่นชมในวิฐรบัตติ เขาจึงนำสิ่งของ และข้าวปลาอาหารไปมอบแด่วิฐรบัตติมากมาย ดังคาถาคอนจบว่า

- [2669] ชนเป็นอันมาก เมื่อวิฐรบัตติมาถึงแล้ว ได้เห็นวิฐรบัตติมาแล้ว ต่างก็มีจิตสม-

³¹ กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย พระยาบาลีสถิตตันตปิฎก (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2530), หน้า 307-8.

นับโศกผ่านชาวโห้ร้องขึ้น เสียงอึงมีด้วยประการฉะนี้แล ³²

จะเห็นได้ว่าตอนจบ เรื่องนั้นวิทูรภาคีได้มีรายละเอียดมากกว่าคือ เมื่อส่งวิทูรกลับไปแล้ว ยังมี เนื้อความ เกี่ยวกับปुरुณกษัตริย์พาธิดาพญานาคไป เทวโลกด้วยดังบทประพันธ์ว่า

รับเข้าวารีคาแจมจรรย เหาะเหินเจริญจรรย ยังเทวโลกขพิมาร @ สอนทาวเการพ-
นฤบาร ครันเหนจอมอารย นารทพทวงกุล @ ยินดีปรีดาอศุล ลุกจากอาศภูล พระทัย-
สเคจ์เสดจมา @ รับพระวิทูรธีรา สร่วมกอดพระมหา ปุรุสด้วยเชินชม @ ำให้บังงเหนือ-
อาศภูอันศรม ค้วนถามอุม และทาวธเปรมปราสัย @ คูราวิทูรเลิศกรัย ชายซึ่งซารชัย
เปนสารถีมาคน เราเหนชายนนไนคน สุภาพโดยณน แลเจายอมมายิถดี

(จบต้นฉบับ เพียงนี้)

เปรียบเทียบวรรณกรรมชาดกเจ้าวิทูรบางตอนกับวิฐุรชาดกในมหานิบาดชาดก

ปุณณกษัตริย์เป็นหลานท้าวเวสสุวรรณ

เจ้าวิทูร @ เรียกชื่อบุตรนง องมอาศขยาดขยัน หลารทาวเวชวัน เทวาทิบตีห
สถิตส์ตนาลัย แหงหันบมิคส์ย ไกล่นาถนารี ปริมาณสิบ คาพยทโดยมี ได้ฟังงสารศรี
สุรรเสียงน้วย

วิฐุรชาดก "[2389] ปุณณกษัตริย์นั้น ทูลลาท้าวเวสสวัณผู้เรื่องยศ เป็นใหญ่ในหมู่
กษัตริย์ แล้วไปสั่งบุรุษคนใช้ของตนอยู่ ในที่นั้นว่าเจ้าจงนำม้าอาชาไนยที่ประกอบแล้วมาเฝ้าที่นี่"³³

แก้วมโนหร (รัคนะ)

เจ้าวิทูร อันจินคาพล อันยงพิยบูล พันทือปรมัย มินัยวินศ บรรพตศกรัย

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 312.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 312.

แหวนแควนเมืองไนย ราชคฤหนคร แควนนั้นเรียงรัศมี ส่ามรับจักร-
 พิช ที่ราชบวร เคชาณาพ แห่งมโนทหอร กุจักเขจรไปนำเอามา
วิธูชาคค [2395] ปุณณกัษัณห์ ครั้นเห็นดวงแก้วมณี มีรัศมีอันผุดผ่อง เป็นแก้ว
 มณีอันประเสริฐสุด สามารถนำทรัพย์มาให้บังใจ ประารถนารุ่งโรจน์
 ชัชวาลย์ด้วยหมู่แก้วบริวารเป็นอันมาก สว่างไสวดังสายฟ้าในอากาศ
 [2396] ปุณณกัษัณห์ ได้ถือเอาแก้วไพฑูรย์ ชื่อมโนหรจินดาอันมีค่ามาก
 มีอานุภาพมาก เป็นผู้มัววระณะไม่ทราม ขึ้นหลังม้าสินธพอาชาไนย เหาะ
 ไปในอากาศกลางหา^{๓๔}

ปรนณกัษัณห์มาเจ้าวิฑูร

เจ้าวิฑูร . . . บัศตรนร ปรนณกัษัณห์ไชย ครันแลสติวิฑูรกรัษ
 คลเน้านัยคีรีคาล @ ตรีะตรีก ลาล่าฤคคเนียงนาญ จปรหับแลปรหาร
 ผลารจอมจักผุจักกรีย หวังใจรัให้พินารณชชะหะ วิตรแลทีย นันจเอ้าจิดร-
 อาครมา @ นำปัยญงนพนาคา วมลวมลา นารณการณาว่ารุงไกรย. . .
 @ จิงจับบัวบาทธวธยาน พุททงขมมีนนาน แกวงปรว้ยรลถารไปยมา

วิธูชาคค [2564] ปุณณกัษัณห์นั้น ไปยนิคคคอยู่บนยอดกาฟ้าคีรีบรรพค ความคค
 ย่อมเป็นความคคสูง ๆ ค้า ๆ ประโยชนอะไร ๆ คัวย ความเป็นอยู่ของ
 วิธูบัณฑิตนี้ หามิแก่เราไม เราจักมาวิธูบัณฑิต แล้วนำเอาดวงใจไปเถค
 [2565] ปุณณกัษัณห์นั้นมีจิตประทุษร้าย ลงจากยอดเขาไปสู่เชิงเขา
 วางพระมหาสัคควัวระหว่างภูเขา ช้าแรกเขาไปภายในภูเขานั้น จับ
 พระมหาสัคควัวเอศิระชะลงเบื้องค้ำ ขว้างลงไปที่พื้นดิน ที่ไม่มีอะไรกคค^{๓๕}

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า 313.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า .

ปรณกยัษสังเจ้าวิฑูรกลับนครอินทปัตถ์ พระเจ้าเการพปล้มพระทัย

เจ้าวิฑูร @ สวนทาวเการพนถบาร ครันเหนจอมอารีย นารถพททางกุล
 @ ยินดีปรีดาอาคูล ลูกจากอาศภูล พระทัยสเคจ้เสคจ้มา @ รับพระวิฑูร
 ธีรา สร้วมกอดพระมหา ปุรสด้วยเขินชม @ ำหนั่งงเหนื่ออาสนอันสรรม
 ค้วนถามอุคม และท้าวเปรมปราลัย @ คูราวิฑูรเลศกรัย ชายจิงซารชัย
 เปนสารถีมาคล @ เราเหนชายนนไช้คน สุภาพโดยณน แลเจายอมมา-
 ยินดี

วิฑูรชาคก [2654] ปุณณกยัษผู้มีวระณะวางวิฑูรบัณฑิตผู้ประ เสริสุขของชาวกรรัฐ
 ลงในท่ามกลางธรรมสภา แล้วขึ้นม้าอาชาไนยเหาะไปในอากาศกลางหา
 [2655] พระราชาทอดพระ เนตรเห็นวิฑูรบัณฑิตนั้นทรงพระปรีดาปราโมทย์
 เป็นอย่างยิ่ง เสด็จลุกขึ้นสวมกอดวิฑูรบัณฑิตด้วยพระพาหาทั้งสองไม่ทรง
 หวั่นไหว ทรงเชื้อเชิญให้นั่งเหนื่ออาสนะ ท่ามกลางธรรมสภาตรงพระพักตร์
 ของพระองค์ ³⁶

จากบทประพันธ์ที่ยกมาจะ เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าวิฑูรชาคกภาคใต้นั้นมี เนื้อ เรื่อง
 เหมือนกับวิฑูรชาคกในมหามิบาดชาคก พระสุคตตันตปิฎก ขุททกนิกาย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังตรวจสอบพบว่าชาคก เรื่องเจ้าวิฑูรมี เนื้อ เรื่องไม่ต่างจากวิฑูรบัณฑิต
 ในอรรถกถาชาคกอีกด้วย ดังเนื้อ เรื่องบางตอนที่ยกมาเปรียบเทียบดังนี้

อรรถกถาชาคก

เจ้าวิฑูรชาคกภาคใต้

-สี่สหายบำเพ็ญบุญจนได้ เกิดในภพที่ดี

กฎมพีสี่สหายนั้น เมื่อปรารถนาฐานะนั้น ๆ . . . มานพหนึ่งมรณ เกิดเป็นมคคกาท
 จิงบำเพ็ญบุญมีทาน เป็นต้น ในที่สุดแห่งการสิ้นอายุ @ คน. . .ยุติ. . .พระยาครุฑ ไผ่ผิง-

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

คนหนึ่งบังเกิดเป็นท้าวสักกเทวราช คนหนึ่งพร้อม
ด้วยบุตรและภริยาเกิดเป็นพระยานาคินนาคพิภพ
คนหนึ่งเกิดเป็นพญาครุฑในจิมพลี รุกขพิมาน คน
หนึ่งเกิดในครรภ์พระอัครม เหลือของพระเจ้าอัญชัย
คาบสทั้งสี่นั้นก็มา เลื่อมจากฉาน ท้ากาละแล้วบัง
เกิดในพรหมโลก...กฏมพีผู้เป็นโอรพกุมาร ทรง
เจริญวัยขึ้นแล้ว ครั้นพระราชบิดาสวรรคต ทรง
ครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ครองราชโดยธรรม"³⁷

เข้าฟาร. . . เสวยแสนสฤงฆารด้วย
แสนสาวสนม @ มาณพหนึ่งโสด ปูนทอง
ปนโงษ ในพื้นภูวคน ใต้เปนโอรค
เการพจุมภล ทรงนามนิศจนเการพ-
กุมาร @ ส่วนพระคาบศ ทั้งสี่ทรงพรค
ธรงสิลาจารย์ ครันลินชลมา อายุสงง
ขาร เกิดในพิมาร พิมนแมนภรม
@ เการพกุมาร อยู่จำเนียรการ กเสม-
สวัฏพิรม ครันราชบิดา สววรรคาลัยชม
สปีฏอุคค . . . ล้วงสวรรณา @ ใต้
เสวยสมบัฏี สมบุณกบัค โดยทศพิธรม

-ปฏกยักษ์หลานท้าวเวสวันมหาราช

ขณะนั้นปฏกยักษ์หลานของท้าวเวสวัน
มหาราช ผ่านขึ้นม้ามโณมัยสินธพ สูงประมาณ
3 คาวุต เหาะไปส่วยักษ์สมาคคที่พื้นมโณศิลา เหนือ
ยอดกาฟ้าคีรีบรรพต" ³⁸

เรียกชื่อปุรณก องฆอาศขยาคชยัน
หลารท้าวเวสวัน เทวาทิบดีท @ สติค
สัดนาลัย แห่งหันทบมคาลัย โกลันารณ-
นารี ประมาณสิบ คาพยุทโดยมิ ใต้-
พงงสารศรี สุรรเสียงน้านัย

ตอนนี้มีความเหมือนกันในด้าน เนื้อเรื่อง มีอนุภาคเกี่ยวกับตัวเลขความสูงเท่ากันที่ต่าง
กันคือในอรรถกถาชาดก 3 คาวุตแต่ในเจ้าวิทูรภาคใต้ 10 คาพยุท

นอกจากบทประพันธ์ที่ยกมาเปรียบเทียบแสดงถึงความเหมือนกันด้าน เนื้อเรื่องแล้วใน
ด้านตัวละครก็ใกล้เคียงกันมากต่างกันออกไป เฉพาะด้านอวัชวิธี เท่านั้น เช่น

³⁷ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรถกถาแปล
พุทธทศกัณฐชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 3 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525), หน้า 353.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า

อรรถกถาชาดก	เจ้าวิฑูร
ปุณณกยักร	ปุรณกยักร
วิมล	วิมล
วิฑูร	วิฑูร
อิรันทตี	อิรันทตี

จากการยกบทประพันธ์ทั้งในมหานิบาตชาดก อรรถกถาชาดก และเจ้าวิฑูรชาดกภาคได้ มาเปรียบเทียบดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เจ้าวิฑูรภาคได้ต้องได้รับอิทธิพลในการ แต่งไม่จากวิฑูรชาดกในมหานิบาตก็วิฑูรชาดกในอรรถกถา หรือไม่ก็ทั้งสองแหล่งนี้

2.1.5 สุวรรณสาม วรรณกรรมชาดก เรื่องสุวรรณสามที่ผู้วิจัยพบ เป็น ต้นฉบับตัวเขียนของนายอุทัย สุภินิตย์ เก็บไว้ที่ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ตลอดทั้งเรื่อง เนื้อเรื่องกล่าวถึงความกตัญญูของสุวรรณสาม คอบิดามารดา เมื่อบิดาและมารดาตาดอสุวรรณสามคอยปรนนิบัติดูแลให้ความ เป็นอยู่ไม่ลำบาก จนกระทั่งสุวรรณสามถูกยิงด้วยธนูสิ้นชีวิต แต่ด้วยความกตัญญูและคุณความดีที่สุวรรณสาม เคยปฏิบัติ คอบิดามารดาทำให้พระอินทร์ เทวดา และนางฟ้าช่วยให้อชีวิตของสุวรรณสามฟื้นคืนดังเดิม วรรณกรรมชาดกเรื่องนี้เริ่มด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ว่า "๑ จักกล่าวถึงคำหาร สู้ฉณสาม งามโสภา รักสภามารดา อันเสียดายอยู่กลางไพร ๑ " และจบด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ เช่นกันว่า "๑ จึงท้าวอินทรา กุมมีราชา แล้วร่อนาลง เฉชะบุณยา อันกระพุก่อง ซึ่งท้าวปร่งสง แกกระชल्ली ๑ ไทเปคืนมา เสมือนแก้วแลหนา อยาไหเสยที จักสงสมภาร ภิมภระบารมี ยายาไหเสยที ช่วยขาดังใจ"

เนื้อเรื่องสุวรรณสามชาดกภาคได้ตรงกับ สุวรรณสามชาดก ชาดกเรื่องที่ 540 ใน มหานิบาตชาดก ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก ดังคาถาที่ยกมาดังนี้

[1306] ใครหนอยิงเราผู้ประมาทกำลังแบกหม้อน้ำ ด้วยลูกศร กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ คนไหนยิงเราแล้วแอบอยู่

[1307] เนื้อของเราก็กินไม่ได้ หนิงของเราก็กินไม่มีประโยชน์ เมื่อเป็นอย่างนี้ คนที่ยิง นี้ เข้าใจว่าเราเป็นผู้อันจะพึงยิง ด้วยเหตุอะไรหนอ . . . [1406] บุญอย่างใด อย่าง หนึ่งที่ลูกสามะได้ทำแล้วมีอยู่แก่เรา และมารดาของเธอ ด้วยบุญกุศลนั้นทั้งหมด ขอพิษของ

ลูกสามจะจงหายไป [1407] นางสุนทรเทษิตา หายไปจากภูเขาคันธมาถน์ ได้กล่าว
 สัจจวาจานี้ ด้วยความเอ็นดูสามกุมารว่า [1408] เราเคยอยู่ที่ภูเขาคันธมาถน์มานาน
 ไม่มีใครจะเป็นที่รักของเรายิ่งกว่าสามกุมาร ด้วยสัจจวาจานี้ ขอพิษของสามกุมารจงหาย
 ไป . . . [1410] เมื่อคาบสทั้งสองบ่นเพื่อรำพันน่าสงสารเป็นอันมาก ขอสามกุมารผู้ยังหนุ่ม
 แน่นงามน่าดู จงลุกขึ้นเร็วพลัน [1411] ข้าพเจ้าผู้มีนามว่าสามะ ขอความเจริญจงมีแก่
 ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าลุกขึ้นได้แล้วโดยสวัสดิ์ ขอท่านทั้งหลายอย่าคร่ำครวญนักเลย จงพูด
 กับข้าพเจ้าด้วยเสียงอันไพเราะเถิด ³⁹

ในชาดกกฎธกขา อรรถกถาชาดกมีเรื่องสุวรรณสามชาดกว่าด้วยการบำเพ็ญเมตตาบารมี
 ของพระโพธิสัตว์สุวรรณสาม เริ่มต้นด้วยปัจจุบันวัตถุว่า

ดังได้สดับมา ในกรุงสาวัตถี มีกุลบุตรผู้หนึ่งเป็นบุตรคนเดียวของสกุล เศรษฐีผู้หนึ่งซึ่ง
 มีทรัพย์สมบัติลิบแปดโกฏิ กุลบุตรนั้น เป็นที่รัก เป็นที่เจริญใจของบิดามารดา วันหนึ่ง เขาอยู่
 บนปราสาท เปิดลิ้นหัตถ์และดูในถนนใหญ่ เห็นมหาชนถือของหอมและดอกไม้ เป็นต้น ไปสู่
 พระเชตวันมหาวิหาร เพื่อต้องการสดับพระธรรมเทศนา. . . ครั้นบริษัทกลับไปแล้ว จึงถวาย
 บังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าทูลขอพรพรชา ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่กุลบุตรนั้น
 อย่างนี้ว่า พระตถาคตทั้งหลายไม่ยังบุตรที่บิดามารดายังมีได้อนุญาตให้บรรพชา. . . กลับ
 ไปเคสสถาน. . . ข้าแต่คุณพ่อคุณแม่ ข้าพเจ้าจักบวชในสำนักพระตถาคต ⁴⁰

เนื้อความตอนต้นนี้กล่าวถึงกุลบุตรผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้วออกบวช ภายหลัง
 บิดามารดาอาจงจนลงจนไม่มีอาหารบริโภค พระภิกษุรูปดังกล่าวต้องบิณฑบาตเลี้ยงบิดามารดาได้
 ภัตตาหารมาก็จั้นแต่เพียงน้อย เพราะต้องแบ่งให้บิดามารดา เป็นเหตุให้พระภิกษุชบผอม เหลือง เพื่อน
 ภิกษุสอบถามจึงได้รู้ว่าภิกษุรูปนี้ต้องบิณฑบาตเลี้ยงบิดามารดาด้วย เพื่อคลายความสงสัยว่าเป็น

³⁹ กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย พระบาลีสถิตตันคปิฎก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 กรมศาสนา, 2530), หน้า 178.

⁴⁰ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรถกถาแปลพุทธทศนิกาย
ชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 2 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525), หน้า 168.

ภิกษุจะทำได้หรือไม่ หมูภิกษุจึงชวนกันไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าครั้นว่าในอดีตชาติ พระองค์ก็เคยเลี้ยงดูบิดามารดาด้วยความกตัญญูยิ่ง แล้วทรงเล่าอดีตนิทานเรื่อง "สุวรรณสาม"

การกำเนิดสุวรรณสามกุมารผิดแปลกกว่าการกำเนิดของกุมารทั้งหลาย เพราะบิดามารดาของสุวรรณสามมิได้มีเพศสัมพันธ์ต่อกัน สุวรรณสามกำเนิดโดยการที่ทูลดาบสเอามือลูบท้องปาริกา-ดาบสสินีในอรรตถกถาชาคนั้นตรงกันกับกำเนิดสุวรรณสามในสุวรรณสามชาคกภาคใต้ ในอรรตถกถาชาคกมีบทประพันธ์ว่า

. . . ท้าวสัคคเทวราช มนัสการทูลดาบสแล้วกลับไปที่อยู่ของคน ฝ่ายทูลดาบสก็บอกนางปาริกาให้รู้ตัว แล้วเอามือลูบท้องนางในเวลาที่นางมีระดู

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์จุติจากเทวดา ถือปฏิสนธิในท้องนางปาริกาอหิณี กาลล่วงไปได้สิบเดือน นางคลอดบุตรมีพรตตั้งทองคำ ด้วยเหตุนี้เอง บิดามารดาจึงตั้งชื่อบุตรว่าสุวรรณสามกุมาร เวลาที่ปาริกาดาบสไปป่าเพื่อหามูลผล นางกนิริทั้งหลายที่อยู่ภายในพรต ได้ทำหน้าที่นางนม ⁴¹

สุวรรณสามชาคกภาคใต้มีเนื้อเรื่องตรงกับสุวรรณสามในมหานิบาตชาคก และสุวรรณสามในอรรตถกถาชาคก ในรายละเอียดนั้นสุวรรณสามชาคกภาคใต้ตรงกับสุวรรณสามในอรรตถกถาทุกอย่างด้วย เหตุนี้กล่าวได้ว่าสุวรรณสามชาคกมีที่มาจากเนื้อเรื่องจากสุวรรณสามในอรรตถกถาชาคก

2.1.6 พระมหอสถ เนื้อเรื่องมหอสถภาคใต้เริ่มจากปัจจุบันวัตถุแล้วจึงเข้าสู่อดีตวัตถุ เริ่มอดีตวัตถุว่า

แต่เราเกิดเป็นมหอสถ บันยาปรากัจ ไนยพัพเพณโลกา @ แดไนยชาติกอนโชนมา กลาว-
แลวสาศคา สุภาพเน้งบ่อหมีโคไชย @ ค่นส่งอันชุนนุมนโยย บังค่มบ่โคไตรย ว่อนนรนาชหราชที่-
นา...@๑๑ ๗/ปางก่อนยังมีพ่ง ชัดวังษราชา ทรงนำสุ่มยา วิเทหราชณุมิ
ครองเมืองมิตินลา ราชทานีย มีปราศอยู่ท่งศรี อันบำรงพระทรงหัน .@ หนึ่งชื่อครูเส่นก
ครูมุงกุดครูกามิน หนึ่งชื่อครูเทวิน อันรู้อณะบาทลี @ ทังศรียอมวิหความ สังสอนกรุงมีร-
บ่อดี คริตรองสนองวาที ยอมวิเสดด้วยบันยา @ วันเมือตดำคช ห่อจากควาดิงสา

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

กรุงวิเทห์ราชา บันทมไยประจะกาน ๐ ผันเหนไฟสีทอง ผุดขึ้นไยหนาก่ลาน ไยสูงเพียง
 พรหมาน ไยน้อยผุดกลางศรี ๐ ประหมานเทาหึงหอย เรืองแสงโชฎฐ์ศหมี แล้วก่ส่งโชค-
 ขึ้นไปย ถึงพรหมโลกา. . .

(มหอสถภาควิได้ ฉบับพระครุพิศาลศิลปศาสตร์)

เมื่ออ่านมหอสถชาดกภาควิได้ฉบับนี้กับ มหอสถชาดก ในมหานิบาตชาดก ชาดก เรื่องที่
 542 และมหอสถชาดกในอรรถกถาชาดกแล้วพบว่า มี เนื้อ เรื่องตรงกันดัง เช่น

ตอนกล่าวถึงกษัตริย์แห่งนครมิลินาและมหอสถของทั้งสอง คัมภีร์ ต่างตรงกับ มหอสถฉบับ
 ภาควิได้ดังบทประพันธ์ที่ยกมาดังนี้

[1607] มิถิลานครอันแวดล้อมด้วยกองทัพนั้น เป็นสามชั้น ราชธานีของชาววิเทห์รัฐถูก
 เป็นคูโดยรอบ [1608] คู่ก่อนพ้อมมหอสถ กองทัพที่แวดล้อมโดยรอบมิถิลานครนั้นปรากฏเหมือน
 คาวบงทองฟ้า พ้องจรรู้ว่าจักมีความพันได้อย่างไร [1609] ขอเดชะ ขอพระองค์ทรงเหยียด
 พระบาทตามความสำราญเขียเสวยและรับรมย์อยู่ในกามสมบัติ เกิด พระเจ้าพรหมทัตต์ จะ
 ต้องละกองทัพชาวปัญจาปนครเสด็จไปพระเจ้าข้า ⁴²

มหอสถชาดก ในอรรถกถาชาดก เริ่มต้นด้วยปัจจุบันวัตถุแล้วกล่าวถึงอดีตวัตถุว่า

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลายในอดีตกาล มีพระราชาพระนามว่าวิเทหะเสวยราชสมบัติในกรุงมิลินา
 แคว้นวิเทหะ มีบัณฑิต 4 คน ชื่อเสนกะ 1 ปุกกุสะ 1 กามินทะ 1 เทวินทะ 1 เป็นผู้ถวาย
 อนุศาสนอรรถธรรมแด่พระเจ้าวิเทหาราชมหานั้น กาลนั้นพระเจ้าวิเทหาราชทรงสุนิพนในปัจจุบัน
 ในวันพระโพธิสัตว์ปฏิสนธิว่าที่มุลานหลวงทั้ง 4 มุม มีกองเพลิง 4 กอง ประมาณเท่ากำแพง
 ใหญ่ลูกโพลง ก็ในท่ามกลางกองเพลิงทั้ง 4 นั้น มีกองเพลิงกอง 1 ประมาณเท่าหึงห้อย
 ตั้งขึ้นลุกสว่างเลยกองเพลิงทั้ง 4 ในขณะนั้นเอง ตั้งขึ้นจประมาณอกนิษฐพรหมโลกสว่าง

⁴² กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา 2530 พระบาลีสถิตต้นฉบับ
ขททกนิทาย(หุติยภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2530), หน้า 217.

ทั่วทั้งจักรวาล 43

บทประพันธ์ที่ยกมาทั้งจากมหิสดชาดกมหานิบาต และอรรถกถาชาดกนั้นมี เนื้อ เรื่องตรงกับ มหิสดวารณกรรมชาดกภาคใต้ เมื่ออ่านตรวจสอบโดยตลอดทั้ง เรื่องทั้งสองแหล่งสำคัญนั้นก็พบว่า มหิสดภาคใต้มี เนื้อ เรื่องและมีรายละเอียดต่างจากมหิสดชาดกในอรรถกถาชาดกน้อยมาก และ ต่างจากมหิสดชาดกในมหานิบาตตรงที่มีรายละเอียดมากกว่า ส่วนในมหานิบาตมี เป็นคาถาสั้น ๆ ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึง เชื่อว่า มหิสดภาคใต้มีที่มาจาก เนื้อ เรื่องจากมหิสดชาดก ในอรรถกถา ซึ่ง เชื่อกันว่า เป็นผลงานของพระพุทธโฆษาจารย์ที่ท่านได้ เขียนไว้ เป็น เวลาารวมพันปีมาแล้ว

2.1.7 มหาราชคำฉันท์ วรรณกรรมชาดก เรื่องนี้คือ เวสสันดรชาดกกัณฑ์ มหาราชนั้นเอง ต่างกันที่ เรื่องนี้แต่งด้วยบทประพันธ์ประเภทฉันท์ นอกจากการดำเนิน เนื้อ เรื่อง ตามกัณฑ์มหาราชใน เวสสันดรชาดกแล้ว มหาราชคำฉันท์มีการบรรยายธรรมชาติที่นับว่าเป็น ส่วนที่เด่นของ เรื่อง ที่มาด้าน เนื้อ เรื่องคงได้จากนิบาตชาดก เรื่อง เวสสันดรชาดกหรือไม่ก็ เวสสันดรชาดกในอรรถกถา หรือไม่ก็จากการจดจำ เรื่องได้ของผู้แต่งอื่น เนื่องจากการได้ฟัง เทศน์มหาชาติซึ่งกระทำกัน เป็นประเพณีในภาคใต้และสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน พระ เวสสันดรกัณฑ์มหาราช ที่แต่งด้วยฉันท์ เริ่มบทประพันธ์ตั้งแต่พระอินทร์ส่งทิพย เนตร เห็นชุกกกำลังชกกลากสองกุมารว่า

๑ : @14@ ๑ :

@ บัณฑิต้าวสุขัมบติสเรนทร์	อมราภคีสูร
อวยอรรถววิบูลย์	ปว เรศโดยดาล
@ เหตุเหมพิมารกนกาน	ติทิวษ์ไพศาล
ไพชนพิไชยชชวาล	ชว เลศยจี
@ สมเด็จโลกดรวงษ์	อภิพงษ์ธ เรศตรี
โล เกศสุนทรบดี	สร เทพพรหมาน
@ วงศ์อัครเรศสิริสุดา	มัทราชลาเพาพาน
น้องท้าวมัทธมมาน	ทวารลักษณวิไลวรรณ

⁴³ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาเย ชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 2 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525), หน้า 329.

และตอนชุกพาสองกุมาร เข้าสู่กรุงสี่ทิศ เจ้ากรุงสฤษดิ์ทศพระ เนตรพระหลานทั้งสอง
พระองค์ บทประพันธ์มีว่า

๑	ขัณฑ์นั้น เทวคณาประชานิกรทูล	ภักดีองค์อุบล	รำพึง
๑	ชักชิวชุกผ่านผลานจรลุดัง	พาเยาวเดินคิง	บคู
๑	บัคกรุงเทพสรรชเยศวรภู	ธรรฆามเลื่องครุ	บนาน
๑	สบสองทวารกราชวิลาชบทก็คาล	อัศจรรยแคลาญ	จรลึง
๑	แจกสวยสองยุพเรศปรเภทพิมลพิง	ชาลิชินาจริง	ประจักษ์
๑	เลื่อมเลื่อมท้าวธจะทวยพิปรายพจนทัก	ยังไปตระหนักพัคค์	ช่างาย

คอนพระ เจ้ากรุงสฤษดิ์ถามชุกกมิมบทประพันธ์ว่า

๗:๑ 28 ๑ ๗:

๑	ครุพราหณะ ภูทวทชะ	ชาติเชื้อพดณา	เจอนามคามเขตร์	ประเทศทานา
	ครโคธชิวา	ทวารกสองจร		
๑	มาแต่ค้ำบล	ไคด้วยเล่ห์กล	เพื่อกาล่าพร	ลับปนนิลักษ
	ลันโคคเดินจร	ข้ามเขตรคามา		
๑	สองนั้บุตรไค	โคจรคขุนเห็นใจ	ชาติเชื้อสมยา	ไคด้วยจับใจ
	รศักรานา	หน่อนักไคมี		

เมื่ออ่านมหาราชคำฉันท์เทียบเคียงกับ มหาราชบรรพ ของเวสสันดรชาดก ในมหานิบาด
ก็พบว่ามี ความต่างกันตั้งแต่ตอน เริ่มต้นคือในมหานิบาดไม่กล่าวถึงพระอินทร์ เห็นชุกพาสองกุมาร
เดินทางแต่มี เนื้อความกล่าวถึงพระ เจ้ากรุงสฤษดิ์ทศพระ เนตรพระหลานทั้งสองพระองค์ และ
ชมในพระทัยว่ามีพระรูปโฉมงามยิ่งดังคาถาที่มีว่า

[3324] นั้นหน้าของไครหนองงามยิ่งนัก ดังทองคำอันนายช่างหลอมด้วยทองสุกใส หรือ
ดังแท่งทองคำอันละลายคว้างที่ปากเข้าจะนั้น [3325] เด็กทั้งสองนี้มีอวัยวะคล้ายคลึงกัน
และมีลักษณะคล้ายคลึงกันคนหนึ่งคล้ายคุษพ่อชาติ คนหนึ่งเหมือนแม่กันหาชินา [3326] ทั้งสอง

คนมีรูป เสมอกัน ดังราชสีห์ออกจากถ้ำทองจะขึ้น เด็กทั้งสองคนนี้ปรากฏดังหลอวลด้วยทองคำ
เทียว ⁴⁴

ในส่วนต่อมาคือการถามพราหมณ์ว่า เป็นใครและ เด็กที่พาไป เป็นลูกใครนั้นมันตรงกันดัง
ปรากฏในคาถาดังต่อไปนี้

. ก่อนการทวาชพราหมณ์ ท่านนำเด็กทั้งสองคนนี้มาจากไหนหนอ ท่านมาจากไหน
ลูถึงแคว้นของเราในตอนนี้[3328] ข้าแต่พระเจ้าสฤษดิ์สมมุติเทพ กุมารทั้งสองมีผู้ให้แก้เข้ามา
พระองค์มาด้วยความพอใจ ตั้งแต่ข้าพระองค์ได้สองกุมารนี้มา คินวันนี้ เป็นคินวันที่15 [3329]
ท่านมีถ้อยคำดูดีเยี่ยม ใญ่จริงใจได้ เด็กสองคนนี้มาท่านควรทำให้เรา เชื่อด้วยเหตุที่ชอบใครให้
ลูกน้อยทั้งหลาย อันเป็นอุคमतานให้ทานนั้นแก่ท่าน[3330] พระองค์ใด เป็นที่พึ่งของยากผู้มา
ขอตั้งธณิ เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย พระองค์นั้นคือ พระ เวสสันดรราช ซึ่งเสด็จไปอยู่ป่าได้
พระราชทานพระราชโอรส และราชธิดาแก่ข้าพระองค์⁴⁵

เนื้อเรื่องดำเนินไปตรงกันคือ เมื่อทรงทราบความถี่ถ้วนแล้วพระเจ้าสฤษดิ์ก็ทรง
ไถ่สองกุมารจากชุกพราหมณ์ แล้วมีรับสั่งให้จัดทัพไปรับพระ เวสสันดรและพระมัทรีในป่าหิมพานต์
ในนิบาตและมหาราชคำฉันท์ไม่มี เรื่องย่อยเกี่ยวกับชุกกินอาหารจนถึงแก่ความตาย ตอนจบของ
มหาราชคำฉันท์และมหาราชบรรพใน เวสสันดรชาดกนั้น เนื้อความตรงกันดังบทประพันธ์ที่ยกมา
เปรียบเทียบดังต่อไปนี้

๑ แรมทัพนทวานนิ เวศ	จรลีวัคนลงควร	คิดคุณนับทวาคานวณ	ก็อ เนกกระวาเรน
๑ อันองค์พระ เพศสัน	ครหนอราเชนทร์	กับอัครชาเยนทร์	และสถิตยสถานใด
๑ สี่ขัตติยาภิยุรยาคร	พลพฤกษทยายโย	ยังวังลีวาสมวิสัย	นุปล เทศโดยถวิล (มหาราชคำฉันท์)

⁴⁴ กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา 2530 พระบาลีสถิตตันคปิฎก
ขุททกนิกาย ชาดก (ทศิยภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2530), หน้า 432.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 440.

[3387]. . . มีพระชาลิราชกุมารเป็นผู้นำทาง ได้ยาดราไปยั้งเขาวงกต [3388] พระเจ้าสฤษดิ์พร้อมด้วยราชบริพารเหล่านั้น เสด็จเข้าป่าใหญ่ ซึ่งมีต้นไม้ มีกิ่งก้านมาก มีน้ำมาก คาคาษาไปด้วยไม้ดอกและไม้ผลทั้งสองอย่าง [3389] ในป่าใหญ่นั้น ผู่วิหคเป็นอันมากหลากวาลี มีเสียงกลมกล่อมหวานไพเราะ เกาะอยู่บนต้นไม้อันผลัดดอกตามฤดูกาล ร้องประสานเสียง เสียงระเบงเป็นคู่ [3390] พระสฤษดิ์ เสด็จไประยะทางไกลล่วงหลายวันหลายคืน จึงบรรลุถึงประเทศที่พระเวสสันดรประทับอยู่⁴⁶

มหाराชบรรพ มหาเวสสันดรชาดก ในชาติกัฏฐกถา อรรถกถา เริ่มต้นด้วยเนื้อความพระเวสสันดรและพระมัทรีประทับในพระอาศรมที่พระอินทร์ เเนรมิตขึ้น แล้วมีเนื้อความเกี่ยวกับพราหมณ์ชุกพาสองกุมารไปเินป่า เทพบุตรและเทพธิดาแปลงองค์ เป็นพระเวสสันดรและพระมัทรี มาช่วยเลี้ยงรักษา ดังบทประพันธ์ว่า

กาลครั้งนั้น พระเวสสันดรโพธิสัตว์และพระนางมัทรี ทรงบันเท็งเสด็จแรมอยู่ในอาศรมที่ท้าวสักกะประทาน ครั้งนั้นพราหมณ์ชุกพาพระชาลิพระกัณฑ์ทั้งสององค์ เเดินทาง 60 โยชน์ เหล่าเทพเจ้าได้อารักขาพระกุมารกุมารี ฝ่ายชุกพาครั้งดวงอาทิตย์อัสดงคค ก็ผูกพระกุมารกุมารทั้งสองไว้ที่กอไม้ ให้บรรทมเหนือพื้นดิน ตนเองขึ้นต้นไม้บนที่หว่างคาคบกิ่งไม้ ด้วยเกรงพาลมฤคที่ดุร้าย

ในขณะที่นั้น มีเทพบุตรองค์หนึ่งแปลงเพศ เป็นพระเวสสันดรมา ภายหลังมีเทพธิดาองค์หนึ่งแปลงเพศ เป็นพระนางมัทรี มาแก้สองกุมาร นวดพระหัตถ์และพระบาทของสองกุมาร⁴⁷

เนื้อเรื่องเกี่ยวกับเทพยาคาคอยปกป้องรักษาสองกุมารนั้นมหाराชคัจฉินท์มีตรงกับในอรรถกถา ต่อจากนี้เป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าสฤษดิ์ทอดพระเนตรสองกุมารและชื่นชมในความงดงามของทั้งสองพระองค์ และตามด้วยทรงตรัสถามชุกพาเกี่ยวกับชุกพาและสองกุมารซึ่งตรงกันกับในชาดกมหाराชคัจฉินท์ของภาคใต้ บทประพันธ์ในอรรถกถาทั้งสองตอนนี้มีดังนี้

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 339-440.

⁴⁷ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรถกถาแปล บทกถนิกายชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 3 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาณการพิมพ์, 2525), หน้า 773.

. . . เทวดานำพราหมณ์กับกุมารยีนอยู่ที่พระลานหลวง ขณะนั้นพระเจ้ากรุงสุโขทัยทอดพระเนตร कुमारคาทรงเห็นสองกุมารจึงตรัสว่า (คาถาเหมือนในกัณฑ์มหาราชในเวสสันดรชาดก มหานิบาต) . . . ลำดับนั้น พระเจ้าสุโขทัยเมื่อครึ่สถามพราหมณ์ชุก ครึ่สว่า คู่ก่อนคาพราหมณ์การทวาชโคตร แก่นำทารถาทกรทั้งสองนี้มาจากไหน แกมาจากไหนถึงแ่วนแคว้นในวันนี้ ชุกกราบทูลสนองว่า ข้าแต่พระเจ้าสุโขทัย พระราชกุมารกุมารึ่ทั้งสองนี้ พระเวสสันดรทรงยนิศึ่พระราชทานแก่ข้าพระบาท 15 ราตรีทั้งวันนี้ นับแต่พระบาทได้พระราชกุมารกุมารึ่มา พระเจ้าสุโขทัยได้ทรงสดับ คาชุกกราบทูล จึงตรึ่สว่า แกได้มาด้วยวาจาตั้งให้รั่กอย่างไร ต้องให้ทวักข้า เชื้อด้วยเหตุโดยชอบ ใครบ้างจะให้บุตรบุตรึ่อื่น เป็นทานสูงสุด เป็นทานแก่แก ๔๘

คอนจบของมหาราชบรรพในอรรถกถา เช่นเดียวกับกัณฑ์มหาราชคำฉันท์และมหาราชบรรพในเวสสันดรชาดก มหานิบาต เมื่ออ่านตรวจสอบโดยตลอดทั้งสาม เรื่องก็พบว่า เนื้อเรื่องสำคัญไม่ต่างกันแต่มหาราชคำฉันท์มีรายละเอียดของเรื่องใกล้เคียงกับมหาราชบรรพ ของเวสสันดรชาดกในอรรถกถามากกว่า ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงเชื่อว่ามหาราชคำฉันท์ภาคนี้ที่มีมาในการแต่งจากมหาราชบรรพของเวสสันดรชาดก อรรถกถา

2.1.8 มหานาคำฉันท์ วรรณกรรมชาดกภาคนี้ได้เรื่องนี้ เนื้อเรื่องตรงกับมหานาวรรณของเรื่องเวสสันดรชาดก ในมหานิบาต และอรรถกถาชาดก ผู้แต่งมหานาคำฉันท์คงได้เค้าเรื่องในการแต่งจากวรรณกรรมชาดกสองแหล่งดังกล่าวนี้ ไม่แหล่งใดก็แหล่งหนึ่งหรือจากทั้งสองแหล่งก็ได้

เนื้อเรื่องมหานาคำฉันท์กล่าวถึง พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชालี และพระธิดากัณฑาเสด็จเข้าสู่ป่าเพื่อไปยังเมืองเจดราช ทั้งสี่พระองค์พระองค์ท่านกอยู่ในบรรพศาลากลางป่าหิมพานต์บทประพันธ์ที่เหลืออยู่ของเรื่องนี้ เริ่มตั้งแต่พระนางมัทรีทรงเก็บผลไม้ให้แก่พระโอรสทั้งสองพระองค์มีว่า

๑ ส่วนรุกขน้อยมุทิสกึ่ง ประกอบบุตรพึงพอ สุกห้ามพระการผลสกอ คุมิมโนเนนา

๔๘ เรื่องเดียวกัน, 774-5.

๑ ตกต้องจำเพาะพระหัตถ์เท้า กลแจ้งประจงเคา รพเพื่ออนิคมบวรเยา ยุทธเรศ-
 สององค์ ๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร
 ยังสองศรี ๑ ปางสองเสน่ห์บุตรท้าว ปรีชญชรัณมี รศอัมมฤทธสมรปรี คิกระมล
 กระหม่อมเกล้า ฯ

มหากษัตริย์องค์สุดท้ายของต้นฉบับจบด้วยสันคิลกฉันท ต้นฉบับใช้ว่า 14 ไม่ได้
 บอกชื่อร้อยกรอง คือ

๑ ปางเป็นสมนุชมิตรี สุกลักษณ์มุล เข้าตรูก็ตื่น บทจรดล จรดักขลาพลัน
 ๑ น้ำบัวพระโอรุธิ์ประจง ชลใช้และชลฉัน อีกไม้ชำระบวรทัน ก็สถิตตามมี
 ๑ เสร็จนางเสดจรมมาแผ้ว วรคันธกุฎี เอี่ยมอาศนสำเรจอรก็ลี จรคินยังศาล
 ๑ มีเสาวนิจจนประโลม . . .

ในมหาวรรณนาบรรพ เวสสันดรชาดก มหานิบาดชาดก เริ่มต้นตั้งแต่คาถาที่ 3026
 มีเนื้อความเกี่ยวกับพราหมณ์ชุกได้ เดินทางไปสู่ที่ประทับของพระ เวสสันดรตั้งคาถาว่า "[3026]
 ชุกพราหมณ์การทวาชโคตรนั้น เมื่อเดินไปตามทางที่เจตบุตรพรานป่าแนะนำให้ก็ได้พบอจุตฤาษี ครั้น
 แล้วได้เจรจาสวสรัยกับอจุตฤาษีได้ถามถึงทุกข์ว่า. . ." ⁴⁹ ถัดจากนี้เป็นคาถาที่เกี่ยวกับการ
 การใช้วาจาประจบของชุกเพื่อให้อจุตฤาษีบอกทางไปสู่เขาวงกต ในที่สุดอจุตฤาษีก็บอกทางที่จะ
 ไปยังเขาวงกตตั้งคาถาที่ว่า " [3040] คู่ก่อนมหาพราหมณ์ นั้นภูเขาคันธมาทน์ล้วนแล้วด้วยหิมะ
 ที่พระเวสสันดรประทับอยู่พร้อมด้วยพระโอรสพระธิดาและพระมเหสี [3041] ทรงเทศเป็นนักบวช
 อันประเสริฐ ทรงขอสำหรับเสวยผลไม้ เครื่องบูชาและชฎา ทรงนุ่งห่มหนังเสือบรรทมเหนือแผ่นดิน
 ทรงบูชาไฟ" ⁵⁰ คาถาค่อ ๆ ไปเป็นการกล่าวถึงพันธุ์ไม้ ปลา และนกในป่าหิมพานต์ซึ่งเป็นการ
 กล่าวของอจุตฤาษีทั้งหมด เช่น "[3058] ต้นชีกต้นแคขาว บัวบก สังกลิ้นหอมพุ่งไป ต้นคณทีสอ
 ต้นคณทีเขมาและต้นประคู้ มีอยู่ ณ ที่ใกล้สระนั้น มีดอกบานสะพรั่ง"⁵¹

⁴⁹ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา พระบาลี-
 สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก(ทศกัณฐก) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2530), หน้า 395.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 397.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 399.

มหาวนวรรณนา เวสสันดรชาดก มหานิบาดจบด้วยการลาของพราหมณ์ชุกค่อจตุฤษี เพื่อเดินทางไปยังเขาวงกตดังกล่าวว่า "[3105] ชุกผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพราหมณ์ ครั้นได้สดับ ถ้อยคำของอจตุฤษีกระทำประทักษิณ มีจิตชื่นชมโสมนัส อาลาหม่งหน้าไปยังสถานที่ประทับของ พระ เวสสันดร"⁵²

มหาวนวรรณนาใน เวสสันดรอรรถกถา เนื้อเรื่องตรงกับในมหานิบาด ไม่มี เนื้อความใด ที่ต่างออกไป ดังบทบรรยายพันธุ์ไม้และบทจบว่า

"ไม้ซีก ไม้แคขาว ไม้บวก ไม้คนทิสอ ไม้ยางทรายขาว ไม้ประคู้ ดอกบานหอมฟุ้ง ที่ใกล้สระนั้น . . . บรรดาบทเหล่านั้น บทว่าติฎฐุนติ ความว่าตั้งล้อมรอบสระ บทว่า กทมพา ได้แก่คั่นกระทุ่ม. . . บทว่า เวสสันดรโร อหุ ความว่าพระเวสสันดรมีอยู่ใน ที่ใจ ชุกก็ไปสู่ที่นั้น"⁵³

จากข้อความที่ยกมาจากมหาวนวรรณนาใน เวสสันดรชาดก มหานิบาด และอรรถกถา เปรียบเทียบกันดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าไม่เห็นความแตกต่างกัน และตรงกันกับมหาพนคาจันท์ ในด้าน เนื้อเรื่อง ดังนั้นมหาพนคาจันท์น่าจะมีที่มาด้าน เนื้อเรื่องจากมหานิบาดหรือไม่ก็อรรถกถา ชาดกแหล่งใดแหล่งหนึ่งหรือจากทั้งสองแหล่งก็อาจเป็นได้

2.1.9 พระยาจกทัต (พระยาจกทัต) วรรณกรรมภาคใต้เรื่องนี้ค้นพบ ค้นฉบับ 2 ฉบับคือฉบับวัดบ้านนาเคิม อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรม ภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช และฉบับนายจางงศ์ สังขรักษ์ คาบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุภูเก็ต เมื่ออ่านตรวจสอบ โดยตลอดทั้งสอง ฉบับก็พบว่าเป็นสำนวนเดียวกัน ต่างกันเล็กน้อยคือบทไหว้ครูจำนวนบุคคลใน เรื่องและอนุภาคเกี่ยวกับนางข้างชายน้อยของ เวรพระยาข้าง (ฉบับแรกมีหลายประการฉบับหลังมีเพียงประการเดียว)

เนื้อเรื่องกล่าวถึงพญาข้างจกทัตมีชายาหลวงและชายน้อย ชายน้อยเกิดความน้อยใจ ที่เห็นพญาข้างแสดงความรักหวงชยาหลวงมากกว่าโดย เฉพาะ เมื่อครั้งพระยาข้างส่งช่อมะเดื่อที่ มีมดแดงให้ นางข้างโกรธจนกลืนใจตาย ก่อนตายกล่าวจง เวรพญาข้าง เมื่อกำเนิดเป็นธิดา

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 404.

⁵³ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล เล่มที่ 4 ภาคที่ 3. หน้า 700.

พระเจ้าพรหมทัตก็จ้างให้นายพรานตัดงาพญาช้างไปทำแท่นบรรทม พญาช้างถูกพรานยิง ก่อนสิ้นชีวิต ให้นำงาช้างไป เพราะรู้ถึงเหตุแห่งกรรม พญาช้างสิ้นใจไปได้เกิด เป็นเทพบุตร

ที่มาด้าน เนื้อเรื่องพบว่ามาจากนิบาตชาดก เรื่อง "ฉันทันตชาดก" ชาดก เรื่องที่ 514 ตี สติ นิบาต ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก มีทั้งหมด 41 คาถา เนื้อเรื่องสำคัญตรงกัน ต่างกันที่อนุภาค พระยาฉันทันตภาควิद्याกว่า อนุภาคที่ต่างกัน เช่น ผู้ที่ต้องการงาของพระยาฉันทันตฉบับภาควิद्याคือ ธิดาของพระเจ้าพรหมทัตพระนามว่าสุภัทรา ในนิบาตชาดกผู้ต้องการงาพระยาฉันทันตคือพระมเหสี พระมหากษัตริย์แห่งนครกาสิพระนามว่าสุภัททา ดังคำถามหานิบาตชาดกว่า

[2710] คุณองพระน้องนาง ผู้มีอวัยวะงามดังทอง มีผิวพรรณเหลืองงามเลิศ พระเนตรทั้งสองแจ่มใส เหตุไรหนอพระน้องจึงเสรำโศกขุขไป คุจดอกไม้ที่ถูกขยี้ฉนั้น [2702] ข้าแต่พระมหाराชหม่อมฉันทพระครรรค์ โดยการแพพระครรรค์ เป็นเหตุให้หม่อมฉันทเห็นสิ่งที่หาไม่ได้ง่าย

. . . [2735] นายพรานนั้นถือเอางาช้างทั้งคู่อันงามหาที่เปรียบในพื้นปฐพีมิได้ ซึ่งแม้รัศมี คุจสีทองไปรอบ ๆ มาถึงนครกาสิแล้ว ขอเชิญพระนางทอดพระเนตรงามทั้งคู่นี้เถิด^๕

ในด้านตัวละครนั้นชายาของพระยาฉันทันตฉบับภาควิद्याมีถึง 3 องค์คือมหาสุภัทรา สุภัทรา และจุลสุภัทรา ในนิบาตชาดก เรื่อง "ฉันทันตชาดก" พระยาฉันทันตมีชายาเพียง 2 องค์คือ สรรพสุภัททา และสุภัททา (สุภัททา เมื่อสิ้นชีวิตเกิดใหม่ เป็น เหล็กษัตริย์แห่งนครกาสิ) นอกจากนี้ตัวละครที่เป็นนายพรานในฉบับภาควิद्याบอกชื่อว่าชื่อ "โสสุคร" แต่ในนิบาตชาดกไม่ปรากฏชื่อ

สิ่งที่ต่างออกไปอีกประการหนึ่งคือ เหตุที่นางช้างชายน้อยจงเวรพระยาฉันทันต ฉันทันตภาควิद्याมีเหตุให้จงเวรถึง 4 ประการคือ 1. พระยาช้างทำหัดดอกรังที่หอมหล่นลงถูกคนน้อยกว่าชายน้อย 2. ไม่ได้รับดอกบัวงามอย่างชายน้อย 3. พญาช้างไม่ชวนนางนำผลมะพร้าวเข้าฝั่งไปถวายพระพุทธเจ้า 4. พญาช้างปลิดผลมะเดื่อมีรังมดแดงหล่นถูกนาง เป็นเหตุให้มดแดงกัดทำให้งเจ็บปวด

^๕ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา
พระสุตตันตปิฎกขุททกนิกาย ชาดก (ปฐมภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530),
หน้า 556, 561.

(ฉบับภาคใต้ของนายจางงศ์ สังขรักษ์ ภูเก็ต มีเหตุให้จองเวรเพียงประการเดียวคือ พญาข้างเก็บมะเคื่อ เป็นผลให้หมดแดงหล่นถุนางจุลสุทตรา) ส่วนในนิบาตชาดกไม่ได้บอกรายละเอียดแต่บอกถึงความเจ็บช้ำที่นางสุภททาได้รับ เมื่อเป็นนางข้างสุภททาดังคาถาในนิบาตชาดกว่า "[2714] คู่ก่อนนายพราน ฉันทริชยาด้วย เสียใจด้วย เพราะนึกถึงความหลังก็ตรอมใจ ขอท่านจงทำตามความประสงค์ของฉันท ฉันทจักให้บ้านส่วยแก่ท่าน 5 ตำบล" ^{๕๕}

การประชุมชาดกมีทั้งฉบับภาคใต้และนิบาตชาดก แต่ฉบับภาคใต้จะมีการกลับชาติมาคิดว่า ในขณะที่นิบาตชาดกมีกล่าวถึงเพียง 3 ตัว ดังคาถาที่ว่า

[2738] พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงดูนางกุมาริคนั้น นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสตร์ ประพฤติอนาคาริยวัตร นางกุมาริคนั้นแล เป็นพระนางสุภททาในกาลนั้น เราตถาคตเป็นพญาข้างในกาลนั้น [2739] นายพรานผู้ถืองาทั้งคู่อันงามของพญาข้าง หาทีเปรียบในพื้นปฐพีมิได้ กลับมายังนครกาลิในกาลนั้น เป็นพระเทวทัต . . . [2741] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลายคราวครั้งนั้น เราเป็นพญาข้างฉันทันต์อยู่ที่สระฉันทันต์ ท่านทั้งหลายจงจำชาดกไว้ด้วยประการฉะนี้แล ^{๕๖}

นอกจากนี้พญาฉันทันต์ฉบับภาคใต้ยังมี เนื้อเรื่องตรงกับพญาฉันทันต์ในอรรถกถาชาดก ดึงสติ นิบาตด้วย มีอนุภาคต่างกันออกไปบ้างดังนี้

1. จำนวนข้างชายาของพระโพธิสัตว์ภาคใต้มี 3 นาง ในอรรถกถาชาดกมี 2 นาง ชื่อ มหาสุภททา และจุลภททา
2. ชายาน้อย (ข้าง) ที่จองเวรของภาคใต้สิ้นชีวิตแล้วประสูติเป็นพระธิดาของพระเจ้าพรหมทัตในอรรถกถาชาดกสิ้นชีวิตแล้วกำเนิดใหม่ เป็นมเหสีของพระเจ้าพาราณสี เลยโดยไม่บอกว่าเป็นใครมาก่อน และพระนางเป็นผู้ปรารถนางาของพญาฉันทันต์
3. นายพรานผู้ไปตัดงาของพญาฉันทันต์ในฉบับภาคใต้ชื่อ "โสณคร" ในอรรถกถาชาดกชื่อ "โสณคร" ดึงข้อความว่า "พระนางเจ้าสุภททาราช เทวีจึงทรงพินิจดูพรานป่าทั้งหมดคนจำนวนนั้น ทรงเห็นพรานป่าคนหนึ่งชื่อโสณคร เคยเป็นคู่เวรของพระมหาสัตว์ปรากฏ เป็น เยี่ยมกว่าพรานทุกคน"

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า 558.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า 562.

4. ธิดาพระเจ้าพาราณสีผู้ปรารถนางาช้างพญาจันทันต์ในฉบับภาคใต้มิได้เตรียมอาวุธและเสบียงให้นายพราน แต่ในอรรถกถาชาคคพระม เหลีพระเจ้าพาราณสี เตรียมสิ่งดังกล่าวพร้อมหมด

5. ในอรรถกถามีข้อความเกี่ยวกับลูกศรยิงถูกพระนาภีของพญาช้าง ในฉบับภาคใต้มิได้บอก บอกรายละเอียดเพียงแต่บอกว่าลูกศรยิงถูกท้องพญาจันทัน ในอรรถกถามีรายละเอียดบอกว่า ". . . นัยว่าลูกศรนั้นทะลุไปตรงนาภีประเทศของพญาช้าง ทำลายอวัยวะ เช่น ไต เป็นต้น ๑ ที่แผลละเอียด ตัดใสน้อย เป็นต้น เรื่อยไป จนหลุดออกจากเบื้องหลังพญาช้างแล่นเลยไปยังอากาศ" ๕๗

6. เลื่อยที่ใช้เลื่อยงาพญาจันทันต์ในฉบับภาคใต้กล่าวว่าพญาจันทันต์ เป็นผู้ตั้งความปรารถนาขอจากเทวดาแต่ในอรรถกถาไม่ได้บอกไว้ประหนึ่งว่าเป็น เลื่อยที่เตรียมมาติดตัวไปตั้งข้อความในอรรถกถาชาคคว่า "นายพรานโสณครได้ฟังเสียงพญาช้างแล้ว ลุกจากที่นั่งถือ เลื่อยเข้ามาใกล้ พญาช้างคิดว่าเราจักตัดงาเอาไป ก็พญาช้างนั่งสูงประมาณ 80 ศอก ยืนเด่นคล้ายภูเขาเงิน" ๕๘

7. ฉบับภาคใต้มิได้กล่าวถึงปัจจุบันชาติของนางาช้างผู้จองเวรแต่ในอรรถกถากล่าวถึงว่านางบวช เป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาตั้งข้อความว่า

บทว่า ยมทุทสาด ความว่าอาวุธทั้งหลาย พระศาสดาถูกทูลถามอย่างนี้แล้ว เมื่อจะคริสต์บอก เหตุที่พระองค์ทรงทำการแยม ทรงชี้ภิกษุณีสาวกรูปหนึ่งตรัสอย่างนี้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพบหรือ เห็นนางกุมารีใด ซึ่งกำลังรุ่มสาว ครองผ้ากาสาหวัดสตร์ เข้าถึงคือบวชประพฤตินาคาจารย์วัตรในพระศาสนา นี้ นางกุมารีนั้นคือพระนางสุภัททาราชสุกัญญาในคราวนั้น ซึ่งใช้ให้นายพรานโสณครไปว่า เจ้าจงเอาลูกศรอาบยาพิษ ไปยิงพญาช้างเสียคราวนั้น เราเป็นพญาช้างผู้ซึ่งนายพรานโสณครไปยิงให้ถึงสิ้นชีวิต ๕๙

จากการตรวจสอบอย่างละเอียดขององค์ประกอบของชาคค เรื่องพญาจันทันต์ทั้งสามสำนวนแล้วนำมา เปรียบเทียบ ผู้วิจัย เชื่อว่าผู้แต่งพญาจันทันฉบับภาคใต้แต่งโดยยึด เอา เนื้อ เรื่อง-จากพญาจันทันต์ในอรรถกถา ส่วนพญาจันทันต์ในนิบาตชาคคฉบับผู้แต่งคงได้เห็น เนื้อ เรื่องในรูปของ

๕๗ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสุตฺรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาคค เล่มที่ 3 ภาคที่ 7 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาตการพิมพ์, 2525), หน้า 396.

๕๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า 401.

๕๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า 407.

กาลดา เพราะพระไตรปิฎกและอรรถกถาชาดกมีมานานแล้วในภาคใต้ ดังปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์ว่า ในครั้งที่พระเจ้ากรุงธนบุรีจะทัพพุทธศาสนานั้นพระองค์รับสั่งให้หน้าพระไตรปิฎกไปจากเมืองนครศรีธรรมราช พร้อมทั้งทรงนิมนต์พระผู้ใหญ๋ไปด้วยองค์หนึ่ง (ต่อมาได้เป็นสังฆราช) ดังนั้นจึงเชื่อมั่นว่าพระไตรปิฎกและอรรถกถาในเมืองนครศรีธรรมราชในยุคก่อนคงเป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลาย ในที่สุดก็ได้้นำเรื่องจากคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนาทั้งสองนั้นมาสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมชาดกภาคใต้สืบมาจนทุกวันนี้

2.1.10 จันทกนิรชาดก วรรณกรรมชาดกที่พบในภาคใต้ เรื่องนี้ต้นฉบับหนังสือชุด เป็นของศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต แต่งเป็นร้อยกรองประเภทร้อยและโคลง มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพญาจันทกนิรราชโพธิสัตว์กับนางพญาจันทกนิรริบา เพ็ญบารมีอยู่ในป่าหิมพานต์ วันหนึ่งออกไปแสวงหาความรื่นรมย์จากธรรมชาติพร้อมด้วยหมู่กนิรทั้งหลาย พระเจ้าพรหมทัตเสด็จประพาสป่า ทอดพระเนตรนางจันทกนิรรู้สึกพอพระทัยในความสวยงามยิ่งนักอยากได้เป็นพระชายา จึงใช้ศรยิงพญาจันทกนิรราชถึงสิ้นสติสมประดี นางพญาจันทกนิรคิดว่าพระสวามีสิ้นชีวิตจึงโศกเศร้าคร่ำครวญกอดพญาจันทกนิรราชอยู่ไม่ห่าง พระเจ้าพรหมทัตเสด็จเข้าไปหานางและชักชวนให้เป็นมเหสีของพระองค์แต่ถูกปฏิเสธ แล้วนางบินหนีไปสู่ที่สูงที่สุดที่พระเจ้าพรหมทัตจะติดตามได้จึงเสด็จกลับมา นางจันทกนิรบินกลับมาที่สวามีอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่คร่ำครวญอยู่นั้นพระอินทร์ก็ร้อนพระทัยเสด็จลงมาแล้วแปลงพระองค์เป็นพรหมณ์ลงมาช่วย ด้วยการบันดาลให้เกิดฝนโยกจรดมายังร่างของพญาจันทกนิรราชพญาจันทกนิรราชฟื้นองค์ขึ้นมาพรหมณ์จึงกลับร่างเป็นพระอินทร์ตรัสกับพญาจันทกนิรราชให้บ่าเพ็ญบารมีต่อไป เมื่อสิ้นชีวิตพญาจันทกนิรราชก็ไปถือกำเนิดเป็นเทพนิวิมานชั้นดุสิต

เนื้อเรื่องของจันทกนิรชาดกภาคใต้ฉบับนี้ตรงกับ "จันทกนิรชาดก" ชาดกเรื่องที่ 485 ในพระบาลีสุตนตปิฎก ขุททกนิกาย และ "จันทกนิรชาดก" ในพระสูตรและอรรถกถา ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 6 และเพื่อให้เห็นถึงอิทธิพลที่ผู้แต่งจันทกนิรชาดกภาคใต้ได้รับจากชาดกจากสองแหล่งดังกล่าวผู้วิจัยขอนำบทประพันธ์จากทั้งสามสำนวนมาเปรียบเทียบดังนี้

ก. การกล่าวถึงพญาจันทกนิรและจันทกนิร

ฉบับภาคใต้ ๑ แดกาลกอรยังมี พระผู้บตีเสวยสมบัติ ธรงนามพรหมทัตสมยา
ไทพะวาระธาเบศ ประเทชมหิมา ชื่อพาราหะศรี มลทลทีกรุงไกรย โภโคยลวนกัเศษ
โอสวรรณเยชมไท องค์ไทยเจลิยวฉลาช เรืองรัฐาตรเจนศิลป์ ธนุนินศรศรี หลายทีธชานะ
ศครูปละน้อาจ . . . กระมลไยเบิกบาน ลวนบริภารราเพี้ย ชมรสเซยเอมออร กำนัน-
สลอนระคาดาช บ่าเมร้อราชภูมิย ครบถ้วนทีพนักงาน . . . ประสงสิ่งโดยได้ คงท้าวธรง
ถวินย ๑ (อักษรขอม) ปางนั้นโสทโดยแท้ คือหนอเนนพุทธางกุล กำนินคประยูลโปรถสัตว์

สืบสาวทัชขารมี พระเสด็จที่กำเนิด เกิดเป็นกษัตริย์ องค์มหิษิเจลิ้มบาท ประยูรนาถ-
กนิริ ฅนอมภักวะติประติพิศ คุ้งมหากระลัศรกอการ เสวยศุขนารเจียรมา

พระสุตตันตปิฎก จันทกนิรชาดก ไม่มีคาถาที่กล่าวถึงการ เป็นกษัตริย์ของพระเจ้า-
พรหมทัตและกำเนิดกนิร มีคาถาดังแต่พญาจันทรราชและนางจันทกนิรมีดังนี้

[1958] คุก่อนนางจันทา ชีวิตของทีใกล้จะขาดอยู่แล้ว ทีกำลังเมาเลือด จันทาเอ๋ย
ทีเห็นจะละชีวิตไปแม้ในวันนี้ ลมปรานของทีกำลังจะดับ

[1949] ชีวิตของทีกำลังจะจบ ความทุกข์กำลังเผาผลาญหัวใจของที ทีกำลังลำบาก-
ยั้งนักความโศกของทีครั้งนี้ เป็นความโศกที่ยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหลืออื่น เพราะเหตุแห่ง
เจ้าจันทาผู้จะโศกเศร้าถึงทีโดยแท้ ⁶⁰

พระสุตตร อรรถกถาชาดก แปล จันทกนิรชาดก มีคาถาเหมือนในพระสุตตันตปิฎกน้า
ทั้งหมดแล้วจึงมีอรรถกถา ตอนที่กล่าวถึงพญาจันทรราชและนางจันทกนิรมีดังนี้

ในอดีตกาล ครั้งนั้นเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติ ในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์
บังเกิดในกำเนิดกนิร ในหิมวันตประเทศ ภรรยาของเธอชื่อว่าจันทา ทั้งคู่เล่าก็อยู่ที่ภูเข
เงินชื่อว่าจันทรพต ครั้งนั้นพระเจ้าพาราณสีมอบราชสมบัติแก่หม่อมอามาตย์ ทรงผ้าย่อมผาดสอง
ผืน ทรงถอดพระเบญจจวฐ เข้าสู่ป่าหิมพานต์แต่พระองค์เดียวเท่านั้น ⁶¹

ข. การคร่ำครวญของนางจันทกนิร เมื่อพญาจันทรราชถูกยิงได้รับบาดเจ็บจนสิ้น
สติไปนั้นนางจันทกนิรก็คร่ำครวญและโศก เศร้าอย่างยิ่งด้วยคิดว่าพญาจันทรราชต้องสิ้นชีวิตอย่าง

⁶⁰ กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
ชาดก(ปฐมภาค). (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530), หน้า 428.

⁶¹ มหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสุตตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย
ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 6 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525), หน้า 365.

แน่นอนการคร่ำครวญฉบับภาคีตีความยาวกว่าฉบับชาคกและอรรถกถาชาคกทั้งนี้ เพราะแต่ง
เป็นร้อยกรองต้องการให้ได้รับทางวรรณคดีมากที่สุดนั่นเอง ดังคำประพันธ์ที่ยกมาทั้งสามสำนวนดังนี้

ฉบับภาคีตี สวณนารตทินรี เห็นสวามีมรณาศ เสศ์ลีลาศ เมืองแมน
กสศแสนทวิ นางแร้งตีทรวงข้า พิโรยร่ำสหัสศศ เลือดไฉนย่นหลังไหลย โอว่าที่ไฉนพระเคี้ยว
จร เทจันธรีศรี ชมสระศรีกับน้องนารถ วันนีพระบาทนิรา สูชั้นฟ้าเสวยสวรรค
องค์เดียวคัลยเสศ์แล้ว ละ เมียแก้วนิไว้ เมียขอไป เพื่อนองค์ เสวยสมบั้ติวงษเทวัน
ค้ำพระผันวัลคเหจ้ ละ เมียเคจ้เคจ้เดียวคาย เมียขอวายชีว่าค้อม อยู่จะครอมฝังเผือก
โลหิตเคือควิกโลหมี ฤาหอนไกลมาภินาศ คลาษอาคัมภูระเรา เคยคลิงเคลาชวนชม
พิรมจชูปากปวน แนบเนือนาลเซยชม. . .

[1960] ข้าแต่กนิทร ภูเขาเหล่านั้น ชอกเขาเหล่านั้น และถ้ำเหล่านั้นตั้งอยู่ณที่นั้น
ฉันไม่ เห็นท่านในที่นั้นฯ จะกระทำอย่างไร ข้าแต่กนิทร เมื่อฉันไม่ เห็นท่านที่ เทือก เขา
ซึ่งเราเคยร่วมอภิรมย์กัน จะกระทำอย่างไร

[1961] ข้าแต่กนิทร เมื่อฉันไม่ เห็นท่านที่แผ่นผาอันลาดด้วยใบไม้ อันเป็นที่น่ารื่นรมย์
พวกมฤครำยไม่กล้ากราย จะกระทำอย่างไร...

[1963] ข้าแต่กนิทร เมื่อฉันไม่ เห็นท่านที่ลำธารอันมีน้ำใสไหลอยู่เรื่อยๆ มีกระแส
เกลื่อนกล่นไปด้วยดอกโกสุ่ม จะกระทำอย่างไร...

[1971] ข้าแต่กนิทร เมื่อข้าไม่ เห็นที่ภูเขาคันธมาทน์อันคารคาชไปด้วยโอสถทั้งหลาย
จะกระทำอย่างไร ⁶²

อรรถกถาชาคก (จันทกนิทรชาคก)

นางทราบวาท้าวเธอไปแล้วก็ลงมากอดพระมหาสัตว์ อุ่มขึ้นสู้อยอดภูเขายืนนอน เหนื่อยอด
ภูเขายกศีรษะไว้เหนียวขาของคน พลงร่ำให้ เป็นกำลังจึงกล่าวคาถา 12 คาถาว่า. . .

(เหมือนในพระสุคตตันตปิฎก)

⁶² กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย พระบาลีสุคตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาคก
(ปฐมภาค) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530), หน้า 430-431.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เต ปพพตา ความว่า ภูเขาเหล่านั้น ชอกเขาเหล่านั้น และ
ถ้ำเขาเหล่านั้น ที่เราเคยขึ้นร่วมอภิรมย์ ตั้งอยู่ ณ ที่นั้นนั้นแล บัดนี้ เมื่อจันไม่ เห็นท่านที่ เทือก
เขานั้น เราจะทำอย่างไรเล่า เมื่อจันไม่ เห็นท่านที่แผนผาลาคอันงคงามไปด้วยใบ
ไม้ดอกและผล เป็นต้น ไร่ไรอยู่ว่า เราจะอดกลั้นได้อย่างไร^{๖๓}

คอนจบ เรื่องมีการประชุมชาคค(สโมธาน) ทั้งฉับนภาคาคัดและอรรถกถาชาคค แต่ในพระ
สูตรไม่มี การประชุมชาคคของฉับนภาคาคัดและอรรถกถามีดังนี้

ชาคคฉับนภาคาคัด จบประชุมชาคคด้วยโคลงสี่สุภาพว่า

อันองค์อริราชผู้ พาฟ้า พรหมทัตโตสมยา ชีพมวย ฉฤาเทวทัตเตธา ินชาตินี้เษ
โลหิตบุบาททำด้วย ตกาคัดอวิจิ อามรินทรธได้ช่วย กิทร คินชีพสถาพรอยู่ไซรั
ศรีองค์พระบวร อะนุรุท เพราะกุศลสมไว้ เสรจ้ล้าอรหันต
สมเคจ้กิทรเจ้า ธางกุล บารเมศเอ่อมมากุล เพื่อมสัง สือะสงไขยบริบูรณ
แสนกลับ ปรระจะบริจากหอนว่าง แวะแวนจรรรวา ฯ คือองค์คถาคคนี้ธรงญา
เปนโทษกวาพรหมสถาร ทุกท้าม มาประจบพลมาร ตายเคจ้
ฤาสัตว์หนวงเหนียวข้าม โอคคทองสงสาร

อรรถกถา "ทรงประชุมชาคคว่า พระราชาในครั้งนั้นได้มาเป็น เทวทัต ท้าวสักกะ
ได้มาเป็นพระอนุรุท จันทากินนรี ได้มาเป็นมารดาเจ้าราहुล ส่วนจันทกิณนรีได้มาเป็น
คถาคคแล" ^{๖๔}

จากบทประพันธ์ที่ยกมา เปรียบ เทียบทั้งหมดและจากการอ่านอย่างละเอียด เฉียคผู้วิจัย เชื่อว่า
เรื่องจันทกิณนรีของภาคาคัดคงได้รับอิทธิพลในการแต่งจากจันทกิณนรีชาคค ินอรรถกถาชาคค ทั้งนี้
เพราะมี เนื้อ เรื่องและอนุภาคตรงกัน เกือบทั้งหมด ส่วนเรื่องจันทกิณนรีในชาคคพระสุนตันคปิฎกนั้น

^{๖๓} มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย
ชาคค เล่มที่ 3 ภาคที่ 6 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525), หน้า 369-371.

^{๖๔} มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย
ชาคค เล่มที่ 3 ภาคที่ 6 (กรุงเทพฯ : เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525), หน้า 372.

ยากจะพิจารณา เพราะมีแต่คาถาที่เป็น เนื้อ เรื่องหลักไม่มีรายละเอียด แต่ก็ เชื่อว่าผู้แต่งคงได้รับรู้ชาดกในพระสุตตันตปิฎกด้วย เพราะผู้แต่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาถึงขั้นนำ เรื่องชาดกมาแต่งย่อมาไม่ละ เว้นในการ เรียนรู้ เรื่องในพระไตรปิฎกอย่างแน่นอน

2.2 วรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่มี เนื้อ เรื่อง เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันกับชาดกในปัญหาสาชดกและชาดกอื่น ๆ

วรรณกรรมชาดกภาคใต้มี เนื้อ เรื่อง เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันกับชาดกในปัญหาสาชดกและชาดกอื่น ๆ มีดังนี้

2.2.1 สังข์ทอง วรรณกรรมชาดก เรื่องสังข์ที่พบในภาคใต้มีทั้งที่แต่งด้วยกาพย์ เรียกว่า "สังข์ทองคำกาพย์" และแต่งด้วยกลอนผสมด้วยกาพย์ สังข์ทองภาคใต้จึงมีสองสำนวนคือสำนวนที่แต่งด้วยกาพย์ล้วนและสังข์ทองที่แต่งด้วยกลอนผสมกาพย์ สังข์ทองภาคใต้ เนื้อเรื่องตรงกับสุวรรณสังข์ชาดกในปัญหาสาชดกและยังตรงกับสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 อีกด้วย ดังนั้นสังข์ทองภาคใต้ต้องมีความสัมพันธ์กับสุวรรณสังข์ชาดกและบทละคร เรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ส่วนจะเป็นไปในลักษณะใดนั้น เป็นการยากที่จะสรุปได้ สังข์ทองภาคใต้มีรายละเอียดของเรื่อง ที่เหมือนและต่างจากสุวรรณสังข์ชาดกหลายอย่าง เช่น คอนนิมิตฝันของพระมเหสีฝ่ายชายในสังข์ทองภาคใต้ว่า ได้คอกจำปาทอง ในสุวรรณสังข์ทรงนิมิตฝันว่า ได้คอกจำปาทองเช่นกันแต่พระราชนิพนธ์สังข์ทองรัชกาลที่ 2 ท้าวศวมิตรทรงนิมิตฝันได้พระอาทิตย์และดวงดาว ดังบทประพันธ์ เปรียบ เทียบดังนี้

เกิดความนิสมิต . . . ว่าใคมาราจำปาสวัน @ คอกจำปาทองหอม ข้าเก็บมาพลัร
แชม เกลาเกสา มาลาดวงสวัน แสงแก้วภรายภัร . . .

(สังข์ทองคำกาพย์)

"ในคืนวันเดียวกันนั้น พระมเหสีฝ่ายชาย บรรทมหลับเหนือที่สิริไสยาสน์ พอเวลาทรงจะใกล้สว่างนางก็ทรงสุบินไปว่าท้าววาสพเจ้าทิพดาวดิงส์ ทรงประทานคอกจำปาทองให้แก่นางเทวีแล้วก็เสด็จกลับไป นางเทวีรับคอกจำปาทองนั้นไว้แล้วก็เขยชมชื่นชอุระทัย" ^{๕๖}

^{๕๖} กรมศิลปากร, ปัญหาสาชดก ภาคสอง (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2499), หน้า 218-9.

๑	เมื่อนั้น	ท้าวสวิมลฝันว่า
.....
	ฝันว่าอาทิตย์ฤทธิรงค์	ตกลงตรงพักตร์ข้างทักษิณ
	ควาน้อยพลอยค้างอยู่กลางคืน	เราฝันพักตร์ฉวยเอาด้วยพลัน
	มือซ้ายได้ดวงคารา	มือขวาคว้าได้สุริย์ฉันทน์ ^{๖๖}

จะเห็นได้ว่าในเรื่องเกี่ยวกับความฝันเกี่ยวกับการได้พระราชบุตรนั้นสังข์ทองคำภพย์
ภาคีได้ตรงกับสุวรรณสังข์ชาคกในปัญหาชาคก ส่วนสังข์ทองบทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2
นั้นมีความต่างออกไปดังกล่าวแล้ว

ในด้านตัวละครสังข์ทองภาคีได้ต่างจากสุวรรณสังข์ชาคกอยู่บ้าง เช่น พระนามมเหสี
ฝ่ายซ้ายบอกพระนามไว้ว่าจันทา แต่สุวรรณสังข์ชาคกพระนามสุวรรณจัมปากเทวี เป็นต้น ดังบท
ประพันธ์ยกมา เปรียบ เทียบทั้งสอง เรื่องดังนี้

สังข์ทองภาคี

"พระมิเมียรัก สำนับทารอง. . . เลอเลิศ บันเจ็ดขั้วขึง นามก่อนนิรมน นางจันทเวียง. . .
หน้าคาแซมซ้อย ชื่อนางจันทา"

สุวรรณสังข์ชาคก

"พระราชเทวีฝ่ายซ้ายนั้นฝันเห็นพระอินทร์ประทานดอกจำปาทองให้เทวี ความฝันข้อนี้สื่อ
ให้เห็นว่า พระราชเทวีฝ่ายซ้ายจักได้พระราชธิดาทรงรูปสิริโสภาคยานารีนจะเสมอ
เหมือนมิได้ แต่นั้นมาพระราชเทวีฝ่ายซ้ายนั้น จึงมีนามปรากฏว่า สุวรรณจัมปากเทวี" ^{๖๗}

สังข์ทองภาคีได้มีเนื้อเรื่องตรงกันกับสุวรรณสังข์ชาคก แต่มีอนุภาคต่างกันไปบ้าง สังข์-
ทองสุวรรณสังข์ชาคกคงจะเกิดจากวรรณกรรมต้นเค้าเดียวกันและคงเป็นวรรณกรรมที่มีมาช้านาน

^{๖๖} กรมศิลปากร, บทละครนอกพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 2 (กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน, 2530), หน้า 11.

^{๖๗} กรมศิลปากร, ปัญหาชาคก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ภาคสอง (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2499), หน้า 219.

แล้ว การที่จะกล่าวว่า เรื่องสังข์ทองได้รับอิทธิพลในการแต่งจากสุวรรณชกหรือสุวรรณสังข์-
ชกได้รับอิทธิพลในการแต่งจากสังข์ทองนั้นย่อมไม่สม เหตุผล เพราะไม่รู้ เวลาการแต่งที่แน่นอน
ของวรรณกรรมชกดังกล่าวนี้ และอีกประการหนึ่ง เมื่อ เปรียบ เทียบอนุภาคแล้วพบว่ามีทั้งส่วนที่
เหมือนกันและต่างกัน อย่างไรก็ตามผู้วิจัย เชื่อว่าวรรณกรรมสองสำนวนนี้น่าจะมีความสัมพันธ์กันใน
ลักษณะที่ทั้งสองสำนวนได้รับ เนื้อ เรื่องในการแต่งจากวรรณกรรม เดิม เรื่องเดียวกัน

2.2.2 มโนหรานิบาดหรือมโนหรา วรรณกรรมชก เรื่องนี้มีความสำคัญ

ต่อชาวไทยภาคใต้มาก เพราะ เป็นวรรณกรรมที่มาของศิลปะการแสดงประจำถิ่นคือการแสดงโนรา
หรือมโนหรา การแสดงชนิดนี้ นำเอาชื่อของนางเอกในวรรณกรรม เรื่องนี้มาตั้งชื่อ ในอดีตชาวไทย
ภาคใต้ได้นำวรรณกรรม เรื่องมโนหรามา เป็นหลักในการแสดง (สมัยปัจจุบันคัดลอกมาแสดงเพียง
คอนต้นของการแสดง) หลักฐานการแสดงโนราหรือมโนหราของชาวไทยภาคใต้ที่สืบทอดกันมา เป็น
เวลาช้านานแล้วนั้น เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงร่องรอยของวรรณกรรมชก เรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีว่ามีมานานแล้ว
ก่อนที่จะ เกิดการแสดงโนราในภาคใต้ ความทางสันนิษฐานของผู้ที่สนใจการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน
ชนิดนี้กล่าวว่าโนรา เป็นนาฏศิลป์ที่ชาวไทยภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากอินเดียและมีหลักฐานทางประวัติ-
ศาสตร์ว่าชาวไทยภาคใต้มีความสัมพันธ์กับอินเดียในด้านต่าง ๆ เป็นเวลาช้านาน ดังนั้น เชื่อได้ว่า
เรื่องมโนหรานิบาด หรือมโนหราวรรณกรรมชกภาคใต้ น่าจะเป็น เรื่องที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย
โดยตรง ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลัก
ฐานทางพระพุทธศาสนาที่พบในภาคใต้ นอกจากนี้ เรื่องนางโนราและพระสุธนยังปรากฏอยู่ ใน
วรรณกรรมมุขปาฐะประเภท เพลงกล่อม เด็กภาคใต้อีกหลายบทอันแสดงให้เห็นถึงความ เก่าแก่ของ
เรื่องโนราในภาคใต้ได้อีกอย่างหนึ่งและแสดงให้เห็นว่าชาวไทยภาคใต้มีความนิยมใน เรื่องนี้อย่าง
แพร่หลาย เพราะปรากฏในวรรณกรรมหลายรูปแบบ เพลงกล่อม เด็กภาคใต้ที่เกี่ยวกับ เรื่องมโนหรา
และพระสุธน ตัวอย่างเช่น

ชา เอ้อ คือน้องเหอ	น้องคือนางโนรา
อาบน้าในสระ	เจ็ดคนที่น้อง
นายพรานแล เห็น	ชาวชามมองมอง
เจ็ดคนที่น้อง	คล้อง เอาสุตทอง เพื่อน เหอ
ชา เอ้อ ลมพัด เหอ	พัดมาคึกคึก
พระสุธนไปออกศึก	รำลึกถึงนางโนรา
สนม เมียต้นยอดสร้อย	ไม่รัก เท่าก้อย เจ้า เกษา

รักนางโนรา	เป็นบัววังเวงใจเหอ
ซา เอ่อ ฟ่าลั่นเหอ	ลั่นมาคึกคึก
พระสุนไปออกศึก	รบ เมืองพระยาจันทร์
พระยาจันทร์ยกโลกสาวให้	ตั้งชื่อ เจ้าศรีคอกไม้ผู้ทรงธรรม
บิดามารดาอยู่ข้างหลัง	ชวนนางโนราไปบูชาไฟ
อดข้าวอดน้ำ	นางงามผอมผา
เอานางโนราบูชาไฟ	สุกใจเมื่อภายหลัง เหอ.
ซาเอ่อ นางโนราเหอ	ฉายาบินหนีแม่ผ้าไป
ไปหักต้นไทร	สิ่งความพระศรีสุน
น้องอยู่ไม่ได้	ขอลาพี่ชายไป เมืองบน
สิ่งความพระศรีสุน	ทั้ง เมียไว้คนเดียว เหอ ⁶⁸

เรื่องโนราหรือมโนราห์ที่รู้จักกันพอสมควรอีกเรื่องหนึ่งคือ บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องมโนราห์ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นผลงานของกวีอยุธยาหรืออยุธยาเป็นราชธานี แต่ในวรรณคดีของผู้นับว่าท่านมีความคิดเห็นต่างออกไป กลับเห็นว่าน่าจะเป็นบทโนราที่ใช้แสดงกันในภาคใต้ในอดีต เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ทรงแสดงพรรณนาไว้ว่า

ส่วนบทละครเรื่องนางมโนราห์ ที่พิมพ์ไว้ข้างต้นนั้นแปลไปอีกอย่าง 1 ท่านผู้รู้คงจะสังเกตเห็นได้ว่าไม่ เป็นกลอนแปดแท้ เช่นละคอนสามัญ แต่งเป็นกาพย์อย่างที่ละคอนโนรา มณฑลนครศรีธรรมราช หรือที่เราเรียกกันว่าละครชาตรี ร้องบทอย่างนี้ในข้อนี้มีประหลาดอย่างหนึ่งที่ชาวนครศรีธรรมราช เรียกละครชาตรีว่า "โนรา" นี้คงมาจากชื่อนางมโนราห์ในบทละคอน เป็นแน่ไม่มีที่สงสัย เพราะวิสัยชาวละครพูดยอมตัดตัวละหุที่อยู่ต้นคำเสีย เช่นตะเภา พูดแต่ว่า "เภา" สดางค์ พูดแต่ "ดางค์" ⁶⁹

⁶⁸ สัมภาษณ์วิทยากรในท้องถิ่นจังหวัดสงขลาและนครศรีธรรมราช, เมื่อ 19 ธ.ค. 2532.

⁶⁹ กรมศิลปากร, บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนราห์และสังข์ทอง (ธนบุรี : ศิลปาบรรณาการ, 2512), หน้า 2.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบุลย์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทละครเรื่องมโนพราหมณ์
กรุงเก่าว่า

. . . ที่ว่าบทละครกรุงเก่า นั้น เป็นบทละครกรุงเก่าแท้หรือ อะไรยืนยันว่าเป็น
สำนวนกรุงเก่า เพราะถ้าตัดด้วยคำที่เป็นภาษาไทยได้ออกหมดแล้ว ไม่มีร่องรอยของ
เก่ายุคกรุงเก่า เหลืออยู่สักก็มาน้อย ข้าพเจ้าคิดอย่างชาตินิยมว่า บทละครกรุงเก่า นั้น
น่าจะไม่เกินสมัยกรุงธนบุรีและน่าจะ เป็นบทโบราณมากกว่าบทละครอาจจะ เป็นบทโบราณที่
ชาวใต้แต่งขึ้น เพื่อเล่นโนราให้ชาวกรุงดูก็ได้ ที่กล่าวพูดว่าชาวใต้แต่ง เพราะมีคำภาษาใต้
ปนอยู่มาก คำ ได้รวบรวมไว้ดังต่อไปนี้ . . . 70

จากทรรศนะของทั้งสองท่านนั้นทำให้เห็นได้ว่า เรื่องโนราหรือมโนพราหมณ์ เป็นเรื่องที่นิยม
กันอย่างแพร่หลายในภาคใต้สมัยก่อน ดังนั้นการเกิดวรรณกรรมชาคก เรื่องนี้น่าจะสืบ เนื่องจากการ
ได้รับวัฒนธรรมทางวรรณกรรม เรื่องนี้จากอินเดียโดยตรงไม่น่าจะได้รับอิทธิพลในการแต่งจากสุน-
ชาคก ในปัญหาสาชคก หรือวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้อื่นใดที่มีในประเทศไทย

อย่างไรก็ตามวรรณกรรมชาคกภาคใต้ เรื่องมโนพราหมณ์บาทหรือมโนพราหมณ์ เนื้อ เรื่องตรง
กันกับเรื่องสุนชาคก ชาคกเรื่องที่ 2 ในปัญหาสาชคก ภาคที่ 1 วรรณกรรมปัญหาสาชคก
เป็นผลงานของภิกษุ เชียงใหม่ซึ่งได้รจนาไว้ระหว่าง พ.ศ. 2000-พ.ศ.2200 เป็นเวลาสาม
ร้อยถึงห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว การที่ เรื่องนี้มีใบดินแดน เชียงใหม่และมีในภาคใต้ในระยะ เวลาเดียว
กันไม่ใช่สิ่งที่แปลกแต่อย่างใด เพราะภิกษุชาว เชียงใหม่อาจจะ เดินทางไปศึกษาพระธรรมวินัยใน
อินเดียแล้วได้รับ เอา เรื่องนี้มา เนื่องจากท่านมีนิสัยรักการ เขียนจึงได้ เรียบ เรียง เรื่องชาคกที่รู้
มาไว้ เป็นลายลักษณ์ และในขณะที่เดียวกันภิกษุชาวใต้อาจจะ เดินทางไปศึกษาพระธรรมวินัยยังดินแดน
ชมพูทวีปด้วยแล้วได้รับ เรื่องนี้มา เช่นกัน เมื่อแต่งคนละคนและคนละสถานที่กันความต่างกันของ เรื่อง
เดิมย่อมจะ เกิดขึ้น เป็นธรรมดา

มโนพราหมณ์บาทกับสุนชาคกมี เนื้อ เรื่องตรงกัน แต่มีอนุภาคต่างกันออกไปบ้าง เพื่อให้
เห็นถึงความสัมพันธ์ของวรรณกรรม เกี่ยวกับพระสุนและมโนพราหมณ์สองสำนวนนี้ของสองภูมิภาค ผู้วิจัย

70 สุธิวศ์ พงศ์ไพบุลย์ (วิทยาลัยวิชาการศึกษา), มโนพราหมณ์บาทฉบับวัดมณีธรรมาวาส สงขลา
(สงขลา : จิงจิงสงขลา, 2513), หน้า 360-361.

ขอยกตัวอย่างบทประพันธ์ เปรียบ เทียบดังนี้

มโนหรานีบาด

ปัจจุบันวัตถุและเนื้อ เรื่องคอนตัน

@ ปางเมื่อบรมครู มุนีนารถเนา-
สถาน เขตุนวิหาร คำวกรุพาราณศรี มีมานพ-
หนุ่มผู้หนึ่ง มาบรรพชาเพื่อจะลี สงสารไม่ยติ
พระภิกษุที่เยวโคจร @ ปิณฑบาตร์ราชธานี มี-
ศรिकाหนึ่งสุธรร ศรัทธามโนนอร์ นารถแดงเข้า
ปิณฑปา เสร็จแล้วข้ามระกิจ อันต้องติดมนทิลธา
แข่งผงผัดภักตรา นุ่งห่มผ้าสีแกมกัน @ จึงยก-
เอาเข้าบาตร์ มาอังคาสแก่พระสรรร รเพ็ชแล้ว
ก็ป็น ใสบาตร์สงฆ์ต่อกันมา @ ถึงพระภิกษุขะหนุ่ม
กุมชชวงโภชนา ขึ้นสู่ยงเสียรสา แล้วก็ใสบ-
โภชนาลง. . . @ สั้ง เมรับปิณฑบาตร์ วายู
วายภารภา เอารสสุคนธา ศรिकाกลิ่นฟุ้งยับใจ
@ จึงย่นวิมลรูป ยุกานารถก็ทวาศไหวย เสียว
สัลย์กิมลิน ค่นึงรำค้เรรวน @ ลิมกิจจรรยา
นักพรศก็แปรปรวน รูปคันธรสชวน ยวนจิต-
ใคร้ใฝ่รู้พา @ จะเคียรยั้งเมินแล แปรหน้าวก-
คูศรिका จอรรคามมรรคา เหลียวหลังย่างดั่ง-
กวางทอง @ ครั้นมาถึงอาวาส ปลดปลงบาตร์-
มโนปอง กอดเข้าเจ้าจุมอง หม่อมหม่นเศร้
ร้อนเร้าแด @ รากร้ายให้กรสัลย์ จึงหันจัน-
ไม้ผ่นแล อุกขิตจิตปรวนแปร ไปตามบ้าแรง
ฤทธิกาม

สุนชาคก (ปัญญาสชาคก)

ปัจจุบันวัตถุและเนื้อ เรื่องคอนตัน

สตุดา สมเค็จพระบรมครู เมื่อสมเค็จอยู่
ณ พระเชตะวัน ทรงพระปรารภภิกษุผู้กระสันรูป
หนึ่ง ใให้เป็นมูลเหตุให้ครัสเทศนาที่ มีคำเริ่มว่า
กุโศ นุ อากจุลลิต ลทุถก ดั่งนี้เป็นต้น อนุสนธิ
เรื่องปัจจุบันนิทานดั่งแจ้งต่อไปนี้ว่า

กิริ ดั่งได้สดับมา มีภิกษุรูปหนึ่งเที่ยวไป
ปิณฑบาตร์ ได้เห็นหญิงรูปงามคนหนึ่ง ใให้บิกรัก
ใคร้ ได้กลับจากปิณฑบาตร์แล้วจึงเอาบาตร์
แขวนไว้เลยมิได้ฉันอาหาร ครั้งนั้นภิกษุเพื่อน
กันได้เห็นอาการภิกษุนั้นจึงถามว่า ท่านไม่สบาย
เป็นอย่างไรฯ คุณรท่าน ท่านผู้มีอายุ วานนี้
ข้าพเจ้าได้ไปปิณฑบาตร์ เห็นหญิงคนหนึ่งชอบ
ใจรักใคร้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้ากระสันถึงเขา
นัก พระภิกษุทั้งหลายได้พาตัวภิกษุนั้นไปเผ่า
พระบรมศาสดา ฯ ครัสถามถึงความกระสัน
ภิกษุนั้นได้ทูลความตามจริง จึงมีพุทธคำรัสว่า
คุณภิกษุ เธอมีศรัทธาได้บรรพชาอุปสมบทใน
ศาสนาของตถาคค ใอย่างไรจึงได้ลู่อ่านาจแก่
มาตุคาม ฯ ทำความชั่วร้ายยากที่จะละได้
นักปราชญ์แต่ก่อนอาศัยมาตุคาม เป็นเหตุ ไม้เอื้อ
เพื่อต่อสมบัติและบิดามารดา และไม่คิดต่อชีวิต
ของตน ได้ทำความลำบากยากเข็ญ เพราะ
เห็นแก่มาตุคามอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายจะใคร้
รู้เรื่องราวจึงทูลอาราธนา พระองค์ใได้นำอดีต
นิทาน มาครัสเทศนา ดั่งปรากฏต่อไปนี้ว่า

อดีเต อุตตปญจาลนคเว อาทิจจวโส
นาม ราชา รชช กาเรลิ ในกาลที่ล่วง
แล้วแต่หนหลัง
(สุนชาคก ปัญญาชาคกภาคหนึ่ง หน้า 25-26)

อนุภาค -พราหมณ์จับนาคชมพูจิตร

มโนหรานิบาดมีถึง 8 คน

@ ครัสแล้วสั่งให้ขุม พฤติพราหมณ์ทั้ง-
หลาย อันรู้กลอุบาย เป็นหมองูทั้งนั้นหระ
@ เลือกเอาแต่แปดคน ชำนารเวทสิทธิ์ยา
จะให้ไปอาษา ม่านาคินในสินธุ @ สระโบก-
ขรณี พฤติแล้วจึงสู่ กลับมาสำนักนี้ จะให้-
ราชรางวัล @ เสรีหรือสร้อยสังวาลรัตน แพร-
วักดาผ้าโพกพัน รัตติกสุวรรณ แสนคำลึงถึง
มือพราหมณ์

การจบเรื่อง จบด้วยประชุมชาตก หรือ
บทสโมธาน และการแต่งตั้งนี้

. . . อามรินทอันได้ คาช่วยให้สโมษร
ขึ้นแก้วสิมพลิจร มาพบเจ้ามโนหะรา
คฤพระอนุรุทธเถระ อะสตีศาวกา ปุโรหิต-
ฤชย้า คฤพระเทวทัตเถระ อันเจ้ามโน-
หะรา นารมีสร้างด้วยซีเนน มารคารา-
หุลเถระ โอรสราชสาสดา ครั้นพระศรีสุน
พหลราชเจ้าโลกา คฤองคสัมมา สัมพุท-
โทโหติมา

อนุภาค -พราหมณ์จับนาคชมพูจิตรมีเพียง

1 คน . . . พระเจ้านันทราชจึงให้ประกาศ
หาพวกพราหมณ์มาประชุมพร้อมกันห้าร้อยคน
เลือกได้พราหมณ์ผู้รั้นคนหนึ่งจึงรับสั่งว่า แนะ
พราหมณ์ เจ้าจะจับนาคราชมาทั้งเป็นหรือจะ
เช่นฆ่าให้ตาย นำมาให้เรา เราจักแบ่ง
ราชสมบัติให้กึ่งหนึ่งฯ

การจบเรื่อง จบด้วยการประชุมชาตกหรือบท
สโมธาน ดังนี้

. . . ท้าวสักกเทวราชในคอนั้น ครั้นกลับ
ชาติมา คือพระอนุรุทธเถระ ปุโรหิตในกาลนั้น
ครั้นกลับชาติมาคือมารดาพระราหุล บริษัททั้ง
หลายในกาลนั้นกลับชาติมาคือพุทธบริษัท สุน-
กุมารในกาลนั้นครั้นกลับชาติมาคือคฤคณนี้เทียว

(สุนชาคก ปัญญาชาคก ภาคหนึ่ง หน้า 75)

เมื่อพิจารณาจากบทประพันธ์ที่ยกมา เปรียบเทียบดังกล่าวแล้วจะ เห็นได้ว่ามโนหรานิบาด
วรรณกรรมชาตกภาคใต้ กับ สุนชาคก ในปัญญาชาคกนั้นมีความเหมือนกันในด้าน เนื้อ เรื่อง

ต่างกันออกไปในบางอนุภาค เท่านั้น แม้กระนั้นก็ตาม เป็นการยากที่จะกล่าวว่า เรื่องใด เกิดก่อน เรื่องใดและ เรื่องใด เป็นที่มาของ เรื่องใด เพราะตามความเป็นจริงแล้ว เรื่องเกี่ยวกับพระสุธน และนางมโนห์รามีแพร่หลายใน เอเชียมาเป็นเวลานานแล้ว ทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานก็มีชาดก เรื่องกนิษฐชาดกในคัมภีร์มหาวัสตฺซึ่งมี เนื้อ เรื่องที่ต่างกันออกไปบ้าง ดังเนื้อ เรื่องย่อกนิษฐชาดก⁷¹ ดังนี้

เริ่มต้น เรื่องด้วยปัจจุบันวัตถุประสงค์ว่าภิกษุทูลถามพระพุทธองค์ว่า เคยใช้ความพยายามอย่างไร ในการ เอาชนะพระนางยโสธรามาก่อนหรือไม่พระองค์ตรัสว่า เคยมีในอดีตชาติแล้วทรง เล่า เรื่องความพยายามอย่างที่ยาวค ในการ เอาชนะพระนางยโสธราว่า

พระเจ้าสุพาหุแห่งหัสตินปุระมีพระราชอำนาจมี เมืองขึ้นถึง 6,000 เมืองมีพระโอรส โจมงามพระนามว่า "สุธน" พระสุธน เป็นผู้ที่มีความ เคารพและรู้พระคุณพระราชบิดาและพระราช มารดาอย่างยิ่งและได้ปกครองเมือง 1,000 เมือง

ประเทศเพื่อนบ้านของหัสตินปุระ คือ ลิมปุระนคร มีพระเจ้าสุจันทรินาเป็นพระเจ้า แผ่นดินและ เป็นผู้ที่มีพระคุณธรรมยิ่ง พระเจ้าสุจันทรินาจะประกอบพระราชพิธีบูชาผู้ยิ่งใหญ่มีพระบรม ราชโองการให้จัดหาสัตว์น้ำสัตว์บกน้อยใหญ่ไว้ให้พร้อม ได้สัตว์ครบทุกอย่างยกเว้นกนิษฐที่ยังหา มิได้จึงประกอบพระราชพิธีบูชาผู้ยิ่งใหญ่ไม่ได้ พระองค์จึงรับสั่งให้พราหมณ์ไปจับกนิษฐที่ เชียง เขาหิมาลัยพราหม ณ์ไปพบผู้เฒ่าเพี้ยพรตคนป่า เชียง เขาหิมาลัย และได้รู้ว่า เสียงร้องที่ไพเราะอยู่ไกลมากนั้น เป็น เสียง ร้องของบรรดากนิษฐ โดย เฉพาะกนิษฐ "มโนหรา" เป็นกนิษฐที่ร้องเพลงไพเราะและมีรูปโฉมงดงามมาก เธอเป็นธิดาหัวธมพระราชชายาของกนิษฐแห่งไกลลาสนคร มโนหราจะไปอาบน้ำที่สระน้ำ บันพร้อมด้วย เหล่ากนิษฐทั้งหลาย เป็นประจํานายพราหมณ์จึงใช้มนต์ที่ผู้เฒ่า เพี้ยพรตสอนให้สะกดมโนหรา และจับไปถวายพระเจ้าสุจันทรินาได้ตามประสงค์

พระสุธนได้รับทูลเชิญไปในพระราชพิธีนี้ด้วยและได้พบกับมโนหรา พระสุธนจึงรู้สึก รักใคร่ มโนหราและมโนหราคี่มีความรักใคร่ต่อพระสุธน เช่นกัน ดังสุภาษิต "ด้วยได้ที่เคยอยู่ร่วมกันใน ชาติก่อนและด้วยมี เมตตาต่อกันในปัจจุบัน ความรักจึงดังดอกบัวบานในน้ำ" พระสุธนทรงถามพระ เจ้าสุจันทรินาว่าทำไมต้อง เอาสัตว์บูชาผู้ยิ่งใหญ่ได้รับคำตอบว่า เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของบ้าน เมือง นอกจากนี้ยังทูลถามว่าจะมีผลดีต่อสัตว์ เหล่านี้และพระองค์อย่างไร ได้รับคำตอบว่าสัตว์จะได้สุ

⁷¹Johns, J.J. The Mahavastu. Vol.II London : Luzac&Company Ltd., 1952. p.90-111.

สวรรค์ และพระองค์จะได้สู่สวรรค์ด้วย เมื่อสิ้นพระชนม์ พระสุธนทรงชี้แจงว่าสิ่งที่กระทำผู้มีใจ " ธรรม " เป็นสิ่งที่ผิด พร้อมกับยกข้อความขึ้นกล่าวว่าการฆ่าชีวิตไม่เป็นธรรม การละเว้น การฆ่าชีวิตเป็นธรรม การขโมยไม่เป็นธรรม การละเว้นขโมยเป็นธรรม การโมโหมิใช่ธรรม ละเว้นการโมโหเป็นธรรม คิมสิ่งมีนเมามิใช่ธรรม การละเว้นจากการคิมสิ่งมีนเมาเป็นธรรม เชื้อในสิ่งที่ผิด ๆ มิใช่ธรรม ละเว้นจากเชื้อสิ่งผิด ๆ เป็นธรรม เป็นต้น เมื่อพระเจ้าสุจันทรมา และพระราชานื่นฯ ได้ฟังก็เกิดความเลื่อมใสและเข้าใจดีจึงได้ปล่อยสัตว์ทั้งหลายไปทั้งหมด

มโนหารู้สึกซาบซึ้งพระทัยในความเมตตาการุณาของพระสุธนในครั้งนี่จึงปฎิญาณตนรับใช้ พระสุธนตลอดไปจนชีวิตจะหาไม่ มโนหาราเกิดปฏิพัทธ์พระสุธนอย่างยิ่ง พระเจ้าสุจันทรมาทรง เปลี่ยนพระราชพิธีบูชาโยมมา เป็นการพระราชทานสิ่งของแก่สมณะชีพราหมณ์ และขอทานทั้งหลาย พระสุธนพามโนหาราประทับข้าง เสด็จกลับหัตถินาปุระ

พระสุธนมีความรักและหลงใหลนางมโนหารามากจึงถูกกล่าวหาว่าบกพร่องในการปกครอง บ้านเมือง มโนหาราถูกประชาชนส่วนหนึ่งร้องทุกข์ว่า เป็นต้น เหตุของการเปลี่ยนแปลงไปของพระสุธน จึงขอให้มโนหารากลับไป เมืองของนาง เมื่อหมคหนทางมโนหาราก็จากพระสวามีไปด้วยความอาลัย อารมณ์อย่างยิ่งและชาว เมืองต่างอาลัยในนาง เพราะ เป็นที่รักของประชาชนโดยทั่วไป

มโนหาราได้พบพราน อุทพลกะ และมลากะในระหว่างเดินทาง จึงฝากของที่ระลึกคือผ้า และแหวน เพื่อถวายพระสุธน และขอให้ช่วยทูลว่าอย่าติดตามไปแล้วมโนหาราก็ข้ามแม่น้ำไป

เมื่อมโนหาราจากไปพระ เจ้าสุพาหุพระบิดาพระสุธนก็จัดหาผู้หญิงงามจำนวนมาก เพื่อปรน นิบัติพระสุธน แต่พระสุธนไม่ยินดีในนางใด ๆ ทั้งสิ้นจึงเสด็จออกจากพระนครพร้อมด้วย วาสนกะ ทหารคนสนิทมุ่งสู่ภู เขาหิมาลัย เพื่อติดตามค้นหามโนหารา พระสุธนมีพระทัยโศก เศร้าด้วยความคิดถึง นางที่รักและต้อง เสด็จฝ่าฟันความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ นานา เพื่อจะได้พบมโนหาราครั้งพบพรานทั้งสองได้รับมอบของที่มโนหาราฝากไว้จากนั้นพระสุธนก็ทรงว่ายน้ำข้ามแม่น้ำพร้อมด้วยวาสนกะ และ พรานทั้งสองท่ามกลาง เสียงร้องของสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือ สิงห์กระทิง และเสียงร้องเพลง ของกนิกรี เป็นต้น

ทั้งสี่ เดินทางไปพบพระฤๅษีกาษปะซึ่งบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าหิมพานต์ เมื่อรู้เรื่องราวโดย ตลอดฤๅษีก็ห้ามพระสุธนมิให้ เสด็จติดตามนางมโนหาราไป เพราะลำบากมาก แม้แต่ตนก็ยังบินไม่ไปถึง พระสุธนยังยืนยันรานที่จะ เสด็จไป พระฤๅษีเมตตาหากปล่อยให้ เสด็จไป เองก็คงสวรรคตระหว่างทาง จึงให้หัวหน้าลิงที่ปรนนิบัติพระฤๅษีพาพระสุธนและผู้ติดตามสามคนไปยัง เมืองกนิกรี ในที่สุดพญาลิงก็พา มนุษย์ทั้งสี่ถึง เมืองนิรติซึ่งตั้งอยู่บนยอด เขาไกลลาสได้อย่างปลอดภัย

เมืองนิริ เป็น เมืองที่อุดมสมบูรณ์มี เพชรนิลจินดามากมาย มีศิลาเพชรศิลาทองโดยทั่วไป ในขณะที่พระสฤนและผู้ติดตามกำลังนั่งพักอยู่ที่ เห็นกษัตริย์กลุ่มหนึ่งถือหม้อน้ำใบดักน้ำ พระสฤนได้รู้เรื่องราวจากกษัตริย์นางหนึ่งว่าดักน้ำไป เพื่อให้มนโหราสรงในพิธีชำระล้างกลิ่นมนุษย์ เพราะนางถูกมนุษย์ล่อลวงไป พระสฤนแอบเอาแหวนใส่ลงในหม้อน้ำกษัตริย์คนสุดท้าย เมื่อมนโหราสรงน้ำ แหวนก็ไหลลื่นลงสู่ตักของนาง ทันทีที่เห็นก็รู้ว่าพระสฤนเสด็จติดตามมาแล้ว นางตื่นเต้นมากจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบิดา พระเจ้าธุมแปลงพระทัยที่มนุษย์เดินทางถึง เมืองนิริได้พระองค์รับสั่งให้จัดเมืองอย่างงดงามเพื่อต้อนรับพระสฤน แล้วจัดขบวนมีคนศรีบริวาร เลงออกไปต้อนรับอย่างสมพระเกียรติทันทีที่พบพระสฤนนางมนโหราก็วิ่งโผล่เข้าไปหาพระสฤนด้วยความรักคิดถึง พระสฤนอยู่ร่วมกับนางมนโหราก็ เมืองกษัตริย์ เป็น เวลานั้นก็ทรงละเลิกถึงพระบิดามารดา พระองค์จึงขอให้มนโหราขออนุญาตพระเจ้าธุม เพื่อเสด็จไปหัสตินาปุระ พระเจ้าธุมอนุญาตและให้ยักษ์บริวารของพระองค์พาพระสฤน มโหรา และผู้ติดตามพระสฤน 3 คน พร้อมด้วยศิลาทองไปสู่อหัสตินาปุระ

ทางเมืองหัสตินาปุระ เข้าใจกันว่าพระสฤนสิ้นพระชนม์ไปแล้วจึงได้จัดทำบุญส่งส่วนกุศลไปให้ ครั้นต่อมาคนเฝ้าสวนพบพระสฤนก็วิ่งกระหืดกระหอบไปทูลพระเจ้าสุพาหุ พระสฤนมาจากเมืองกษัตริย์ในลักษณะครึ่งหลับครึ่งตื่นและรู้สึกพระองค์ เมื่อถึงหัสตินปุระแล้ว ในที่สุดก็ทรงทราบว่าอะไรเป็นอะไรชาวเมืองก็ไชโยโห่ร้องแสดงความดีใจที่พระราชโอรสสฤนและพระชายามนโหรากลับมาสู่เมืองอย่างไม้อาคผ่น ความสุขความสดชื่นก็กลับมาสู่หัสตินาปุระดังเดิม

สโมธาน (ประชุมชาดก) มีว่าพระสฤน คือพระพุทธเจ้า พระเจ้าสุพาหุ คือ พระเจ้าสุโธทนะ พระราชมารดาของพระสฤนคือ พระนางสิริมหามายา วาसानทกะคือ จันทกะ นายพรานอุปลกะคือ พระราหุล พรานมนกะคือ พระอานนท์ ฤชกาสยปคือ พระมหากัสสป หัวหน้าลิงคือ กัณกะ พระเจ้าธุมคือ พระมหานามะแห่งศากยวงศ์ พระมารดาของมนโหราคือ พระมารดาของพระนางยโสธรา นางมนโหราคือ พระนางยโสธรา

เรื่องกษัตริย์ชาดก ในมหาวัสตุนี เนื้อเรื่องหลักไม่ต่างจากมนโหรานิบาดามีต่างออกไปที่ตัวละครและรายละเอียดของเรื่องบางอย่าง

นอกจากนี้ยังมี เรื่องนี้ในประเทศลาว เขมร และฉบับที่เป็นภาษามอญด้วย ไทยในยุคนั้นมีเรื่องนางพญานกยูงเคยนำมาแสดงที่โรงละครแห่งชาติ เมื่อประมาณ 4-5 ปีมาแล้ว มีการนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์อีกด้วย วัฒนธรรมต่างๆที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องนี้ล้วนแต่เหมือนวัฒนธรรมไทยในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกาย พระเอกในภาพยนตร์เรื่องนี้ชื่อ "เจาสุดัน"นางเอกชื่อ "นังมานูน่า" เนื้อเรื่องดำเนินไปเหมือนเรื่องมนโหรานในประเทศไทยต่างกันออกไปในด้านอนุภาคเท่านั้น เช่น ไม่มีการส่งคนไปฆ่าพญานาค นังมานูน่าพบกับเจาสุดัน โดยไม่มีการจับตัวไปถวาย

เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ เรื่องมโหรีนาบาคจึงน่าจะมีที่มาจากวรรณกรรมรุ่นเก่าที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานานแล้ว อาจจะเป็นรูปลักษณะของวรรณกรรมมุขปาฐะหรือลายลักษณ์ก็ได้บางที่อาจจะได้รับอิทธิพลจาก กิณรีชาคกนิมหาวิสต์ เพราะพุทธมหายาน เข้าสู่ภาคใต้ก่อน เถรวาท (หินยาน) แต่ไม่น่าจะมีที่มาจากปัญญาสาชคคซึ่ง เป็น เรื่องที่แต่งขึ้น เมื่อ 300-500 ปีมานี้เอง

2.2.3 เจ้าสุนันหรือสุนันคากาพย์ เจ้าสุนันหรือสุนันคากาพย์ เป็น

วรรณกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดอีก เรื่องหนึ่งในภาคใต้นอดีต เพราะมีการแพร่กระจายเกือบทั่วทุกจังหวัด ที่ค้นพบแล้วรวม 8 ฉบับ เป็นสำนวนเดียวกัน (บางฉบับมีการแต่งเติม) ต่างออกไปบ้างในด้านอักขรวิธี เพราะสมัยก่อนการเขียนสะกดการันต์ยังไม่ได้กำหนด มุ่งเอาการออกเสียงเป็นสำคัญ ดังนั้น เวลาอ่านจึงต้องเอาใจใส่การออกเสียงของคำซึ่งเป็นเสียงภาษาไทยถิ่นใต้นอดีต

เจ้าสุนันหรือสุนันคากาพย์ของภาคใต้ เริ่มต้นด้วยบทไหว้ครูแล้วดำเนินเรื่อง กล่าวถึงเมืองพาราณสีมีพระเจ้าพรหมทัต เป็นพระเจ้าแผ่นดิน มีบ้านพญาพรานอยู่ริมพระนคร ที่ได้เป็นพญาพราน เพราะ เป็นผู้มีความ เขียวชาญในการล่าสัตว์ เมื่อพรานผู้ เป็นบิดาของสุนันสิ้นชีวิตมารดา ก็อยากให้บุตรชายมีความรู้ความสามารถในการล่าสัตว์อย่างบิดา แต่สุนันไม่สนใจในแนวทางนี้กลับไปชอบในการบวช เรียนในพระพุทธศาสนา สุนันใช้ความพยายามจนกระทั่งได้บวช เป็นสาม เณร การบวชของสุนัน เป็นผลานิสงส์ต่อบิดาซึ่งตกนรกอยู่ได้ผ่อนคลายความทุกข์ทรมานลงไประดับหนึ่ง และ เปรตพรานผู้บิดาได้มาหาสาม เณรสุนันถึงในวัด ส่วนมารดาอยู่บ้าน เพียงคนเดียวและได้ เกิดสิ่งที่ทำให้นาง เกิดความแปลกใจอย่างยิ่งคือ เมื่อนางออกไป เก็บผักหักฟืนในป่า เพื่อ เอาไปขายและ นอนหลับใต้ต้นไม้ถูกยมทูตพรากวิญญาณไปสู่ยมโลก ยมบาลถามว่าในชีวิตที่ผ่านมานาง เคยทำความดีอะไรไว้บ้าง นางบอกไม่ได้ เนื่องจากนึกไม่ออก ยมบาลจึงสั่งให้ เข้าในกองไฟนรก เมื่อ เข้าในกองไฟนรกนางมิได้รู้สึกร้อนแม้แต่น้อยและกลับพูดขึ้นว่าขอคาพิที่ลูกชิดชวงอยู่บน เหมือนสีของจิวที่ลูกชายห่มยมบาลได้รู้ความจริงว่าลูกชายของนางบวช เป็นสาม เณรก็สั่งให้พานางออกจากกองไฟนรกให้ยมทูตส่งนางกลับสู่ เมืองมนุษย์ นางเล่า เรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้นให้ลูกชาย เจ้า เมือง และชาว เมือง ฟัง ทั้ง เจ้า เมืองและชาว เมือง เมื่อได้รับฟัง เรื่องราวที่นาง เล่าต่างก็มุ่งสร้างแต่ความดีให้ทานรักษาศีลโดยทั่วหน้ากันสุนันบวช เป็นพระ เมื่อมีอายุบรรลุนิติภาวะส่งผลให้บิดาพ้นจากนรกได้ เกิด เป็น เทวดา ส่วนมารดาได้บวช เป็นชีคคอยปรนนิบัติพระลูกชายจนสิ้นชีวิตนางได้ไป เกิด เป็น เทพธิดาคู่กับ บิดาของสุนันซึ่งเป็นเทพ

เมื่อตรวจสอบกับวรรณกรรมไทยที่มีอยู่ก็พบว่า สุนันคากาพย์หรือ เจ้าสุนันวรรณกรรม ชาคกภาคใต้อีกเรื่องตรงกันกับ สุนันชาคก ชาคกเรื่องที่ 7 ในปัญญาสาชคค ปัจจุบันภาค แต่เนื้อ เรื่องต่างกันออกไปมีคล้ายกัน เพียง เล็กน้อยตอน เริ่มต้น เท่านั้น เนื้อ เรื่องสุนันชาคกในปัญญาสาชคค

มีว่ามีครอบครัวครอบครัวหนึ่งอยากมีบุตรจึงทำบุญให้ทานจนกระทั่งได้บุตรคนหนึ่ง เป็น เด็กที่กินอาหาร
จุกมากบิดามารดาจึงพร้อมใจกันพาไปทิ้งไว้ที่วัดให้พระ เลี้ยงจน เติบโตใหญ่มีความรู้ความสามารถ มี
การผจญภัยมากมายจนได้ของวิเศษหลายอย่างได้ เป็นพระ เจ้าแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่เหนือพระ เจ้าแผ่นดิน
เมืองทั้งหลาย จะ เห็นได้ว่า เนื้อ เรื่องของสุบินภาคี้กับสุบินชาดกในปัญญาสาदनั้นต่างกันออกไป
คนละ เรื่อง ฉะนั้นภาคี้ได้มีแต่ เรื่องการสร้างบุญกุศลด้วยการบวชปฏิบัติธรรมในพระศาสนาส่วนสุบิน
ชาดก เป็น เรื่องของอำนาจและการใช้อิทธิฤทธิ์ตลอดทั้ง เรื่องความต่างกันมีอยู่มากทั้ง เนื้อ เรื่อง ตัว
ละครและองค์ประกอบอื่น ๆ ดังตัวอย่างบทประพันธ์ที่ยกมา เปรียบ เทียบดังนี้

สุบินคำกาพย์ภาคี้ได้(ภาคี้ได้)

สุบินชาดก (ปัญญาสาदन)

ครอบครัวของสุบิน บิดาเป็นนายพราน บิดามารดา
รักและถนอมลูก ดังบทประพันธ์ว่า " เตรียมตัวทุกสิ่งสิ้น
เรียกสุบินที่ภูพาน อุมชูลูกส่งสาน ท่านขุนพรานรัก-
ไฉยห้าย @ จุ่มที่แก้มลูก กลัวจะถูกหนวดค้าย ๆ
จรงจรงว้าย ความถนอมเจ้าเป็นเหลือใจ @ จึง-
จวบคืนขาทร้าย แล้วจวบล้มมาหลังไหลย โอ ๆ แก้วรอย-
ใจย อยู่จติ. . . โสกา @ พักเขาไพรพนม จंपริ-
สมดับมังสา ผนนไมอันโอชา มาฝากเจ้ายามองสี
@ สึงเมี้ยแล้วสึงเล่า คูหราเจ้าสุภาคี รักษาลูกจติ
กลัวภยาคจับทา อาบน้มาแล้วปอนเขา ทุกคำเขาอย่า-
อุเบกสา ก็ไปยจ้ไวมา ครันสึงแล้วก่คลาไคลย @ สุบิน-
รองโหดาม นางแมหามว่ายาไป พ่เจ้าจ้เขาไทรย
บัดเดียวไฉยจ้กลับมา

ครอบครัวสุบิน บิดาเป็นเศรษฐี
บิดามารดาเกลียดลูกเอาลูกไปทิ้ง
"คราวนั้นโกสัมพิกะ เศรษฐีมีภรรยา
ผู้หนึ่งมีนามว่าสุมนา โกสัมพิกะ เศรษฐี
นั้นมีทรัพย์สมบัติมากประมาณแปดสิบ
โกฏิ แต่มีมัจฉริยะคะหนี่เป็นปรกติ
ธรรมดา ภรรยาของเศรษฐีนั้นตั้ง-
ครรภ์ได้สิบเดือนแล้ว คลอดบุตรชาย
คนหนึ่งรูปร่างงาม
ตั้งแต่เริ่มคลอดทารกนั้นได้ 1
วัน ทารกนั้นบริโภคอาหารได้ 1
ทัพพี ครั้นต่อไปวันที่ 2 ที่ 3 ที่ 4
ที่ 5 ที่ 6 ที่ 7 ทารกนั้นบริโภคอาหาร
ทวีขึ้นไป 2 ทัพพี และ 3 ทัพพีตามลำดับ
วันที่เกิดเสมอไป ฝ่ายเศรษฐีผู้เป็นบิดา
เห็นบุตรของตนบริโภคอาหารแปลก
กว่าทารกทั้งหลายจึงปรึกษากับภรรยา
ว่า ทารกคนนี้จะมิใช่ลูกของเราจริง
ทารกคนนี้เกิด มาจะขายเราให้พินาศ

เราจักเอาอาหารนี้ไปทิ้งที่ป่าช้าใกล้
พระอาศรม ปริกษาคกลงกับภรรยา
ถึงเวลารাত্রี จึงนำอาหารนั้นไปทิ้ง
ไว้ในป่าช้า"

(สุนีนชาดก ปัญญาสชาดก
ปัจฉิมภาคหน้า 535)

การจบ สุนีนเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา
ดังบทประพันธ์จากเรื่องคือ "
" เขารานกวารจันทงปวง ชมวานากหลัง
หมม่น้อยนาคาส่าอาง @ แอ้อคทั้งสองฝ่าย
ข้าง เมียขุนเมียนาง แล ๆ กลิบกลิบตา
@ ลางสาวสกิดแมเจนรจา เจานากเข้ามา
รูปทรงน่ารักเหนค @ ลางสาวทำอายแอนปร-
คุด ชีโห เกือนคุด แลแล้วผันมายิมรอกัน"

การจบ สุนีนเป็นพระราชชายที่ยิ่งใหญ่
"พระราชชายทั้งมวลมีพระราชพาธาสี
เป็นต้น ทูลลาพระกฤษณะราชาแล้วพา
กันไปยังนครของตน ๆ . . . ครั้นแล้ว
ได้จักเครื่องบรรณาการกับราชธิดาส่ง
มาถวายพระกฤษณะราชา ๆ มีพระ-
เกียรติยศปรากฏทั่วไปในสากลชมพู
ทวีป" (กฤษณะราชาคือสุนีน)

(สุนีนชาดก ปัญญาสชาดก
ปัจฉิมภาคหน้า 591)

เมื่อ เปรียบ เทียบสุนีนภาคีได้กับสุนีนชาดกในปัญญาสชาดกแล้วกล่าวได้ว่าสุนีนวรรณกรรม
ชาดกภาคีได้ เป็นคนละ เรื่องกับสุนีนชาดกในปัญญาสชาดก ดังนั้น เรื่องสุนีนคงมีมาในภาคีได้ เป็นเวลา
ช้านานแล้ว ดังที่สุริวงศ พงศ์ไพบุลย์ ได้กล่าวเอาไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคีได้ เล่มที่ 4
เกี่ยวกับ เรื่องไตรภูมิโลกวิถิตาน และสาสตรา มีภาพแม่ของสุนีนนอนใต้ต้นไม้และตกรก ในสังข์-
ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ก็มีร้อยกรองกล่าวถึง เรื่องสุนีนว่า " เจ้าเงาะนอนถอนหนวดสวดสุนีน"
ด้วยสิ่งนี้ก็ย่อมแสดงว่า เรื่องสุนีนมีมานานแล้ว ส่วนสุนีนที่ปรากฏในสังข์ทองจะเป็นสุนีนฉบับไหนนั้น
ยากที่จะรู้ได้ในกรณีสุนีนของภาคีได้นั้น เชื่อว่ามีมานานแล้วควบคู่กับความ เจริญของพระพุทธศาสนาใน
แดนใต้และ เป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมมาก เพราะมีการแพร่กระจายทั่วไปในภาคีได้

2.2.4 นางสิบสอง วรรณกรรมชาดก เรื่องนี้ในภาคีได้เรียกกันหลายชื่อ
นอกจาก เรียกนางสิบสองแล้วยังเรียกว่า นางสนทรา พระรถเมรี เป็นต้น วรรณกรรมชาดก
เรื่องนี้ได้รับความนิยมมากในภาคีได้ในอดีตด้วยมีการ เล่า เรื่องนี้สืบต่อกันมาประจวบวรรณกรรม
มุขปาฐะและยังมีการนำเอาวรรณกรรม เรื่องนี้ไปแต่ง เป็น เพลงกล่อม เด็กอีกด้วย เช่น

ซา เอ่อ. . . เมรีเหอ	กิน เหล้าวันนี้ เมานักหนา
เมมา เหล้าหรือ เมายา	เมมายหนักหนาพระทอง
ไอ้โหรรู้งี้บนหลังคา	คิดว่าหน่วยคานางสิบสอง
เมมายหนักหนาพระทอง	เมรีร่วมห้อง เหอ.

เพลงกล่อม เด็กที่ผู้วิจัยได้ยินตั้งแต่ เล็กแต่น้อยนี้กล่าวถึงพระธิดา เมรีถูกพระรต เสนววาง แผนให้ตีเม เหล้าจน เมมายไม่ได้สติทำให้พระรต เสนสามารถนำดวงตาของพระมารดาและพระเจ้า บ้าทั้งหมดไปใส่ไว้ตาม เดิมได้ การมี เพลงกล่อม เด็ก เกี่ยวกับวรรณกรรมชาคก เรื่องนี้ย่อม เป็นสิ่งชี้ชัด ว่าวรรณกรรม เรื่องนี้มีมานานแล้วและอยู่ในความนิยมของประชาชนชาวภาคใต้ตลอดมา พระรต เมรี หรือนางสิบสองในภาคใต้ตรวจสอบพบ 2 ส่วนวน คือ ส่วนวนที่แต่งด้วยกาพย์และส่วนวนที่แต่งด้วย กลอน ทั้งสองส่วนวนล้วนแต่มีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน

นางสิบสองหรือพระรต เมรีส่วนวนภาคใต้ เนื้อ เรื่องตรงกันกับ รต เสนชาคก ชาคก เรื่องที่ 47 ในปัญหาสาชคก ภาคหนึ่ง เรื่องนางสิบสองมีความสัมพันธ์ด้าน เนื้อ เรื่องกับรต เสนชาคก อย่างไรก็ตามแม้ เนื้อ เรื่องหลักจะตรงกันแต่ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมชาคก เรื่องนี้มีความต่างจากรต เสน ชาคกในปัญหาสาชคกหลายอย่างดังบท เปรียบ เทียบดังนี้

นางสิบสองหรือพระรต เมรี

ตัวละคร บิดาของนางสิบสองชื่อพรหมจัน
 @ ยังมีคามัน บ้านทานพรหมจัน มหาเสีจถี มีโคกไกล-
 ไกลย กับไผยสาลี เงินทองของมี นับด้วยโคก-
 แสน. . .@ ยังแต่สองเจ้า พแม่แกเถา สุกสิ้นสังข์ข้า
 ผัวเมียทั้งสอง ปกครองกันมา ๑หมมีบุตรา บุตรี-
 ลักคน @ ทุกเดือนทุกปี นางพราม เสีจถี ๑หมมีลูกยา
 เสียเงินเปลา ๆ มาเราจ้อพา กันไปยไนยปา หา
 พระหรือศรี

อนภาค - ได้ธิดา 12 คน เพราะเอากรวด 12
ก้อนจากวัดกลับไปบ้าน
 @ โฉมแกลงมาหา ข้ปรทานรากอยา เอากิน

รต เสนชาคก

ตัวละคร บิดาของนางสิบสองชื่อนันท
 "มี เศรษฐีคนหนึ่งชื่อว่านันท อยู่ในบ้าน
 สมุทคคาม เป็นคนมีทรัพย์สมบัติมากหาบุตร
 และธิดามีได้
 นนท เศรษฐีถือ เอากล้วยสิบสองผล
 ทูนศรีหะไปพระอารามประสงค้จะถวาย
 พระพุทธเจ้า
 (รต เสนชาคก ปัญหาสาชคก ปัจฉิม
 ภาค หน้า 965)

อนภาค ได้ธิดา 12 คน เพราะนำกล้วย
สิบสองผลไปถวายพระกัศสปสัมมาสัมพุทธ
เจ้า "ครั้นไปเียงพระอารามแล้ว ถวาย

สักที รุ้หมันได้สักตุค กลบุตราตรี จ่าตเป็นเสีจถึ
 สิบ ๗ ตไปย . . .@ พระฤศรีเจ้า ฟังเสีจถึเลา
 เชอว่าอหนิจจ้ง ตัวเป็นเสีจถึ ของมีเป็นคคลัง
 เงินดังสองดัง จ่าทุร้อนอ้อไหญย @ รูปจักบอภาห
 หมี่ชลุกาิม สรกาพาไปย เจารักสาไว ยาไหแก
 ไครย หมี่ชาเทาไคย จ่าเห็นคูนกัน @ กรวดคืปากบอ
 ออียบไปเด็คพอ นั้นเป็นส่าคัน เอาไปไวลวง สักสอง-
 สามอัน เกาวันสิบวัน จ่านี้ถึถึงเรา @ ของถวายฤศรี
 ลาจากกุกฎึ เห็นกรวดคืหีบเอา แลแค้นยาก
 จ่าหมากเสวยเร่า กุ่มลงออียบเอา กรวดคืสิบสองอัน
 @ เมียหามว่าสู หัวล้านนอกครุ หมันขันเหลือนัน
 ฝั่วตหวาคว่า ข่าออียบไปไครัน เมื่อเลือก เมื่อพัน
 เมื่อเป็นคาย @ หัวปีทายปี นางพรามเสีจถึ
 เกิดหมี่ครจ่าทัน สองปีศรีคน รองจนหุดัน
 หกปีหั้น ครบสิบสองคน

- เศรษฐีเอาธิดา 12 คน ไปตั้งเงินป่า
 กลับถึงบ้านโกหกภรรยาว่าพลัดกับลูก ๗ เงินป่าเพราะ
 ช่างคกมันอาละวาด ดังบทร้อยกรองว่า
 @ เมียนั่งที่เต่าไผย เดาคใจเห็นฝั่วมา
 ถามว่าพ้อหมา เมื่อสุมาลูกอยู่ไหน
 @ จคยินค้ำเมียว เดาชราพูดแกโย
 ล้มนอนท่าถอนใจ ทำเอามือเช็ดน้ำตา

 - ๗ ๗ เกวียนบรรทุกลูก ๗ ไปขากลับไม่มีเกวียน
 @ ภาไปยถึงเงินป่า พบช่างงาหมันออียบออียน
 แดกปลอกแลนผลุงผลัง มาถึบ เกียนกูเจียนคาย
 @ เกียนเราหักผงแหลก โศภาแอกเลิ่นวุนวาย
 หมูเด็กลงเลิ่นหาย กูออกไกลเลิ่นคิตวาน
 @ กูล้มภานยาน เขียก ลูกขิ้นเรียกเด็กโหมขาน

นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า ยกกล้วย
 สิบสองผลขึ้น เข็ดขุดววยพระพุททักัสสพ
 แล้วกระทำความปรารถนาตามที่ตนคิดไว้
 นั้น แล้วถวายนมัสการกลับไปสู่เคหา
 บอกรื่อความแกรรยาคนแล้ว มีความ
 คีใจเป็นอันมาก อยู่มาภายหลังภรรยา
 เศรษฐีก็ตั้งครรรค์ แต่ตั้งครรรค์เรื่อย ๆ
 มาในไม่ช้านักก็คลอจธิดาได้ถึงสิบสองคน"

(รต เสนชาคค ปัญญาสาคค
 ภาคหนึ่ง หน้า 965)

- เศรษฐีเอาลูกไปตั้งเงินป่าทั้งสิบสอง
 คน บอกรื่อเพียงสั้น ๆ ไม่มีรายละเอียด
 ดังบทประพันธ์จาก เรื่องว่า
 " นนท เศรษฐีกับภรรยาก็กลายเป็นคน
 ยากจน เบ็ญใจไป เศรษฐียังต้องหาข้าว
 ต้มและข้าวสวยมาเลี้ยงธิดาอีก อาหาร
 มีข้าวต้มและข้าวสวยเป็นต้นก็หมดเปลือง
 ไป ด้วยเหตุนี้ เศรษฐีโกรธจึงพาเอา
 - ๗ ๗ เกวียนตรงกัน ขากลับกลับด้วยเกวียน
 ธิดาทั้งสิบสองคนใส่ เกวียนขับ เกวียนไป
 ปล่อยเสียเงินป่า แล้วก็ขับ เกวียนกลับมา
 ยัง เคหสถานของคน

หาจนไหมพบพาน ใจดวง์สองตัวมา

-นางยักษ์สนทรา (ยักษ์ผู้เลี้ยงนางทั้งสิบสอง)

มีสามมีชื่อ คนทัน เป็นหม้ายเพราะสามมีตาย

@ เป็นใหญ่อยู่ในยเขตชั้น ครอบกรุงดาวัน

เมียนั้นชื่อศรีสนทรา

@ อยปรางตั้งหนึ่งคิงสา หามแหนแหนปราง-

คลื่นน้ำใจหมื่นแปดพัน

สามีนางยักษ์สนทราชื่อคนทันภายหลังสิ้น

ชีวิตเพราะรบกับยักษ์โคตาน

@ หมัรควางมาด้วยจัก ทองขุนยักษ์ฆาตคตาย

ริพคนทั้งหลาย บ้างภากายเข้ามา เมือง

นางยักษ์สันธมาร (ยักษ์ที่เลี้ยงคูนางทั้ง

สิบสอง) ใจรดเสนชาคค ไม้บอก

ว่ามีสามหรือไม่

" . . .นางทั้งสิบสองคนเที่ยวค้นหาบิดา

อยู่ในป่า ไม้ซ่านักก็ถึงสวนของสันธมาร

ยักษ์นี้ เวลานั้นนางสันธมารยักษ์นี้

เข้าไปในสวนได้เห็นนางสิบสองคน

แล้วมีจิตรักใคร่พาไปเลี้ยง ไว้เหมือน

น้องหมดทั้งสิบสองคน

(รดเสนชาคค ปัญญาชาคค หน้า

966)

จบ ดันฉบับหมดคอนพระรดเสนพานางที่สนารี

ไปเยี่ยมพระบิดามารดาของนาง ไม่มีการ

ประชุมชาคค (สโหมธาน)

จบ นางกังรีสิ้นชีวิตเพราะดวงหทัย

แตก พระรดเสนนำดวงดาของพระ-

เจ้าป่าและพระมารดาไปใส่ไว้ตามเดิม

แล้วประชุมชาคค (สโหมธาน)

นางสิบสองหรือพระรด เมรีของภาคใต้มี เนื้อ เรื่องตอนต้นตรงกับรดเสนชาคค แต่มีตัวละครต่างกันออกไปเป็นต้นว่า ยักษ์คนทัน ยักษ์โคตาน ไม่มีในรดเสนชาคค เกี่ยวกับตัวละครที่เป็นนางเอกคือ นางกังรีนั้น ฉบับภาคใต้ใช้ว่า "เมรี" ด้วยอีกชื่อหนึ่งแล้วบอกประวัติของตัวละครตัวนี้ว่าเป็นธิดาเมืองมนุษย์ นางยักษ์สนทรายักษ์ให้คนทันแห่งเมืองดาวันไปลักตัวมา นอกจากนี้เนื้อเรื่องของนางสิบสองมีความยาวกว่า เป็นครึ่งหนึ่ง รดเสนชาคคจบ เรื่อง เมื่อนางกังรีสิ้นชีวิตและบอกเพียงสั้น ๆ ว่าทำวรดสิทธิ์อภิเษกให้รดเสนครองราชย์ เรื่องนางสิบสอง เมื่อนางกังรี (เมรี) สิ้นชีวิตแล้ว เรื่องยังคงดำเนินต่อไปอีกครึ่งหนึ่งแสดงถึงความเก่งกล้าของพระรดเสนในการประสานความเข้าใจระหว่างเมืองต่าง ๆ และในที่สุดมีพระชายามีพระนามว่าทสนา ด้วยความต่างกันในด้านตัวละคร เนื้อเรื่องช่วงหลัง และอนุภาคหลายอย่างผู้วิจัยจึง เชื่อว่านางสิบสองหรือพระรด เมรีวรรณกรรมชาคคภาคใต้มีที่มาจากรดเสนชาคคกปัญญาชาคควรรณกรรม เรื่องนี้ น่าจะมีที่มาในการแต่งจากวรรณกรรมเกี่ยวกับพระรด เมรีสำนวนอื่นมากกว่าส่วนจะเป็นสำนวนใดยังคงตรวจสอบไม่พบ และอาจเป็นไปได้ว่าวรรณกรรม เรื่องนี้มีเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เพราะชาวใต้ส่วนใหญ่จะ

รับทราบในวรรณกรรมเรื่องนี้ และที่สำคัญคือชื่อ เเมริ ปรากฏอยู่ในเพลงกล่อม เด็กภาคใต้ด้วย

2.2.5 ยศกิจ วรรณกรรมชาดกภาคใต้ เรื่องยศกิจมี เนื้อเรื่องตรงกับสิริวิบุลยคติชาดก ชาดกเรื่องที่ 5 ในปัญญาสชาดก เมื่อตรวจสอบกับสิริวิบุลยคติฉบับที่พิมพ์เผยแพร่ แล้วในภาคกลางและใช้ศึกษากันอยู่นานพบว่าเป็นสำนวนเดียวกัน ในคอนตันของวรรณกรรมบอกชื่อผู้แต่งไว้ว่าชื่อ เช่ง (หลวงปริชา) วรรณกรรมชาดกที่แต่งเป็นกลอนนี้ต่าง เชื่อกันว่าเป็นผลงานของชาวอยุธยาที่ชื่อ เช่ง และบ้างก็ เชื่อกันว่าแต่งสมัยรัชกาลที่ 3 ก็มี จากการอ่านอย่างละเอียดผู้วิจัยพบว่าสิริวิบุลยคติ เป็นวรรณกรรมที่มีคำในภาษาไทยถิ่นใต้ปัจจุบันปะปนอยู่มากและที่น่าสนใจคือกลอนในสิริวิบุลยคติ เป็นลีลากลอนหนึ่งตระกูลภาคใต้และที่เด่นชัดที่สุดคือมีชื่อผลไม้ภาคใต้ในบทกลอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "จาปะคะ" เป็นผลไม้พื้นเมืองภาคใต้และไม่เคยได้ยินหรือได้อ่านว่าชื่อผลไม้เช่นนี้มีในภาษาไทยภาคกลาง ดังกลอนที่ว่า

" ก่าชาจาปะคะสะละพะใหญ่ ขอมไฟหยหน้าคูดุชศรี ตาปะสาพามามีวาที
เจ้าปริโภชนาอาราไร"

ในฉบับพิมพ์เผยแพร่ใช้น้ำคำ "ขอมไฟ" พิมพ์เป็น "ชะมะไฟ" แสดงว่าอ่านคำจากต้นฉบับไม่ถูกต้อง คำ "ขอมไฟ" คือ "ส้มไฟ" นั่นเอง คำนี้ยังใช้พูดกันอยู่จนปัจจุบันนี้ ที่เรียกส้มไฟ เพราะผลไม้ชนิดนี้มีรสเปรี้ยว ด้วยสิ่งที่น่าสังเกตจากการอ่านวรรณกรรมชาดก เรื่องนี้ทำให้สงสัยว่าวรรณกรรมกลบทสิริวิบุลยคตินี้ เป็นผลงานกวีชาวอยุธยาจริงหรือ หรือว่ามีผู้นำเอาวรรณกรรมจากภาคใต้ขึ้นไปแล้ว ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่

ในเรื่องเกี่ยวกับวรรณกรรมภาคใต้มีการเคลื่อนย้ายไปสู่ที่อื่นนั้น สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ได้กล่าวไว้ในหนังสือ อนุสรณ์ย์ สุชาติ รัตนปราการ พิมพ์ พ.ศ. 2528 ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2424) มีพระบรมราชโองการให้จัดหาสิ่งของต่าง ๆ จากเมืองสงขลาเพื่อร่วมสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี ในบัญชีสิ่งของดังกล่าวมีหนังสือบุคที่จัดส่งไปหลายเล่มด้วยหนังสือที่จัดส่งไปถวายได้แก่ สมุทหนังสือตัวพชโบราณเรื่องละเล่มคือ อภิธรรมแปล สุวรรณสาม ชัมภู ไชยเชค นอกจากนี้ยังมีหนังสืออื่น ๆ อีกอย่างละเล่ม คือ สมุทตำราหมอท่าอุบาทว์ ก่าตำรากรมการไทยคก ก่าตำราห้วง และก่าตำราเสดาะพระเคราะห์ ด้วยเหตุนี้ จะ เป็นไปได้ใหม่ว่าวรรณกรรมไทยในหอสมุดแห่งชาติทั้งที่พิมพ์เผยแพร่แล้วยังมิได้พิมพ์เผยแพร่ นั้น ส่วนหนึ่งได้เคลื่อนย้ายไปจากภาคใต้ และเป็นผลงานของกวีชาวใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องยศกิจ ซึ่งอาจจะเคลื่อนย้ายไปหรือชาวใต้ได้แต่งเอาไว้ที่เมืองหลวงในขณะที่รับราชการอยู่ที่ เป็นได้

ยศกัณฐกได้แต่งด้วยกลอนตลอดทั้งเรื่อง บอกชื่อกลอนในแต่ละตอนว่าชื่อกลอนอะไรบ้างดังตัวอย่างที่ยก เปรียบเทียบกับ สิริวิบูลยคติที่พิมพ์เผยแพร่แล้วและสิริวิบูลยคติตั้งในปัญญาชาดกต่อไป

๐๐๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐ ฯ ชื่อ มัทธราวาทิ ฯ @ 3 ฯ อติเตแต่่นานิทาหลัง
 มีนครั้งหนึ่งกว้างสาอางหิร ชื่อจำบากหลากเลิศประเสริฐฤๅ เจ้าธานียศกัณฐกหิศรา ตามรง
 พระล้นเลิศประเสริฐฤๅโลข เป็นจอมโจมจลจักรอัครมหา อาณุภาพปราบเปรียบกะเคียงปรา
 กฏเคษาป็นเกษเวษเวียง ยอมไพบุรพูลสวัสดิสมบัคคเอี่ยม เอี่ยมจักเทียมตรีเนตรฤๅ
 เคชเสียง พิภพเบื่องเลื่องล้นสนนเพียง จักเอนเอียงองกล้าวท้าวจักรวาทิ มีเอกนางอย่าง
 องค์ในวงสวน ดังดวงจันทร์แจ่มโคมภโยมสมมาล พระภักตร์เทียบเปรียบพรหมอันชมชาน
 พระศอปานเหมหงษ บันจงจร (ยศกัณฐ)

"3 กลบทนี้ชื่อ มธฺรสาวาทิ

@ อติเตแต่่นานิทานหลัง มีนครั้งหนึ่งกว้างสาอางศรี ชื่อจำบากหลากเลิศประเสริฐฤๅ
 เจ้าธานียศกัณฐกหิศรา ค่างภพลเลิศประเสริฐฤๅโลกย์ เป็นจอมโจมจลจักรอรรคมหา อา
 นุภาพปราบเปรียบกระเคื่องปรา กฏเคษาเปนเกษนิเวศน์เวียง ยอมไพบุลย์ภูสวัสดิสมบัคค
 เรี่ยม เอี่ยมจักเทียมตรีเนตรภาเคชเลื่อง พิภพกระเคื่องเลื่องล้นสนนเพียง จักเอนองค์
 ลงกล้าว ท้าวจักรวาทิ มีเอกนางอย่างองค์ในวงศ้สวรรค์ ดังดวงจันทร์แจ่มโคมภโยมสมมา
 นพระภักตร์ เทียบเปรียบพรหมอันชมชาน พระศอปานเหมหงษบรจจร⁷²

อติเต จมปกนคเร ยศกัณฐิราชา นาม รชช กเรสิ ในกาลอันล่วงแล้วแต่ปางหลัง
 ยังมีพระราชพระองค์หนึ่งพระนามว่า ยศกัณฐิได้ดำรงราชสมบัติ ณ จัมปากนคร
 พระองค์มีพระอัครมเหสีพระนามว่าสิริมติ เป็นใหญ่ยิ่งกว่าสมนาริหมันหกพัน
 พระเจ้ายศกัณฐิราชนั้นหามีพระราชโอรสและธิดาไม⁷³

⁷² กรมศิลปากร, ชุมนุมคำรากลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
 ศุรสภา, 2519), หน้า 167-168.

⁷³ กรมศิลปากร, ปัญญาชาดก ภาคหนึ่ง, หน้า 168-169.

ยศกิจของภาคใต้ กับสิริวิบูลกิตต์ ฉบับหอสมุดวชิรญาณที่พิมพ์ เผยแพร่แล้วนั้น เป็นสำนวนเดียวกัน ต่างกันออกไปบ้างในบางคำและอักขรวิธี เท่านั้น ในหน้าคำนำของหนังสือสิริวิบูลกิตต์ที่พิมพ์ เผยแพร่มีข้อความสันนิษฐาน เกี่ยวกับการแต่งของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า " (4) หนังสือ เรื่องสิริวิบูลกิตต์ ดำรงแต่งกลอนกลบท เป็นหนังสือ เก่า เห็นจะแต่งแต่ครั้งกรุงเก่า เหมือนกันคือตัวต้นแบบกลบทที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯให้ประชุมกวี เลือกลงมาแต่ง เพลงยาว กลบทจากฤกษ์ไว้ในวัดพระเชตุพน เรื่องหนึ่ง"⁷⁴

ความคิด เห็นที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงให้ไว้ นั้นสรุปได้ว่า เรื่องสิริวิบูลกิตต์ เป็น เรื่อง เก่าที่แต่งมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแต่ท่านมิได้ชี้ชัดลงไปว่า วรรณกรรม เรื่องนี้ เป็นผลงานของกวีอยุธยาแต่อย่างใด จากสิ่งที่กล่าวข้างต้นและ เหตุผลองค์ประกอบภายใน เรื่องหลายอย่างชวนให้ เชื่อว่า วรรณกรรมชาดกลอนสำนวนนี้ เป็นผลงานของกวีชาวใต้ที่มีชีวิตอยู่ เมื่อกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองหลวง การแต่ง เรื่องนี้ขึ้นก็ด้วยประสงค์จะใช้ในการแสดงหนังตะลุง เป็นสำคัญ เพราะในอดีตและปัจจุบันหนังตะลุงจะแสดงหนังตะลุงได้ ก็ต้องจดจำและทำความเข้าใจวรรณกรรม เรื่องนี้ให้ดีเสียก่อน การที่หนังตะลุงจะขับกลอนได้ไพเราะงดงามแค่ไหนนั้น เชื่อกันว่ายศกิตหรือสิริวิบูลกิตต์ เป็นแม่บทอันสำคัญยิ่ง วรรณกรรม เรื่องนี้น่าจะมีมาตั้งแต่ เริ่มมีการแสดงหนังตะลุงก็เป็นได้ การศึกษา เรื่องการกำเนิดหนังตะลุง เท่าที่ผ่านมา เชื่อกันว่าหนังตะลุง เป็นการแสดงที่เก่าแก่ของชาวไทยภาคใต้อาจจะเก่าถึงสมัยอยุธยาและไม่เกินหลังสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะในบทละครว่า เรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 มีกล่าวถึงการแสดงหนังตะลุงและชาวตะลุงซึ่งหมายถึงประชาชนไทยที่อาศัยอยู่ใน เขตเมืองนครศรีธรรมราชในอดีต เรื่องยศกิตภาคใต้มี เนื้อ เรื่องตรงกันกับ เรื่องสิริวิบูลกิตต์ ชาดกในนิเวศชาดก ผู้วิจัย เชื่อว่าวรรณกรรมสอง เรื่องนี้จะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันในด้านที่มาของ เนื้อ เรื่องส่วนสำนวนใดจะ เป็นสำนวนที่ เกิดก่อนนั้นยังไม่มีหลักฐาน เพียงพอที่จะสรุปได้ บางทีวรรณกรรมสองสำนวนนี้อาจจะได้ เนื้อ เรื่องในการแต่งจากวรรณกรรมต้นเค้าฉบับ เดียวกันก็เป็นได้

2.2.6 สุทธิกาม์ชาดก วรรณกรรมชาดก เรื่องนี้มีหลายฉบับในภาคใต้ เป็นสำนวน เดียวกันแต่งสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จากการศึกษาพบว่า เรื่องนี้ เนื้อ เรื่องหลักใกล้เคียงกับ ฎริปัญหาชาดก นิบาตชาดก เรื่องที่ 452 และ มิตคามิตชาดก นิบาตชาดก เรื่องที่ 473 ซึ่งเป็น เรื่องว่าด้วยอาการ 16 ของผู้เป็นมิตรและมีาขมิตร นอกจากนี้ยังมี

⁷⁴ กรมศิลปากร, ขมมนต์ารากลอนฉบับหอสมุดวชิรญาณ, หน้า คำนำ จ.

เนื้อเรื่องตรงกับเรื่อง ทูกัมนานิกชาดก ชาดกเรื่องที่ 13 ในปัญญาสชาดกอีกด้วย

เพื่อให้เห็นถึงความใกล้เคียงกันในด้านเนื้อเรื่องผู้วิจัยขอยกคำประพันธ์ทั้งในนิบาตชาดกและปัญญาสชาดก เปรียบเทียบกับเรื่องสุทธิกามชาดกในเนื้อหาการคบมิตรดังนี้

สุทธิกามชาดก

- ๑ นอกวังพระองค์เพิ่มพูน ฝ่ายทิศบูรพ์ มีบ้านกฏมพีผู้ใหญ่ . . .
- ๑ ปางพระโพธิสัตว์ผู้ปอง สร้างพระบารมีส่อง แสงหาพระโพธิญาณ
อุบัติเป็นบุตรนายบาน ทรงเยาว์ยุพาน ปลื้มจิตรคณาวิชาตวงค์
- ๑ บิดุมามิใจจางค์ ให้นามตามวงศ์ ชื่อสุทธิกามกุมาร . . .
- ๑ วันหนึ่งเรียกบุตรเข้ามา โลมเล่าเจรจา ว่าเจ้าอย่าคบคนพาล
- ๑ หนึ่งเล่าถ้าบัพพิศย์ เป็นศิษย์สงฆ์อารามใด บวชแล้วสึกออกไป
แล้วกลับบวชถึงสามตา . . . ถ้าสึกถึงสามตา อย่าได้คบมาเป็นมิตร
. . . เป็นศิษย์เร่ร้ายครู ถึงสามแห่งแต่ล้วนผิด อย่าเอามาเป็นมิตร
มันมักทำทุรชน

ภุริปัญหาชาดก (นิบาตชาดก)

[1499] บุคคลนอน หรือนั่งที่ริมเงาแห่งต้นไม้ใด ไม่พึงห้กรานกึ่งแห่งต้นไม้ นั้นเพราะ บุคคลผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนชั่วช้า [1500] บุรุษรู้แจ้งธรรม แต่สำนักอาจารย์ใด อนึ่ง การที่สัดบุรุษทั้งหลายกำจัดความลงสยของบุรุษนั้นนั่นแหละ ชื่อว่าเป็นดังเกาะหรือเป็นที่ พึ่งพาของบุรุษนั้น คนมีปัญญาไม่พึงละมิตรภาพกับอาจารย์เช่นกัน [1501] คฤหัสถ์ผู้ บริโภคคามคฺฐ เป็นคนเกียจคร้านไม่ดี บรรพชิตผู้ไม่สำรวมระวัง ไม่ดี บัณฑิตมักโกรธ ก็น่าดี [1502] ข้าแต่พระราชกษัตริย์ควรพิจารณาก่อนแล้วจึงค่อยประกอบราชกิจ ไม่ พิจารณาก่อนไม่ควรประกอบราชกิจ พระยศและพระเกียรติย่อม เจริญแก่พระราชผู้ทรง พิจารณาเสียก่อนแล้วจึงประกอบราชกิจ⁷⁵

⁷⁵ กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ศาสนา, 2530), หน้า 351-352.

มิตตามิตชาคก

[1768] บุรุษผู้เป็นบัณฑิตที่มีปัญญา ได้เห็นและได้ฟังซึ่งบุคคลผู้ทำกรรมอย่างไรจึงจะรู้ว่า ผู้ที่มีมิตร วิทยุชนจะพึงพยายามอย่างไร เพื่อจะรู้ว่าผู้ไม่มีมิตร [1769] บุคคลผู้มีมิตรเห็นเพื่อน ๆ แล้ว ไม่ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ร่าเริงต้อนรับเพื่อน ไม่แลดูเพื่อน กล่าวคำยอเพื่อน . . . [1771] บุคคลผู้มีมิตร ไม่บอกความลับแก่เพื่อน ไม่ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน ไม่สรรเสริญปัญหาของเพื่อน . . . [1774] บัณฑิตมีปัญญา ได้เห็น และได้ฟังบุคคลผู้กระทำกรรมอย่างไร จึงจะรู้ว่า ผู้ที่เป็นมิตร วิทยุชนจะพึงพยายามอย่างไร เพื่อจะได้รู้ว่าผู้นี้เป็นมิตร⁷⁶

ทุกัมมานิกชาคก ปัญญาสชาคก

คราวนั้นพระบรมโพธิสัตว์อุบัติเกิดเป็นบุตรกณฺฐทีผู้หนึ่งในชนบท นามปรากฏว่าทุกัมมานิก บิดาทุกัมมานิกโพธิสัตว์ เมื่อถึงเวลาใกล้ตายสอนพระโพธิสัตว์ว่า หึงสามนิ้ว เจ้าอย่าเอามาเป็นภรรยา บุรุษสักแล้วบวชสามหน เจ้าอย่าคบไว้เป็นเพื่อน พระราชาที่ไม่ทรงวิจารณ์ ทาอะไรก็มักง่าย เจ้าอย่าคบไว้เลยเป็นอันขาด ให้อโวกาตังนี้แล้วทากาลไปปรโลก พระบรมโพธิสัตว์รำพึงถ้อยคำที่บิดาสอบไว้ว่า คำที่บิดากล่าวสอนนั้นจะเป็นจริงหรือไม่หนอ⁷⁷

ในอรรถกถาชาคกมีเรื่องเกี่ยวกับการคบมิตร 2 เรื่อง คือมิตตามิตตชาคก ชาคก เรื่องที่ 197 กับเรื่อง ฎุริปัญหาชาคก เมื่ออ่านตรวจสอบถี่ถ้วนก็พบว่า อรรถกถาชาคกเรื่องที่ 197 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุชชีเลี้ยงช้าง ดังข้อความบางตอนดังนี้

ในหมู่ฤษีนั้นมีดาบสรูปหนึ่งไม่เชื่อคำพระโพธิสัตว์ เลี้ยงลูกช้างกำพร้าไว้เชือกหนึ่ง ครั้นลูกช้างเติบโตใหญ่ขึ้นได้มาดาบสนั้นเสีย แล้วหนีเข้าไปใน หมู่ฤษีครั้นทำการฉวยดาบนั้น ศพดาบสนั้นเสร็จแล้วจึงไปล้อมถามพระโพธิสัตว์ว่าพระคุณเจ้าขอรับ ความเป็นมิตรหรือ ความเป็นศัตรู จะสามารถรู้ได้ด้วยเหตุอะไร พระโพธิสัตว์เมื่อจะบอกว่าด้วยเหตุนี้ จึงจะกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า ศัตรูเห็นเข้าแล้ว ไม่ยิ้มแย้มไม่แสดงความยินดีตอบ สบตาแล้วเบือน

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 397-398.

⁷⁷ กรมศิลปากร, ปัญญาสชาคก ภาคหนึ่ง, หน้า 289.

หน้าหน้าไม้แลดู ประพศติตรงกันข้ามเสมอ อากาเรเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในศัตร์ เป็นเครื่องให้บัณฑิตเห็น และได้ฟังแล้วพึงรู้ได้ว่าเป็นศัตร์^๗

เมื่อพิจารณา เรื่องมิตตามิตชาดก ในอรรถกถาเรื่องนี้แล้วกล่าวได้ว่าไม่น่าจะเป็นที่มาของเรื่องสุทธิกามชาดกในภาคใต้ นอกจากเรื่องมิตตามิตชาดก เรื่องนี้แล้วยังมีเรื่องมิตตามิตชาดก ในพระสุตฺตริกเรื่องหนึ่งเป็น เรื่องที่ 473 ซึ่งมีคาถาที่มี เนื้อความใกล้เคียงกว่ามิตตามิตชาดก ในเรื่อง 197 แต่พบว่าไม่มีมิตตามิตชาดกเรื่อง 473 ในอรรถกถาชาดกแต่อย่างใด ส่วนเรื่อง "กฐิปัญหชาดก" นิบาตชาดกเรื่อง 452 นั้นในอรรถกถาออกไว้แต่เพียงว่า "อรรถกถาเรื่องนี้มีแจ้งใน มหาอุมมังคชาดกแล" แต่เมื่อตรวจสอบอย่างละเอียดแล้วไม่พบว่ามิตตามิตชาดกเรื่องดังกล่าวนี้แต่ประการใด เมื่อผู้วิจัยพิจารณาคาถาจากทั้งมิตตามิตชาดกเรื่อง 473 และกฐิปัญหชาดก ชาดกเรื่อง 452 ในนิบาตชาดกแล้ว เชื่อว่าชาดกทั้งสองเรื่องนี้ น่าจะมีอิทธิพลในการแต่งเรื่องสุทธิกามชาดกของภาคใต้ เพราะมี เนื้อความที่สอดคล้องกันดังที่กล่าวแล้ว ส่วนทุกมมานิกชาดก ชาดกเรื่อง 13 ในปัญญาสชาดกนั้นมีโครงเรื่องตรงกันกับ เรื่องสุทธิกามชาดกในภาคใต้ต่างกันออกไปในด้านอนุภาค จากการที่มีลักษณะร่วมกัน เช่นนี้จึง เชื่อว่าน่าจะมีที่มาในการแต่งร่วมกันคือมาจากนิบาตชาดกทั้งสองเรื่องดังกล่าวข้างต้น

2.2.7 เสื่อโค วรรณกรรมชาดกเรื่อง "เสื่อโค" ที่พบในวรรณกรรมชุดของภาคใต้ เป็นสำนวนเดียวกันกับ เสื่อโคคำฉันท์ฉบับพิมพ์ เผยแพร่ของหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผลงานการกวีของพระมหาราชครูปราชญ์สมัยกรุงศรีอยุธยา เสื่อโค ดับฉบับหนังสือชุดของภาคใต้มีความต่างออกไปที่เห็นชัดที่สุดคือโคลงตอนจบ ฉบับภาคใต้จบด้วยโคลงสองสุภาพแต่ฉบับพิมพ์เผยแพร่ของหอสมุดแห่งชาติจบด้วยโคลงสี่สุภาพ สิ่งที่ต่างกันออกไปบ้างนอกจากนี้คืออักขรวิธีในบางคำ มีสิ่งที่น่าสังเกตคือมีคำไทยที่ใช้ในภาษาใต้ในปัจจุบันปรากฏอยู่ เช่น หลิ่ง (ตะลิ่ง) ขำระ (ชำระ) รังรัง (รุงรัง) สุขขุม (สุขุม) เป็นต้น

เมื่อตรวจสอบ เนื้อเรื่อง เสื่อโควรรณกรรมชุดภาคใต้ กับพหุภาษาวิชาดก ชาดกเรื่อง 29 ในปัญญาสชาดกแล้วพบว่ามี เนื้อเรื่องไม่ตรงกัน แต่ชื่อสอดคล้องกัน เสื่อโคกล่าวถึงลูกโคลูกเสื่อรักกัน เพราะแม่เสื่อให้ลูกเสื่อคั้นนม ภายหลังแม่เสื่อกัดกินแม่โค ลูกเสื่อกับลูกโคจึงรวมกันมาแม่เสื่อถึงแก่ความตายภายหลังพบฤๅษี ฤๅษีเกิดความเมตตาสัตว์ทั้งสองจึงชุบชีวิตให้เป็นมนุษย์และ

^๗ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสุตฺตและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ทกนิบาตชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 3 (กรุงเทพฯ: เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525), หน้า 259-260.

ผจญภัยต่าง ๆ จนกระทั่งได้เป็นกษัตริย์ทั้งควาวิ และพหลวิชัย แต่ในพหลาคาวิชาคก ในปัญญาสชาคกกล่าวถึงแม่โคพบพระยา เสือโคร่งพระยา เสือโคร่งจะกัดกินเป็นอาหาร แม่โคขอร้องว่าให้คนกลับไปให้ลูกคืบนมก่อนแล้วจะกลับมาให้พระยา เสือกิน พระยา เสือยินยอมให้ตามที่แม่โคขอร้อง และแม่โคก็กลับมาให้พระยา เสือกิน เป็นอาหารตามที่สัญญาไว้ พระยา เสือเห็นถึงความสัตย์ของแม่โคและสงสารลูกโคจึง เปลี่ยนใจไม่กินลูกโค ท้าวสักก เทวราช เห็นถึงคุณความดีของสัตว์ทั้งสามจึงพาสัตว์ทั้งสามไปยัง เทวโลกและบันดาลาให้ เกิด เป็น เทพบุตรและ เทพธิดายูบนสวรรค์

หลังจากตรวจสอบ เรื่องทั้งสองอย่างถี่ถ้วนแล้ว กล่าวได้ว่า เรื่องเสื่อโควรรณกรรม บุคภาคาได้ไม่น่าจะได้รับอิทธิพลจากพหลาคาวิในปัญญาสชาคก เพราะ เนื้อเรื่องไม่ตรงกัน เสื่อโค เป็น เรื่องแสดงถึงความสัตย์ของสัตว์สองชนิดและได้รับผลแห่งความดีในชั้นปลาย ดังนั้น เรื่องเสื่อโคจึงน่าจะมีที่มาจากวรรณกรรมอื่นหรือไม่ก็ เป็น เรื่องที่ผู้แต่งสร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยอาศัยแนวคิดที่มีอยู่ เดิมก็ เป็นได้

2.2.8 จันทะมาค (บางฉบับใช้จันทาคค) จากการศึกษาเทียบเคียง พบว่าจันทะมาคภาคาได้มี เนื้อ เรื่องตรงกับจันทาคคชาคก ชาคกในปัจฉิมภาค (เรื่องสุดท้าย) ในปัญญาสชาคก มีความต่างกันออกไปบ้างเฉพาะอนุภาคเท่านั้น เพื่อความชัดเจนในวรรณกรรม เรื่องนี้ในด้านที่มาของ เนื้อ เรื่องผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบทประพันธ์จากสอง เรื่องมา เปรียบ เทียบดังนี้

คอนคั้ง เมืองและกา เนคคัว เอกของ เรื่องฉบับภาคาได้มีบทประพันธ์ เป็นกาพย์สุรางคนางค์ 28 ว่า

@ จัก เกล้านิทาน ล้วงมาชานาน พนทิจพัรรณา ยังมีกระสัด จักกระพัดรำ
 ครอบพระภารา จำบากพระณคอน @ พระนามทุมมี ชื่อพญาทมติ ครอบพระณคอน
 นางสุห์มา บอริจาพระผุทอร ผู่งนางพนิกอน แปกหมินสิพัร . . .@ ในพระบุรี
 ยังมีกคุมภี เปนคนจันทาน มีลูกทั้งสอง พินองนงคราน อันวากุมาร ผูเปนองญา
 @ ครีหนออินฉี กุมารผุที สวากเบื่องขัว ชื่อสุริยาคค องอาคปริชา
 นามกอนนงยา จันทาคคกุมาร

จันทาคคชาคกในปัญญาสชาคกมีบทประพันธ์คอนคั้ง เมืองและกา เนคคัว เอกว่า

ในอดีตกาล มีพระราชอาพระองค์ 1 ทรงพระนามว่าพันธุวดี เสวยราชสมบัติอยู่ในจัมปากนคร
 ท้าวเธอทรงดำรงอยู่ในธรรม ทรงบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนาอยู่เป็นนิตย์ คราวนั้นมี

ตระกูลชดสนอยู่ตระกูลหนึ่ง ตั้งอยู่ในบ้านชื่อว่านัมพะนอกพระนครจำปาละ สองสามีภรรยา
ตระกูลนั้นมีบุตร 2 คน คนที่ชื่อสุริยคาส เพราะในวันเกิดเป็นวันที่สุรินทรา หูจับพระสุริยะ
(พระอาทิตย์) คนน้องชื่อจันทคาส เพราะ เกิดในวันพระจันทร์ถูกสุรินทราหูจับ⁷⁹

เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องโดยตลอดสรุปได้ว่า เนื้อเรื่องตรงกันต่างออกไปในด้าน
อนุภาค เนื้อเรื่องของจันทคาสชดกยาวกว่ามีถึงจันทคาสสิ้นพระชนม์แต่ฉบับภาคใต้ (วัดหัวอิฐ)
ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชมีถึงจันทคาสทรงมอบให้โอรสและมเหสีองค์
หนึ่งปกครองเมืองแล้วจันทคาสก็เสด็จไป เมืองพระสุริยมาตพระเชษฐา จากการวิเคราะห์
สรุปได้ว่าจันทคาสฉบับภาคใต้กับจันทคาสในปัญหาชดก น่าจะได้เค้าเรื่องในการแต่งจาก
แหล่งเดียวกัน เนื้อเรื่องจึงตรงกัน

2.2.9 นิทานนกจาย วรรณกรรมชาดก เรื่องนี้มี เนื้อเรื่องสำคัญตรงกับ
สรรพสิทธิชาดก ชาดกเรื่องที่ 40 ในปัญหาชดก และสรรพสิทธิ์คำฉันท์พระนิพนธ์สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส นอกจากนี้ยังมี เรื่องท่านองเดียวกันในภาคอีสานอีกด้วย
สรรพสิทธิชาดกในปัญหาชดกสันนิษฐานว่าแต่งประมาณปี พ.ศ. 2000 - พ.ศ. 2200 ตรง
กับสมัยอยุธยา ส่วนนิทานนกจาย แต่ง พ.ศ. 2350 ตรงกับสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหา
ราช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อตรวจสอบอย่างละเอียดแล้วพบว่านิทานนกจายของภาคใต้กับสรรพสิทธิชาดกใน
ปัญหาชดกมีโครงเรื่องคล้ายกัน ต่างกันออกไปในด้านอนุภาคดังตัวอย่าง เปรียบเทียบที่ยกมา
ดังนี้

- ปัจจุบันวัตถุเหมือนกัน อดีตวัตถุต่างกัน

นิทานนกจาย

พระภิกษุนั้น	สร้างสนทนากัน	สรรเสริญสาสดา	
ว่าพระพุทธองค์	ทรงพระปัญหา	ยิ่งกว่าเทวดา	มนุษย์ทั้งหลาย
ตรัสรู้ในธรรม	ประเสริฐเลิศล้ำ	โปรฎสัตว์ทั้งหลาย	

⁷⁹ กรมศิลปากร, ปัญหาชดกฉบับหอสมุดแห่งชาติ ภาคสอง (พระนคร: ศิลปา
บรรณาการ, 2499), หน้า 803-804.

ฉพรรณรังศรี	รัศมีพระกาย	ประ เสริฐ เพริศพราย	ยังก็วา เทวะดา
สม เค็จพระองค์	ได้ฟังพระสงฆ์	ทูลพระกรุณา	
พระสาสดาจารย์	จึงประทาน เทศนา	ชกนิทานมา	ด้วยพระบาฬี
คุกรทราสงฆ์	สาวกทุกองค์	จึงฟังชินศรี	
อันตัดดาช	ปรากฏทรมิ	ประ เสริฐครั้งนี้	ไครย์ เหล้ยจะ เทียมทัน
ครั้งหนึ่งปรากฏ	พระตัดดาช	ประ เสริฐอักษจัน	
เป็นบุตร เศรษฐี	มิตรพยนต์นพธรรม	บันดา เพื่อนกัน	พัน เอ็จกุมาร
.....	
สม เค็จสาสดา	นำชาติก่อนมา	เป็นพระบาฬี	
ตาม เรื่องนิทาน	แต่ชาติก่อนมี	แต่ครั้งชินศรี	เป็นศักกญา
เป็นลัทธิบาท	เป็นศักกุนิชาติ	อยู่ในยราวปา	
นจากาบปักชี	สามิพิริยา	จริงชัวร์กันมา	ทำรังอาไสย

สรรพลทธิชาดก

ในกาลนั้น ภิกษุทั้งหลายประชุมกัน ณ โรงธรรมสภา แล้วพรรณนาคุณวิเศษของ พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า คุกรอาวุโสทั้งหลาย พระองค์มีกิจและอุบาย และความตรึก ตรองมาก และพระองค์มีศิลปะและความฉลาดมาก พระองค์มีคุณสมบัติเร็วโดยอาการ ทั้งปวงด้วยประการฉะนี้. . . เราผู้ตดาคจะไ้เป็นผู้มีกิจมากเป็นต้น แต่ในกาลนี้ ก็หาไม่ได้ แม้ครั้งก่อน ในกาล เมื่อเราเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ แสงหา ซึ่งโพธิสมภารบารมีอยู่นั้น เราผู้ตดาคมีศิลปะและความ เจลียวฉลาดมีปัญญามากเหมือน กัน. . . คุกรภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาลล่วงมาแล้วช้านาน ยังมีพระมหากษัตริย์ทรง พระนามว่าอุสภราชได้เสวยราชสมบัติในกรุงคิริภจนคร พระองค์มีพระราชธิดาองค์ หนึ่งทรงพระนามว่าสุวรรณโสภา. . . พระเจ้าวิชัยราชจึงมีรับสั่งให้ราชบุตรทั้งหลาย เอากลองไปเที่ยวตีป่าวร้องทั่วทั้งพระนครว่า พระราชกุมารซึ่งเป็นพระราชโอรสของ เรานี้ ได้สำเร็จวิทย์าทั้งปวงแล้ว เพราะเหตุนี้จึงได้ตั้งพระนามชื่อว่า สรรพลทธิ ราชกุมาร

จากที่ยกบทประพันธ์มา เปรียบ เทียบจะ เห็นได้ว่าอดีตวัตถุต่างกัน การกำเนิดตัวละคร เถกนั้นใน เรื่องนกกระจาบภาคใต้ เริ่มจากการ เป็นนกกระจาบสองสามีภรรยา ก่อนและด้วยผลกรรม

ของชาติที่เป็นนกง่องให้ เกิด เป็นมนุษย์ในชาติต่อมา พระเอกในนกกกระจาบ เกิดเป็นลูกเศรษฐี แต่ใน สรรพสิทธิชาดกเกิดเป็นโอรสกษัตริย์ นางเอกในเรื่องนกกกระจาบพระนามสุวรรณเกษร พระธิดา พระเจ้าพรหมทัต แต่ในสรรพสิทธิชาดกพระนามสุวรรณโสภา พระธิดาพระเจ้าอุสกราชชื่อตัวละคร ในเรื่องนกกกระจาบในบทประพันธ์มีดังนี้

เรื่องนัยกัไว้ จักกล่าวพิปราย ถึงนางศักุณา
มาเอ่อก่าเหน็ด เกิดในภารา เป็นลูกพระยา พรหมทัศกุณา

การก่าเหน็ดพระเอกก็เช่นกันในนกกกระจาบ เกิดเป็นนกกกระจาบตัวผู้ก่อนจึง เกิดเป็นลูก เศรษฐีชื่อสรรพสิทธิ แต่ในสรรพสิทธิชาดกพระเอกมิได้เกิดเป็นนกก ก่อเกิดเป็นโอรสกษัตริย์ พระนามพระบิดาว่าวิชัยราชดังบทประพันธ์ที่ยกมาข้างต้น

เมื่อตรวจสอบอย่างละเอียดแล้วผู้วิจัย เชื่อว่า เรื่องนกกกระจาบของภาคใต้มิได้มีที่มาจาก เรื่องสรรพสิทธิชาดก ในปัญหาสาชดกด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว เรื่องนกกกระจาบภาคใต้อาจจะมีที่มาจากวรรณกรรมแหล่งอื่นหรือไม่ก็ เป็น เรื่องที่ผู้แต่งได้ยืมได้ฟังมาแล้วแต่งขึ้นก็ เป็นได้

2.2.10 วรวงหรือวรวงสา วรวงฉบับภาคใต้ที่พบ 4 ฉบับทั้งหมดเป็น ส่วนวนเดียวกัน เป็นบุคขาวฉบับที่ใช้วิเคราะห์ เป็นฉบับศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูภูเก็ต เนื้อเรื่อง ตอนต้นขาดหายไป เริ่มมีตั้งแต่ เศรษฐีโลพันท้าววรวงไป เมืองมุตสา เพื่อให้พระ เจ้ามุตสาราชลงโทษ ทัณฑ์ฐานลักหัวแหวนของเศรษฐี ความจริงหัวแหวนเป็นของพระวรวง เป็นสมบัติที่พระมารดามอบ ให้ก่อนที่จะจากกัน ในคราวที่พระบิดามีพระราชบัญชาให้ประหารชีวิตพร้อมด้วยพระสุริยามาศพระ เชษฐา เมื่อเรือโลพัน เศรษฐีถึง เมืองมุตสา เศรษฐีพาพระวรวง เข้าเฝ้าท้าวมุตสา พระองค์ได้รับ ทราบความจริงทั้งหมดว่าพระวรวง เป็น เชื้อสายกษัตริย์และถูก เศรษฐีใส่ความ จึงรับสั่งให้ลงโทษ เศรษฐีแต่พระวรวงขอพระราชทานด้วย เห็นแก่การวิธิดา เศรษฐีผู้คอยช่วยเหลือพระวรวงโดยตลอด ตั้งแต่ถูกจับขังใส่ขื่อคางมาถึง เมืองมุตสา ท้าวมุตสาอภิ เษกให้พระวรวงครอง เมืองมุตสาด้วยพระ องค์ไม่มีพระโอรสมีแต่พระธิดาพระนามมังกุฎซึ่งท้าวมุตสาพระราชทานให้เป็น เหลือรอง ให้การวิ ธิดา เศรษฐี เป็นม เหลือ เอก เรื่องดำเนิน เรื่อยไปสิ้นสุดคำประพันธ์ในต้นฉบับหนังสือชุดตอนที่พระ- วรวงได้พบพระ เชษฐาสุริยามาศที่ศาลาโรงทานและได้ประทับอยู่ที่ เมืองอัยมาศของพระ เชษฐา ไม่นานนักก็ประพาสา เพราะรู้สึกร้อนรุ่มในพระทัยที่ไม่ทรงทราบข่าวพระชายาการวิที่พลัดพรากกัน เพราะแพแตก ดังบทประพันธ์ตอนสุดท้ายว่า

- ๑ ครั้นใดสมฤดี ลุกขึ้นจากที่ บัดผงคิดกาย เหลียวคูลูกอ่อน นอนหลับสบาย
สาวนอยคอยคลาย จากในยสาขา
- ๑ เดินกลางแลลูก นางกระสัดมัดผูก เอาเกาฟังกา กายนางเดินไป ไฉยนางกลับมา
เจ้าคอยลีนลา ยังเรื่อนนายพราน
- ๑ จักกล่าวถึงพระบาด เมื่อไชยนาศพุดำคาทาน เสด็จหยู่ในกรุงชาน ไชย เชษฐาที่ยาคน
วันหนึ่งทูนแกที . . . ไหยรอนรน นองขอดุคพาพน ไปยพิทาสพันาสน วงสุริยมาศ
พันงุชนาศก็ขึ้นบาน. . .

เรื่องวรวงภาควิชาได้ เนื้อ เรื่องตรงกับวรวงชาคก ฉบับภาควิชาได้ เนื้อ เรื่องคอนตันและคอน
ท้ายขาดหายไป วรวงสชาคกปัญญาสชาคกมี เนื้อ เรื่องตั้งแต่ เหตุที่พระวรวงและพระสุริยามาศถูก
พระวงศาธิราชพระราชบิดาผู้ครองนครภูสามิรับสั่งให้ลงโทษประหารชีวิตโทษฐานที่กระทำการข่ม
เหงพระสมมกาไวยซึ่ง เป็นการใส่ความด้วยพระสมมกาไวยต้องการให้ราชสมบัติตกแก่ไวยทัตพระ-
ราชบุตรคน พระนางวงศ์สุริยามาศคิดลีนบน เพชฌมาศให้ปล่อยพระโอรสทั้งสองพระองค์และพระ-
นางได้พระราชทานหัวแหวนและดวงมณีแก่พระโอรสทั้งสอง พระวรวงและพระสุริยามาศได้เสด็จ
ไปในที่ต่าง ๆ จนต้องแยกกัน เพราะพระราชรถเกย พระสุริยามาศได้ขึ้นครองราชย์ เมืองไอย-
มาศส่วนพระวรวง เสด็จจรณภัย เพียงพระองค์ เดียวจนกระทั่งถูก เศรษฐีโลกันธจับขังใส่ขื่อคาโดย
กล่าวหาว่าพระวรวง เป็นโจรลักแหวนและดวงมณีของคน ทั้งนี้ เพราะกิเลสที่ครอบงำจิตใจ เศรษฐี
นั้นเอง เศรษฐีพาพระวรวงลง เรือไปยัง เมืองบูรนครโดยมีคารวิธิดา เศรษฐีผู้คอยช่วย เหลือพระ-
วรวงลง เรือติดตามไปด้วยแม้บิดาจะคัดค้านอย่างไรก็ตาม พระ เจ้าภุสราราชแห่งบูรนคร เห็นลักษณะ
พระวรวงก็รู้สึก เมตตา เมื่อสอบสวนทรงทราบความจริงว่า เป็นโอรสกษัตริย์ก็อภิ เษกให้ครองบูร
นครแทนพระองค์ มีพระนางคารวิ เป็นม เหลี เอกและพระนางมังกุฎพระธิดาของพระองค์ เป็นม เหลี
รองก่อน เป็นกษัตริย์พระวรวงม่ายกษัตริย์ที่อยู่ในสระน้ำใกล้ เมืองได้สำเร็จ

ต่อมาพระวรวงทูลลาพระ เจ้าภุสราราช เพื่อ เสด็จออกติดตามพระ เชษฐาพร้อมด้วยพระ
นางคารวิ ระหว่างทางเสด็จต้องผจญภัยต่าง ๆ หลายนอย่างจนด่านสุดท้ายสร้างแพข้ามแม่น้ำแพถูก
พายุลัดแตกต้องแยกกัน พระวรวงได้พบพระ เชษฐาที่ศาลาโรงทาน เพราะได้ เห็นภาพ เขียน เกี่ยวกับ
พระองค์และพระ เชษฐา พระวรวงประทับอยู่ที่ เมืองไอยมาศไม่นานก็ขอ เสด็จออกติดตามพระนาง
คารวิม เหลี ครั้งแรกได้พบพระราชโอรสที่ประสูติแต่พระม เหลีคารวิ เพราะมีดวงแก้วผูกที่ข้อมือจึง
มันพระทัย ต่อมาได้พบพระม เหลีคารวิที่ศาลาโรงทานในขณะที่กันแสงจนสิ้นสติสมประดี เนื่องจาก
ทอดพระ เนตรภาพ เขียน เกี่ยวกับพระองค์และพระนางบนผนังศาลา พระวรวงและพระสุริยามาศได้

ยกกองทัพไปยัง เมืองกุสาของพระราชธิดาและมีพระราชสาส์นทำรบไวทศพระราชบุตรที่ประสูติแต่นางสนมกาไว เป็นแม่ทัพออกรบและสิ้นชีวิตในสนามรบ พระโอรสทั้งสองจึงส่งพระราชสาส์นขอให้ส่งพระนางวงศ์สุริยาให้แล้วจะยกกองทัพกลับ พระเจ้าวงศ์ราชทรงปฏิบัติตามที่มีพระราชสาส์นไป เมื่อพบกับพระมารดาและพระโอรสทั้งสองต่างปลื้มพระทัยยิ่ง พระมารดาได้ขอให้พระโอรสยกโทษให้พระบิดาวงศ์ราชและปรับความเข้าใจกัน เรื่องก็จบลงด้วยความสุข และจบลงด้วยการประชุมชาดก

เมื่อพิจารณาโครงเรื่องและ เนื้อ เรื่องของวรวงทั้งของภาคใต้และปัญญาสชาดกภาคเหนือแล้วกล่าวได้ว่า เรื่องทั้งสองนี้น่าจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือวรวงภาคใต้อาจได้รับอิทธิพลในด้านเนื้อ เรื่องจากวรวงสชาดก หรือ วรวงสชาดกอาจได้รับอิทธิพลในด้านเนื้อ เรื่องในการแต่งจากวรวงภาคใต้ หรือ ทั้งสองเรื่องนี้มีที่มาในการแต่งร่วมกันจาก เรื่องเก่าที่มีอยู่เดิมก็เป็นได้ ที่กล่าวเช่นนั้น เพราะโครงเรื่องและ เนื้อ เรื่องของวรวงทั้งสองฉบับมีความใกล้เคียงกันมากที่สุด

ที่มาด้านเนื้อ เรื่องของวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคล สรุปลงได้ดังนี้คือ

1. นิบาตชาดก และอรธกถาชาดก ได้แก่ พระมหาชาดก (เวสสันดรชาดก) มาจากเวสสันดรชาดก มหาชนกจากพระมหาชนก มโหสถจากพระศรีมโหสถ สุวรรณสามจากสุวรรณสามชาดก เจ้าวิฑูรจากวิฑูรชาดก มหาพณคำจันท์จากเวสสันดรชาดก กัณฑ์มหาพน มหาพณคำจันท์จากเวสสันดรชาดกกัณฑ์มหาพณ พระยาจัดทันจากจัดทันชาดก และจันทกนิรชาดกจากจันทกนิรชาดก
2. ชาดกเนื้อ เรื่องคล้ายกับชาดกในปัญญาสชาดกแต่ไม่ซ้ำที่มาจากด้าน เนื้อ เรื่องในการแต่ง ได้แก่ นางสิบสอง(พระรถเมรี) กับ รถเสนชาดก สังข์ทองคำกาพย์ กับ สุวรรณสังข์ชาดกมโหฬารนิบาต กับสุนทรชาดก สุทธิกัมชาดก กับทุกัมมานิกชาดก ยศกิจ กับ สิทธิวิบูลกิตติชาดกนิทานนกกะจาบหรือนิทานปักขี กับ สรรพสิทธิชาดก วรวง กับ วรวงสชาดก จันทะมาต กับจันทคาธชาดก
3. ชาดกที่มีชื่อ เรื่องตรงกับชาดกในปัญญาสชาดกแต่เนื้อ เรื่องต่างกัน ได้แก่ เจ้าสุนันกับสุนันชาดก และ เสือโคหรือควากับพหลาคาวิชาดก
4. ชาดกที่มี เนื้อ เรื่องสอดคล้องกับวรรณกรรมแบบฉบับ แต่วรรณกรรมแบบฉบับไม่น่าจะเป็นที่มาในการแต่งแต่อย่างใด ได้แก่ พระมหาชาดก กับ มหาชาติ 3 ส่วนวน (มหาชาติคำหลวง กาศัยมหาชาติ และร้ายยาวมหาเวสสันดรชาดก) สังข์ทองคำกาพย์กับสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 และบทละครเรื่องสังข์ทองสมัยกรุงศรีอยุธยา เสือโคกับ เสือโคคำจันท์ (คำประพันธ์ตรงกันทั้งหมด ยกเว้นโคลงบทสุดท้าย)
5. ชาดกที่มี เนื้อ เรื่องคล้ายกับชาดกในมหาวัสสุ คัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน 2

เรื่องคือ มโนราห์นิบาต กับ กิรีชาคก และพระมหาชาคก (เวสสันดรชาคก) กับ วิจิศาชาคก

2. การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะวรรณกรรมชาคกภาคใต้

การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรมชาคกภาคใต้จากหนังสือบุคแบ่งออก เป็น
ข้อ ๆ ได้ดังนี้

- 2.1. ลักษณะของหนังสือบุค
- 2.2. ลักษณะของอักษรวิธีและการใช้ภาษา
- 2.3. ลักษณะการแต่งและการประพันธ์
- 2.4. ลักษณะวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์
 - 2.4.1. ประเพณีการสร้างหนังสือและความสำคัญของต้นฉบับตัว เขียน
 - 2.4.2. อักขรวิธีของผู้แต่งและผู้คัดลอก
 - 2.4.3. ปณิธานของผู้แต่งและผู้คัดลอก
 - 2.4.4. วาทะจากผู้แต่งและผู้คัดลอกถึงผู้สวดและผู้ฟัง
 - 2.4.5. วิวัฒนาการแห่งตัวบท

2.1. ลักษณะของหนังสือบุค

ต้นฉบับตัว เขียนวรรณกรรมชาคกภาคใต้ เป็นหนังสือบุค (สมุดข่อยหรือสมุดไทย) บุคมาจากคำ "ปฺสตก" ในภาษาล้านสกฤต หมายถึง หนังสือ วัสดุที่ใช้ทำบุคคือ เปลือกต้นข่อยที่ผ่านกรรมวิธีจนกลายเป็นแผ่นกระดาษที่ยาวติดต่อกัน แต่ละเล่มมีความยาวต่างกันออกไปตามปริมาณของเนื้อเรื่องที่เขียน บุคจะพับเป็นหน้า ๆ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเก็บรักษาและการอ่านหนังสือบุคจะมีสองหน้าคือหน้าต้นและหน้าปลาย (หน้าหลัง) เมื่ออ่านจะต้องอ่านหน้าต้นให้หมดก่อนแล้วจึงจะพลิกหน้าปลายอ่านต่อไป วรรณกรรมชาคกบางเรื่องอาจจะมีหลายเล่มจึงจะจบเรื่อง เช่นพระมหาชาคก จันทะมาคและมโหสด เป็นต้น

รูปเล่มของลักษณะของหนังสือบุคมีลักษณะ เป็นสี่ เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาวยาว เป็นสาม เท่าของด้านกว้าง หนังสือบุคที่พบโดยทั่วไปส่วนมากจะมีขนาดกว้าง 11.50 เซนติเมตร ยาว 36 เซนติเมตร บุคบางเล่มมีขนาดใหญ่กว่านี้แต่มีผู้น้อยเล่ม บุคขนาดใหญ่มักจะมีคามงคองรวมทั้งตัวบุคและตัวหนังสือ หนังสือบุคเหล่านี้ผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาสูง ได้สร้างไว้ เป็นพุทธบูชาส่วนมากมัก เป็นเรื่องพระมาลัย

หนังสือบุคจะ เรียกคามสี่พื้นของกระดาษ พื้นกระดาษสีขาว เรียกบุคขาว ตัวหนังสือ เขียน

ด้วยหมึกสีดำ พื้นกระดาษสีดำเรียกว่าบุคคา ตัวหนังสือมีทั้งที่เป็นสีขาว และสีรงค์ (เหลือง) บุคคาที่ตัวหนังสือสีรงค์มักจะมีภาพที่ตีพิมพ์ทั้งตัวหนังสือและการแบ่งช่องไฟในการเขียน ทั้งนี้ คงเป็นเพราะวัสดุที่ใช้เขียนประการหนึ่ง และบุคคลผู้เขียนมีลายมืองดงามต่างกันอีกประการหนึ่ง ตัวหนังสือบุคคาว่ามีทั้ง เขียนไม่บรรจงและบรรจงส่วนบุคคาที่เป็นวรรณกรรมชาดก เขียนตัวบรรจงทั้งหมดและสวยงามมาก

หน้าแรกของหนังสือบุคคาจะไม่เขียนข้อความใด ๆ ลงไป เริ่มเขียนข้อความในหน้าที่ 2 หรือหน้าที่ 3 และมักจะเป็นข้อความที่ต้องการบอกผู้อ่านว่าต่อไปนี้จะเริ่มเรื่องวรรณกรรมแล้ว ข้อความดังกล่าวเช่น หน้าคั่นพระมหาชาดกท่านเอ๋ย หน้าคั่นท่านเอ๋ย ลายมือไม่สวยของกษัตริย์ด้วย เป็นต้น บางเล่มเขียนภาษาบาลีด้วยอักษรขอมว่า โนมัตสสะ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ทั้งนี้ เพราะผู้เขียนต้องการแสดงออกถึงความเป็นพุทธศาสนิกชน และเป็นการเขียนเพื่อพุทธบูชา อย่างแท้จริง

2.2. ลักษณะอักษรวิธและการใช้ภาษา หนังสือบุคคาประเภทชาดกที่นำมาศึกษาเขียนด้วยอักษรไทย อักษรวิธไทยเก่า คือเขียนตามแต่ออกเสียง การสะกดการันต์ไม่แน่นอนตายตัวอย่างสมัยปัจจุบัน การใช้เครื่องหมายต่าง ๆ ต่างออกไปจากปัจจุบันบ้าง ที่เป็นเช่นนี้เพราะสมัยก่อนมิได้มีการวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเขียนตัวสะกด การันต์และการใช้เครื่องหมายอย่างชัดเจนการเขียนหนังสือไทยสมัยก่อนจึงเป็นไปตามสะดวกตามที่ออกเสียง และการที่คนไทยรุ่นหลังจะกล่าวว่าคนไทยสมัยก่อนเขียนหนังสือผิดนั้น เป็นคำกล่าวที่ไม่ถูกต้อง เพราะการวางกฎเกณฑ์ในการเขียนเพิ่งมีมาภายหลัง ในส่วนของวรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่นับล้านแต่เขียนขึ้นก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ทั้งสิ้น ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 6 คนไทยไม่นิยมเขียนวรรณกรรมด้วยบุคคาเพราะการพิมพ์ของไทยได้เจริญก้าวหน้าไปมากแล้วนิยมใช้กระดาษแบบฝรั่งซึ่งทำให้สะดวกในการอ่านและการรักษา อักษรวิธไทยเก่าซึ่งไม่เคร่งครัดในเรื่องการสะกดการันต์ และการใช้เครื่องหมายจะปรากฏอยู่ในวรรณกรรมชาดกหนังสือบุคคาทุกฉบับตัวอย่างเช่น

๑ สุจรั่าเรียกหา แล่วนางพระยา สอีนโศกี อยู่คิตตันหว่า รัมรินชาขี จิงพระมัทรี มีศุรธรร-
วาจา ๑ เสียคายหว่างาม อยู่ไกลอาหาราม สองทรามเสนหา เจ้าเคี้ยมาเล่น เขาเอี้ยน-
อัครา ครังนิขวันคา แม่ไปหลัด ๑ เลี้ยวเห็นไชรทอง หนีทีนี่อง เคี้ยเล่นเอี้ยนใจ อีกทัง-
สระศรี วาริหลังไหล สัตบุคส์อัส บัวบาล เบญพรธ ๑ ینگปลาทังหลาย เคี้ยชักผุงาหว
เล่นไลคามากรร อิกหมูปักษา มาอรแจจัน แคสองจอมขวัน แก้วแม่ไปไหน

(พระมหาชาดก กัณฑ์มัทรี)

@ ขอแดงนิบาด พระพุทธสักทราช ล้วงแล้วนารมา สองพันสี่ร้อย สีสินเจ็ดพันสา
เสดสังขยา ล้วงโคเจ็ดเดือน @ มีแต่เสดวัน อันล้วงไปนับ บ่โคผันเพื่อน ล้วงไปหนึ่งวัน
น้มนันถึงเดือน กล้วจะผันเพื่อน คลาจเคลื่อนคืนวัน

(พระมหาชาคก)

ในครั้งนั้น เวชยธรรม์ก็หวั่นก็หวาฏ สำนอาสนทเวะฤทธิสฤติตรศถิน ปาริกชาติจาดฉัดระ-
บัคระบิน ทิมพอินทร์กอดังกะทังกะเทือรณีย์ สียงโครมโครมครั้นครันศันรสนัญ ดังทพิยร์ตัน
อ่ามะรินทร์จะหมิ่นจะเหมือน จะพรากแย่งแตกพรัทก็จักก็เจียรณีย์ ดังด้าวเคือรลยลัดกระจัก
กระจายณีย์ ธงบรยร์ดุกาพลราชก็หวาดก็ไหวย กลุมเป็นไพรอรแรงไม้แหงไม้หาย เคชะศีลสุธา
วาศไม้คลาฏไม้ชะอุ่มชะอายอ้อลเวงคะ เครงคะโครม . . .

(ยศกิจ หรือสิริวิบูลกิต)

จากตัวอย่างบทประพันธ์ที่ยกมาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสะกดการันต์ การใช้พยัญชนะ
และเครื่องหมายบาง เครื่องหมายต่างออกไปจากอักขรวิธีปัจจุบันแยกกล่าวได้ดังนี้

สุจ้ ปัจจุบันเขียนสุด สอนิ ปัจจุบันเขียนเป็น สะอั้น อยุค ปัจจุบัน หยุค
จิง ปัจจุบันเขียนเป็น จิง ขวันตา ปัจจุบันเขียนเป็น ขวัญตา เอยันใจ ปัจจุบัน-
เขียนเป็น เย็นใจ

สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือคำในคำที่ใช้ตัวขอส่วนใหญ่จะใช้ ข ขวด และคำที่ใช้ ค
มีอยู่จำนวนไม่น้อยที่ใช้ ค คน โดยเฉพาะในคำที่คนจะใช้ ค คน เสมอไป

ในด้านการใช้ภาษานั้นมีความคล่องตัวใช้ตามที่ต้องการไม่ค่อยพิถีพิถันนัก คำที่ใช้ไม่ค่อย
สรรหาคำศักดิ์สูงเป็นคำง่าย ๆ พอสื่อความได้ คำมีทั้งที่เป็นไทยและคำที่มีพื้นฐานมาจากภาษาต่าง
ประเทศ คำที่มีพื้นฐานจากภาษาต่างประเทศมักจะเป็นภาษาบาลี สันสกฤต เช่น ทมมิชธรรม
วิสัยนา สมเด็จพระพุทโฆหาร ชาค (ชาติ) เป็นต้น ดังตัวอย่างจากบทประพันธ์ดังนี้

@ ถาวาแมตตาย จงพระลูกชาย เจาครอบครองวัง คอยเลี้ยงไพรฟ้า ขาไททั่วทั้ง จงพระลูกตั้ง
ในทมมิชธรรม

(พระมหาชาคก)

๑ ใคฟังวิสัยนา ส่มเด็จสาสดา มีพทโหวหาร ใชแดชาดนีย เทวทัคท่มาร กอนโจนมานาร
จองเวรมาคมมี ๑ ป่างกรมมานาร เป็นจันทกุมมาร ทดชาดกชาดรีย เทวทัคนัรเกิด กรกฎนึ่ง-
มีย ไนยภูมิเนิงคย ชีกรรหาราราม

(จันทกุมมาร)

เพื่อให้ เห็นถึงอักษรวิธวารณกรรมภาคใต้ประ เภทชาดกจากหนังสือบุดอย่างชัดเจนจะแยก
ลักษณะอักษรวิธออก เป็นดังนี้

2.2.1. การใช้เครื่องหมาย ในการเขียนผู้เขียนมีความละเอียดใส่ เครื่อง
หมายต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการสื่อสารของความงคมและทำให้ออกเสียงสวดได้ตาม เครื่องหมาย
ที่มีไว้ เครื่องหมายต่าง ๆ ที่พบว่ามีใช้ในวรรณกรรมชาดกภาคใต้ประ เภทหนังสือบุดมีดังนี้

แทนเสียงอะ เช่น เทวทัคท่มาร รุกกรกิก เป็นต้น

" แทนเสียง ออ บางทีเป็นเครื่องหมายให้ออกเสียงควบ เช่น ล่ออ ปรมม เป็นต้น

๐ แทนเสียง โอะ เช่น จง ช่ม ส่มเจ้ อุด่ม คิน เป็นต้น

๘ แทนเสียงแม่กค เช่น เสคจ้ สู้จ้ และเป็นส่วนหนึ่งของตัวพยัญชนะที่มีหางยาว
เช่น ปี่ (ป) ฬี (ฬ) เป็นต้น

๑ ฟองมัน ใช้เขียนเมื่อขึ้นบทใหม่ เช่น ๑ เติรย่างสองย่างเหลียว หลังคู้ช่าสาวศรีคอง
เหนชายหมายใจลอง ยอกแพละ เล็นก็ขัดใจ เป็นต้น

๖! อังคั่นคู้ ใช้เน้นที่สำคัญและ เมื่อจบความ เช่น ๖! กลับคั้งนี้ชื้อบับารกลิม ๖!๑

๑ จันเขียนยศกคคคคค ๖ กลาด ๖ จันชาดอักสร ผูปราดจลาดปรรณา เห็รคู้ช่า ช้วย-
สวมแตรมไส ยาคคถือค้วย๖!

๑- โคมุคร ใช้เขียนเมื่อจบข้อความหรือจบตอน เป็น เครื่องหมายที่ทำให้เกิด
ความสวยงามด้วย เช่น กลบทคั้งนี้ชื้อทงน้ำร้ว ๖!:

๒ ใช้เขียนเช่นเดียวกับไม้ยมกปัจจุบัน เช่น ๖ป๒ เคน๒ เป็นต้น

2.2.2. การใช้สระ การใช้สระในวรรณกรรมชาดกภาคใต้มี เป็นไปตามที่
กำหนดไว้ในปัจจุบัน ใม่มีกฎแน่นอนตายตัว สระที่มีเสียงเหมือนกันช้แทนกันได้ เช่น ๖ กับ ๖ เป็น-
ต้น ปัจจุบันกำหนดให้ช้ ๖ ได้ยี่สิบคำเท่านั้นนอกจากนั้นช้ ๖ และ -ย การใช้สระในวรรณกรรม-

ชาคกภาควิชาศรปได้ดังนี้

ก. สระ อะ บางครั้งใช้ ๑ โดยใส่ข้างบนเหมือนวรรณยุกต์เอก เช่น ว่าง อุปรำทมย
ทะเล เป็นต้น

ข. ไม้หันอากาศ มีใช้อย่างปัจจุบัน แต่บางคำใช้ รร (รอหัน) และตัวสะกด
สองตัวอย่างสมัยสุโขทัยและอยุธยา ดังนั้นการใช้สัญลักษณ์แทนเสียง อะ จึงมีสามอย่างทั้ง ๑ รร
และการสะกด ซ้ำ เช่น ผัง เวคสรรคอง บรรชร นังง พงง เป็นต้น

ค. ๑ ๑ ใช้ไม่แน่นอน ถ้าใช้ ๑ มักจะมี ย ตาม เป็น ไวย ตัวอย่างคำที่ใช้สระ ๑ ๑
เช่น ๑ค ไชทอง อา๑ศ ๑ม (ไม้) ๑กรย เป็นต้น

ง. ๑ มักเขียนลครูป เช่น กล้ว (กล้ว) หัว (หัว) หัว (หัว) ควัน (ควร)

จ. ๑-อ มีทั้งที่เป็น ๑-อ และ ๑-อ เช่น เมือ เชือ (เชื้อ) เสือ เมือง เลอง เป็นต้น

ฉ. ๑า ๑ใช้ ๑า เมื่อออกเสียง อือ ที่มี ร ควบกล้ำ และใช้ ๑า ในคำ ลือ เช่น ห๑า ๑า
เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมา การใช้สระในวรรณกรรมชาคกภาควิชาศรปไม่ต่างไปจากการใช้สระใน
สมัยปัจจุบัน

2.2.3. การใช้พยัญชนะ การใช้พยัญชนะในวรรณกรรมชาคกภาควิชาศรป

ใช้ต่างออกไปจากสมัยปัจจุบันบ้าง เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีการกำหนดการใช้พยัญชนะที่แน่นอน

ก. ข (ขอขวด) มักใช้ในคำที่ออกเสียง ข เช่น ขอ ขวด เขต เป็นต้น

ข. พยัญชนะที่ออกเสียงเหมือนกันใช้แทนกันได้ เช่น พ กับ ภ ส กับ ศ ค กับ ฦ ฦ
เช่น ภอ ภลัภลา ภร (พร) ศรี (สี) ชาฎิ (ชาติ) เป็นต้น

ค. การสะกดไม่แน่นอน บางที่ใช้ตัวสะกดไปตามเสียงออกมิได้สะกดตามหลักในการเขียน
คำอย่างในปัจจุบัน เช่น คาบ๑ส (คาบส) สาม๑ร้าน ๑ร๑พ๑ศ๑น (๑ร๑พ๑ย๑ล๑น) หวาร (หวาน) ๑อ๑ล๑วัน
(๑อ๑ศ๑ว๑ร๑ร๑ย๑) ป๑น๑ยา (ป๑ญ๑ญา) ค๑ม๑ร๑วด (ค๑ร๑ว๑จ)

ง. การใช้พยัญชนะต้น ซ กับ ๑ ใช้แทนกันได้ เช่น ซาบ (๑ร๑าบ) ไช๑ทอง ๑ุง๑๑ร๑าน
๑ร๑าย (๑๑าย) เป็นต้น

2.2.4. การใช้วรรณยุกต์ วรรณยุกต์ที่ใช้วรรณกรรมชาคกภาควิชาศรปมีเพียง
สามรูป คือ ๑^๒ และ + เช่น คร๑น๑ร๑ุง๑ข๑น๑เขา๑ นาง๑แม่๑ห๑ง๑เข้า๑ ๑อ๑เจ๑า๑แ๑ง๑เก๑ียน๑,๑ เส๑ว๑ย๑ชา๑ค
๑มหา๑จ๑เม๑ร๑ม๑ก๑ุ๑สน๑,๑ ๑ต๑อง๑ค๑อง๑ป๑ระ๑ทุ๑ม๑ ๑ห๑ับ๑เข้า๑ห๑ม๑ี๑ซ๑้า๑ ๑บ๑ัว๑ห๑ุ้ม๑สะ๑ก๑ุน๑า๑ ๑ว๑ไ๑น๑ค๑อก๑บัว๑ เป็นต้น ๑จ๑ด๑ว๑า๑พบ๑ว๑ามี

ใช้น้อยมากส่วนใหญ่ใช้วรรณยุกต์ เอกโท ส่วนวรรณยุกต์ตรีไม่พบว่ามีใช้ (ออกเสียงเอง)

2.2.5. การใช้ภาษา ภาษาที่ใช้มีทั้งที่เป็นภาษาไทยที่มีพื้นฐานจากภาษาต่างประเทศ คำที่มีพื้นฐานมาจากภาษาต่างประเทศที่มีมากที่สุดคือภาษาบาลี สันสกฤต ทั้งนี้เพราะภาคใต้ของไทยมีความสัมพันธ์กับชนชาติอินเดียมาเป็นเวลาช้านานแล้วและได้รับเอาพระพุทธศาสนาซึ่งกำเนิดจากอินเดียมาใช้ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังได้รับศาสนาพราหมณ์เข้ามาอีกศาสนาหนึ่งด้วย ด้วยเหตุนี้ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตจึงเข้ามาพร้อมกับศาสนาทั้งสองดังกล่าว นานเข้าปะปนในภาษาไทยภาคใต้จนไม่รู้สึกรู้ว่า เป็นคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ คำไทยที่ใช้มีทั้งที่เป็นคำไทยโบราณและคำไทยที่ใช้สลับกันมาในปัจจุบัน คำไทยโบราณ เช่น เนื้อปั้น มนิมมา เป็นต้น การที่มีคำไทยโบราณทั้งสองคำนี้ในวรรณกรรมชาคภาคใต้ด้วย เป็นการบอกว่าวรรณกรรมชาคภาคใต้ อาจจะเป็นวรรณกรรมเก่าถึงสมัยอยุธยา เพราะคำไทยโบราณดังกล่าวนี้มักพบในวรรณคดีในสมัยอยุธยา คำภาษาต่างประเทศในวรรณกรรมชาคภาคใต้จากหนังสือบุคดูกปริน เปลี่ยนรูปแบบและการออกเสียงไปมากบ้างน้อยบ้างทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเขียนและการออกเสียง คำภาษาต่างประเทศในประเทศไทยมีแทรกอยู่ในบทประพันธ์ เช่น

ภรรมารคน้ำสัง เหนือสามกระสัด นิ่งเรียงเคียงกัน ผูกนาประชาคอน
 โยพอนส่นัน นายคลังอพิวัน @ ถวายคลังเงินทอง กรมช่างถั่ววายช่าง
 ภาระส่นมก้ามกอน กรมหาคทร้ายขวา ถวายตัวทอน กรมม้าอชคอน
 ลั่วยม้าภาย @ มหาคเล็กข่อเฝ้า ถวายตัวแกเจา ว่างทรวงศรี

(พระวรวงษา)

คำที่ขีดเส้นใต้ล้วนแต่เป็นคำไทยที่มีพื้นฐานมาจากภาษาต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากภาษาบาลี สันสกฤต และเขมรมีอยู่บ้าง

ภาษาที่ใช้นั้น เป็นภาษาไทยถิ่นใต้ส่วนใหญ่จะออกเสียงต่างไปจากภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ หากอ่านวรรณกรรมชาคจากหนังสือของภาคใต้ เป็นสำเนียงภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ จะทำให้ไม่สะดวกในการอ่านและเข้าใจความหมายได้ยาก ดังนั้น เมื่ออ่านต้องอ่านเป็นสำเนียงภาษาไทยถิ่นใต้ เพราะผู้เขียนเขียนด้วยภาษาไทยถิ่นใต้ดังตัวอย่างบทประพันธ์ต่อไปนี้

@ ก่าลิ่งบั้งอาด แลนเถิงกอดบาด พระวรวงษา โลพันว่าหุย อีนุ้ยหน้าหน้า
 กริวโกรคโกรทา คาพลางคบตี

(พระวรวงษา)

@ ลีคลิ้นปลิ้นตา จักตักก่าหมา ร่ายคจงดี

(พระวรวงษา)

@ ชมมุคะนานก บางโผนผัรรจำนรรจา เรายุทังงโกปา มยุรภาพญาหง

@ นกแกวรองแวงเสียง นกกาหลงจับกาหลง กะเรียนรองกองคอง ทังงโพระระคำ-
หัดสะในย @ เจาชมรุคคะชาต งามเคย็รคาสอฮวยห้วย เรย็บเรย็งเคย็งกัรรปาย
เปรทองแถวแวงคองคาร @ ชมนกเจาชมไมย มาในไพรยสามวัรรวาร ใจสามราตรี-
การ เคาในแตรพระบุรีย

(จันทะมาค)

จากบทประพันธ์ที่ยกมาจะเห็นได้ว่านอกจากจะเขียนด้วยภาษาไทย (สำเนียงใต้) แล้วยังมีคำในภาษาไทยถิ่นใต้ที่ไม่มีใช้ในภาษาถิ่นกรุงเทพฯ (ภาษากลาง) เลย เช่น อีนุ้ย ลีคลิ้นและตักก่าหมา เป็นต้น ดังกล่าวมาจะเห็นว่าภาษาที่ใช้ในการเขียนวรรณกรรมชาดภาคใต้จากหนังสือชุดนั้น เป็นภาษาถิ่นใต้ที่ได้สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว การเขียนวรรณกรรมภาคใต้เป็นภาษาถิ่นใต้คงหมดไปหลังจากที่มีการใช้บทานุกรมและพจนานุกรมแล้ว เพราะหลังจากมีการใช้หนังสือนี้แล้วการเขียนภาษาไทยทั่วประเทศก็เป็นแนวเดียวกันทั้งหมด หากเขียนไม่ตรงกับหนังสือบทานุกรมหรือพจนานุกรมก็ถือว่าเขียนผิด

2.3. ลักษณะการแต่งและคำประพันธ์

การแต่งวรรณกรรมชาดภาคใต้แต่งตามขนบนิยมที่มีมาแต่เดิมคือจะเริ่มด้วยบทไหว้ครู ก่อนถึงบทไหว้ครูอาจจะมีคาถาบูชาพระพุทธเจ้าว่า นโม ตัสสะ ภควโค อรโหโต สมมาสัมพุทธสสะ จากนั้นบางเรื่องจะมีปัจจุบันวัตถุและดำเนินเรื่อง บางเรื่องก็ดำเนินเรื่องเลย โดยไม่มีปัจจุบันวัตถุ การที่มีการแต่งบทไหว้ครูและกล่าวถึงพระพุทธเจ้านั้น เพราะเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าคือผู้ประเสริฐสุด ย่อมทำให้ศิริมงคลเกิดขึ้นกับผู้แต่ง ผู้เขียน บางทีการเริ่มต้นอาจมีอิทธิพลของผู้แต่งด้วย การเริ่มต้นในการแต่งวรรณกรรมชาดที่มีลักษณะดังกล่าวมีตัวอย่างจากบางเรื่องดังนี้

ต้น สมุดหนังสือพระยาแก้ทัน แล

@ จัรเขียนนิมส่วย แม้นใครจ้วยมาอรเห็นคู้จาร์ ยานินทาเหล้ย

@ ยานี ฯ @ นโมข้าจะไหว้ คือภยภยขอย่ามี แก่ข้าทุกราตรี ผู้จะแต่งพระ-
ธรรมา ยอคุณไว้เหนือเกล้า ทุกคำเข้าเท่ามระณา คุณแห่งพระสาสดา ข้าใส่ไว้วันเกษิ

ข้าหว้ทั้งพระสงฆ์ ท่านผู้ทรงซึ่งอินทริย อีกทั้งคุณชนนี้ แลบิดามาสืบสาย ข้าหว้ทั้งพระ-
ธรรม เลิศล้ำในคำได้ ให้พ้นจะอันคราย อันมีคมนในสงสาร

(พระยาจัดทัพ)

เรื่องพระรถ เมรีฉบับศุภย์วัฒนธรรมภาควิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราช เริ่มต้นแต่งด้วย
บทไหว้ครูว่า

@ หักถักครีอปรทุบ เทียน	โขนมอม เสียนมัดสกาบ
วรไตรลักษณ์ยา	เป็นหลักไชยในภูวดา
@ ปางยังหมี่โคตรัส	เป็นสรพันยุคินยา
เสวยชาด เป็นมหา	กระสัดครองบุรียรม
@ ครีอองพระรคราค	ชาดนี้มีโนปรถม
บรกับฉบับจม	ก็ เสื่อมสินนี้ทานาน
. . .	
@ มโขนอมศิริโรคม	ปรหมมคุณครูอาจารย์
คุณปิตุมามาร	ปร เลิด เกิด เกสามา

วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบางคน เรื่องนอกจากไหว้พระรัตนตรัย บิดา มารดา
ครูบาอาจารย์แล้วก็ไหว้ เทพ เจ้าและสิ่งศักดิ์ด้วยตั้งบทประพันธ์จาก เรื่องมโขนานินาบาดว่า

@ คูลิงประสานสม ประนมตั้งมธาทาน กราบด้วยตะตียวาร อภิวาทยุขชัง
แดพระบวรตรี รัตนะบัคยาบัง ศรีสวัสดิไชยยัง สิทธิแห่งมามี
@ อันขยมบรม เม เทวจักรปานี
อิสวรสูลี ญัณเรศญัณรา @ มารุทอรุณ สะศรีโรสาครา สมุทสุทา อามฤท
จัตุภุมม

(มโขนานินาบาด)

เมื่อไหว้ครูเสร็จจะเป็นส่วนปัจจุบันวัตถุ บางเรื่องจะไม่มีส่วนนี้จะดำเนิน เรื่อง เลยตัวอย่าง
เรื่องที่มีปัจจุบันวัตถุ เช่น มโขนานินาบาด ดังนี้

- @ ปางเมื่อบรมครู มุณินารตเนาสถาน เขตุนวิหาร ค้าวกรุพารามศรี
มีมานพหนึ่งผู้หนึ่ง มาบรรพชาเพื่อจะลี สงสารไม้ยดี พระภิกษุเทียวโคจร
- @ บิณฑบาตรราชธานี มีศรिकाหนึ่งสุนทร ศรัทธามโนนอร นารตแต่งเข้าบิณฑบา
- . . . @ สังเมรับบิณฑบาตร วายูวษาการภา เอารศสุนธา ศรีกาภสิ้นหึงอับใจ
- @ จึงยลวิมลรูป ยุกานารตก็หวาดไหวย เสียวลัลย์ก็มลิน ค่นิงราคเรรวน
- @ สีมกัจจรรยา นักพรศกั้แปรปรวน รูปคั่นธรสชวน ยวนจิดิคร่าไฝรู้พา

วรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่แต่งโดยไม่มีปัจจุบันวัตถุ เช่น สังข์ทองคำพี้ย์ สุธิกำมี
ชาดก เป็นต้น การแต่งโดยไม่มีปัจจุบันวัตถุ นั้นจะ เริ่มด้วยบทไหว้ครูก่อนแล้วตามด้วยการดำเนิน
เรื่องเลย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

. . . แต่งนิทาน ราวเรียงบุหราน iva โสวดอาน . . . สิบนิวนมัศกาน เถิงพระอรหัน
ผูกเปนค่างัน ยามี่อันราย . . . จงหึงนิยาย พระคัตถาคักแดง . . . ทังแมทังลูก
จากเมืองบุหริ ภรัคกรากจากที . . . @ สุรางคนาง @ ยังมีเมืองหนึ่ง ไหยกวางท่งหึง
ปรเส็ดดิโลกา ร้อยเอ็ดเมียงขึ้น . . . รา นามเมืองภารา โสยลคนคอน @ ทานเทาเงา-
เมียง ปรากัดฤเรื่อง . . . ทรงนามกอน ชื่อเท่ายศมน . . .

(สังข์ทองคำพี้ย์ สถาบันทักษิณ)

สุทิกำชกฏก ข้ายอยอยก พระบาลพิลล iva ให้เปนบุญ ผู้โคใจปลง ฐัทรรมพระสงฆ์
จักศุขสวัสดิ @ ดังโคยินมา ยังมีพระยา พรหมทัตภูมิ กาเรศิกครองพาราณะลี สมบุนพูนมี
มาทแมนเมืองสวรรค @ อนงนางนารถ วิไลยเลลาดเลคล่าพรายพรธม เปนที่ภิรมย์
พรหมทัตมหันต์ นางหมินทกพัน เหลาล้วนนารี

(สุธิกำมีชาดก)

เรื่องจันทะมาดก็ เป็นอีก เรื่องหนึ่งที่แต่งชาดกโดยไม่มีปัจจุบันวัตถุ เมื่อจบบทไหว้ครูก็
บอกเวลาแต่งและการหยิบยืมหนังสือคุณเรื่องนี้ไปอ่าน ถัดจากนั้นก็ดำเนินเรื่องเลยดังนี้

@ แต่งเรื่องจันทะมาด กำหนดคบบาท ยากพันคลนา iva สิบกบลบุตร ไนพุทธศาสนา ภิครมี-

สัทา จะมายืมไป @ อย่าได้ประมาณ อย่าทำให้ขาด ร่วงระไว หลังคคหลังแขง
 กวาจะแต่งขึ้นได้ อย่าให้ต้องพาน @ ถ้าทำรผู้ใดจยืมเอาไป อย่าได้นอนอ่าน ซาค-
 นิบาด พระสาศดาจาร ประหมาดขาดพาลจะตกจะตุรา @ จะกล่าวนี้ทาร ล่วงมาช้-
 นาน พัลที่จพรรณา ยังมีกระสัตร จักระพัตราชา ครองพระภารา จำบากณัคร @ พระนาม-
 ผู้มี ชื่อพระญาทุมดี เลิศล้านคร เมืองขึ้นไม่น้อย สองร้อยพระนัคร ตั้งค้อยอกร ขึ้นแก่ราชา

การดำเนินเรื่องจะเป็นไปตามปฏิทิน มีบทชมธรรมชาติ ชมบ้านชมเมืองในระหว่างการ
 เดินทางของตัวละครและจะมีคติธรรมแฝงอยู่ตลอดเรื่อง ในการแต่งมีการรวบรัดเรื่องให้เร็วแบบ
 ลีลาหนึ่งตะลึงตั้งตัวอย่างต่อไปนี้

@ เรืองนี้จย่นย่อ แลวกกลับมาค้อ เรืองนี้สืบไปย จักกล่าวตามเรอิ่ง เมอิ่งนี้ค้อไปย วาควยท้าว
 ไทย อันเปนเจาเมอิ่ง . . .

. . . เจษว้รบ่อท้รหึ่ง จริงลถึงแดรยักสา ยักแกทงสงรา อยู่ในปาพะนาลี

(จันทะฆาด)

บางครั้งจะบอกผู้อ่านผู้ฟังว่าจะหยุดกล่าวเรื่องที่กำลังดำเนินอยู่ไว้ก่อน จะกล่าวถึงเนื้อ
 เรื่องตอนต่อไปแทน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรอิ่งนี้ยกวิวอกร จักกล่าวทไปย ถึงนายเบตรา บัรทุกสินมา เตมทองนาวา ไซบย-
 แลนมา ในกลางลุ่มคไทย

.....

เรอิ่งนี้คไว้ จักกล่าวเรอิ่งไม่ ยังมีพระญา เตชุคะตะสิปารราชา ครองพระภารา เมือง-
 ทุมดี

(จันทะฆาด)

เรอิ่งนี้ยกไว้ จักกล่าวพิปราย ถึงนางศักุณา มาเออาก่าเหน็ด เกิดในภารา เป็นลูกพระยา
 พรหมทัศกุณา

(นิทานนกระจาบ)

การจบเรื่องจะจบลงด้วยการประชุมชาคก (บทสโมธาน) ว่าบุคคลในเรื่องนั้น ๆ กลับชาติมาเกิดเป็นใครในสมัยพุทธกาล บางเรื่องอาจต่อด้วยเรื่องการแต่ง และเวลาที่แต่ง เช่น เรื่องมโหฬารนิบาตประชุมชาคก เสร็จก็บอก เกี่ยวกับการแต่ง เอาไว้ดังนี้

. . . อันเจ้ามโหฬาร บารมีสร้างด้วยซีเบน มารดาราทูลเถร โอรสราชตีเม อะหัง-
อันว่าข้า ผู้สัทธิยาเพียรเพย แต่งตามบาลีเฮ ท่านแต่งไว้แต่โบราณ . . . ตัวข้าผู้แต่ง
ฉันท ผูกพันตามพระนาลี เรื่องราวแต่กอรมี บนอ่านโอมมโหฬาร @ ๑/:@ เขียนจบ
๗ วัน ๒๕๑ คำ จุลศักราช ๑๒๓๐ ปีมะโรง สำเรทธิศก

@ ๑! @ มโหฬารนิบาตจบ ชมชาติแต่เท่านี้ @ ๑! : @ ๑! : @

(มโหฬารนิบาต)

เรื่องพญาฉัตรหลังประชุมชาคกก็มีคำประพันธ์ที่เกี่ยวกับ เวลาที่ เขียนจบและการยืม
ไปอ่านตลอดจนการตั้งความปรารถนาในการได้สร้างวรรณกรรมชาคกไว้ในศาสนา ดังนี้

@ ครันถวนกำหนด ตัดถาคคมารราวี ครันแล้วภระชิษชรี เล้งเข้าสู่ณีถการ @ แล้วไวยพระ-
สาศัหนา สอรัสคมาทุกวรวาร บัคยัคทุกประการ ถ่วน พรรพระวัสสา เคือรสิ เป้งปิม่แสงอัสก
เขียนจบนี้ทารแลทานเอัย @ ไครยหิมไปอาร ฟงงเรื่องนิตาร ยาท่าไหยสูน เหมือนเอนค-
ควย จงชวยอนุญน ข้าเข็นรเพียรพูน เกิมพระสาศัหนา @ กุสนคนใจย จึงเขียนไวยไนย
สาศัหนาชิษชรี เกิดชาติโคย ๒ เขนใจยามิ กราบยวาระชีวี ถึงนีถการ

(พระยาฉัตร)

มีสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้แต่งมักจะสอดแทรกลงในวรรณกรรมชาคกภาคใต้เสมอและจะ
แต่งอย่างสุดฝีมือคือบทชมธรรมชาติ บทชมลักษณะนี้จะมีอยู่ในวรรณกรรมชาคกภาคใต้ทุก เรื่องตัว
อย่างบทประพันธ์ดังกล่าว เช่น

@ ในโบกสระขะระฉี มุจลินสะศรี มากพันคลนา ผักบุ้งงุยยอด ท้วยทอดเลื่อยล่า ก้าน-
เกี่ยวกันรา ร่น้ำมโสว @ แพงพวยคันขาว ก้านแดงต้นยาว โลกน้ำชูไป รัทวยรืทศ
สถินชูใจ จิมน้ำพริกใส ปากเคียนัวญพัน @ แสงสายส่ว่า งอกเขือยเลื่อยล่า ใต้น้ำแกมกัน

ผักตบผักปอด ถอรถดมาจรร ไม้คายเป็นพันคันเงือกซีแก @ สองแดงสองขาว พ็อยอดทอดย้าว
 ไนสะโนนแม่ ทังบกทังน้ำ ตามพรามจแล ผักรินลินแค เข้าคั้นมันปู @ ผักช่องผักเข้
 ผักปอดผักเป้ สรภาโหมขรู ผักเสียรผักหนาม พรามต้องล่องคู ิวสีห้าครุ ควักกีบอก-
 ออกจรร

(พระมหาชาคก)

เนื้อหาที่นำมาแต่งมักจะมีลักษณะไปในทางให้คติสอนใจแก่ผู้อ่านผู้ฟัง ส่วนใหญ่จะนำเอา
 เรื่องจากชาคกมาแต่งใหม่ให้มีความสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาคกที่เป็นหลักในการ
 แต่งคือชาคกจากนิบาตชาคกและอรธกถาชาคก นอกจากนี้ก็นำมาจากชาคกนอกนิบาตซึ่งอาจจะเกิด
 จากนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมาแต่เดิม ชาคกที่นำมาจากนิบาตชาคก เช่น พระมหาชาคก
 (เวสสันดรชาคก) พระมหอสถ พระจันทกุมาร เจ้าวิฑูร พญาจันทันต์ เป็นต้น เนื้อหาที่นำมาจาก
 ชาคกนอกนิบาต เช่น สุนิบคากาพย์ สังข์ทอง จันทะฆาด และพระรถเมรี เป็นต้น

คำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งวรรณกรรมชาคกภาคใต้มีครบทั้งห้าอย่าง เช่นเดียวกับ การแต่ง
 ร้อยกรองในภาคกลางคือ ร่าย กาพย์ กลอน โคลง และฉันท์ การเรียกชื่ออาจจะผิดแผกออกไปบ้าง
 เช่น กาพย์ยานี 11 ในวรรณกรรมชาคกบางเรื่องเรียก ราบ 22 และกาพย์สุรางคนางค์วรรณกรรม
 บางเรื่องผู้แต่ง เรียกว่าราบ 28 เป็นต้น ผู้เขียนตำราเกี่ยวกับวรรณกรรมภาคใต้บางท่านเขียนไว้ว่า
 จันท์ลักษณะที่ใช้เขียนวรรณกรรมชาคกในอดีตมีเฉพาะกาพย์กับกลอนเท่านั้น แต่หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษา
 วรรณกรรมในภาคใต้อย่างถ้วนทั่วจึงพบว่าแท้จริงการแต่งวรรณกรรมในภาคใต้สมัยก่อนนั้นชาวใต้ใช้
 จันท์ลักษณะครบทั้งห้าอย่างดังกล่าวแล้วข้างต้น และวรรณกรรมที่ศึกษาผู้วิจัย เชื่อว่าเป็นวรรณกรรม
 ภาคใต้แท้โดยพิจารณาจากถ้อยคำที่ใช้และวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่อง

กาพย์และกลอน เป็นคำประพันธ์ที่ชาวใต้สมัยก่อนนิยมใช้ในการแต่งคำประพันธ์มากที่สุด
 กาพย์ที่พบว่ามีใช้ในวรรณกรรมชาคกภาคใต้ได้แก่ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉับ 16 กาพย์สุราง-
 คนางค์ 28 ในการแต่งจะไม่ค่อยเคร่งครัดในเรื่องจำนวนคำมากนัก กลอนที่ใช้ในการแต่ง เป็น
 กลอนสุภาพจำนวนคำในวรรคมีตั้งแต่ 7-10 คำ วรรณกรรมชาคกภาคใต้ที่แต่งด้วยคำประพันธ์
 ประเภทกลอน เช่น สังข์ทองคากลอน พระรถนิราษ และยศกิจ (สิริวิบูลยจิตติ) เป็นต้น เรื่องหลัง
 เป็นการแต่งกลอนกลบทซึ่งมีหลายชนิดมีแผนผังจันท์ลักษณะด้วย เรื่องที่แต่งด้วยร่ายและโคลงพบเพียง
 เรื่องเดียวคือเรื่องจันทกนิรชาคก เรื่องที่แต่งด้วยฉันท์ได้แก่ มหาราชคำฉันท์ มหาพนคำฉันท์
 และเสื่อโค หรือคาวิ จันท์ลักษณะของร้อยกรองที่พบในวรรณกรรมชาคกภาคใต้ไม่ต่างจากจันท์ลักษณะ

ของร้อยกรองในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์แต่ประการใด จึงกล่าวได้ว่าไทยภาคใต้ และไทยภาคกลางต่างก็ใช้ฉันทลักษณ์ร่วมกันมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว

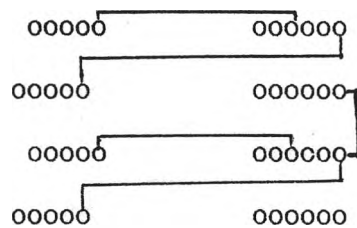
เพื่อให้เห็นฉันทลักษณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบอกอย่างชัดเจนผู้วิจัย ขอนำตัวอย่างมาแสดงดังนี้

ภาพยยานี 11

@ กรักเกร่กล้วย เหล็กไฟ อยิบเอาบายกล้วยพองลา เขตเกลียงรายเรียงยา ห้อแล้ว-
 ฟาหาปุยหีน มือฟาจับเอาเหล็กไฟย @ หลักกลิ้งดัยไมไฟย อยิบเหล็กไฟหล่อของจีน
 ปุยดั่งบนหลังหีน มือฟาจับเอาเหล็กไฟย @ ตีจาดไฟติดปุย พันขึ้นจุมแขวงไขวย หอยา-
 จัจจุไฟย อัดเป่าพันออกกลมตา

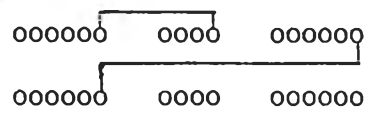
(พระรถ เมรี)

จะเห็นได้ว่าฉันทลักษณ์ของภาพยยานี 11 ที่แต่งในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบอก นั้นมิได้แตกต่างไปจากฉันทลักษณ์ภาพยยานี 11 ที่แต่งในวรรณกรรมแบบฉบับแต่อย่างใด จากตัว-
 อย่าง 3 บทที่ยกมาแสดงให้เห็นว่ากวีชาวใต้พยายามแต่งให้ตรงกับฉันทลักษณ์มากที่สุดคือคำสุดท้าย
 ของวรรคที่ 3 ไม่ส่งสัมผัสไปยังคำในวรรคที่ 4 ซึ่งสมัยก่อนนิยมส่งสัมผัสกันไม่ว่าจะเป็นผลงานของ
 เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ พระมหานาควัดท่าทราย และกวีที่แต่งภาพยรุ่นหลังด้วยเห็นว่าทำให้มีความ
 ไพเราะมากขึ้น สัมผัสดังกล่าวนี้มีได้ เป็นสัมผัสบังคับแต่ถ้าสัมผัสก็ไม่ผิดฉันทลักษณ์ ภาพยยานี 11
 ภาคใต้มีลักษณะดังนี้

ภาพยฉมัง 16

@ เจ้าสูบินมีภายยาม ต เกียงยังตาม คูทองกำลิมาคติกา
 @ เปรตกรรารค้อยเดิน เขามา อณินโกลชายขวา สำแดงปรากฏแก้ว
 (สูบินคำภาพย)

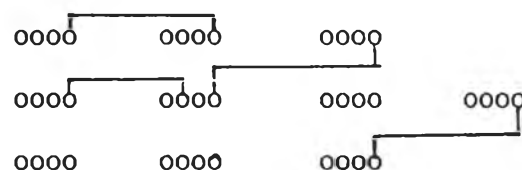
หนึ่งบทมี 16 คำ วรรคหน้า 6 คำ วรรคที่ 2 จำนวน 4 คำ และวรรคที่ 3 จำนวน 6 คำ บังคับสัมผัสคำสุดท้ายวรรคหน้าสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้าย วรรคที่ 3 จะสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 บทต่อไป บางท่านแต่งให้คำสุดท้ายวรรคที่ 2 สัมผัสไปยังคำที่ 2 หรือ 3 ในวรรคที่ 3 ด้วย ด้วยเห็นว่าทำให้ไพเราะยิ่งขึ้นดังในบทที่ 2 ของตัวอย่างที่ยกมา คำขวาสัมผัสไปยังคำปราในวรรคที่ 3

ภาพยฺสร้างคางค์ 28

สิ้นบุญพระแล้ว ยังแต่เมียแก้ว ใจครจะกำจร พากพลนั้นเล่า เคยเข้าดงคร
ไมเหมือนแต่ก่อน ครึ่งพระราชฯ @ ญาปล้องญาไทร พระภาเมียไป เทียวในทิมวา
(พระยาจัดทัน)

@ เสียดทั้งสอง ช้วนกันกินของ เบ็จไถนยภาน เมื่อพลาปลาย่า อิมหน้าสำราน
ทาศรียภาน เข้าไปยไนยคริว. . . คดไสคลแหง ยาพลาปลาแหง ตกแดงจนพ้อ
อีก เกรียงสุกคิบ ครบสิบสองหอ ศรีหมอหาหมอ ใจพอครันกาน
(พระ เมรี)

ฉันทลักษณ์ภาพยฺสร้างคางค์ที่แต่งในวรรณกรรมชาดกภาคใต้มีดังนี้

กลอน

โอ ๆ อะนิจจาพระน้องเอ๋ย

เราสอง เค็ย เข็ยชมพ็รมขั้ว

แสนส่นิตพิศไทมยไทมยราวัน	เป็นกำทรล่ำบากไหยจากไกลย
กลับมาหวังจะรับสุค่าที่	ไปพูนส่วตทานิกระ เล่มไสย
เปนป็นบารงอะนงคะไน้ย	นิหนอกำจ้ไห้นมาตามทร
	(พระรถนิราช)

ทุษย์แสนยิ่งทุษย์คิงยากรรมบากกาย	ให้หนักแต่ เห็น เต้แน้ต้ายในกายสมาน
เดิมาลูะแคนมุะหลงขามคงคาน	ถึง เขต เนินถั่ว เป็นนาน เข็นบานคิ
เห็นศาลาห้องศาไลอันไพโรสาน	ค่อย เต็นกรอมค่อยต่อมกรานสามรานศรี
ขึ้นอุษาที่ขึ้น้อาสรณประนมชูลิย์	นั่งวันทาน้อมวาธือภิวันท์
ถามสรรภทุษย์ถึงทีฤาษีรสอง	สร้างพรมจตร์สร้างพรคัจ้องภักครองจัน
หนึ่ง เลือบ เห็นหนึ่ง เล็บหานอิกรานรืน	ตะ เข็นตะขาบคาบคั้นยุรันร้อน
ทั้ง เลือด เรนทั้ง เล่นโรงูไหญ่น้อย	อีกบุงรินออกบิทรอย เลือนลอยสลอน
หมู้จตุบหม่าจคบาทหมุงมาจจร	เทียว เวียรร้อนท้าวอรัยทิบาย เบียน
	(ยศกิจ)

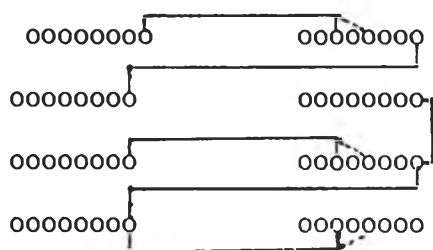
กลอนในยศกิจมีหลายแบบบางวรรคมี เกินแปดคำอาจจะถึงสิบหรือสิบสองคำ เช่น

สละสลดระทระทวยระหวายระหยา	จะยางจะกรายจะยีนจะหยุดก็ศุทจะหมาง
จะแลจะ เหลียวก็ เปลียวก็มีคก็จิตก็ตราง	จะแวะจะวางก็หวาคก็หวั่นให้พริบให้พริง
เห็น เสือ เห็นสิงห์กะทิงกะแทะอ็แกะอ็ เก้ง	ก็โปงก็ เปงระ เทระหันซึ่งขันซึ่งขิง
พยัภม์ก็ยานก็รายก็รานก็รองกกองก็กิง	ตะลานตะลิ่งถูรุงกู เริงก็ เจิงก็จจร
พิะมาทพิะมั่งทัวกพะจงมุสัง	ระว้วระวงงระ เทียรหันจะผันจะผอน
อิลุมอ็ เลียงอ็ เอียงอ็แอนจะแนนจะนอร	จะจากจะจรจะจิกจะจับระจับระจ้ง
จะบินจะร่าจะราจะรอนจะผอระจะโพร	จะไต่จะโจนจะร่าจะร้องจะกองจะสั่ง
จะขันจะทำจะราจะรบจะหลบจะบัง	ระว้วระวังจะดั่งจะสวญให้ชวนให้ชม
	(ยศกิจ)

การอ่านกลอนยศกิจต้องอ่านด้วยสำเนียงใต้จึงจะ เข้าใจคำได้ดี เพราะผู้เขียน เขียน เป็น

ภาษาไทยสำเนียงใต้ คำบางคำในภาษาไทยใต้ไม่มีใช้ในภาษาไทยกลาง เช่น มุสัง เป็นต้น คำนี้ชาว-
ใต้ใช้ เรียกสัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายแมวแต่ตัวโตกว่าชอบอยู่บนป่า ภาษาไทยกลาง เรียกว่าชะมด ชาวใต้
ยังใช้คำนี้อยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้

กลอนที่ใช้แต่งในวรรณกรรมชาดกภาคใต้มีฉันทลักษณ์ตรงกับกับกลอนที่ใช้แต่งในวรรณกรรม
แบบฉบับ จำนวนคำโดยทั่วไปจะมีตั้งแต่ 8 คำถึง 10 คำ อาจจะมีกลอนบางแบบที่เกินจนถึง 12 คำ
ที่เป็น เช่นนี้ เพราะ เป็นการแสดงความสามารถในการแต่งและสร้างกลอนที่แปลกออกไปบ้าง
ฉันทลักษณ์ของกลอนที่ใช้แต่งในวรรณกรรมชาดกภาคใต้มีดังนี้

การส่งสัมผัสมีดังนี้คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 1 (สดับ) ส่งไปยังคำที่ 3 หรือ 5 ของวรรค
ที่ 2 (บางที่ส่งสัมผัสทางอื่น) คำสุดท้ายวรรคที่ 2 (รับ) ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3
(รอง) คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 หรือ 5 ของวรรคที่ 4 หากจะแต่งบทต่อไป
ก็แต่งให้คำสุดท้ายวรรคที่ 4 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายวรรคที่ 2 ของบทต่อไป เสียงท้ายวรรคเป็น
อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญหากเสียงไม่เหมาะสมก็ไม่พอ เพราะ โดยทั่วไปวรรคที่ 1 นิยมลงคำสุดท้ายเสียง
เอก เสียงตรี และจัตวา วรรคที่ 2 นิยมลงคำสุดท้ายเสียงจัตวา คำสุดท้ายวรรคที่ 3 จะลงด้วย
เสียงสามัญ และคำสุดท้ายวรรคที่ 4 นิยมใช้เสียงสามัญและมีอยู่บ้างที่ใช้เสียงโท

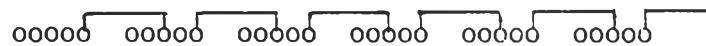
ราย

ศรีโรคมประนามนพย จักโครพยสุเบญจาง ประดิศวรางเหนือศิโรษ ด้วยมาโนตประ-
จงเจตร จัประเวศอภิวาท ตูตั้งประภัตรวันทนา พระสาศตจาลาโลกย มีอาโพคยแกหมุนิกร-
เวไนย เป็นปินไทยเทวทุกองค์ แคล้วจากกงจักขายมาร ควยอะชัญญาอันเลิศ เกิดแตสญมยั้งนัก
ครกัทัทขินาทาน มีพระญาฉโยยแสวงหา ชริงศีลาธิคุณ หวังอะคุลโปรดลัสตร ก็ได้ตรัสแกเฉย-
ธรรม บมีผู้นำแนะสอน สัถวารินยพระองค์ เจาะจงอวยสวัสดิ แกผู้งลัศวอาจินตย สีอะลง-

ขยับกลับ แสนนึ่งนับบริบูรพ จึงภูลพระสิสุศต ตรีธรรมร์ศโปรถโลกย เขาปัดโมคะอะนันต
โจศจระระเนกา โดยสวาระกะลานี้แล @

(จันทกนิรชาคก)

ร่ายที่พบในวรรณกรรมชาดกภาคใต้มีลักษณะ เป็นร่ายสุภาพแต่การจบไม่จบด้วยโคลงสอง-
สุภาพตามที่กำหนดกันมา ดังนั้นร่าย เช่นนี้ก็คือร่ายโบราณที่แต่งกันในสมัย เก่าซึ่งมีปรากฏในวรรณคดี
รุ่น เก่าของไทย ร่ายชนิดนี้จะไม่ เครื่องครัดจำนวนค่าว่าจะต้องมี 5 ค่า อย่างร่ายสุภาพ จำนวนค่า
ในวรรณคดีอาจจะเกินห้าค่า และการจบก็จบแบบร่ายธรรมดาไม่ต้องจบอย่างโคลงสองสุภาพ เช่นร่าย
สุภาพ จันท์ลักษณะของร่ายในวรรณกรรมชาดกภาคใต้ไม่ต่างจากร่ายที่แต่งในวรรณกรรมแบบฉบับ
แต่อย่างใด จันท์ลักษณะของร่ายในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคล เป็นดังนี้

วรรคหนึ่ง ๆ อาจจะมีห้าค่าหรือมากกว่า สัมผัสบังคับคือค่าสุดท้ายวรรคหน้าจะต้องส่ง
สัมผัสไปยังค่าที่ 2,3 หรือ 4 ในวรรคถัดไป และค่าที่รับสัมผัสจะต้อง เป็นค่าที่มีรูปวรรณยุกต์เดียว
กัน ถ้าไม่มีรูปวรรณยุกต์ก็ไม่มีเหมือนกัน การจบบทจะจบด้วยร่าย ร่ายที่แต่งมิได้กำหนดว่าจะต้อง
จบด้วยโคลงสองสุภาพอย่างร่ายสุภาพแต่อย่างใด

โคลง

โคลงในวรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่ศึกษาพบมีสามชนิดคือ โคลงสองโคลงสามและโคลงสี่
โคลงสอง และโคลงสามที่ปรากฏในหนังสือบุคคลเขียนชื่อกำกับโคลงว่า "คั่น๒" และ"๓" คือ คั่น ๒
และ คั่น ๓ นั้นเอง ส่วนโคลงสี่เขียนกำหนดด้วยคำว่า "โคลง" เฉย ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- คั่น ๒ หนึ่งราชเทพีสรอย พิศพฤชเร่งละหอย ว่านองเสด็จคาม
- ฯ; ทงหม่มล้อม เคียงภษาแห่หอม บาทไทยจุงเซย . . .
- คั่น ๒ฯ; สัตริโดยมาสูเดาว ความดุษฎาโทเท่าว เกษเกล้าผู้วันภูน้ำ
- คั่น ๒ ผลาญให้ชนมชีพมวย อุกอาจศาหศด้วย เทียงแท้งปราณีเหลย . . .
- ฯ; คูราภูมินทรราช ดังฤทธจวาชแมนแท พิมาฏสวามิภูแล
- จวบสิ้นวายชนม ฯ; ควยศรอาบอชาติศ ใญทจจริตเสกเส็ง

กลอุบายกล่าวแกลิ่ง ดงงนี่เย้ยโจน . . .

โคลง คิชถึงขนิษฐอรอย สริมลย จัคยหาจัทน วิบากด้วย
 ชร่อยก้ามแพรงคล ย้งอาตมมานัน หวังคลลาคุ่ม้วย สู้ชั้นแมนสวรรค ๗
 . . . @ พระพุทธศักราชล่วง สองพันสามร้อยเจ้สิบเจ้สิบ สศแน
 แแปเดือนสิบสองวัน ธรรม์เที่ยง มีทกมาศแล้ บได้ผัดผัน ...
 พระสงค้บัวค้คร้าน อานเขียร เนนนอยพลอยเลือนเปือน ไปสิ้น
 เต็กเหล่ากรยาเยื่อ โงกเงา สามเหล่านีแดพิณ เกียดคร้านบัคสี ๗;
 ไหม้พงศาครุท้าน ว่ากล่าว ชาตคลใจสา้ท้าว ช้วแท้ มโนรา-
 ชาตรี ฃคอนขับ ควายชนคลปลาแล เที่ยงแทชอบใจ

(จันทกนิรชาดก)

จากตัวอย่างที่ยกมาจากเรื่องจันทกนิรชาดกจะเห็นว่าโคลงสองและโคลง
 สามแต่งโดยไม่เคร่งครัดเอกโทหนัก โคลงสี่ก็เช่นกันในบางที่อาจจะไม่ตรงตามเอกโทบังคับ เมื่อ
 พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วพบว่าโคลง 2 3 และ 4 ที่ใช้แต่งในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุค
 ไม่ต่างไปจากฉันทลักษณ์ของโคลง 2 3 และ 4 ที่ใช้แต่งกันในวรรณกรรมแบบฉบับ ต่างกันอยู่บ้าง
 ที่โคลงบางบทในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ ฉันทลักษณ์ของโคลง
 ในวรรณกรรมชาดกภาคใต้เขียนได้ดังนี้

โคลง 2 ๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐

คนบาปอาทันแท้ ประหมาดหลงโหลยแล้ มีคกลมทั้งสกล

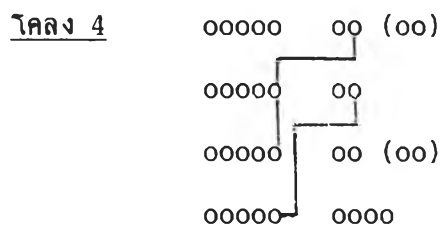
(จันทกนิรชาดก)

วรรคหนึ่งมี 5 คำ คำสุดท้ายวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสไปคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 เอก โท
 ดังปรากฏในแผนผังฉันทลักษณ์ 1 บท มี 3 วรรค

โคลง 3 ๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐

อาชวราช สิ้นพชาติชวมเชื้อ บางมีกาลงเรียวเรือ บลุดลันแรงรณ ๖;
(จันทกนรชาดก)

วรรคหนึ่งมี 5 คำ คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสไปคำที่ 3 ของวรรคที่ 2 คำสุดท้าย
วรรคที่ 2 สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 เอก โท ตามแผนผัง 1 บท มี 4 วรรค

จันทกนรภาพ เบื้อง	นิทาน
ประ เสรีศโนรรณสาร	ยั้งลัน
สม เด็จสาชฎาจารย์	ภทรพาบ ไวนา
จบบทโดยหนตัน	ยุติ เบื้องอะวะสาร

(จันทกนรชาดก)

ฉันท

โดย เร้ารำพึงค่านึงแล	สึล เล็ดนยัวดยาน
แหง เร้าอันละบรมสถาร	พิมพิมาร เมรุ
ละบันธุกาภลสิลา	วารอาสมราเชน
บันสากรัศมปว เรน	ทริทพยพรายโพยม

(เจ้าวิฑูร)

ฉันทชนิดนี้คือ วสันตฉลฉันท กำหนดให้หนึ่งบทมี 14 คำ วรรคต้น 8 คำ วรรคหลัง

- @ เบื้องบนองค์มหารัษฎนธรรพพาน ยลอัศจรรย์ศาล กระทบผล
- @ ปางก่อนบมิ เคยจะทอดฤทัยล ฤาพฤกษมีผล จะทราบ
- @ เล่ห์ตึงมีจิตรน้อมมนัสทลจะกราบ โดยตั้งสุภาพาบ สยา
- @ เหตุนี้รอยวรโพธิสัตย์มหา อิศศวรพิศดา บำเพ็ญ
- @ แหม่มมั่น เหตุก็ เกิดมหัศจรรย์เห็น ปางก่อนบมิ เคยเป็น ก็ศาล

(มหาพนคำฉันท์ ศูนย์าสุราชูร์ธานี)

ฉันท์ชนิดนี้น่าจะ เป็นลัททูลวิกกิตฉันท์ บทหนึ่ง มี 19 คำ

- @ ชัยนั้นธชชู ชกตินครบัดิเพียน พิศดาวผกาเจียร จอรุณอโทยทอง
- @ จับลุงเสวียลว่า กรวาครวไครอง ลงจากทุมามอง ทิศมารคไศลคลา
- @ ฉวยชกวาสีลาก ก็ลลาลลุนมา จากแดพฤกษาพา ก็นารีบริวารจร
- @ ควรเดอนครบึงบาท ก็ถึงพระนาคร สองแพรงนครจร แลปรจวบปรจบกัน
- @ แลวหนึ่งสกลทาง จรสุนิเวศอัน ชื่อเชตุครชั้น ธิสีมาบุรีรมย์
- @ หนึ่งนั้นวิลิเทา นคเรศไคยกรม สมยาสีขิตพรหม แลกรลึงคราชา
- @ เฒ่าคิตสเกินทาง ก็ลลาลลงอา รมายร้อนทุเรศปรา รพยให้วิจลใจย์

(มหาราชคำฉันท์)

ฉันท์ชนิดนี้คืออินทรวีเชียรฉันท์นั่นเอง

- @ ดัชนีคณานิกรเส วกหมุ่สิกากร พงงสารปรโสวสกธร มนคิลลาเค็นคำ
- @ เกนเกนปรภาจครหว่า จกกลาวปรทุศทำ ดอนหน้าชฉานิกรบ่ยา ยศท้าวทองความ
- @ อา อำคณาคณพีรี ยลเรนทรานาม บัดคาปรชุมอิศรคาม สจนานุกิจพงง
- @ ใครใคใจไซแลบริจาก ปิยบุตรอาคูลคอง ดวงชีพอ่านวยอุทิศหวง สิวโคมคามี่
- @ เหมียนไททิเบศรบดิน ธรเทพอารี อวยบุตรบาราชนุเคราะห์ี บุรราชฤายังยิน

(มหาราชคำฉันท์)

ฉันท์ชนิดนี้คือวสันตฉันท์ ฉันท์ชนิดนี้มีในวรรณกรรมเรื่องมหาราชคำฉันท์จำนวนมาก

หนึ่งบทมี 28 คำ วรรคที่ 1 มี 8 คำ วรรคที่ 2 มี 6 คำ วรรคที่ 3 มี 8 คำ และ
วรรคที่ 4 มี 6 คำ สัมผัสบังคับ คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับคำที่ 3 (ที่พบในวรรณกรรม
ชาดกภาคใดไม่ค่อยมีสัมผัส) คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 หากแต่ง
บทต่อไปให้คำสุดท้ายของวรรคที่ 4 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ของบทใหม่

ฉันทที่เข้าแข่งกันในวรรณกรรมชาดกภาคใดส่วนใหญ่จะเป็นสามชนิดนี้ นอกจากนั้น จะเป็น
ร้อยกรองประเภทกาพย์สามชนิดเข้ามาร่วมด้วยคือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉิ่ง 16 และกาพย์สุราง-
คนางค์ 28 เพราะกาพย์ทั้งสามชนิดนี้มีลักษณะไม่ต่างจากฉันทที่ต่างกันออกไป เฉพาะการไม่บังคับว่า
คำใดเป็นครู หลุ เท่านั้น

คำประพันธ์ร้อยกรองที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมชาดกภาคใดทุกชนิดพบว่ามีอยู่บ้างที่มีได้
เดินตามฉันทลักษณ์ครบทุกอย่าง ทั้งนี้อาจจะ เป็น เพราะสมัยก่อนไม่ยึดมั่นในฉันทลักษณ์ เคร่งครัดอย่าง
การแต่งในสมัยในปัจจุบันนั่นเอง

2.4. ลักษณะวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์

ลักษณะวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์หมายถึงวิธีการทางศิลปะที่ผู้แต่งใช้ในการสร้างสรรค์
วรรณกรรม วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนเสริมสร้างให้วรรณกรรม เรื่องนั้น ๆ มีความกระจำ
ชัดในด้าน การแต่ง เจตนาในการแต่ง และการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการคัดลอกใหม่ ในการศึกษา
วิเคราะห์วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมชาดกภาคใดจากหนังสือจะแบ่งเป็นข้อ ๆ ดังนี้

- 2.4.1. ประเพณีการสร้างหนังสือและความสำคัญของต้นฉบับตัวเขียน
- 2.4.2. อคติพากษ์ของผู้แต่งและผู้คัดลอก
- 2.4.3. ปณิธานของผู้แต่งและผู้คัดลอก
- 2.4.4. วาทะจากผู้แต่งหรือผู้คัดลอกถึงผู้สวดหรือผู้ฟัง
- 2.4.5. วิวัฒนาการแห่งตัวบท
- 2.4.1. ประเพณีการสร้างหนังสือและความสำคัญของต้นฉบับตัวเขียน

วรรณกรรมชาดกภาคใดชาวใดได้รับฟังและได้อ่านกันตลอดมาหลายชั่วอายุคน เพราะ
วรรณกรรมดังกล่าวนี้ เชื่อกันว่า เป็นสิ่งที่ เกิดจากพระพุทธรูป แม้ว่าจะมีการแต่ง เติมหรือนำมา
แต่งใหม่ก็ตาม ความ เชื่อถือศรัทธาก็หาได้เสื่อมคลายไปไม่ การได้ฟังหรือได้อ่าน เรื่องชาดกถือกัน
ว่าเป็นสิ่งประ เสริฐได้ผลานิสงส์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะการได้ฟังชาดก เรื่อง เวสสันดรชาดกหรือ
มหาชาติติดต่อกันครั้ง เดียวจบความประ เสริฐสูงสุดจะ เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ๆ ตลอดไป ด้วยความ
เชื่อว่าชาดก เป็น เรื่องที่ก่อให้เกิดสิริมงคลต่อชีวิตในปัจจุบันและอนาคตนั่นเอง ชาวไทยภาคใดใน

อดีตส่วนหนึ่งจึงนิยมสร้างหนังสือชาดกด้วยวิธีการคัดลอกทั้งคัดลอกเองและให้ผู้อื่นคัดลอก และมอบให้ เป็นสมบัติของวัดซึ่ง เป็นศูนย์กลางของการศึกษาในสมัยก่อน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่นต่อไป

ในตอนต้นหรือตอนท้ายของวรรณกรรมชาดกภาคใดหลาย เรื่องมีข้อความ เกี่ยวกับการสร้าง การแต่ง และการคัดลอกเอาไว้ดังตัวอย่างดังนี้

พระมหาชาดก (เวสสันดรชาดก) กล่าวไว้ตอนท้ายของเรื่องว่า

ข้าฯ ชนนักปราช วิชาบัณฑิตชาย ฉลาดกล้าวกล่อน ใจฟังมานาน นิตานแฉกร
 แม้นผิดบ่กล่อน จากพระบาที ตัวขานี้ไสย ด้วยมีน้ำใจย เหลือมโสยินดี
 เขียนเรียงมหาชาฎ ความพระบาที ขยาใจมี ทุกโสกโรคคำไพย @ ะ น้ำหวานเป็นผู้ล้าง
 มารมล้างยาหวันไหว แม้นเกิดชาฎิโคไคย ขาเเกิดไคด้วยบุน

และยังตีราคาค่าวรรณกรรมเรื่องนี้เอาไว้ด้วยว่า

"ตามจมน้ำไฟยมี มัดหนูกัด เป็นวิบัดเสยสลาย ทานตีราคาไว ใจถึงห้าค่าสิงทอง"

ใน เรื่องพระยาจัดหัน ฉบับขุนย้าวค. นครศรีฯ กล่าวว่า

"@ ข้าเขียนกลางคิร ตัวเิมยังหยิน เหล้นน้ำทาราอา กระเดียนอยกระเดียวไหญย
 ขวินไขว้นักหนา ควยตัวอาคมา ไหมตั้งใจเขียน @ เพราะคิดจะสิก ใจหมยตั้งใจย-
 เกียรระ ขาคคสาเขียร ผู้นักสวดเลา ยาใจคิตเตียร วาจานนี้เขียน ตัวเิมงามหนา"

จันทะฆาตฉบับขุนย้าวค. นครศรีฯ มีว่า

@ ข้าพระพุทธีเจ้า จะแต่งเรื่องราว ความพระบาที ตามเรื่องนิบาท จันทะฆาตผู้มี
 หน่อพระชณะศรี ยังล้างสมภาร @ ยังไกลกว่าไกล จะนับมิได้ ที่จะประมาฆ นำมา-
 เทศนา ที่ในศาลา โรงธรรมอันมี จรุงแปรเนื้อความ ความพระบาที ตัวข้าพระเจ้านี้
 ไปได้ฟังมา @ อคสามน้ำจ้ำไว้ ด้วยมีน้ำใจ เลื่อมใสสัทา มีช้นักเขापราชู เปนทาค-
 ปัญญา ได้ฟังเทศนะนา ที่ในการบูเรียน

การสร้าง การเขียน และการคัดลอกวรรณกรรมชาดกที่เกิดขึ้นมาก็เพราะความศรัทธา เชื่อถือในพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อเกี่ยวกับผลบุญอันยิ่งใหญ่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตคือได้เกิดใหม่ในสถานที่ที่มีความสมบูรณ์ด้วยประการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการจะได้เกิดในโลกพระศรีอารียเมตไตรพระพุทธเจ้าในอนาคตเมื่อพระพุทธศักราชห้าพันปีล่วงแล้ว ด้วยความศรัทธาและความเชื่อมั่นเอง การสร้างวรรณกรรมชาดกจึงกลายเป็นประเพณีสืบทอดมาตามลำดับการสร้าง การเขียน และการคัดลอกวรรณกรรมชาดกโดยใช้หนังสือบุคคลคงจะลดน้อยถอยลง เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ เพราะช่วงเวลานี้การพิมพ์ได้แพร่หลายทั่วไปแล้ว

เมื่อได้สร้าง ได้แต่ง ได้เขียนหรือได้คัดลอกไว้แล้ว บุคคลดังกล่าวนี้จะให้ความสำคัญต่อหนังสือบุคคลที่ได้อ่านหรือได้สร้างสรรคขึ้นมาปรารถนาให้คงสภาพอยู่ได้นาน ๆ ดังนั้นจึงปรากฏข้อความที่แสดงความห่วงใยในวรรณกรรมชาดกแทบทุกเรื่อง ข้อความดังกล่าวมักจะเตือนสติผู้หยิบยืมให้ช่วยระวังรักษาให้หนังสือบุคคลอยู่ในสภาพเดิม หากทำให้เกิดชำรุดเสียหายใด ๆ ขึ้นผู้นั้นจะต้องตกนรก การเขียนข้อความ เช่นนี้ไว้ก็เพราะผู้เขียนเองเชื่อว่านรก เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนกลัวยิ่งกว่าการลงโทษใด ๆ บทประพันธ์ในวรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่มีเนื้อความเน้นความสำคัญของต้นฉบับหนังสือบุคคลดังนี้

ในมหาชาดก (เวสสันดรชาดก) ฉบับวัดมณีมาวาสมีว่า

. . . เมณฑานผู้ใด มีใจสัทา จะยืมไปอ่าน นิทานพระมเหสา จำเรื่องบันยา ย่อมจะเป็นกุศล
 @ ผู้ใดปรมาท ทำหนังสือชาด ปราศจากมคณ น้าหมากขีต ไทใหม่ลามลน ใหลงไปทัน
 ยูไนจตุรา ล้าเมนนอนอาน ปรมาตชาฎิพาน สันคานมิตฉา ทฎิปรมาท พระสาสดา ตก-
 จัตรา ชั่วพุทธันดร ยากทีจะราตบ ยกออกจากสับ ราตบคกลอน หลั่งแขงหลังชช
 อคหลับคนอน จนเอ็นเส้นคล่อน รังรังทังกาย อุสาจาลอง ค้อยตริกค้อยตรอง ใหต้อง-
 นิยาย แล้วลงอักษร ตามเรื่องนิยาย ยากนักไครปาน

ในเรื่องพญาจักรพรรดิฉบับศูนย์ฯ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชมีว่า

"@ ไครหมีไปอาร ฟงงเรื่องนิตาร ยาท่าใหยสุน เหมือนเอนคูดวย จงชวยอนุญ
 ข่าเขียรเพียรทุน เพิ่มภระสาศหนา"

ในจันทะมาตฉบับศูนย์ฯวิทยาลัยครูศรีธรรมราชมีว่า

@ แต่งเรื่องจันทะมาต กำหนดคบบาท ยากหันคลนา ิวลีสกุลบุตร ในพุทธศาสนา
 ใครมีลัทธิ จะมายืมไป @ อย่าได้ประมาด อย่าทำให้ขาด รังระไว หลังคคหลังแขง
 กว่าจะแต่งขึ้นได้ อย่าให้ต้องพาน @ ถ้าทำรผู้ใด จะยืมเอาไป อย่าไค้นอนอ่าน
 ซาคกนิบาด พระสาศดาจาร ประหมาดซาคพาล จะคคจตุรา

จากตัวอย่างบทประพันธ์ที่ยกมาจะเห็นได้ว่าผู้แต่งหรือผู้คัดลอกจะให้ความสำคัญต่อ
 หนังสือบุดต้นฉบับที่สร้างสรรค์มา เป็นอย่างยิ่ง บางท่านต้องนำเอาบรมมากล่าว เพื่อ เป็นการป้องกัน
 วรรณกรรมที่สร้างขึ้น การให้ความสำคัญแก่วรรณกรรม เช่นนี้จึงทำให้มีวรรณกรรมซาคกจากหนังสือ
 บุด คคทอดมาสู่รุ่นลูกรุ่นหลานจนกระทั่งปัจจุบันนี้

2.4.2. อัตวิพากษ์ของผู้แต่งหรือผู้คัดลอก

อัตวิพากษ์หมายถึงการที่ผู้แต่งแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับตนเองในเรื่องต่าง ๆ ใน
 วรรณกรรมซาคกภาคิได้พบว่าผู้แต่งหรือผู้คัดลอกจะแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับตนเองมักจะเป็น เรื่อง
 ของการต่อมตัวว่าไม่ค่อยมีความสามารถปราด เบื้องในการแต่งบทประพันธ์ แต่ด้วยมีใจศรัทธาใน
 พระพุทธศาสนาจึงได้พยายามแต่งซาคกขึ้นหรือคัดลอกเอาไว้ และนอกจากนี้ยังแสดงออกถึงความ
 ปราดนาในชีวคิว่าต้องการพบสิ่งที่ดีงาม และ เกิดในภพหน้าขอให้ได้พบพระศรีอารย เมตไตรย อัต-
 วิพากษ์ของผู้แต่งหรือผู้คัดลอกในวรรณกรรมซาคกภาคิได้มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

"ข้าฯใช้ชนักปราช ใชบันทิดซาช ฉลาศกล้าวกลอน ใคฟังมานาร นีทานแคกร เม้นผิคบค-
 กลอน จากพระบาฬี ค้วยมีนาใจย เหลือมไลยินดี เขียนเรียงมหาซาฏ ตามพระบาฬี
 ขยาใคมี ทุกโสกรโรคคไพย"

(พระมหาซาคกฉบับวัดมัชฌิมาวาส)

"สืบสมุคคแต่เพียงนี้ เขียนไม่สุคิ ตัวฉันนียังมิ เชือง ในเรื่องกลอน ยังมีชานาญ แลท่าน-
 เอีย ฯ"

(นิทานนกาบ)

@ จักรเขียนในมสว ย แม้นใครจ้วยมาอาร เห็นดูจาร์ ย่านินทาเหล้อยะ

(พระยาจัดทัน ฉบับสถาบันทักษิณฯ)

@ คำข่าฝิ่งสอนเขียร คำวิหมยแนบเนียร ทารณานินทา คำข่านินทา ปันยายังออน

@ ข่าวิหวยคุณครู สงงสอราหยรู ใจดยเขียนนิตาร

(พญาจัดทร ฉบับศูนย์ชาว.นครศรีฯ)

ขาเขียนนิหมงาม เภราะเวิหมเคี้ยทำ ทิลางคิ้วคิ้วก่อเวิหมตรง ปากไกก่อเวิหมลง สูง๒ คำ ๒

ข่าลงหลายหล จันเส้นหมึกข่า นังเขียรยงคำ ทำตามความเพียร ค้โภกเห็นจรูเอว

(สังข์ทองคำกาพย์)

อติวิพากษ์ของผู้แต่งหรือผู้คัดลอกในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคจะปรากฏอยู่ในตอนต้นเรื่องหลังบทไหว้ครูหรือไม่ก็ตอนสุดท้ายหลังประชุมชาดกแล้ว วรรณกรรมชาดกภาคใต้ส่วนใหญ่จะมีอติวิพากษ์ยกเว้นบางเรื่องที่แต่งรวมหรือคัดลอกรวมอยู่กับวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ จะไม่มีอติวิพากษ์ เช่น เรื่องสุวรรณสามกล่าวถึงพระพุทธองค์แล้วคำเป็นเรื่องเลย และตอนจบก็ไม่มีบทประพันธ์ที่มีเนื้อความเกี่ยวกับผู้แต่งหรือผู้คัดลอกแต่อย่างใด ดังบทประพันธ์ที่ยกมาดังต่อไปนี้

ข่าวิหวัระทษภล อันท้านธรงวิปีศสนา ทรงสิลครองสิกขา ตามพระเจ้าทंबันษิต ฯ;
 สัตถากระสรรเพช บันทูลเสดกระปร่มัด จักโปรคบรรพลิตว ทังผู้ฟงษภระธรรม พระ-
 เจาท่าเภาะ อนุเคร้าะภิกขุะอัน เลียงพอแมฆอบธรรม กัสรรเลินภระคาธา ฯ จักกลาว-
 เถิงคำหนาร สุวัณณสามงามโสภา รักสาภระมารดา อันเสียดาอุยกลางไทรย ฯ;

เรื่องสุวรรณสามจบด้วยการฟื้นองค์ของพระสุวรรณสามและการประสาทพรของพระอินทร์ ดังบทประพันธ์มีว่า

@ จิงทาวอินทรา กุมมีราชา แลวร์คนาลัง เดชะบุญยา หนอภระพุทธร่องค ซึ่งท้าวปรังสง
 แกภระชลนี @ วิหเพนคินมา เสมือนแก้วแลหนา ย่าวิหเสยที จักสงาสัมภาร เก็มภระบารมี
 ย่าวิหเสยที ช่วยขาดังใจย ฯ; นิภานังประมั่งสุขังฯ;

2.4.3. ปณิธานของผู้แต่งหรือผู้คัดลอก ปณิธานที่พบในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลส่วนใหญ่จะขอให้พ้นจากทุกข์โศกโรคภัย ขอให้มีความสุข พบแต่สิ่งที่ดีงาม และขอให้ได้เกิดในโลกหน้าได้พบพระศรีอารียเมตไตรยพุทธเจ้า ปณิธานของผู้แต่งหรือผู้คัดลอกจะศึกษาได้ เฉพาะเรื่องที่มีต้นฉบับหนังสือสมบูรณ์เท่านั้น เพราะปณิธานมักจะแต่งไว้ตอนต้นหรือไม่ก็ตอนท้ายของเรื่อง เช่นเดียวกับกับอรรถวิพากษ์ ปณิธานของผู้แต่งหรือผู้คัดลอกที่ศึกษาจากวรรณกรรมหนังสือภาคใต้มีดังนี้

อันตัวของข้า มีใจเจตนา อุษาขวนขวาย คาพระเทศนา
 ข้าแดงพิปราย ตามเรื่องนิยาย ยากนักใครจะปาน
 ตั้งใจเจตนา มีความปราธนา ขอพันพระศรีอารีย์
 จะนำผู้สัจดี จากวัดสงฆ์สาร ใหญ่ถึงนฤพาน พ้นจากทุกข์
 (นิทานนกจาง)

@ จงเป็นก่าแพงกัน อันตรายอย่ามาทาน แก่ข้าผู้วิจารณ์ จะแต่งพร่องท่านองฉัน
 (มโนหรานิบาด)

กุศลนใจย จึงเขียนไวโยนย สาค์หนาฉิมชรี เกิดชาติใดย ๒ เชนใจยานี กราบยาวะ-
 ชวี ถึงนฤการ
 (พญาฉัตรบรรจบศุณย์ชาวค.นครศรี)

ปณิธานของผู้แต่งหรือผู้คัดลอกในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลจะมีเหมือน ๆ กัน คือขอให้พ้นจากทุกข์โศกโรคภัย ให้พบความสุขทั้งในชาตินี้และชาติหน้า และขอให้ได้พบพระศรีอารียเมตไตรยพุทธเจ้า เมื่อเกิดในชาติต่อ ๆ ไป ปณิธานดังกล่าวนี้ก็ไม่ต่างไปจากปณิธานของกวีผู้สร้างวรรณคดีไทยโดยทั่ว ๆ ไป

2.4.4. วาทะจากผู้แต่งและผู้คัดลอกถึงผู้สวดและผู้ฟัง

ผู้แต่งหรือผู้คัดลอกมักจะมีถ้อยคำที่ต้องการจะสื่อความกับผู้สวดและผู้ฟัง เกี่ยวกับการแต่งหรือปฏิบัติตนตามพุทธธรรม ถ้อยคำของผู้แต่งหรือผู้คัดลอกมักแทรกไว้หลังบทไหว้ครูหรือไม่ก็ตอนใกล้จะจบเรื่อง วาทะดังกล่าวจะมีคุณค่าประการใดประการหนึ่งจึง เป็นสิ่งที่น่าพิจารณาศึกษา เช่น

อยาได้ประมาด พระพุทธโฆษาเถระ พระทศพนญาณ ให้รักษาศีล แล้วบริจาคทาน
 ตัดบัวสงสาร คือราคตัณหา ให้เร่งตัดโลภ อยาได้โลภ ด้วยโลภเจตนา
 ปราณาทุกอย่าง ต่าง ๆ นา ๆ จักรณาอาคมา ไปสู่อะบาย ฟงแล้วจำไว้ ตามพระวินัย
 ท่านแดงพิปราย ทาบุญตักบาตร อยาโคชาคสาย ผนทานทั้งหลาย เป็นเสบียงอาคมา
 (นิทานนกจาบ)

. . . แดงนิทาน ราวเรื่องบุรหราน ไวโคสวดอาณ . . .

สิบนิ้วม้ศกาน เถิงพระอรห้ร ผกเปรคัจฉัน ยามีอันราย

(สังข้ทองคำภย้)

ตัวข้าผู้แดงเขียน แม้นผัดเพี้ยนไมพิศคาร นักปราชทานนิทาน คนที่ฟ้งจงถ้ถ้วน ข้าขอให้
 ได้พัน จากทุกขาอันมิควร ไหว้ครุผู้ช้กชวาน สิบไปได้ด้วยกรุณา ข้าแดงตามเรื่องราว
 ดังท่านกล่าวแต่หลังมา ตามพระเทศนา ให้มะหาชนสังสรใจ

(พระยาจัดท้นฉบัสถานันท์กษิณฯ)

บิดาหมายปอง เพราะนางสิบสอง ก้าตามมาท้น ลูกกับบิดา ริดส้อยาแกกนน ผู้ฟ้งท้งน้ัน
 จำไวเทิดหนา

(พระรถ เมรี)

นอกจากจะมีวาทะที่มี เนื้อความที่ให้อ่คิดแล้วยังมีวาทะของผู้แดงและผู้ค้ลอกที่แสดง
 ออกถึงความหวงเหนค้ฉบัหนังสือค้ด้วย โดยเฉพาการยืมไปสวดหรืออ่าน เมื่อยืมไปแล้วต้อง
 ส่งคืนให้อยู่ในสภาพเดิม เช่น ตอนจบของพญาจัดท้รฉบัศุนย์วัฒนธรรมภาค้ได้วิทยาลัยครุณครศรี-
 ธรรมราชมีว่า

ถามีอ้ชชา เข้าไปยืมหมา แล้วภาค้ินส่ถาร ยาโทเสาหมอง ให้หมคองบุหราน เข้าไปย-
 ส้วคอาณ วารโคเมคตา

ในพระมหาชาคก (เวสสันครชาคกฉบัวัดมัชฉิมาวาส) มีวาทะเกี่ยวกับความหวงเหนค้ฉบั
 หนังสือค้ว่า

"๑ ถ้าวาใครผู้ใด อดมิไปฟังแล้วท่านอา ยานอรล้าวพระธรรมมา คาย เป็นงูคูมิคัวญ ฯ
ยานอรฟังพระธรรม ข้าจีสอนาหนักถ้วน ล้าวคอรแล้วยาคัวญ ตั้งทีคัวญพันอันคราย ฯ"

วาทะของผู้แต่งหรือผู้คัดลอกถึงผู้สวดและผู้ฟังนั้นทำให้ผู้สวด และผู้ฟังได้รับความรู้ และได้รับความรู้ อีกทั้งช่วยให้ต้นฉบับหนังสือบุคคลได้รับการ เอาใจใส่ดูแลรักษาจากผู้ใช้ให้อยู่ในสภาพเดิมซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อการสืบทอดวรรณกรรมหนังสือบุคคลสมัยต่อมา

2.4.5. วิวัฒนาการแห่งตัวบท วิวัฒนาการแห่งตัวบทหมายถึงการที่มีการปรับเปลี่ยนการเขียนวรรณกรรมที่อาศัยต้นฉบับเดิมที่มีอยู่แล้ว การปรับเปลี่ยนนั้นอาจจะเพิ่มเข้าไปและการตัดออกอย่างใดอย่างหนึ่ง

ต้นฉบับหนังสือวรรณกรรมชาดกภาคใต้หลาย เรื่องที่มีหลายฉบับ บางฉบับจะมีความแตกต่างออกไปจากฉบับอื่นมีทั้งในด้านอักขรวิธี คำ และอนุภาค การที่วรรณกรรมสำนวนเดียวกันมีวิวัฒนาการไปเช่นนี้ เป็นเพราะความตั้งใจของผู้เขียนคัดลอก ด้วยเห็นว่าการเพิ่มสิ่งนั้น สิ่งนั้นลงไปจะทำให้วรรณกรรมมีความสมบูรณ์และน่าสนใจยิ่งขึ้น การวิวัฒนาการของตัวบทในวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลมีอยู่บางเรื่อง เช่น เรื่องพญาจักรพรรดิ ฉบับวัดบ้านนา ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชกับฉบับนายจางง์ สังขรักษ์ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา จะมีความแตกต่างกันออกไปตั้งแต่บทไหว้ครู เลยทีเดียวดังที่ยกมา เปรียบเทียบต่อไปนี้

ฉบับวัดบ้านนา

@ ตัวข้าพียงสอน เขียร ตัวหมยแนบเนียร
ทารณานินทา ตัวข่านินทา ปันยายังอ่อน
ข้าไหวคุณครู สงงสอราไหยรู ใดยเขียน-
นิตาร

ฉบับนายจางง์ สังขรักษ์

นโมข้าจะไหว้ คือโภยไพชขอยามมี
แกข้าทุกราตรี ผู้จะแต่งพระธรรมา
ยอคุณไว้เหนือเกล้า ทุกคำเข้าเท้ามระณา
คุณแห่งพระศาสดา ข้าใส่ไว้ในเกษิ

หลังจากบทไหว้ครูแล้ว เมื่อเข้าสู่เรื่องก็พบว่าบทประพันธ์ส่วนใหญ่ตรงกันแต่จะต่างกันออกไปในด้านอักขรวิธีและคำดังบทประพันธ์ที่ยกมา เปรียบเทียบจากสองฉบับดังนี้

ฉบับวัดบ้านนา

@ ยังมีนางชาง
สมสู่คูสาง แหงพระโภทียาน ตัวคยิเงินยวง

ฉบับนายจางง์ สังขรักษ์

อยู่กับนางชาง
สมสู่คูสร้าง โพิธลัดวานัน

ฉบับนายจ่านง ลังขรัยซ์ เป็นฉบับคัดลอกและมีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติม เข้าไป อันนี้ถือได้ว่าเป็นวิวัฒนลักษณะแห่งตัวบทของวรรณกรรมชาคภาควาไต้ เรื่องหนึ่ง

วรรณกรรมชาคภาควาไต้ เรื่องจันทะมาคฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาควาไต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรม-
ราช กับฉบับวัด เกาะยาง จังหวัดพัทลุงก็มีความแตกต่างกันออกไปบ้างทั้งนี้คง เกิดจากการปรับเปลี่ยน
ของผู้คัดลอกนั่นเอง

สิ่งแรกที่ต่างกันคือตอน เริ่ม เรื่อง ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาควาไต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
มีบทไหว้ครูและบทประพันธ์ เกี่ยวกับการแต่ง เวลาที่แต่งแต่ฉบับวัด เกาะยางมีเพียงบทไหว้ครูสั้น ๆ
แล้ว เข้าสู่ เรื่อง เลยไม่มีบทประพันธ์ที่ เกี่ยวกับการแต่ง และ เวลาที่แต่ง ดังบทประพันธ์จากทั้งสองสำ-
นวนที่ยกมา เปรียบ เทียบดังนี้

ฉบับศูนย์วค.นครศรีฯ

- @ ข้าไว้พระพุทธิเจ้า อันเปนปิ่นเกล้า
โปรดฝูงชนา ข้าไว้พระธรรม เลิศล้ำโลกา
พระเจ้าเทศหนา โปรดฝูงนอระชล . . .
- @ เกสเกล้าเกสิ ดั่งบุศมาลี คลายคลี่เบิกบาน
จะขอบูชา พระสาสะดาจาร ข้านม้สะการ สม-
เคษมนนี่
- @ ข้าพระพุทธิเจ้า จะแต่งเรื่องราว ตามพระ-
บาที่ ตามเรื่องนิบาท จันทะมาคผู้มี หมอพระ-
ชณะศรี ยังสร้างสมภาร
- @ ข้าแต่งจันทะมาค พระพุทธิสักราช ล่วงแล้ว
นานามา สองพันสามร้อย สี่สิบเก้าพระวสา
เสคเดือนนั้นนา ล่วงได้เจคเดือน
- @ ถ้าทารผู้ใด จยิมเอาไป อย่าไค้นนอนอ่าน
ชาคกนิบาท พระสาสะดาจาร ประหมาดชาค
พาล จะคกจัตุรา
- @ จะกล่าวนิทาร ล่วงมาช้านาน พันทิจพรรนา

ฉบับวัด เกาะยาง

- @ ข้าไว้พระเจา อันเปนปิ่นเกล้า
โปรดฝูงชนา ข้าไว้พระทรม
เลิศล้ำโลกา พระเจ้าเทศหนา โปรดฝูง-
ประชาชน . . .
- @ เลิศเกล้าเกสิ ต่างบุศมาลี คลายคลี่-
เบิกบาน ข้านอบูชา พระสาสะดาจาร
ข้าถววยม้สะการ สมได้จทศพล
- @ จักเกล้านี้ทาน ล่วงมาช้านาน พันทิจ-
พรรณวย ยังมีกระสัด จักกระพัตร์้า ครอง
พระภาราจาปากพระณคอง

ยังมีกระสัตร จักรหัตตราชา ครองพระภารา

จาบากฉนคร

เมื่อพิจารณาบทประพันธ์จากวรรณกรรมชาดกภาคใต้ เรื่องจินตะมาดจากสองฉบับที่นำมาเปรียบเทียบแล้ว ผู้วิจัย เชื่อว่าฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช เป็นฉบับที่เก่ากว่า สิ่งสำคัญที่พิจารณาคือยังคงบทประพันธ์เก่าเอาไว้โดย เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับการแต่ง และเวลาที่แต่งซึ่งไม่มีในฉบับวัด เกะยาง ฉบับวัด เกะยางคง เป็นฉบับที่คัดลอกจากฉบับใดฉบับหนึ่งที่มีการตัดบทประพันธ์ออกไปแล้วมีการเปลี่ยนแปลงคำ อักษรวิธีและบทประพันธ์ เพื่อให้ เข้ากับยุคสมัยของผู้คัดลอกหรือไม่ก็ผู้คัดลอกจินตะมาดวัด เกะยางอาจ เป็นผู้รับ เปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมและเพิ่ม เข้าไปบ้างจึงทำให้ฉบับวัด เกะยางมีความต่างออกไปจากฉบับอื่น อันนี้ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของตัวบทวรรณกรรม นอกจากจะพบวิวัฒนาการในวรรณกรรมชาดกดังกล่าวแล้ว วิวัฒนาการของตัวบทจะพบจากอีกหลาย เรื่องในกรณีวรรณกรรมชาดก เรื่องนั้น ๆ มีมากกว่าหนึ่งฉบับขึ้นไป

การศึกษาวិเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา ที่มา และลักษณะของวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลรูปได้ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา และที่มา

1.1 การศึกษาวิเคราะห์สภาพ และแหล่งที่มาของต้นฉบับที่วิเคราะห์

ที่มาของต้นฉบับหนังสือบุคคลที่ศึกษาวิเคราะห์ 20 เรื่อง นั้นมาจากบ้านและวัดในท้องถิ่นภาคใต้จังหวัดต่าง ๆ ส่วนหนึ่งสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครุภาควิทยาใต้ได้สืบค้นและขอมา เพื่อรักษาไว้ให้เป็นมรดกตกทอดสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป ส่วนหนึ่งผู้ที่เห็นความสำคัญของวรรณกรรมได้นำไปมอบให้แก่สถาบันทางวัฒนธรรมดังกล่าวทั้งที่เป็นมรดกตกทอดของตนและที่ได้จากผู้อื่น วรรณกรรมชาดก 20 เรื่อง ส่วนหนึ่งหน่วยราชการที่เก็บรักษาไว้ได้ เขียนที่มาจากหนังสือบุคคลแต่ละฉบับ เอาไว้บนหน้าแรก และอีกส่วนหนึ่งไม่ได้เขียนที่มาจากต้นฉบับ เอาไว้จึงไม่รู้ที่มา รู้แต่เพียงว่าเป็นของหน่วยงานวัฒนธรรมนั้น ๆ

ต้นฉบับหนังสือบุคคลที่ปรากฏปีที่แต่งซึ่งมีอายุ เก่าที่สุดคือ เรื่อง จันทกนิพนธชาดก แต่งใน พ.ศ. 2227 ที่เก่าร่องลงมาคือ เรื่องจินตะมาด แต่งใน พ.ศ. 2349 ผู้แต่งชื่อพรหมสุวรรณ

1.2 การศึกษาวิเคราะห์ที่มาของเนื้อเรื่อง

ที่มาด้านเนื้อ เรื่องของวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคล 20 เรื่อง พบว่ามีที่มาจากด้านเนื้อ เรื่องจากพระสุตตันตปิฎกและอรรถกถาชาดก 10 เรื่อง คือ พระมหาชาดก (เวสสันดร

ชาดก) มหาพนค้ำจันท์ มหาราชค้ำจันท์ มโหสถ สุวรรณสาม จันทกุมาร เจ้าวิฑูร พระมหาชนก พระยาจัตถัน (จัททันต์) และจันทกนิรชาดก การศึกษาเปรียบเทียบละเอียดทำให้เชื่อว่าผู้แต่งได้เนื้อเรื่องในการแต่งจากอรรถกถาชาดกมากกว่าจะได้จากนิบาตชาดกในพระสุตตันตปิฎก เพราะรายละเอียดต่าง ๆ ของเรื่องไม่ต่างออกไปจากอรรถกถาชาดกแต่อย่างใด

วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลิกส่วนหนึ่งมีเนื้อเรื่องใกล้เคียง และตรงกับชาดกในปัญญาสชาดก ชาดกดังกล่าวนี้ได้แก่นางสิบสอง (พระรถเมรี) กับรถเสนชาดก สังข์ทองคำ-ภาพย์กับสุวรรณสังข์ชาดก มโนหรานิบาต กับสุนนชาดก สุทธิกัมชาดกกับทุกัมมานิกชาดก วรวงกับวรวงสชาดก และจันทะมาดกับจันทคาสชาดก

วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลิกที่มีชื่อเรื่องตรงกับและสอดคล้องกับชาดกในปัญญาสชาดกแต่เนื้อเรื่องต่างกันมี 2 เรื่อง คือ เจ้าสุมินกับสุมินชาดก และเสื่อโคกับพหลาคาวิชาดก

วรรณกรรมบางเรื่องมีเนื้อเรื่องใกล้เคียงกับชาดกในมหาวิสสุ คัมภีร์พุทธศาสนามหายาน ชาดกดังกล่าวได้แก่ มโนหรานิบาต กับกนิรชาดก สุวรรณสามกับสยามกชาดก พระมหาชาดก (เวสสันดรชาดก) กับวิจิตาวินชาดก

วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลิกที่มีเนื้อเรื่องใกล้เคียงและตรงกับวรรณกรรมแบบฉบับได้แก่ พระมหาชาดก (เวสสันดรชาดก) กับมหาชาติคำหลวง ภาพยมหาชาติและร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก สังข์ทองคำภาพย์กับสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 นิทานนกกระจาบ (นิทานปากซี) กับสรรพสิทธิ์ค้ำจันท์ เสื่อโคกับเสื่อโคค้ำจันท์ (ต่างกันเฉพาะโคลงบทสุดท้าย) นอกจากนี้เรื่องมโนหรานิบาตยังมีเนื้อเรื่องสอดคล้องกับบทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องมโนหราด้วยบทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนี้ผู้วิจัยได้อ่านละเอียดและเชื่อว่าเป็นวรรณกรรมที่กำเนิดในภาคใต้ อีกเรื่องหนึ่ง ที่กล่าวเช่นนี้เพราะร้อยกรองในเรื่องเป็นกลอนที่ใช้ขยับมโนห์รา คำที่ซ้ำตรงกับคำภาษาไทยถิ่นใต้ปัจจุบันอยู่มาก และมีวัฒนธรรมภาคใต้ที่ภาคอื่นไม่มีปรากฏอยู่คือการแต่งศาสตร์

อย่างไรก็ตามแม้ว่าวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุคคลิกจะมีเนื้อเรื่องใกล้เคียงหรือตรงกับชาดกในปัญญาสชาดกและวรรณกรรมแบบฉบับหรืออื่น ๆ ก็ตามก็ยังสรุปไม่ได้ว่าวรรณกรรมชาดกภาคใต้ที่กล่าวแล้วจะได้รับอิทธิพลด้านเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมดังกล่าว เพราะยังไม่มีสิ่งใดที่จะยืนยันให้ชัดเจนได้ วรรณกรรมชาดกจากหนังสือบุคคลิกส่วนนี้น่าจะมีที่มาด้านเนื้อเรื่องจากแหล่งเดียวกันกับวรรณกรรมชาดกอื่น ๆ ตามทฤษฎีการเกิดคติชนของ อลัน คัตติส ที่ว่าเกิดคติชนในที่หนึ่งแพร่กระจายไปหลายแหล่งหรือบางเรื่องอาจจะได้รับอิทธิพลด้านเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมดังกล่าวก็เป็นได้

2. การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุค

หนังสือบุคที่ชี้ เขียนวรรณกรรมชาดกภาคใต้มีลักษณะ เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้านยาวมีขนาดประมาณ 3 เท่าของด้านกว้าง กล่าวคือ บุคขนาดกลางกว้าง 11.50 เซนติเมตร ยาว 36 เซนติเมตร ไม่นิยมใช้บุคขนาดใหญ่เขียน เนื้อกระดาษยุ่ง่ายทำจากเปลือกข่อย เปลือกปอและย่านกฤษณา มีความหนากว่ากระดาษที่ชี้เขียนกันอยู่ปัจจุบัน บุคทำเป็นเล่มด้วยการเอากระดาษมาต่อกันแล้วพับสลับไปมา หากคลี่ออกจะมีความยาวมากเหมือนสมุดไทยทั่วไปผู้คิดเขียนจะเขียนทั้งสองหน้าคือหน้าคั่นถึงหน้าปลาย หนังสือบุคที่ชี้เขียนวรรณกรรมชาดกมี 2 ชนิด คือ บุคขาว กับ บุคดำ บุคขาวพื้นกระดาษสีขาว เขียนด้วยหมึกสีดำ บุคดำพื้นกระดาษสีดำ เขียนด้วยเส้นดินสอสีขาวหรือหมึกสีรงค์ (เหลืองทอง) ลักษณะลายมือมีทั้งบรรจงตัวอักษรงดงาม และหวัดแกมบรรจง หน้าแรกของหนังสือบุคมักจะเริ่มด้วยคำนำมัสการ นโม ตัสสะ ภควโค อรโหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ บางฉบับเขียนสรรเสริญพระพุทธรูป เช่นนี้ด้วยอักษรขอมหนังสือบุคที่เป็นเรื่องชาดกเหล่านี้มีอายุเกินร้อยปีทั้งสิ้น บางฉบับสภาพเก่ามาก เนื้อกระดาษเริ่มยุ่งไม่สะดวกในการพลิกอ่าน

อักษรวิธีที่ใช้ในการเขียน เป็นอักษรวิธีไทยสมัยโบราณ แยกกล่าวได้ดังนี้

- การสะกดการันต์ การสะกดการันต์ไม่แน่นอน บางคำสะกดตามที่ออกเสียง เช่น ผลามย (ผลามั) เคอร์ (เคิน) เขิน (เขิน) กล้วยกลา และเสด็จเป็นต้น

- การใช้พยัญชนะ พยัญชนะเสียงเหมือนกันใช้แทนกันได้ เช่น สัต(สัตย์) จำเหริน (จำเริญ) และสวัน (สววรรค์) เป็นต้น

- การใช้สระ การใช้สระไม่กำหนดแน่นอน สระ อะ อาจใช้ ั รร พยัญชนะสะกดเหมือนกันสองตัว และอยู่ลอย ๆ ก็มี เช่น รุกกรกิก พรร(พัน) บงงคม กมี และจัดทัน เป็นต้น สระ ใอ ใช้ได้ทั้งสองรูปไม่จำกัดว่ารูปใดใช้กับคำใดอย่างปัจจุบัน มีการใช้ ฤ ฤา และ ฤ ฤา โดยทั่วไป

- การใช้วรรณยุกต์ วรรณยุกต์ที่พบในวรรณกรรมชาดกภาคใต้มี 3 รูป คือ ˊ ˋ และ ˊ + ˋ ไม่พบว่ามีการใช้รูปวรรณยุกต์ เสียงที่ออกจะตรงกับเสียงพูดภาษาไทยถิ่นใต้ และต่างจากเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยมาตรฐานออกไปบ้าง (บางที่ใช้ ˊ เป็นเสียงเอก ˋ เป็นเสียงโท)

- การใช้เครื่องหมาย มีการใช้เครื่องหมายเพื่อการออกเสียงและเครื่องหมายวรรคตอน ได้แก่

ˊ ให้ออกเสียงควบหรือเสียงโท เช่น ปรมม

๐ ให้ออกเสียงโอะ เช่น จง คน

✓ วางบทยัญชนะแม่กค เช่น สฺจฺ เสรฺจฺ เสคฺจฺ

@ เขียนต้นบทของร้อยกรอง

๗:๖ เขียนเมื่อจบบท หรือจบคำประพันธ์

นอกจากนี้ยังมี เครื่องหมาย เพื่อความงดงาม เหมือนรูปดอกไม้ใช้ เขียนตอน เริ่มวรรคกรรม และจบวรรคกรรม

คำประพันธ์ที่ใช้ในวรรคกรรมชาดกภาคีได้จากหนังสือบุคคลส่วนมากแต่งเป็นกาพย์ซึ่งมี 3 ชนิดคือ กาพย์ยานี 11 (บางเรื่องเรียกกราบ 22) กาพย์สุรางคนางค์ 28 (บางเรื่องเรียกกราบ) และกาพย์ฉิ่ง 16 ที่แต่งด้วยร้อยโคลง คือเรื่องจันทกนิรชาดก ที่แต่งด้วยกลอนคือยศกิจส่วนเรื่องที่แต่งด้วยฉันทได้แก่ มหาพนคำฉันท และมหาราชคำฉันท (เรื่องเจ้าวิฑูร และจันทกุมารมีฉันทปะปนอยู่บ้าง) นอกจากนี้ เรื่องที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ล้วนแต่งด้วยกาพย์ 3 ชนิดทั้งสิ้น

ลักษณะทางวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ที่น่าสนใจในวรรคกรรมชาดกภาคีได้จากหนังสือบุคคลได้แก่ การบอกเกี่ยวกับการสร้างหนังสือไว้ในพระพุทธศาสนาว่าเป็นการสืบทอดประเพณี การยำเกรงถึงความสำคัญของต้นฉบับว่าจะต้องรักษาให้ดี เมื่อนำไปสวดหรืออ่าน หากเกิดชำรุดเสียหายหรือนอนอ่านจะทำให้เกิดสิ่งไม่เป็นมงคลแก่บุคคลนั้น (บางฉบับกล่าวว่า จะตกรก) การแสดงความคิดเห็นต่อตนเอง (อัครวิพากษ์ของผู้แต่ง) การตั้งความปรารถนาของผู้แต่งและการคัดลอก การกล่าวกับผู้อ่านและผู้ฟังของผู้แต่งและความเปลี่ยนแปลงของตัวบท (วิวัฒนาการแห่งตัวบท) ในชาดกบางเรื่อง ลักษณะวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์เหล่านี้ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในวรรคกรรมชาดกภาคีได้จากหนังสือบุคคล